Digitized by Google

4ª = 3170

Digitized by Google

FCC 248
2835 B 39 2

46 - 8 -

~~124 - [illegible]~~

Digitized by Google

4ª = 3170

Digitized by Google

FCC 248
2835 B 39 L

46 – 8 –

~~124 – 11 ...~~

Digitized by Google

Digitized by Google

2835

DE ASCENSIONE MENTIS IN DEVM PER SCALAS RERVM CREATARVM OPVSCVLVM

ROBERTI CARDINALIS BELLARMINI

è Societate IESV.

Ad Illuſtriſs. & Reuerendiſs. D.
CARD. ALDOBRANDINVM
S. R. E. CAMERARIVM.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam & Filios Io. Moreti.
M. DC. XV.

Digitized by Google

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſſ. P. Mag. Sacri Palatij Apoſtolici.

Cæſar Fidelis Viceſg.

Imprimatur.

F. Hyacinthus Petronius Ord. Præd.
Sacri Palatij Apoſt. Magiſter.

Digitized by Google

PETRO ALDOBRANDINO S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO

Robertus Card. Bellarminus Salutem dicit.

SVPERIORE menſe Septembri, libellum de aſcenſione mentis in Deum per ſcalas rerum creatarum, vt potui, Domino adiuuante, confeci. Eum enim menſem ad vacandum Deo, ſemotis alijs curis, cum bona Sanctiſſimi Patris ac Domini noſtri venia mihi ipſe delegeram. Et quamuis

Digitized by Google

eum libellum in meum propriè vſum conſcripſeram; tamen conſilio & cohortatione amicorum admonitus vt eum publicari paterer, in tuo potiſſimùm nomine apparere volui. Si qua enim vtilitas ex hac mea lucubratione peti poteſt, ea præcipuè ad homines occupatos publicis negotijs, quales in primis ſunt Eccleſiæ Principes, redundabit. Tu verò ex Principibus Eccleſię negotiorum mole grauatis vnus in primis es: quippe Cardinalis, Archiepiſcopus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Camerarius, ex Præpoſitis vniuerſalis Inquiſitionis officio, & multarum grauiſſimarumque protectionum ſollicitudine diſtentus. Acceſſit & illa cauſſa huius operis

Digitized by Google

ris nuncupandi tibi, vt extaret ex me ad memoriam poſterorum aliquod ingentium tuorum in me beneficiorum, & meæ in te qualiſcumque obſeruantiæ monumentum. Neque quòd exiguum ſit munus, ideò minùs gratum benignitati tuæ futurum eſſe confido. Libri enim non ex multitudine foliorum, ſed ex fructibus atque vtilitate penſantur. De hoc verò libello quid alij iudicabunt, ignoro; mihi certè, præter cetera mea opuſcula, non parum vtilem fuiſſe comperi. Itaque reliquos libros meos niſi neceſſitate cogente non lego: hunc ſpontè térque quatérque iam legi, & deinceps frequenter in eius lectione verſari mihi propoſitum eſt; niſi

Digitized by Google

fortè chariorem illum mihi faciat non meritum eius, ſed amor, quòd illum, vt alterum Beniaminum, in extrema ſenectute genuerim. Accipe igitur, Cardinalis optime, munuſculum à me, quod non ſolùm debitæ obſeruantiæ teſtimonium præbeat, ſed etiam cuiuſdam quaſi monitoris fungatur officio. Vt ſi quando turbæ negotiorum te nimiùm premant, & à conſueto ſtudio certis horis Deo per orationem vacandi impedire conentur, is modeſtè ſuggerat, vt eiuſmodi turbis ad modicum tempus excluſis, ad interiora & ſolita gaudia mentem reuoces, & vel meditando vel legendo vaces, & videas, quoniam Dominus ipſe eſt Deus,

id

Digitized by Google

id eſt, ſolum verum, & ſummum, & ſempiternum bonum; cuius adeptio feliciſſimum, cuius amiſſio miſerrimum hominem facit.

INDEX GRADVVM.

Ex conſideratione hominis, qui eſt mundus minor. Grad. I. *pag.* 1
Ex conſideratione mundi maioris. Gr. II. *pag.* 20
Ex conſideratione orbis terræ. Gr. III. 39
Ex conſideratione aquarum. Grad. IV. 55
Ex conſideratione aëris. Grad. V. 74
Ex conſideratione ignis. Grad. VI. 87
Ex conſideratione ſolis, lunæ, & ſtellarum. Grad. VII. 108
Ex conſideratione animæ rationalis. Gradus IIX. 127
Ex conſideratione Angelorum. Gr. IX. 144
Ex conſideratione eſſentiæ Dei. Grad. X. *pag.* 162
Ex conſideratione potentię Dei. Grad. XI. *pag.* 184
Ex conſideratione ſapientiæ theoricæ Dei. Grad. XII. 200
Ex conſideratione ſapientiæ practicæ Dei. Grad. XIII. 212
Ex conſideratione miſericordiæ Dei. Gradus XIV. 241
Ex conſideratione iuſtitiæ Dei. Grad. XV. *pag.* 260

DE

DE ASCENSIONE MENTIS IN DEVM PER SCALAS RERVM CREATARVM.

PRÆFATIO.

SCRIPTVRA *diuina frequenter nos admonet, vt ſollicitè quæramus Deum. Quamuis enim Deus non longè ſit ab vnoquoq; noſtrûm, cùm in ipſo viuamus, moueamur, & ſimus, vt Apoſtolus loquitur; nos tamen longè ſumus à Deo: & niſi aſſiduè diſponamus aſcenſiones in corde, & ſcalas nobis erigamus in cælum, & magno labore Deum quæramus; cum filio prodigo in regione longinqua, procul à patria & à Patre, paſcimus porcos.* Act.17. Luc.15.

Ac vt breuiter explicemus, quomodo

Digitized by Google

inter ſe iſta cohæreant, ut Deus non longè ſit à nobis, & nos tamen longiſſimè abſimus ab illo; dicimus, Deum non longè à nobis abeſſe, quoniam ille nos aſſiduè videt, cuius oculis omnia ſunt præſentia: idem quoque de nobis aſſiduè cogitat, quia illi
1.Pet.5. *cura eſt de nobis; & ipſe idem nos aſſiduè*
Hebr.1. *tangit, quia portat omnia verbo virtutis ſuæ. Nos autem longiſſimè abſumus à Deo, quia Deum non videmus, nec videre poſ-*
1.Tim.6. *ſumus, cùm lucem habitet inacceßibilem:*
2.Cor.3. *ſed nec ſufficientes ſumus cogitare aliquid de Deo ex nobis, tamquam ex nobis: multo minùs illum affectu pio tangere, illique inhærere valemus, niſi nos ſuſcipiat, & ad ſe trahat dextera eius. Ideò enim Dauid cùm*
Pſal.62. *dixiſſet*, Adhæſit anima mea poſt te, *continuò adiunxit*: Me ſuſcepit dextera tua. *Nec ſolùm longè abſumus à Deo, quia neque illum videre poſſumus, neque facilè de illo cogitamus, neque illi per affectum inhæremus; ſed etiam quia occupati tempo-*

ralibus

Digitized by Google

ralibus bonis, quæ nos vndiq; circumſtant & obruunt, facillimè Deum obliuiſcimur, & corde arido vix nomen Dei in Pſalmis & ſacris precibus per linguam ſonamus. Hæc igitur cauſſa eſt, cur Spiritus ſanctus in Sacris litteris, vt modò dicebamus, tam ſæpè nos hortetur vt quæramus Deum: Quærite Deum, & viuet anima veſtra. *&*: Quærite faciem eius ſemper. *&*: Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum. *&*: Quærite Dominum, dum inueniri poteſt. *&*: In ſimplicitate cordis quærite illum. *&*: Cùm quæſieris Dominum Deum tuum, inuenies eum, ſi tamen toto corde quæſieris.

Pſal. 68.
Pſal. 104.
Thren 3.
Iſaiæ 55.
Sap. 1.
Deut. 4.

Porrò ſollicitudo hæc Deum quærendi quamuis omnibus fidelibus communis eſſe debeat, tamen magis propriè ad Prælatos Eccleſiarum pertinet: quod ſancti Patres, Auguſtinus, Gregorius, & Bernardus,

præter

Digitized by Google

præter ceteros teſtantur. Ij ſiquidem diſertis verbis ſcribunt, non poſſe Prælatum ſibi & alijs prodeſſe, niſi in meditationem rerum diuinarum, & propriæ mentis refectionem, diligenter incumbat. S. Augu-

Lib. 19. de Ciuit. Dei, cap. 19. *ſtinus in libris de Ciuit. Dei:* Otium ſanctum, *inquit*, quærit charitas veritatis: negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis. Sed nec ſic omnimodò veritatis delectatio deſerenda eſt, ne ſubtrahatur iſta ſuauitas, & opprimat illa neceſsitas. *Et idem S. Auguſtinus in Confeſsionibus de ſe ipſe loquens, & de frequenti ſua meditatione*

Lib. 10. Confeſſ. cap. 40. *Dei ex creaturis*: Sæpè, *inquit*, iſtud facio. Hoc me delectat, & ab omnibus actionibus neceſsitatis, quantum relaxari poſſum, ad iſtam voluptatem refugio. *S. Gregorius in libro de cu-*

2. par. Paſt. cap. 5. *ra paſtorali ait*: Sit Rector ſingulis compaſsione proximus, prę cunctis contemplatione ſuſpenſus: vt & per pieta-

Digitized by Google

pietatis viſcera in ſe infirmitatem ceterorum transferat, & per ſpeculationis altitudinẽ ſemetipſum quoque inuiſibilia appetendo tranſcendat. *Et addit eodem in loco S. Gregorius exemplum Moyſis & Chriſti. Moyſes enim frequenter tabernaculum intrabat, & exibat. intrabat videlicet, vt arcana Dei conſideraret; exibat, vt proximorum infirmitates portaret. Et Chriſtus ipſe per dies concionando & miracula patrando proximorum ſaluti vacabat, ſed noctes inſomnes orando & contemplando ducebat.* Erat *enim, inquit S. Lucas,* pernoctans in oratione Dei. *Denique alia multa his ſimilia in cap. vlt. eiuſdem libri legi poſſunt.* Luc. 6.

Porrò S. Bernardus, vt Eugenium Papam, ſuum quondam diſcipulum, ſeriò admoneret, vt non totum ſe actioni daret, ſed quotidie certo tempore ſe colligeret, ac ſancto otio & cæleſti pabulo frueretur, ſcripſit libros quinque De conſideratione, in quibus

Digitized by Google

quibus non ſolùm exhortatur illum ad aſſiduam meditationem rerum cæleſtium, ſed etiam rationem & modum meditandi, & meditando aſcendendi, & aſcendendo transformandi ſe in Deum per intellectum & affectum, perſpicuè tradit. Neque admittit excuſationem, quam ille obtendere poterat, & quam multi hoc tempore obtendunt, nimias videlicet occupationes, quæ Pontificale officium comitantur, non relinquere tantum otij, vt meditationi rerum diuinarum Prælatus vacare poſſit. Certè enim nemo tenetur externis negotiis ita totum ſe tradere, vt non relinquat ſibi tempus corpus reficiendi cibo & potu, & captandæ per ſomnum quietis. Et ſi corpus hanc refectionem & quietem iuſtè petit, quanto magis ſpiritus cibum & ſomnum ſuum iure optimo petet? neque enim ſine hac refectione rectè fungi officio ſuo in tanta mole maximorum negotiorum vllo modo poteſt. Porrò cibus animæ oratio eſt, & ſomnus

Digitized by Google

contem-

contemplatio, per quam diſponuntur aſcenſiones in corde, vt videatur Deus deorum in Sion; quomodo in valle lacrymarum videri poteſt. Scala verò aſcenſionis in Deum nulla videtur nobis mortalibus patere poſſe, quàm per opera Dei. Qui enim ſingulari Dei dono per aliam viam in paradiſum admiſſi audierunt arcana Dei, quæ non licet homini loqui, ij non aſcendiſſe, ſed rapti fuiſſe dicendi ſunt. quod de ſe B. Paulus apertè confitetur, cùm ait: Raptus *ſum* in paradiſum, & *audiui* arcana verba, quæ non licet homini loqui. Pſal. 83. 2. Cor. 12.

Poſſe autem hominem per opera Dei, id eſt, per creaturas aſcendere ad notitiam & amorem Creatoris, docet liber Sapientiæ, & Apoſtolus ad Romanos, & ratio ipſa ſatis confirmat; cùm ex effectis cauſſa efficiens, & ex imagine exemplar cognoſci poſſit: & dubium eſſe nequeat, res omnes creatas eſſe opera Dei; & hominem atque Sap. 13. Rom. 1.

Digitized by Google

Angelum, non ſolùm opera, ſed etiam imagines Dei eſſe Scriptura ſancta nos doceat.

Ego igitur his rationibus excitatus, in aliquantula requie à publicis negotijs mihi conceſſa, & ſancti Bonauenturæ exemplo admonitus, qui in ſimili receſſu ſcripſit Itinerarium mentis in Deum, tentaui Scalam ex creaturarum conſideratione conficere, per quam vtcumque ad Deum poſſit aſcendi. Eam verò quindecim gradibus diſtinxi, ad ſimilitudinem quindecim graduum, quibus aſcendebatur ad templum Salomonis, & quindecim Pſalmorum, qui Graduales dicuntur.

SCA-

Digitized by Google

SCALÆ ASCENSIONIS IN DEVM

GRADVS PRIMVS

Ex conſideratione Hominis.

SI quis verè cupiat ſcalas in Deum erigere, à ſui ipſius conſideratione incipere debet. Vnuſquiſque enim noſtrûm, & creatura, & imago Dei eſt; & nihil nobis vicinius eſt, quàm nos ipſi. Itaque non ſine cauſſa Moyſes ait: *Attende tibi*. in quæ duo verba inſignem ſermonem ſcripſit magnus Baſilius. Qui enim ſe totum circumſpexerit, & quæ intra ſe latent conſiderauerit, inueniet quaſi compendium mundi totius, vnde ad effectorem rerum omnium non difficulter aſcendet. CAP. I.

Sed ego in præſenti nihil aliud inueſtigare decreui, niſi quatuor communes cauſſas; quis ſit auctor meus, ex qua materia me fecerit, quam formam mihi dederit, & ad quem finem me produxerit. Nam ſi

Digitized by Google

quæram auctorem meum, inueniam ſolum Deum; ſi quæram materiam vnde me fecerit, inueniam omnino nihil; vnde colligam quidquid in me eſt, à Deo factum eſſe, & totum Dei eſſe: ſi quæram formam, inueniam me eſſe imaginem Dei; ſi finem quæram, inueniam ipſum eumdem Deum eſſe ſummum & totum bonum meum. Itaque intelligam tantam eſſe mihi coniunctionem & neceſſitudinem cum Deo, vt ipſe ſolus mihi ſit conditor, ipſe auctor, ipſe Pater, ipſe exemplar, ipſe beatitudo, ipſe omnia. Et ſi hoc intellexero, quomodo fieri poterit, vt non ardentiſſimè illum quæram? illum cogitem? illum ſuſpirem? illum videre & complecti deſiderem? vel, vt non exhorream tam denſas tenebras cordis mei, quod tam longo tempore nihil minùs cogitauit, aut deſiderauit, aut quæſiuit, quàm Deum, qui ſolus mihi eſt omnia?

CAP. II. Sed paulò diligentiùs ſingula conſideremus. Rogo te, anima mea, quis tibi dedit vt eſſes, cùm ante non multum tempus nihil eſſes? Certè non te parentes carnis tuæ genuerunt; quia quod natum eſt ex carne, caro eſt, tu autem ſpiritus es: neque te cælum, aut terra, aut ſol, vel ſidera produxerunt; illa enim corpora ſunt, tu incorporea

Digitized by Google

porea es: neque verò Angeli, aut Archangeli, aut creatura alia ſpiritualis tibi, vt eſſes, auctores eſſe potuerunt; quia tu non ex materia aliqua, ſed planè ex nihilo creata es: non poteſt autem niſi Deus omnipotens ex nihilo aliquid facere. Ille ergo ſolus ſine ſocio, ſine adminiſtro, manibus proprijs, quæ ſunt eius intelligentia & voluntas, te quando voluit procreauit. Sed fortaſſe corpus tuum non ipſe Deus, ſed res createç produxerunt: ita vt anima Deum, corpus verò parentes auctores agnoſcere debeat. Non ita eſt; ſed Deus ipſe, quamuis parentes homines ad carnem gignendam, vt infimos adminiſtros ad domum fabricandam adhibeat, tamen ipſe architectus, ipſe auctor, ipſe verus Pater non ſolùm animæ, ſed etiam corporis, atque adeò totius hominis eſſe & dici voluit. Nam ſi genitores carnis tuæ, veri auctores & quaſi architecti corporis tui eſſent, ſcirent vtique quot ſint in corpore humano muſculi, quot venæ, quot nerui, quot oſſa maiora, quot minora, quot humores, quot ſinus, & alia id genus multa, quæ omnino ignorant, niſi fortè ex anatomica arte didicerint. Prætereà cùm corpus ægrotat, vel membrum areſcit, aut præciditur, certè poſſent illa ipſa arte, qua primùm condiderunt, iterùm inſtaurare, ſi

Digitized by Google

veri auctores eſſent: quo modo qui horologia componunt, aut domos ædificant, norunt etiam temperare, vel inſtaurare. At parentes nihil horum valent aut ſciunt. Adde quòd coniunctio animæ cum corpore, quæ præcipua pars eſt effectionis humanæ naturæ, à nullo fieri potuit, niſi ab artifice potentiæ infinitæ. qua enim arte coniungi potuit ſpiritus cum carne tam arcto vinculo vt vna ſubſtantia efficerentur, niſi diuina? corpus enim cum ſpiritu nullam ſimilitudinem vel proportionem habet.
Pſal. 135. bet. Ergo ille fecit, qui facit mirabilia magna ſolus.

Verè igitur Spiritus Domini per Moy-
Deut. 32. ſem loquitur in Deuteronomio: *Numquid non ipſe eſt Pater tuus, qui poſſedit te, & fecit,*
Iob 10. *& creauit te?* & per S. Iob: *Pelle & carnibus veſtiſti me, oſſibus & neruis compegiſti me.*
Pſal. 118. & per Prophetam Regium: *Manus tua fecerunt me, & plaſmauerunt me.* & rur-
Pſal. 138. ſus: *Tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.* & per ſapientiſſimam feminam
2. Mach. 7. puerorum Machabæorum matrem: *Neſcio qualiter in vtero meo apparuiſtis: neque enim ego ſpiritum & animam donaui vobis & vitam, & ſingulorum membra non ego ipſa compegi; ſed enim mundi Creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium*

Digitized by Google

inuenit originem. Hinc videlicet Sapientia Dei, Chriſtus Dominus, dicebat: *Patrem* Matth.23. *nolite vocare vobis ſuper terram; vnus eſt enim Pater veſter, qui eſt in cœlis.* Cuius admonitione ſanctus Auguſtinus de filio ſuo Adeodato, quem ex fornicatione genuerat, dicebat Deo: *Tu benè feceras eum;* Lib. 9. Conf. c. 6. *nam ego in illo puero, præter delictum, nihil habebam.*

Age nunc anima mea, ſi Deus auctor tibi corporis & animæ eſt, ſi ille tibi Pater, ſi baiulus, ſi nutritius; ſi quidquid es, illius es; ſi quidquid habes, ab illo habes; & quidquid ſperas, ab illo ſperas: cur de tanto parente non gloriaris? cur illum non toto corde diligis? cur propter illum non omnia terrena contemnis? cur ſinis tibi dominari cupiditates vanas? Leua oculos tuos ad eum: noli timere, quid faciat tibi hoſtis tuus ſuper terram, cùm Patrem habeas omnipotentem in cælis. Quanta, putas, fiducia, & quanto affectu dicebat Dauid: *Tuus ſum ego, ſaluum me fac?* O ſi cogitares, anima, quid ſit, quòd omnipotens & ſempiternus Deus, qui bonorum tuorum non eget, & ſi tu pereas nihil ipſe perdit, tamen oculos ſuos non auertit à te, & ſic amat, ſic protegit, ſic dirigit, ſic fouet, ac ſi tu eſſes magnus theſaurus eius; certè fiduciam totam

Digitized by Google

in illo poneres, timeres vt Dominum, amares vt Patrem; neque vllum eſſet tam ingens temporale bonum, aut malum, quod te poſſet ab eius charitate diuellere.

CAP. III. Veniamus ad materiam, ex qua homo formatus eſt. Illa quidem viliſſima eſt, ſed quò eſt vilior, eò nobis materiam aptiorem tribuit formandi in nobis virtutem humilitatis; qua virtute nulla eſt in hac vita magis vtilis, & magis rara, ac per hoc magis pretioſa, & maiori deſiderio appetenda.

Et ſanè de materia animæ dubitari non poteſt, quin ſit ipſum nihil; quo nihil vilius & inanius fingi vel cogitari poteſt. Corporis materia proxima quid eſt, niſi ſanguis menſtruus? res adeò fœda, vt refugiant eum oculi cernere, & manus contingere, & horreat etiam animus cogitare. Materia ex qua primus homo formatus fuit, quid aliud, niſi terra rubra & ſterilis, ſiue puluis & lutum fuit? *Formauit*, inquit Scri- (Gen. 2.) ptura, *Deus hominem de limo terræ*. & iterum dixit homini Deus: *Puluis es, & in* (Gen. 3.) *puluerem reuerteris*. Quare Patriarcha Abraham memor vilitatis ſuæ, dicebat ad Deum: *Quia ſemel cœpi, loquar ad Dominum meum, cùm ſim puluis & cinis.* (Gen. 18.) Sed neque hic eſt finis vilitatis materiæ humanæ. Ipſe enim limus ſiue puluis non ex alia materia,

teria,

teria, ſed ex nihilo prodijt. In principio enim creauit Deus cælum & terram; & certè non ex alio cælo & terra, ſed ex nihilo fecit: ergo ad nihilum redigitur id, vnde prodijt animal hoc ſuperbum, quod dicitur homo, ſiue animam, ſiue corpus conſiderare velis. Nihil igitur eſt in homine, vnde gloriari poſſit, quaſi illud non acceperit à Deo. Opera quidem hominum, quæcumque illa ſint, ſiue ex ingenio, ſiue ex labore prodeant, ſemper aliquid habent ex ſe, de quo ſi ſenſum haberent, contra factorem ſuum gloriari poſſent, ſiquidem vas aureum, arca lignea, domus eburnea vel marmorea, ſi loqui poſſent, dicerent vtique opifici ſuo: Tibi debeo formam, ſed non materiam; & pretioſius eſt, quod ex me habeo, quàm quod à te accepi. Homo verò, qui nihil ex ſe habet, & ex ſe nihil omnino eſt, in nullo gloriari poteſt. Et veriſſimè dicit Apoſtolus: *Si quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.* & : *Quid habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Cui conſonat ſanctus Cyprianus, cùm ait: *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil eſt.* At, inquies, multa præclara opera faciunt homines, ob quæ meritò laudantur, vt virtus laudata creſcat. Ita eſt, multa præ-

Galat. 6.

1. Cor. 4.

Libr. 3. ad Quirinu 4.

Digitized by Google

clara opera faciunt homines, ob quæ laudari & gloriari poſſunt: ſed in Domino, non
2. Cor. 10. in ſe; ſicut ſcriptum eſt: *Qui gloriatur, in*
Pſal. 33. *Domino glorietur*. &: *In Domino laudabitur anima mea.* Quæro enim, cùm egregium opus homo facit, ex qua materia facit? qua virtute facit? quo dirigente & adiuuante facit? Certè ex materia facit, quam Deus, non quam ipſe homo creauit. Ex ea virtute facit, quam Deus illi dedit, non quam ipſe ſibi peperit. Et dirigente & adiuuante Deo facit, ſine cuius directione & adiutorio nihil boni faceret. Multa enim bona facit in homine, ſine homine, Deus; ſed nihil boni facit homo, quod non faciat Deus, vt faciat homo, vt habetur in Concilio 2. Arauſicano cap. 20. Itaque dignatur Deus miniſterium hominis adhibere in rebus bonis faciendis, quæ per ſe facere poſſet; vt hinc magis debitorem Deo ſe fateatur homo, non vt ſuperbiendo in ſe, non in Domino glorietur.

Ergo anima mea, ſi ſapis, recumbe ſemper in nouiſſimo loco: noli furari gloriam Dei, nec in modico, nec in maximo: deſcende ad nihilum tuum, quod ſolum eſt tuum, & totus mundus in ſuperbiam erigere te non poterit. Sed quoniam hæc pretioſa virtus humilitatis veræ de mundo iam

pænè

pænè receſſerat, & nec in libris Philoſophorum, nec in moribus gentium inueniebatur; Magiſter humilitatis de cælo venit, & *cùm in forma Dei eſſet* æqualis Patri, *ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, & humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem*. & humano generi dixit: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus veſtris.* Quare, anima mea, ſi fortè erubeſcis imitari humilitatem hominum, non erubeſcas imitari humilitatem Dei, qui nec fallere nec falli poteſt, & qui *ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.*

Philip. 2.

Matth. 11.

Iacob. 4.

CAP. IV.

Sequitur nunc vt formam conſideremus, quæ eſt tertia cauſſarum. Et quidem quantò materia ex qua factus eſt homo vilior eſt, tantò forma, quæ homini data eſt, pretioſior & excellentior inuenitur. Omitto formam corporis exteriorem, id eſt, figuram corporis humani, quæ ſuam habet eminentiam ſuper omnium animantium figuras. hæc enim forma non ſubſtantialis, ſed accidentaria eſt. Forma igitur hominis ſubſtantialis, quę facit illum eſſe hominem, & ab animantibus ceteris diſtinguit, anima eſt immortalis, ratione & libero arbitrio prædita, imago Dei, ad exemplar ſummæ diuinitatis expreſſa. Sic enim legimus

dixiſſe Deum, cùm hominem formare vellet: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram; & præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs, vniuerſæq; terræ, omníque reptili quod mouetur in terra.* Homo igitur imago Dei eſt, non ratione corporis, ſed ratione ſpiritus; Deus enim ſpiritus eſt, non corpus. *Et ibi eſt imago Dei*, inquit ſanctus Baſilius, *vbi eſt id quod imperat animantibus ceteris*. imperat autem homo beſtijs, non per corporis membra, quæ valentiora ſunt in multis beſtijs, quàm in homine; ſed per mentem, ratione & libero arbitrio præditam. Præeſt enim homo animantibus ceteris, non per id quod habet commune cum illis, ſed per id quo diſtinguitur ab illis, & per quod ſimilis factus eſt Deo.

Gen. 1.

Homil. in Hexam. 10

Erige nunc, anima mea, mentem ad exemplar tuum, & cogita, omne bonum imaginis in ſimilitudine ad exemplar ſuum poſitum eſſe. Nam ſi fortè deforme ſit exemplar, quale diaboli fingi ſolet, tum etiam bonum imaginis eſt, exemplar ſuum deforme aptè repræſentare. Itaque deformitas in exemplari, deformitas erit; deformitas in imagine, pulchritudo erit. Sed ſi exemplar quoque ſit formoſum, pretioſiſſima erit imago, ſi pulchritudinem exemplaris

Digitized by Google

plaris pulchritudine ſua, quàm maximè fieri poterit, imitetur: & ſi imago ſenſum haberet, nihil magis optaret, quàm perpetuò exemplar ſuum aſpicere, & ad illius imitationem ſe componere, & illi quàm ſimillima fieri.

Exemplar tuum, ô anima, Deus eſt, pulchritudo infinita, *lux*, in qua *tenebræ non ſunt vllæ*, cuius pulchritudinem ſol & luna mirantur. Ac vt faciliùs pulchritudinem tanti exemplaris imitari, illiuſque ſimilitudinem concupiſcere, & modis omnibus procurare valeas; in qua re tota perfectio tua, tota vtilitas, totus honor, totum gaudium, tota quies, totum denique bonum tuum poſitum eſt; cogita pulchritudinem Dei exemplaris tui in ſapientia & ſanctitate conſiſtere. Quomodo enim pulchritudo corporis ex proportione membrorum, & coloris ſuauitate conſurgit: ſic in ſubſtantia ſpirituali, coloris ſuauitas lux ſapientiæ eſt, membrorum proportio iuſtitia eſt: ſed per iuſtitiam non virtus aliqua particularis, ſed illa vniuerſalis intelligitur, quę virtutes omnes continet. Ille igitur ſpiritus pulcherrimus eſt, cuius mens luce ſapientiæ fulget, & cuius voluntas perfectæ iuſtitiæ plenitudine pollet. Deus autem, tuum inquam exemplar, ô anima, ipſa ſapientia,

1. Ioan. 1.

Digitized by Google

tia, ipſa iuſtitia eſt, ac per hoc ipſa pulchritudo eſt. Et quoniam vtrumque bonum nomine ſanctitatis in Scripturis ſignificatur, ideò apud Iſaiam Angeli Deo acclamant:

Iſaiæ 6. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum*. & ipſe Deus ad imagines ſuas

Leuit. 11. clamat: *Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter*. & in Euangelio Do-

Matth. 5. minus: *Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cæleſtis perfectus eſt*.

Ergo ſi cupis, anima, vt vera imago Dei, exemplari tuo quàm ſimillima fieri; oportet te ſapientiam & iuſtitiam præ omnibus rebus amare. Sapientia vera eſt, iudicare de rebus omnibus ſecundùm altiſſimam cauſſam. Altiſſima cauſſa eſt voluntas diuina, ſiue lex quæ voluntatem Dei hominibus manifeſtat. Itaque ſi ſapientiam amas, oportet te in rebus omnibus non audire quid lex carnis dictet, quid ſenſus iudicent eſſe bonum, quid mundus probet, quid cognati ſuadeant, ac multo minùs quid adulatores proponant; ſed obſurdeſcas his omnibus, & ſolùm attendas ad voluntatem Domini Dei tui; atque illud vtile, glorioſum, appetibile, bonum denique omni ex parte tibi eſſe iudices, quod eſt conforme voluntati ac legi Dei. Hæc eſt ſapientia Sancto-

Sap. 7. rum, de qua ſcripſit Sapiens: *Super ſalu-*

tem

Digitized by Google

tem & ſpeciem dilexi illam, & propoſui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile eſt lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa.

Porrò iuſtitia, quæ altera pars eſt pulchritudinis ſpiritualis, omnes quidem virtutes complectitur, quæ voluntatem ornant & perficiunt; ſed præcipuè charitatem, quæ mater & radix eſt omnium virtutum, & de qua ſanctus Auguſtinus in lib. De natura & gratia extremo ita loquitur: *Inchoata charitas, inchoata iuſtitia eſt: prouecta charitas, prouecta iuſtitia eſt: perfecta charitas, perfecta iuſtitia eſt:* nam *qui diligit, legem impleuit,* quia *dilectio malum non operatur*: & ideò *plenitudo legis eſt dilectio*; vt docuit Apoſtolus. & contrà, *qui ſeruat verbum eius*, id eſt, mandata eius, *verè in hoc charitas Dei perfecta eſt*; vt loquitur ſanctus Ioannes. Qui ergo volunt exemplari diuino ſimiles fieri, obedire debent dicenti: *Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi, & ambulate in dilectione.* Filius enim imago eſt Patris; & imaginis totum bonum, vt ſuprà diximus, eſt ſuo exemplari eſſe ſimillimam.

De natura & gratia, cap. 70.

Rom. 13.

1. Ioan. 2.

Epheſ. 5.

O ſi hæc planè intelligeres, anima, & exemplari tuo per veræ ſapientiæ veræque iuſtitiæ pulchritudinem ſimilis effecta, pla-

Digitized by Google

ceres oculis ſummi Regis ; quanta pace frueteris? quo gaudio exultares ? quàm facilè omnia mundi oblectamenta contemneres? contrà verò, ſi cogitares, quàm vehementer indignetur Deus, cùm videt imaginem ſuam deſtitutam luce ſapientiæ & decore iuſtitiæ, inquinari, fœdari, obſcurari; & hominem in tanto honore poſitum,
Pſal. 48. vt ſimilis eſſet Deo, comparari nunc iumentis inſipientibus, & ſimilem illis factum eſſe; certè horreres & contremiſceres, nec poſſes vllo modo quieſcere, donec fluminibus lacrymarum ex amariſſima contritione manantibus maculas omnes abſtergeres, & ad ſimilitudinem pulcherrimi exemplaris tui redires. Sed quia interim
2.Cor. 5. dum peregrinaris à Domino, & per fidem ambulas, & non per ſpeciem, indiges continuò ipſius Domini adiutorio, tum vt in ſimilitudine iam acquiſita permaneas, tum vt quotidie ſimilior, id eſt, formoſior lucidiorque reddaris, ingemiſce ex toto corde ad Deum, eique dicito: O Domine ſancte & miſericordiſſime, cui placuit, hanc animam meam, imaginem tuam facere; perfice, quæſo te, imagunculam tuam, adauge ſapientiam, adauge iuſtitiam, abſconde eam in abſcondito tabernaculi tui, vt neque luto carnalis concupiſcentiæ, neque fumo ſæcu-
Digitized by Google

ſæcularis honoris, neque puluere terrenarum cogitationum fœdari valeat. Atque hactenus de forma.

Reſtat vltima cauſſa, quæ finis dicitur. Porrò finis, ad quem creatus eſt homo, non alius eſt, quàm ipſe idem Deus. Sed quia duplex eſt finis, alter intrinſecus, alter exextrinſecus, vtrumq; ſeorſim breuiter conſideremus. Finis intrinſecus vniuſcuiuſque rei, eſt ſtatus perfectus ad quem res illa peruenire poteſt. Finis intrinſecus palatij, eſt ipſum complementum & perfectio ipſa palatij: tunc enim finitum eſſe dicitur, cùm nihil ei deeſt eorum quæ palatij ſtructura requirit. Finis intrinſecus arboris, eſt ſtatus perfectus quem eius natura requirit: tunc enim finẽ ſuum attigiſſe dici poteſt arbor, cùm ramos extendit, & folia produxit, & floribus ornata eſt, ac paulò pòſt pomis, iiſq; maturis, onerata cernitur. Homo igitur, qui ad finem celſiſſimum creatus eſt, tunc finem ſuum conſecutus dici poterit, cùm mens eius Deum videbit ſicuti eſt: quam viſionem ſcientia rerum omnium conſequetur, & voluntas ipſo ſummo bono ardentiſſimè amato & deſiderato fruetur; & corpus immortalitate & impaſſibilitate, aliiſq́ue dotibus glorioſis præditum, perpetua pace & lætitia potietur. Et quoniam eſ- CAP. V.

ſentia

Digitized by Google

ſentia huius finalis beatitudinis eſt viſio Dei, per quam imagines Dei, nos inquam ipſi, ad perfectum ſtatum perfectamque ſimilitudinem cum exemplari noſtro diuino
1. Ioan. 3. peruenie mus; ideò ſcribit B. Ioannes: *Nunc filÿ Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.*

O ſi poſſes, anima, cogitare quid hoc ſit, *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt*; quàm citò nebulæ omnes terrenarum cupiditatum diſſiparentur! Deus beatiſſimus eſt, & ideò beatiſſimus, quia ſemper videt ſeipſum ſicuti eſt, ſeque ipſo ſummo bono clariſſimè viſo, & ardentiſſimè amato, ſine vlla ceſſatione ab ipſa æternitate fruitur. Huius inæſtimabilis boni, te quoque cum Angelis ſanctis participem eſſe voluit: ad hunc finem ſublimiſſimum & celſiſſimum te creauit. Hoc ſignificat illud:
Matth. 25. *Intra in gaudium Domini tui.* id eſt, Sis particeps gaudij, quo Deus ipſe gaudet. & illud:
Luc. 22. *Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum; vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo.* id eſt, Participes vos faciam regni mei, & regiæ menſæ meæ, vt fruamini illo honore, illa poteſtate, & illa voluptate, qua fruor ego, & qua fruitur Pater meus Deus. Et quis cogitare poteſt, quan-

quantus ſit honor, quanta poteſtas, quanta voluptas, quanta felicitas Regis omnium regum, & Domini omnium dominorum, Domini Dei noſtri? Certè qui ad hanc tantam finis noſtri altitudinem cogitatione ſpeque conſcenderet, erubeſceret omnino de terræ poſſeſſione litigare, vel ob quamcumque iacturam temporalium rerum affligi, vel de lucris temporalibus gaudere: erubeſceret inquam inhiare voluptatibus quibus inhiant pecora, qui factus eſt comes Angelorum, & particeps amicitiæ Dei & inæſtimabilium bonorum eius; quoniã amicorum omnia ſunt communia.

Iam verò finis extrinſecus vniuſcuiuſque rei eſt ille, cuius gratia res facta eſt. Finis palatij, habitator eius; finis arboris, poſſeſſor eius; finis hominis, ſolus Dominus Deus eius: ipſe enim hominem fecit, de ſuo fecit, pro ſe fecit, ipſe conſeruat, ipſe paſcit, ipſe ſtipendium ſoluit. Itaque meritò iubet ac dicit: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies*. Sed attende, anima, diligenter. res ceteræ, quæ propter hominem factæ ſunt, ipſi homini vtiles ſunt, non ſibi; homini laborant iumenta, non ſibi; hominis cellam, & horreum, & marſupium implent agri, vineæ, horti, non ſuum: denique ſeruorum eſt labor, & ſudor, &

CAP. VI.

Deut. 6.
Matth. 4.

Digitized by Google

fatigatio; Domini autem lucrum, & quies, & voluptas. At Dominus Deus tuus, qui nulla re indiget, ſeruire quidem ſibi vult hominem; ſed vtilitatem, & lucrum, & pręmium, ſeruientis hominis eſſe vult, non ſuum.

Pſal. 85. O *Domine ſuauis, & mitis, & multæ miſericordiæ*, quis non toto corde ſeruiat tibi, ſi dulcedinem paterni dominij tui, vel modicum deguſtare incipiat? Quid iubes Domi-
Matth. 11. ne ſeruis tuis? *Tollite*, inquis, *iugum meum ſuper vos.* & quale eſt iugum tuum? *Iugum*, inquis, *meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Quis non libentiſſime ferat iugum, quod non premit, ſed fouet, & onus quod non grauat, ſed reficit? meritò igitur addidiſti: *Et inuenietis requiem animabus veſtris.* Et quod eſt iugum tuum, quod non fatigat, ſed requiem adfert? nempe mandatum illud pri-
Matth. 22. mum & maximum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Quid enim facilius, ſuauius, dulcius, quàm diligere bonitatem, & pulchritudinem, & amorem, quod totum es tu Domine Deus meus? Rectè iudicauit ſeruus tuus Dauid, qui
Pſal. 18. mandata tua eſſe cenſuit *deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum.* & addidit: *In cuſtodiẽdis illis retributio multa.* Quid eſt hoc, Do-

Digitized by Google

Domine? etiàmne præmium polliceris cuſtodientibus mandata deſiderabilia ſuper aurum multum,& dulciora ſuper mellis fauum? Ita omnino præmium, & præmium ampliſſimum polliceris, dicente Apoſtolo tuo Iacobo: *Coronam vitæ repromiſit Deus diligẽtibus ſe*. Et quid eſt corona vitæ? nempe maius bonum, quàm vel cogitare vel deſiderare poſſimus. Sic enim loquitur beatus Paulus ex Iſaia: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus iis qui diligunt illum.* Verè igitur in cuſtodiendis mandatis tuis eſt retributio multa. Nec ſolum mandatum illud primum & maximum vtile eſt homini obedienti, non Deo iubenti: ſed etiam cetera mandata Dei, obedientem perficiunt, ornant, erudiunt, illuſtrant, bonum deniq; ac beatum reddunt. Quare ſi ſapis, intellige te ad gloriam Dei & ſalutem tuam æternam eſſe creatum, hunc eſſe finẽ tuum, hoc centrum animę tuę, hunc theſaurum cordis tui. Ad hunc finem ſi perueneris, beatus eris; ſi ab illo excideris, miſer eris. Proinde illud tibi verè bonum exiſtimes, quod ad finem tuum perducit; illud verè malum, quod à fine te facit excidere. Proſpera & aduerſa, opes & inopia, ſanitas & ægrotatio, honores & ignominiæ, vita & mors, apud ſapientem

Iac. 1.

1. Cor. 2.
Iſa. 64.

Digitized by Google

nec per ſe expetenda, nec per ſe fugienda ſunt: ſed ſi conferunt ad gloriam Dei, & ſempiternam felicitatem tuam, bona ſunt, & expetenda; ſi eamdem impediunt, mala ſunt, & fugienda.

GRADVS SECVNDVS

Ex conſideratione maioris mundi.

CAP. I. SCALÆ aſcenſionis in Deum gradum primum conſtruximus ex conſideratione hominis, qui dicitur mundus minor: nunc ſecundum gradum ſuperſtruere conſilium eſt ex conſideratione molis huius maximæ, quæ maior mundus dici ſolet. Scribit quidem S. Gregorius Nazianzenus in ſecunda oratione de Paſcha, Deum conſtituiſſe hominem quaſi mũdum magnum in paruo: quod eſt verum, ſi à mundo ſegregemus Angelos; eſt enim homo maior toto mundo corporato, non mole, ſed virtute: ſed ſi in mundo comprehendantur Angeli, vt nos hoc loco comprehendimus, paruus mundus eſt homo in mundo maiore conſtitutus. In hoc igitur magno mũdo, qui rerum vniuerſitatẽ complectitur, multa ſunt planè admirabilia; ſed hæc potiſſimùm, magnitudo, multitudo, varietas, efficacitas, & venuſtas. Quæ omnia, ſi Deo illuminante,

Digitized by Google

te, attentiſſimè cogitentur, non paruam vim habent ad animam ſic eleuandam, vt in admiratione immenſę cuiuſdam magnitudinis, & multitudinis, & varietatis, & efficacitatis, & pulchritudinis quaſi deficiat; & ad ſe reuerſa, quidquid extra Deum videt, quaſi nihilum & inane deſpiciat.

Magnus certè eſt orbis terrarũ, & adeò magnus, vt Eccleſiaſticus dicat: *Latitudinem terræ, & profundum abyſſi quis dimenſus eſt?* & hoc ipſum etiam ex eo poteſt intelligi, quòd in tot millibus annorum, qui fluxerunt ab orbe condito, nondum tota ſuperficies terræ (hanc enim latitudinem terræ vocat Eccleſiaſticus) noſtris hominibus eam aſſiduè inquirentibus innotuerit. & quanta quæſo eſt moles terræ, ſi ad cæli ſupremi ambitum comparetur? Inſtar puncti dicitur ab Aſtrologis, nec immeritò. Videmus enim ſolares radios per interpoſitam terram ita pertingere ad ſtellas firmamenti oppoſitas, ac ſi terra nihil omnino eſſet. Et ſi ſtella quælibet firmamenti maior eſt toto orbe terrarum, vt Sapientum communis opinio eſt; & tamen nobis, ob infinitam propè diſtantiam, ſtellæ illæ minutiſſimæ videntur: quis cogitando aſſequi poterit amplitudinem cæli, vbi tot millia ſtellarum lucent? Ergo ſi de ſuperficie, &

Eccli. 1.

Digitized by Google

profunditate terræ Eccleſiaſticus dixit: *Latitudinem terræ, & profundum abyſſi quis dimenſus eſt?* quid quæſo de ſuperficie exteriore cæli, & de profundo mundi totius à ſummo cælo vſque ad inferos diceret? Omnino tanta eſt moles corporalis mundi huius, vt nulla mens, nulla cogitatio eam aſſequi poſſit. Age nunc, anima mea, interrogo te, ſi tantus eſt mundus, quantus eſt qui fecit mundum? Magnus Dominus, & magnitudinis eius non eſt finis. Audi
Iſa. 40. Iſaiam: *Quis menſus eſt pugillo aquas, & cælos palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis molem terræ?* Vbi S. Hieronymus, ex verſione Aquilæ, per pugillum dicit intelligi minimum digitum, vt ſit hæc ſententia: Aquam totam, quæ minor eſt quàm terra, vno digitulo Dei menſurari; molem terræ, tribus digitis; cælum, quod maius eſt terra & aqua ſimul iunctis, palmo ponderari. Atque hæc quidem metaphorica ſunt, cùm ſpiritus ſit Deus, & nec digitos nec palmos propriè habeat: ſed Scriptura tamen his comparationibus ſatis oſtendit, multo maiorem eſſe Deum, quàm ſit creatura eius; quod magis expreſſè
2. Paral. 6. ſignificauit Salomon, cùm ait: *Cælum, & cæli cælorum non te capiunt.* Quod ideò verum eſt, quia ſi mundus alius crearetur, illum

quo-

Digitized by Google

quoque repleret Deus; & ſi plures mundi, vel etiam infiniti fierent mundi, illos omnes Deus impleret. Neque exiſtimes, anima mea, Deum tuum ſic implere mundum, vt pars Dei ſit in parte mundi, & totus in toto mundo. Deus enim partes non habet, ſed totus eſt in toto mundo, & totus in qualibet parte mundi. Proinde vbique præſens eſt cum omnipotentia & ſapientia ſua. Ideoque ſi fidelis illi fueris, etiamſi conſiſtant aduerſus te caſtra, non timebit cor tuum. Quid enim timeat, qui apud ſe habet patrem, amicum, ſponſum omnipotentem, & omnia videntem, & ardentiſſimè amantem? Sed ſi merito culpæ tuæ iratum habeas Deum iudicem, & inimicum omnipotentem, & omnia videntem, & peccata implacabili odio deteſtantem; tum verò iure timere debes timore horribili, & nullam requiem dare oculis tuis nec pedibus tuis, niſi Deo placato per veram pœnitentiam reſpiraueris in luce miſerationum eius.

Iam verò multitudinem rerum creatarum ab vno Deo conditore cæli & terræ quis enumerabit? *Arenas maris, & pluuiæ guttas*, inquit Eccleſiaſticus, *quis dinumerauit?* Sed omiſſis rebus iſtis minutiſſimis, quot ſunt intra terram & maria me- CAP. II. Eccli. 1.

Digitized by Google

metalla auri & argenti, æris & plumbi, & lapides pretioſi, ac gemmæ, & margaritæ? quot ſupra terram genera, & ſpecies, & indiuidua herbarum, fruticum, plantarum? & quot in ſingulis partes? quot etiam genera, ſpecies, & indiuidua animantium perfectorum, imperfectorum, quadrupedum, reptilium, volatilium? quot in mari genera, ſpecies, indiuidua piſcium? quis enumeret? quid de multitudine generis humani, de quo ſcriptum eſt: *Secundùm altitudinē tuam multiplicaſti filios hominum?* quot denique ſunt in cælo ſidera? quot ſupra cælum Angeli? nam de ſtellis in veraciſſima Scriptura legimus: *Numera ſtellas, ſi potes.* Et alibi cōparat multitudinem ſtellarum cum multitudine arenæ maris, quam ſatis conſtat eſſe innumerabilem. De Angelis verò ſcribit Daniel: *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Et S. Thom. 1. p. q. 50. ar. 3. cum S. Dionyſio affirmat, Angelorum multitudinem tantam eſſe, vt rerum omnium materialium multitudinem ſuperet. Hæc igitur propè infinita rerum multitudo ab vno Deo omnipotente condita, demonſtrat in ipſa diuina eſſentia eſſe perfectiones omnino infinitas. Voluit enim Deus ab homine per creaturas ſuas

Pſal. 11.

Gen. 15.

Gen. 22.

Dan. 7.

vtcum-

vtcumque cognoſci: & quia non poterat vlla creatura infinitam Creatoris perfectionem aptè repræſentare, creaturas multiplicauit, & ſingulis bonitatem & perfectionem aliquam tribuit, vt inde iudicium fieret de bonitate & perfectione Creatoris, qui infinitas perfectiones ſub vnius ſimpliciſſimæ eſſentiæ perfectione complectitur; ad eum ferè modum, quo nummus aureus continet valorem multorum nummorum æreorum. Ergo, anima mea, quidquid oculis aut cogitationi occurrit quod admirabile videatur, ſcala tibi ſit ad perfectionem Conditoris agnoſcēdam, quæ ſine vlla comparatione maior & mirabilior eſt. Ita fiet, vt res creatæ, quæ *factæ ſunt in muſcipulam pedibus inſipientium*, vt Sapientia docet, non te decipiant, ſed erudiant; nec te deijciant, ſed gradum tibi ad meliora faciant. Itaque ſi aurum, vel argentum, vel lapides pretioſi occurrant, dicas in corde tuo: Pretioſior eſt Deus meus, qui ſe mihi daturum promiſit, ſi iſta contempſero. Si regna, ſi Imperia terrena miraris, dicas in corde tuo: Quanto præſtantius eſt regnum cælorum, quod in æternum manet, & quod promiſit diligentibus ſe, qui non mentitur Deus? Si voluptates & deliciæ carnalem ſenſum Sap. 14.

Digitized by Google

titillare incipiant, dicas in corde tuo: Multò iucundior eſt voluptas ſpiritus, quàm voluptas carnis, & deliciæ mentis quàm ventris: iſtas enim præbet creatura mortalis, illas Deus totius conſolationis; quas qui guſtat, dicere poteſt cum Apoſtolo: *Repletus*
2. Cor. 7. *ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra.* Denique ſi quid pulchrum, nouum, inſolitum, magnum, mirabile offeratur, modò diſcedas à Domino Deo tuo: reſponde ſecurè, quidquid eſt in illis boni, & multò plura & meliora in Domino tuo ſine dubitatione reperiri: ideò non eſſe tibi vtile, nummum æreum pro aureo, vitrum pro gemma pretioſa, parua pro magnis, certa pro dubiis, & ſempiterna pro temporalibus commutare.

Cap. III. Sed quamquam admirabilis ſit multitudo rerum creatarum, & multiplicem vnius Dei perfectionem arguat: multo tamen admirabilior eſt varietas rerum, quæ in illa multiplicatione cernitur, & faciliùs ad Dei cognitionem ducit: non enim difficile eſt, vno ſigillo multas figuras omnino ſimiles exprimere, nec iiſdem typis innumerabiles litteras excudere; ſed variare formas infinitis propè modis, quod Deus fecit in creatione rerum,

Digitized by Google

rum, hoc planè diuinum eſt opus, & admiratione dignißimum. Omitto genera & ſpecies rerum, quas conſtat eſſe maximè varias atque diuerſas. In ipſis indiuiduis herbarum, plantarum, florum, fructuum, quanta varietas ineſt? figuræ, colores, odores, ſapores, nónne infinitis modis propemodum variantur? nónne idem omnino in animantibus cernitur? Sed quid de hominibus dicam, cùm in exercitu numeroſiſſimo vix inueniantur duo homines omnino ſimiles? quod ipſum etiam in ſtellis & Angelis inuenitur: nam & *ſtella à ſtella differt in claritate*, 1. Cor. 15. vt Apoſtolus teſtatur in priore ad Corinth. & S. Tho. affirmat, Angelos, quamuis ſint in 1. p. q. 50. maiore numero quàm res corporales, ta- ar. 4. men omnes inter ſe non ſolùm indiuiduali numero, ſed etiam ſpecifica forma differre.

Erige nunc, anima mea, oculos mentis ad Deum, in quo ſunt rationes omnium rerum, & vnde tamquam ex fonte infinitæ vbertatis manauit illa pænè infinita varietas. Neque enim Deus innumerabiles iſtas rerum formas in rebus creatis potuiſſet imprimere, niſi in ſinu eſſentiæ ſuæ rationes earum modo eminentiſſimo & altiſſimo contineret. Meritò igitur exclamat Apoſtolus: *O altitudo diuitiarum* Rom. 11. *ſapientiæ & ſcientiæ Dei!* Verè enim puteus

eſt

eſt infinitæ profunditatis, in quo latent theſauri diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ, quæ tantam rerum varietatem parere potuit. Meritò quoque ſanctus Franciſcus, diuino lumine illuſtratus, dicebat Domino: *Deus meus, & omnia.* quoniam varia bona, quæ in rebus creatis inueniuntur ſparſa atque diuiſa, in vno Deo inueniuntur modò quodam meliore & altiore collecta. Sed dices, anima: Iſta quidem vera eſſe videntur; ſed bona creata videmus oculis, manibus tangimus, ore guſtamus, re ipſa poſſidemus, illiſque fruimur: Deum non videmus, non tangimus, non guſtamus, non poſſidemus; & vix cogitatione, quaſi rem longiſſimè poſitam, apprehendimus: itaque non eſſe mirum, ſi res creatæ nos magis afficiant, quàm Deus. Sed ſi fides in te viget & vigilat, anima mea, negare non potes, quin poſt hanc vitam, quæ fugit velut vmbra, ſi in fide, ſpe, & dilectione permanſeris, Deum ipſum verè clareque viſura ſis vt eſt in ſe, & illum poſſeſſura, illoque fruitura longè meliùs & intimiùs, quàm rebus creatis nunc fruaris. Audi Dominum ipſum: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* (Matth. 5.) Audi Apoſtolum Paulum: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem* (1. Cor. 13.)

tem

tem facie ad faciem. Audi beatum Ioannem: *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* Deinde quanta, rogo te, pars mundi huius ad te pertinet? certè nec totus mundus, nec pars media, aut tertia, aut quarta, ſed vix particula quædam te contigit; eamque poſt breue tempus, velis nolis, dimittere cogeris. At Deum, in quo ſunt omnia, totum poſſidebis, & in æternum poſſidebis: erit enim *Deus omnia in omnibus* Sanctis & beatis ſine vllo fine. Ille erit tibi vita, cibus, veſtis, domus, honor, diuitiæ, delectatio, & omnia. Adde quòd Deus tuus ſuauis & mitis non iubet, vt dum in terris peregrinaris, ſolatio creaturarum penitus careas; imò vt tibi ſeruiant, omnia condidit: ſed hoc iubet, vt illis vtaris moderatè, ſobriè, temperanter, & cum egentibus hilariter communices; & non tibi dominentur, ſed tu eis domineris, illiſque vtaris ad promerendum Deum. Ergo ardentiſſime cogita, an non ſit tibi vtilius, & in hac vita rebus creatis non carere, qua parte neceſſariæ ſunt, & in altera Creatore ipſo, in quo (vt ſæpè dixi) omnia ſunt, in ſempiternum frui; an verò in hac vita in acquiſitione temporalium rerum vehementiſſimè laborare, & num-

1. Epiſt. 3.

1. Cor. 15.

Digitized by Google

quam earum copia ſatiari, & in altera temporalibus omnibus bonis repentè deſtitui, & ad æterna bona numquam peruenire. Adde denique, Deum non ita longè abeſſe à dilectoribus ſuis, vt non etiam in hac vita delectationes magnas illis tribuat, & maiores, quàm dilectores mundi in rebus creatis inueniant. Non enim
Pſal. 76. falsò ſcriptum eſt: *Memor fui Dei, & de-*
Pſal. 36. *lectatus ſum.* &: *Delectare in Domino, & da-*
Pſal. 10. *bit tibi petitiones cordis tui.* &: *Ego verò*
Pſal. 85. *delectabor in Domino.* &: *Lætifica animam ſerui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui.* Ac vt omittam cetera, cùm
2. Cor. 7. Apoſtolus ait: *Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra*: certè non ſignificat, ex tribulatione naſci cõſolationem, & ex dolore gaudium; non enim producunt ſpinæ vuas, aut tribuli ficus: ſed ſignificat, ad leniendas tribulationes à Deo ſuperinfundi amicis ſuis tam puras, & liquidas, & ſolidas conſolationes, vt cum eis temporalia gaudia comparari nullo modo poſſint. Illa igitur, anima, ſit apud te firma concluſio: Qui inuenit Deum, inuenit omnia: qui perdit Deum, perdit omnia.

CAP. IV. Sequitur nunc, vt ex virtute quam Deus rebus creatis attribuit, ad infinitam

Digitized by Google

Creatoris virtutem intelligendam aſcendamus. Nulla omnino res eſt, quæ admirabilem virtutem, ſiue potentiam, ſiue efficacitatem non habeat. Terra, ſiue lapis terreus, ſi ab alto deſcendat, quo impetu ruit? quid non frangit? quid ei reſiſtit? Cùm vellet Spiritus ſanctus in Apocalypſi deſcribere impetum maximum, quo Babylon magna, id eſt vniuerſitas impiorum, in die iudicij in profundum abyſſi præcipitabitur, ſic ait: *Et ſuſtulit vnus Angelus fortis lapidem quaſi molarem magnum, & miſit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltrà iam non inuenietur.* Apoc.1.8 Aqua verò, quæ mollis & blanda leniter fluit ſuper faciem terræ, quando iraſcitur & intumeſcit in fluminibus vel torrentibus, obuia quæque proſternit & deſtruit: nec ſolùm caſas ruſticorum, ſed etiam portas & mœnia ciuitatum, & pontes marmoreos diruiſſe vidimus. Porrò venti, qui aliquando ſuauiſſime ſpirant, naues maximas ad ſcopulos allidunt, & annoſas quercus eradicant & euertunt. Vidi ego, quod niſi vidiſſem non crederem, à vehementiſſimo vento extollam ingentem terræ molem, eamq; delatam ſuper pagum quemdam, vt fouea altiſſima conſpiceretur vnde terra eruta fuerat, & pagus

totus

totus coopertus & quaſi ſepultus manſerit, ad quem terra illa deuenerat. Quid de igne dicemus? qua velocitate modicus ignis creſcit in flammam tantam, vt domos & ſiluas quaſi momento temporis deuoret & conſumat? *Ecce*, inquit ſanctus Iacobus, *quantus ignis quàm magnam ſiluam incen-*
Iac. 3. *dit!* In herbis quàm multiplices latent virtutes? In lapidibus, ac præſertim magnete & ſuccino, quàm admirabilis virtus cernitur? Porrò in animalibus alia robuſtiſſima eſſe videmus, vt leones, vrſos, tauros, elephantes; alia ingenioſiſſima, quamuis minutiſſima, vt formicas, aráneas, apes, myrmecoleonem. Omitto potentiam Angelorum, virtutem ſolis & ſtellarum quæ procul à nobis abſunt. quale tandem eſt ingenium hominum, quo tot artes inuentæ ſunt? vt ſæpè dubitemus, vtrùm arti natura, an potiùs ars naturæ palmam concedat?

Attolle nunc, anima, oculos mentis ad Deum, & cogita, quanta virtus, quanta efficacitas, quãta potentia in Domino Deo tuo
Exod. 15. ſit, cui à veraciſſima Scriptura dicitur: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* &: *Qui facit*
Pſal. 135. *mirabilia magna ſolus.* &: *Beatus & ſolus po-*
1. Tim. 6. *tens, Rex regum, & Dominus dominantium.* Quidquid enim virium res creatæ habent, à Deo habent; & tamdiu habent, quamdiu pla-

cet Deo, vt habeant. Quis enim fecit, vt
Ionæ in ventre ceti concluſo neque ma- Ionæ 2.
ris aquæ, neque dentes ceti nocerent, niſi
Deus? Quis concluſit ora leonum fameli- Dan. 6.
corum, vt Danielem non attingerent, niſi
Deus? Quis tres pueros in camino ignis ar- Dan. 3.
dentis illæſos ſeruauit, niſi Deus? Quis dixit
vento furenti, & mari inſanienti: *Tace, ob-* Marc. 4.
muteſce; & ceſſauit ventus, & facta eſt tran-
quillitas magna: niſi Chriſtus verus Deus?
Ipſe autem Deus, qui non habet ab alio vir-
tutem & potentiam, ſed eius voluntas po-
tentia eſt, & potentia cui nihil reſiſtere po-
teſt; ipſe infinitam potentiam habet, & ſem-
per habet, & vbique habet. Et omnis homi-
num poteſtas, cum Dei poteſtate compa-
rata, non parua & exigua, ſed nulla omni-
no eſt. ſic enim loquitur Iſaias: *Omnes gen-* Iſaiæ 40.
tes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi
nihilum & inane reputatæ ſunt ei. Nónne
igitur ſtulti ſunt, qui timent res creatas,
& Deum omnipotentem non timent?
& qui confidunt in virtute ſua aut ami-
corum ſuorum, & in Deo omnipoten-
te non fidunt? *Si Deus pro nobis, quis con-* Rom. 8.
tra nos? & ſi Deus contra nos, quis erit
pro nobis?

Ergo, anima mea, ſi ſapis, humiliare 1. Pet. 5.
ſub potenti manu Dei, inhære illi per ve-

Digitized by Google

ram pietatem, & non timebis quid faciat tibi homo, vel dæmon, vel creatura alia. Sed ſi fortè à pietate excidiſti, & Deum tuum ad iracundiam prouocaſti, non des requiem temporibus tuis, donec inuenias
Hebr. 10. pacem à Domino tuo: nimis enim *horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis.*

CAP. V. Reſtat vt pulchritudinem rerum creatarum inſpiciamus, de qua dixit Propheta:
Pſal. 91. *Delectaſti me Domine in factura tua.* Et certè, quæ fecit Deus, vt bona ſunt omnia, ſic etiam pulchra ſunt omnia, ſi rectè conſiderentur. Sed omiſſis alijs, conſideremus ea quæ omnium iudicio & approbatione ſunt pulchra. Certè magna eſt pulchritudo virentis prati, horti benè culti, amœniſſimæ ſiluæ, maris tranquilli, ſereni aëris, fontium, fluuiorum, vrbium, cæli micantis, atque innumerabilibus ſtellis quaſi gemmis diſtincti. Deinde quàm delectat pulchritudo arboris floribus veſtitæ, vel pomis onuſtæ? quadrupedum variorum formæ, auium volatus, piſcium luſus? Quid dicam de pulchritudine ſtellarum, & lunæ, ac potiſſimùm de iubare illo ſolis maximo & clariſſimo, quod exortu ſuo mundum exhilarat vniuerſum? Sed homines, ad quos potiſſimùm loquimur, nihil magis quàm ſua ipſorum venuſtas ſpecieſque delectat:

Propter

Digitized by Google

Propter ſpeciem mulieris multi perierunt, inquit Eccleſiaſticus. Vidimus ſæpè, & doluimus, viros alioqui ſapientiſſimos, feminarum venuſtate tanto amore captos, & contrà etiam feminas graues & honoratas ad eam inſaniam redactas ob virorum pulchritudinem, vt rem familiarem, & dignitatem, & filios, ac parentes, & etiam vitam ipſam, addo etiam æternam ſalutem amori hominum formoſorum poſthabuerint. Nota ſunt quę de Dauide, Salomone, Sampſone in Scripturis ſanctis leguntur: plenæ ſunt hiſtoriæ ſimilium exemplorum. Eccli. 9.

Ergo, anima mea, ſi tanta eſt pulchritudo in res creatas à conditore Deo effuſa, quanta putas, & quàm admirabilis eſt pulchritudo pulcherrimi Conditoris? nemo enim dare poteſt, quod non habet. Et ſi ſolis ac ſtellarum ſpecie delectati homines, luminoſa illa corpora *Deos putauerunt*, inquit Sap. 13.
Sapiens, *ſciant quanto his dominator eorum ſpecioſior eſt. ſpeciei enim generator hæc omnia conſtituit*. Quanta autem ſit pulchritudo Dei, non ſolùm certò cognoſcitur ex eo quòd omnium creaturarum pulchritudo eminentiore modo in ipſo collecta reperitur: ſed etiam ex eo, quòd cùm inuiſibilis ſit nobis, dum ab ipſo peregrinamur, & ſolùm per fidem Scripturarum, &

Digitized by Google

in ſpeculo creaturarum vtcumque cognoſcatur, multi tamen Sanctorum ita exarſerunt in amorem eius, vt alij in deſerta loca ſe abdiderint, & ſoli contemplationi ipſius vacare voluerint, vt ſancta Maria Magdalena, Paulus primus eremita, magnus Antonius, & alij ſine numero, de quibus Theodoretus in hiſtoria religioſa conſuli poteſt. Alij coniuges & liberos, & quidquid in terris poſſidebant, deſerentes, in monaſterijs ad aliorum nutum viuere voluerunt, vt Dei amicitia fruerentur. Alij vitam ipſam cum acerbiſſimo dolore libenter exponere deſiderauerunt, vt ad viſionem infinitæ illius pulchritudinis pertingere mererentur. Audi vnum ex illis, ſanctum videlicet Ignatium Martyrem in epiſtola ad Romanos: Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diuiſio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantùm Chriſto fruar. Si ergo pulchritudo diuina, nondum viſa, ſed ſolùm credita & ſperata, tantum ignem deſiderij excitat; quid faciet, cùm remoto velo, vt eſt in ſe, conſpicietur? Omnino id faciet,
Pſal. 35. vt torrente voluptatis illius inebriati, neque velimus, neque poſſimus vel ad punctum temporis oculos ab ea diuertere. Et quid mirum, ſi Angeli & animæ beatæ ſemper

Digitized by Google

videant faciem Patris qui eſt in cælo, nec viſio illa tædium vel ſatietatem vllam pariat, cùm ipſe Deus ab æternitate pulchritudinem ſuam ſemper aſpiciens in ea penitus acquieſcat, & ex ea viſione beatus, nihil aliud velit, & quaſi in cellam vinariam & in hortum omnium deliciarum ingreſſus, numquam inde exierit, neque in æternum ſit exiturus. Hanc pulchritudinem quære, anima mea, ad eam ſuſpira die ac nocte; dicas cum Propheta: *Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum; quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* dicas cum Apoſtolo: *Audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.* Neque timeas ex vehementi amore pulchritudinis illius inquinari; amor enim diuinæ pulchritudinis perficit corda, non inficit; ſanctificat, non inquinat. Verè dicebat ſanctiſſima virgo & martyr Agnes: Amo Chriſtum, cuius Mater virgo eſt, cuius Pater feminam neſcit: quem cùm amauero, caſta ſum; cùm tetigero, munda ſum; cùm accepero, virgo ſum. Sed ſi verè Domini tui increatam ſpeciem concupiſcis, oportet te implere, quod Apoſtolus eo loco ſubiungit: *Ideò*, inquit, *contendimus, ſiue abſentes, ſiue præſentes, placere illi.* Si placet tibi Deus, debes & tu

Pſal. 41.

2. Cor. 5.

Ibidem.

Digitized by Google

placere Deo. Et quidem in regione viuorum, cùm præſentes erimus, illuminati fulgore eius, ſine dubitatione Deo placebimus, ſicut Propheta canit: *Placebo Domino in regione viuorum.* Sed in hac peregrinatione tam facilè ſordeſcimus & inquinamur luto peccati, vt Apoſtolus Iacobus dixerit: *In multis offendimus omnes.* & Propheta Dauid, vt oſtenderet quàm rari ſint immaculati in via, ad beatitudinem hoc pertinere pronuntiauerit, dicens: *Beati immaculati in via.* Ergo ſi cupis, anima, etiam in abſentia & peregrinatione placere dilecto, non ſatis eſt velle placere, ſed oportet, vt Apoſtolus loquitur, contendere placere, id eſt, aſſiduo magnoque labore cauere maculas quæ fœdam reddunt faciem animæ; & ſi quæ inhæſerint, non minori ſtudio & labore contendere illas abſtergere. Nónne vides mulierculas, quæ cupiunt placere viris ſuis, quot horas conſumunt in componendis capillis, & poliendo vultu, & maculis veſtium abſtergendis, vt placeant oculis viri mortalis, qui paulò pòſt in lutum & cineres conuerti debet? quid igitur te facere oportet, vt placeas oculis ſponſi immortalis, & qui ſemper te videt, qui ſine macula & ruga te inuenire deſiderat? Certè totis viribus conte‑

Pſal. 114. | Iacob. 3. | Pſal. 118.

tende-

Digitized by Google

tendere te neceſſe eſt, vt *in ſanctitate & iuſtitia coram ipſa* ambules. Et omnia quæ veram ſanctitatem veramque iuſtitiam impediunt, ſtrenuè remoueas, vel amputes; neque reſpicias carnem & ſanguinem, neque attendas ad ſermones & iudicia hominum. non enim ſimul placere potes Deo, & mundo, dicente Apoſtolo: *Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem*, &c. Luc. 1. Galat. 1.

GRADVS TERTIVS

Ex conſideratione orbis terræ.

CONSIDERAVIMVS mundum corporalem in vniuerſum: nunc partes eius principales conſiderare aggredimur, vt ex ijs ſcalam nobis ad contemplandum opificem, qualem poſſumus, erigamus. Cap. 1.

Prima ſe offert terra: quæ quamuis infimum locum teneat, & minor ceteris elementis eſſe videatur; tamen re vera non eſt minor quàm aqua, & dignitate ac pretio ſuperat elementa omnia. Hinc enim in Scripturis ſanctis paſſim legimus, Deum feciſſe cælum & terram, quaſi partes mundi præcipuas, quibus ceteræ ſeruiant: cælum enim fecit, quaſi palatium Dei & Angelorum: terram, quaſi palatium hominum. *Cælum cæli Domino*, inquit Propheta, *terram* Gen. 1. Pſal. 113.

autem dedit filijs hominum. Atque ea cauſſa eſt, cur cælum plenum ſit ſtellis fulgentibus, & terra abundet immenſis diuitijs metallorum, lapidum pretioſorum, herbarum, arborum, animalium multorum generum; cùm aqua ſolis piſcibus abundet, aër & ignis egena ac pænè vacua ſint elementa. Sed his omiſſis, orbis terræ tria quædam habet conſideratione digniſſima, per quæ ad Deum, ſi mens vigilet, non difficulter aſcendere poſſumus.

Primùm, Terra fundamentum eſt firmiſſimum mundi totius, quod niſi haberemus, non poſſet homo neque ambulare, neque quieſcere, neque operari, nec vitam vllo
Pſal. 92. modo ducere: *Firmauit*, inquit Dauid, *or-*
Pſal. 103. *bem terræ, qui non commouebitur.* &: *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſæculum ſæculi.* Deinde, Terra quaſi bona nutrix hominum, & animantium ceterorum, aſſiduè producit herbas, fruges, fructus, gramina, poma, & alia id genus innumerabilia. Sic enim Deus loqui-
Gen. 1. tur: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ.* Tertiò, Producit terra lapides & ligna ad ædificandas domos, & metalla

Digitized by Google

æris & ferri in varios vſus; & aurum atque argentum, quibus cudûntur pecuniæ, inſtrumenta videlicet ad vitæ humanæ omnia neceſſaria facillimè comparanda.

Ac prima quidem illa terræ proprietas, quòd videlicet ſit locus in quo corpora noſtra quieſcant, cùm in aqua, vel äëre, vel igne quieſcere nequeant; ſymbolum Conditoris eſt, in quo ſolo anima humana locum quietis inuenire poteſt: *Feciſti*, inquit ſanctus Auguſtinus, *nos Domine ad te*, & *inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te.* Salomon Rex, ſi quis alius, quæſiuit requiem in imperio, in diuitijs, in voluptatibus; obtinuit Regnum ampliſſimum & pacatiſſimum, ita vt, Scriptura teſte, haberet in ditione ſua *omnia regna à flumine terræ Philiſthijm vſque ad terminum Aegypti, offerentium ſibi munera, & ſeruientium ei cunctis diebus vitæ eius.* Habuit præterea diuitias incomparabiles, ita vt aleret quadraginta millia præſepia equorum currilium, & duodecim millia equeſtrium. &, vt legimus eodem libro, claſſis Salomonis ex Ophir adferebat aurum & gemmas pretioſas in tanta copia, vt argentum nihili fieret; & tanta eſſet argenti copia in Ieruſalem, quanta lapidum platearum. Voluptates autem tantas ſibi ipſe parauit, vt

Lib. 1. conf. cap. 1.

3. Reg. 4.

3. Reg. 9. & 10.

Digitized by Google

incredibile videatur. nam cùm mulieres deperiret, accepit ſibi vxores, quaſi Reginas ſeptingentas, & concubinas trecen-
3.Reg.11. tas; vt legimus in eodem libro. Sed ipſum
Eccle.2. de ſe loquentem audiamus: *Magnificaui,* inquit, *opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos & pomaria, & conſeui ea cuncti generis arboribus: & exſtruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſiluam lignorum germinantium. poſſedi ſeruos & ancillas, multamq́ familiam habui: armenta quoque & magnos ouium greges, vltra omnes qui fuerunt ante me in Ieruſalem. coaceruaui mihi argentum, & aurum, & ſubſtantias Regum ac prouinciarum. feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum, ſcyphos & vrceos in miniſterio ad vina fundenda. & ſupergreſſus ſum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ieruſalem. ſapientia quoque perſeuerauit mecum. & omnia quæ deſiderauerunt oculi mei, non negaui eis; nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his quæ præparaueram; & hanc ratus ſum partem meam, ſi vterer labore meo.* Hæc ille, qui certè quietem maximam habuit, ſi vlla in rebus creatis haberi poteſt. Nihil enim illi defuit, non Regnum, non diuitiæ, non deliciæ, non ipſa quæ maxi-

Digitized by Google

mi fieri videtur humana ſapientia, non denique pax & tranquillitas in tantis bonis longo tempore poſſidendis & retinendis.

Interrogemus nunc, an in tantis rebus quietem inuenerit, & an iſta capacitatem animæ implere potuerint: *Cùm*, inquit, *me conuertiſſem ad vniuerſa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus fruſtrà ſudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere ſub ſole.* Non ergo quietem inuenit Salomon in tantis diuitijs, & delicijs, & ſapientia, & honoribus: nec inuenire potuiſſet, etiamſi multò plura & maiora fuiſſent, quoniam animus humanus immortalis eſt, iſta verò mortalia ſunt, nec poſſunt diu permanere ſub ſole: nec fieri poteſt, vt animus capax infiniti boni, ſatietur bonis finitis. Quemadmodum igitur non poteſt corpus humanum in aëre, quantumuis latiſſimo, nec in aquis, quamuis profundiſſimis, requieſcere; quia centrum eius terra eſt, non aër, vel aqua: ſic animus humanus numquam requieſcet in aëreis dignitatibus, vel luteis diuitijs, vel aqueis, id eſt mollibus & ſordidis voluptatibus, nec in humanæ ſcientiæ falſo ſplendore; ſed in ſolo Deo, qui Eccle. 2.

centrum

centrum animorum, & verus ac ſolus locus requietis eorum eſt. O quàm verè, & quàm ſapienter exclamauit pater Salomonis, cùm ait: *Quid mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* ac ſi dicere voluiſſet: Nihil inuenio nec in cælo, nec in terra, nec in alia re creata vlla, quæ ſub cælo aut ſuper terram ſit, quod mihi veram quietem poſſit adferre. Tu ſolus Deus cordis mei, id eſt, tu ſolus petra ſolida es cordi meo. vox enim, Deus, in Hebraico textu petram ſignificat hoc loco. Tu ergo ſolus petra firmiſſima es cordi meo, in te vno quieſcam, tu ſolus pars mea, hereditas mea, omne bonum meum; cetera nihil ſunt, & nihil ad me replendum & ſatiandum valent: atque hoc non per vnum vel alterum diem vel annum, ſed in æternum: tu vnus mihi ſufficis in æternum, cetera nec ad vnum diem ſufficerent vniuerſa.

Pſal. 72.

Agnoſcíſne adhuc, anima mea, ſolum Deum eſſe petram tuam, in qua requieſcas; cetera vanitatem, & afflictionem ſpiritus, quæ non exiſtentia, ſed apparentia ſint, & non ſolentur, ſed affligant, quoniam acquiruntur cum labore, poſſidentur cum timore, & amittuntur cum dolore? Deſpice

ergo,

Digitized by Google

ergo, ſi ſapis, omnia quæ tranſeunt, ne te ſecum abripiant; & in vno permane, illique inhære vinculo charitatis, qui manet in æternum: leua cor tuum ad Deum in cælum, ne putreſcat in terra: diſce veram ſapientiam, à multorum ſtultitia, quorum nomine loquitur Sapiens, & dicit: *Ergo errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis. Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit ſuperbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt illa omnia tamquam vmbra, & nos in malignitate noſtra conſumpti ſumus.* Sap. 5.

Sed eſt etiam alia ratione petra firmiſſima ſymbolum Domini Dei noſtri: quod ſymbolum explicauit nobis Sapientia Dei in Euangelio ſuo, vbi dixit, domum ædificatam ſuper firmam petram immobilem permanere, ſi deſuper deſcendant pluuiæ, & à latere irruant venti, & à parte inferiori percutiant flumina: domum verò ædificatam ſuper arenam, nihil horum ſuſtinere poſſe, ſed ad primum impetum pluuiæ, aut venti, aut fluminis proſterni, & fieri ruinam domus illius magnam. CAP. II. Matth. 7.

Domicilium tuum, ô anima, quod ex varijs potentijs & virtutibus quaſi cubiculis

Digitized by Google

culis & aulis conſtat, ſi in Deo tamquam in petra fundetur; id eſt, ſi firmiſſimè credas Deo, ſi tota fiducia tua ſit in Deo, ſi ſis in charitate Dei radicata & fundata, vt cum Apoſtolo dicere poſſis: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?* ſecura eſto, quia neque ſpirituales nequitiæ, quæ ſupra nos ſunt, neque carnales concupiſcentiæ, quæ ſunt infra nos, neque domeſtici hoſtes noſtri, qui à latere nos oppugnant, cognati videlicet & amici, contra te vmquam ſuis machinis præualebunt. Magnæ quidem ſunt vires, & magna calliditas ſpiritualium poteſtatum, ſed maior eſt poteſtas, & maior ſapientia Spiritus ſancti, qui præſidet illi domui, quæ in Deo fundata eſt. Vehementer omnino contra ſpiritum pugnat caro, & carnales concupiſcentiæ fortiſſimos quoſque debellare ſolent: ſed amor Dei amorem carnis facilè ſuperat, & timor Dei timorem mundi facilè proſternit. Denique inimici hominis, domeſtici eius, & ipſi quoque peruerſis conſilijs ad conſortium peccatorum animas trahunt: ſed anima, quæ Dominum & Patrem, & fratrem, & ſponſum in cælo ſe habere confidit, non magno labore carnales amicos & conſanguineos non ſolùm contemnere, ſed etiam odiſſe nouit; & poteſt dicere cum Apoſtolo:

Epheſ 3.
Rom. 8.
Luc. 14.

Digitized by Google

ſtolo: *Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque creatura alia poterit me ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Sed illa verè miſera anima eſt, cuius domus in arena fundata non poteſt diu ſubſiſtere, & fiet breui ruina illius magna; quippe cùm credat mendacio, & confidat in baculo arundineo, & eius Deus aut venter, aut pecunia, aut fumus honoris ſit; quæ omnia velociſſimè tranſeunt & pereunt, & animam illis inhærentem in exitium ſempiternum trahunt. Rom.8.

Iam verò altera terræ proprietas in eo poſita eſt, quòd terra tamquam bona nutrix herbas & fructus ceteros largè profundat in eſcam hominum, & animantium ceterorum. Atqui hæc ipſa proprietas ad Conditorem, vt verum nutritium, nos deducit: non enim terra, ſed Deus in terra omnia bona producit. ſic enim loquitur Spiritus ſanctus per os Dauid: *Qui producit in montibus fænum, & herbam ſeruituti hominum.* & rurſus: *Omnia à te exſpectant vt des illis eſcam in tempore. Dante te illis colligent; aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.* & Dominus in Euangelio: *Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant* CAP. III. Pſal.146. Pſal.103. Matth.6.

Digitized by Google

gant in horrea; & Pater veſter cæleſtis
Act. 16. *paſcit illa.* Et Apoſtolus: *Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum* Deus *reliquit benefaciens de cælo, dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra.* Nec tamen falſum eſt, quod
Gen. 1. initio libri Geneſis dicitur: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuum.* Verè enim terra germinat herbas & ligna pomifera: ſed ex virtute, quam ei Deus attribuit; & ipſo Deo per ipſam producente, & conſeruante, & incrementum dante. Itaque Dauid vbi res omnes creatas inuitat ad laudem Conditoris, ad-
Pſal. 148. dit cum ceteris ligna fructifera, & om-
Dan. 3. nes cedros: & tres pueri apud Danielem exhortantur cum ceteris creaturis omnia germinantia in terra, vt benedicant Dominum, & laudent, & ſuperexaltent eum in ſæcula.

Et cùm omnia ſuo modo Deum laudent, quanto affectu deberes tu, anima, Deum pro his omnibus beneficijs, quibus aſſiduè frueris, benedicere & laudare? agnoſcens in eis occultam Dei manum omnia largientem, & non occultum, ſed clariſſimè patentem, & ſeſe oſtendentem paternum & puriſſimum Dei tui amorem,

qui

Digitized by Google

qui numquam ceſſat tibi de cælo benefacere, & in rebus omnibus prouidere. Sed parum eſt hoc in oculis Domini Dei tui. Ipſe eſt enim, qui in te, vt in ſpirituali agro ſuo, producit germen nobiliſſimum charitatis. Charitas enim non ex mundo, ſed ex Deo eſt, vt dilectiſſimus diſcipulus loquitur in Epiſtola ſua. Ex charitate 1. Ioan. 4.
autem, vt ex arbore diuina atque cæleſti, prodeunt flores candidiſſimi & odorati cogitationum ſanctarum, folia virentia verborum vtilium ad ſalutem gentium, & fructus operum bonorum, quibus Deus glorificatur, & proximi adiuuantur, & merita colliguntur, & ſeruantur in vitam æternam.

Væ autem illis, qui more iumentotum inſipientium fructibus terræ ſatiari deſiderant, eoſque auidiſſimè colligunt & recondunt, & de auctore non cogitant, neque illi gratias agunt: & quorũ animæ ſimiles ſunt terræ cui maledixit Deus, quæ ſpinas & tribulos germinat. Quid enim cogitant illi, in quibus Deus non ſeminat caſta conſilia, niſi fornicationes, adulteria, homicidia, ſacrilegia, furta, proditiones, & alia id genus? & quid iſti loquuntur niſi blaſphemias, periuria, maledicta, hæreſes, conuitia, contumelias, falſa teſtimonia, mendacia, & alia

Digitized by Google

id genus, quæ à patre ſuo diabolo didicerunt? Et quos poſtremò fructus producunt, niſi venenatos illos fructus, quos ab ipſis cogitari aſſiduè diximus, & qui ab Apoſto-
Gal. 6. lo opera carnis nominantur? Iſtæ nimirum ſpinæ ſunt, quæ primò pungunt animos germinantium eas, punctionibus amariſſimis timorum & ſollicitudinum: deinde pungunt famam, & corpora, & animos proximorum læſione grauiſſima, & ſæpè irreparabili, ex qua poſteà plurima & grauiſſima ad alios detrimenta perueniunt.

Sed his omiſſis, tu anima mea, ſi hortulus es cæleſtis agricolæ, caue ne ſpinæ vel tribuli vmquam inueniantur in te, ſed omni ſollicitudine foue arborem charitatis, & lilia caſtitatis, & nardum humilitatis: caue ne vmquam tibi ſubrepat, vt à te eſſe exiſtimes cæleſtia iſta germina virtutum, & non à Domino Deo tuo, qui eſt Dominus virtutum, ſeminator caſti conſilij. ſed & conſeruationem, & incrementum, & maturitatem fructuum bonorum operum non tibi attribuas, ſed illi commenda, & ad illum ſit ſemper fortitudo tua.

Cap. IV. Reſtat vltima terræ laus, quòd videlicet aurum, & argentum, & lapides pretioſos intra ſinum ſuum contineat. Sed certè non virtute ſua producit terra tam pretioſas

rerum

Digitized by Google

rerum ſpecies, ſed ille qui per Aggæum di-
cit: *Meum eſt argentum, & meum eſt aurum.* Agg. 2.
O amator hominum, itáne hoc etiam pla-
cuit dulcedini tuæ, vt non ſolùm produ-
ceres humano generi lapides, & ligna, &
ferrum, & æs, & plumbum, & alia id ge-
nus neceſſaria ad domos & naues ædifican-
das, & inſtrumenta varia conſtruenda; ſed
etiam aurum, & argentum, & lapides pre-
tioſos ad ornatum & decorem? Et ſi hæc
tribuis peregrinantibus in terra, & ſæpè
etiam inimicis tuis blaſphemantibus no-
men tuum; quid dabis dilectis tuis, te be-
nedicentibus, & tecum regnantibus in cæ-
lo? Dabis vtique non fruſtula auri vel ar-
genti, nec pauculas gemmas pretioſas, ſed
ciuitatem illam de qua loquitur Ioannes
Apoſtolus in Apocalypſi, cùm ait: *Et erat* Apoc. 21.
*ſtructura muri eius ex lapide iaſpide; ipſa ve-
rò ciuitas aurum mundum: & fundamenta
muri ciuitatis omni lapide pretioſo ornata:
& duodecim portæ duodecim margaritæ ſunt.*
Nec verò exiſtimamus, ciuitatem illam ſu-
pernam Ieruſalem cæleſtem, ex auro, &
gemmis, & margaritis, quales hîc ſunt,
conſtructam eſſe, vel ornatam: ſcimus enim
Spiritum ſanctum his vocibus vti, quoniam
ad nos loquitur, qui meliora vel maiora non
vidimus. Sed ſine dubitatione vlla multò

excellentior erit ciuitas illa, quæ eſt patria electorum Dei, omnibus ciuitatibus peregrinationis huius, quantò ciuitas aurea & gemmata præſtaret omnibus ruſticorum pagis, qui ex luto & paleis conſtant.

Erige ergo, anima mea, oculos mentis ad cælum, & cogita quanti ſint facienda bona quæ illic ſunt, cùm ſpecies auri, & argenti, & lapidum pretioſorum, quæ hîc tanti fiunt, illis bonis comparatæ, vix luti & palearum nomine cenſeantur. Adde, quòd aurum, & argentum, & margaritæ quæ hîc habentur in pretio, corruptibilia ſunt; quæ autem in cæleſti illa ciuitate micant, incorruptibilia & ſempiterna ſunt. Sed ſi per manus pauperum hoc ipſum corruptibile aurum & argentum, quod hîc habes, ad cæleſtem ciuitatem transferre volueris; quod vtique, ſi ſapis, omnino facies; & ipſum incorruptibile fiet, & tibi manebit in æternum. Non enim mentiri poteſt Veritas, quæ dicit: *Vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo.* & alio loco: *Vendite quæ poßidetis, & date eleemoſynam; facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælis, quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit.* O incredulitas filiorum hominum! promittit homo mendax decem pro centum, & ſor-

Matth. 19.

Luc. 12.

tem integram. mutuanti ſe repræſentaturum, & creditur ei. promittit qui mentiri non poteſt Deus, danti eleemoſynam theſaurum in cælo, imò etiam centum pro vno, Matth. 19.
& vitam æternam ſe redditurum, & trepidat auarus homo, nec facilè adduci poteſt, vt credat; & mauult theſaurum ſuum abſcondere, vbi ærugo conſumit, & fures effodiunt & furantur, quàm in cælo reponere, quò fur non appropiat, neque ærugo conſumit. Sed etiamſi aliquando neque fures auferant, neque tinea vel ærugo corrumpat, quæ tanto labore paraſti & conſeruaſti, ô homo infelix, cuius erunt? tua certè non erunt, cuius tamen eſſe poterant, ſi per manus pauperum in cæleſtes theſauros tranſtuliſſes. Vſus quidem docet, ea quæ auari diuites collegerunt, ad heredes prodigos peruenire, qui multò breuiore tempore profundunt, quàm auari parentes collegerant. atque interim peccatum auaritiæ manet, æternumque manebit, & vermis con- Iſaiæ 66.
ſcientiæ non morietur, & ignis inferni non Marc. 9.
extinguetur.

Ergo, anima mea, aliorum inſipientia te erudiat, & audi Dominum & Magiſtrum tuum concionantem: *Videte, & cauete ab* Luc. 12.
omni auaritia, quia non in abundantia cuiuſquam vita eius eſt ex his quæ poſſidet. Auarus

rus congregat & conſeruat, vt habeat vnde diu viuat: ſed contrà accidit; nam quando minùs cogitat, moritur, & ſubſtantia auarè congregata & conſeruata generat vermem qui non morietur,& excitat ignem qui non extinguetur. O auare infelix, ergóne tam ſollicitè aggregaſti pecunias, vt fomentum parares igni gehennæ, quo numquam extinguatur? Audi beatum Iacobum
Iacob. 5. in extrema epiſtola ſua: *Agite*, inquit, *nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs veſtris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. aurum & argentum veſtrum æruginauit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras, ſicut ignis.* Vos quidem, inquit beatus Iacobus, quia diuites eſtis, beati exiſtimamini, & dicimini, ſed re vera miſeri eſtis, & egenis omnibus miſeriores, & materiam magnam habetis lugendi & vlulandi propter ingentes miſerias, quæ certè aduenient vobis. Diuitiæ enim ſuperuacaneæ, quas conſeruaſtis, & quas putrefieri ſiuiſtis, cùm eas pauperibus erogare deberetis; & veſtimenta veſtra quæ ſuperflua poſſidetis, & potiùs à tineis cõmedi, quàm pauperes inde veſtiri patimini; & aurum & argentum, quod ab ærugine conſumi vultis potiùs, quàm illud
in ci-
Digitized by Google

in cibos pauperum erogetis; hæc inquam omnia contra vos in die iudicij teſtimonium dicent: & tineæ ac ærugo diuitiarum veſtrarum in ignem vrentem conuertentur, qui æterno tempore carnes veſtras deuorabit; & numquam conſumet, vt ignis non extinguatur, & dolor non finiatur. Ergo cum Propheta Regio concludamus: *Beatum dixerunt* ſtulti *populum cui hæc ſunt*, diuitiæ videlicet exuberantes; re autem vera, *beatus populus, cuius Dominus Deus eius.* Pſal.143.

GRADVS QVARTVS

Ex conſideratione aquarum, ac præcipuè fontium.

SECVNDVM locum inter elementa mundi tenet aqua. Ex ea quoque, ſi rectè inſpiciatur, gradus aſcenſionis in Deum conſtrui poterit. Ac primùm aquam vniuersè conſiderabimus, deinde ſpecialem aſcenſionem in Deum è fontibus hauriemus. CAP. I.

Aqua humida eſt, & frigida, ac per hoc quinque veluti proprietates habet: nam lauat & abſtergit maculas, extinguit ignem, refrigerat ac temperat ardorem ſitis, coniungit res multas ac diuerſas in vnum; denique quàm profundè deſcendit, tam altè

Digitized by Google

altè aſcendit. Hæc omnia manifeſta ſunt ſymbola ſiue veſtigia conditoris rerum omnium Dei. Lauat aqua maculas corporales, lauat Deus maculas ſpirituales. *Lauabis me*, inquit Dauid, *& ſuper niuem dealbabor*. Quamuis enim maculas cordis; id eſt peccata, lauet contritio, lauent Sacramenta, lauent ſacerdotes, lauent eleëmoſynæ, atque alia opera pietatis: tamen hæc omnia vel inſtrumenta ſunt, vel diſpoſitiones: qui lotionis huius auctor eſt, ſolus Deus eſt. *Ego ſum*, inquit Deus per Iſaiam, *ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas propter me*. Et ideò Phariſæi, qui murmurantes aduerſus Chriſtum dicebant: *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* non fallebantur in eo quòd ſoli Deo tribuebant poteſtatem ſupremam dimittendi peccata; ſed in eo, quòd Chriſtum, Deum non eſſe credebant. proinde ſimul & blaſphemabant, & vera dicebant.

Pſal. 50.

Iſaiæ 43.

Luc. 5.

Nec ſolùm Deus lauat maculas cordis ad ſimilitudinem aquæ, ſed etiam aqua nominari voluit. ſic enim ſcribit ſanctus Ioannes: *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus.*

Ioan. 7.

Digitized by Google

tus. ergo Spiritus ſanctus, qui vtique Deus eſt, aqua viua eſt; & de hac aqua dicit Ezechiel: *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.* Ezech. 36. Et quoniam aqua iſta cæleſtis & increata longè ſuperat virtutem aquæ terreſtris & creatæ: ideò tres differentias annotare placet inter lotionem aquæ creatæ & increatæ.

Aqua creata lauat maculas corporum, ſed non omnes: multas enim lauare nequit, niſi iuuetur ſapone vel alijs inſtrumentis. Aqua increata omnes omnino maculas lauat. ſic enim in loco paulò antè notato legimus: *Et mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.*

Aqua creata rarò ita maculas omnes tergit, vt veſtigium aliquod vel quaſi vmbra maculæ non relinquatur. Aqua increata ſic lauat, vt res lota candidior pulchriorque reddatur, quàm eſſet antequam inquinaretur: *Lauabis me*, inquit Dauid, *& ſuper niuem dealbabor*. Pſal. 50. Et per Iſaiam Dominus dicit: *Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur; & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.* Iſaiæ 1.

Denique aqua creata lauat maculas naturales, quæ non reſiſtunt abſtergenti: aqua increata lauat maculas voluntarias,

Digitized by Google

quæ lauari nequeunt, niſi anima ipſa velit, & abſtergenti ſponte conſentiat. Sed tanta & tam admirabilis eſt virtus huius aquæ, vt ſuauiſſimè etiam in lapidea corda penetret; & ideò à nullo duro corde reſpuitur, quia ipſa facit vt non reſpuatur, vt rectè monet ſanctus Auguſtinus. Quis capiat, Domine, quàm admirabili ratione in corda infidelium inſpires fidem, & in corda ſuperborum infundas humilitatem, & in corda hoſtium tuorum inſinues charitatem; vt qui paulò antè ſpirans minarum & cædis, te in diſcipulis tuis perſequebatur, repentè mutatus, pro te & pro Eccleſia tua minas & cædes perſequentium libentiſſimè perferat? multum eſt à me, vt in hæc ſecreta tua penetrem, & malo experiri, quàm ſcrutari efficaciam gratiæ tuæ. Et quoniam noui aquam iſtam tuam, eſſe pluuiam voluntariam, ſegregatam hereditati tuæ, vt cecinit Propheta tuus: ideò humiliter & ſuppliciter peto, vt inueniar in hereditate tua, & placeat gratiæ tuæ in terram cordis mei deſcendere, ne maneat ſicut terra ſine aqua tibi, aridum & ſterile, quale ex ſe eſt, vt ne cogitare quidem boni aliquid ex ſe ſufficiat. Sed pergamus ad reliqua.

Lib. de Præd. SS. cap. 8.

Pſal. 67.

Cap. 11. Aqua extinguit ignem; & aqua illa cæleſtis,

Digitized by Google

leſtis, gratia videlicet Spiritus ſancti, admirabili ratione & modo extinguit ignem carnalium concupiſcentiarum. Multùm quidem valent ad hoc incendium reſtinguendum ieiunia, & corporis afflictationes, ſed ſi addantur vt inſtrumenta gratiæ Spiritus ſancti; alioqui per ſe ſola non multùm valent: amor enim princeps eſt affectionum & perturbationum animi; ille regit omnes, & omnes illi vni obtemperant. Amor cogi non vult, & ſi ab vna parte via illi obſtruatur, erumpit ab altera. Amor nihil timet, omnia audet, omnia vincit, nihil ſibi difficile aut impoſſibile arbitratur; denique nulli cedit amor minor, niſi amori maiori & valentiori. Sic omnino carnalis amor, ſiue diuitias, ſiue delicias mundi ſequatur, vni cedit amori Dei. Cùm primùm incipit aqua Spiritus ſancti in cor hominis inſtillari, continuò frigeſcere incipit amor carnalis. Teſtis nobis ſit beatus Auguſtinus, qui cùm aſſuetus eſſet indulgere libidini, & impoſſibile ſibi duceret conſortio feminæ poſſe carere: tamen vbi guſtare cœpit Spiritus ſancti gratiam, exclamauit in principio libri noni Confeſſionum: *Quàm ſuaue mihi ſubitò factum eſt carere ſuauitatibus nugarum; & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat.* Lib. 9. Confeſſ. c. 1.

eÿcie-

Digitized by Google

eÿciebas enim à me vera tu & ſumma ſuauitas: eÿciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, ſed non carni & ſanguini: omni luce clarior, ſed omni ſecreto interior: omni honore ſublimior, ſed non ſublimibus in ſe.

CAP. III. Aqua prætereà ſitim ſedat; & aqua illa cæleſtis ſola poteſt deſiderijs cordis humani varijs, & moleſtiſſimis, ac propè infinitis finem imponere. Sic Veritas ad Samaritanam loquens manifeſtiſſimè docuit: Ioan. 4. *Qui bibit*, inquit, *ex aqua hac, ſitiet iterùm: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* Omnino ſic res habet: Eccle. 1. *Non ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur*. quidquid homini offeratur, non poteſt eius deſiderium ſatiare, cùm ille capax ſit infiniti boni, & res omnes creatæ certis terminis circumſcribantur. Sed qui bibere incipit aquam cæleſtem, in qua ſunt omnia, nihil expetit, nihil requirit ampliùs. Sed de hac re diximus ſuprà, cùm de quiete animi in ſolo Deo, vt in proprio centro, loqueremur.

CAP. IV. Aqua ſimul coniungit & in vnum redigit quæ vix vniri poſſe videbantur. ſic multa grana farinæ per aquæ admixtionem vnus panis efficiuntur, & ex multis partibus terræ per aquæ adiunctionem lateres

fiunt.

Digitized by Google

fiunt. Sed multò faciliùs & inſolubiliùs aqua Spiritus ſancti facit, vt multi homines ſint *cor vnum, & anima vna*. id quod in Actis Apoſtolorum dicitur de primis Chriſtianis, in quos proximè deſcenderat Spiritus ſanctus. Sed & Dominus hanc vnitatem, quam efficit aqua Spiritus ſancti, iturus ad Patrem commendat, & prædicit, cùm ait: *Non pro eis rogo tantùm, ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me; vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint.* Et paulò pòſt: *Vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus. Ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnum.* Ad quam vnitatem hortatur etiam Apoſtolus in Epiſtola ad Epheſios: *Solliciti*, inquit, *ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis: vnum corpus, & vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ.* O felix vnio, quæ multos homines facit eſſe vnum Chriſti corpus, quod ab vno capite regitur, & de vno pane comedit, & de vno calice bibit, & de vno ſpiritu viuit, & adhærens Deo, vnus ſpiritus fit cum eo. Quid ampliùs deſiderare poteſt ſeruus, quàm vt non ſolùm particeps fiat omnium bonorum domini ſui, ſed etiam vinculo amoris indiſſolubilis vnum fiat cum ipſo omnipotenti, & ſapientiſſimo,

Act. 4. Ioan. 17. Epheſ. 4. 1. Cor. 10. 1. Cor. 6.

Digitized by Google

tiſſimo, & pulcherrimo Domino ſuo? Atqui hoc totum facit Spiritus ſancti gratia, vt aqua viuens & viuificans quando in corde recipitur deuotè, & tota diligentia ac ſollicitudine cuſtoditur.

Cap. v. Aqua denique tam altè aſcendit, quàm ex alto deſcendit. Et quoniam Spiritus ſanctus de ſummo cælo venit in terras, ideò in homine, in cuius corde recipitur, *fit fons aquæ ſalientis in vitam æternam*, vt Dominus ait ad mulierem Samaritanam; id eſt, homo renatus ex aqua & Spiritu ſancto, & qui eumdem inhabitantem Spiritum in corde ſuo gerit, illuc erigit merita, vnde deſcendit gratia.

Ioan. 5.

Ergo, anima mea, his vocibus Scripturarum edocta & excitata, iterùm atque iterùm gemitibus inenarrabilibus dicas Patri tuo: Da mihi hanc aquam, quæ maculas omnes detergat, quæ concupiſcentiæ calorem extinguat, quæ ſitim omnem & omnia deſideria ſedet: quæ vnum ſpiritum cum Deo tuo te faciat, quæ fiat in te fons aquæ ſalientis in vitam æternam, vt illuc merita præmittas, vbi te ſperas ſine fine manſuram.

Luc. 11. Non ſine cauſſa Filius Dei dixit: *Si vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiјs veſtris; quantò magis Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?* Et non dixit, Dabit panem,

Digitized by Google

panem, aut veſtem, aut ſapientiam, aut charitatem, aut Regnum cælorum, aut vitam æternam: ſed dixit, Dabit ſpiritum bonum, quia in illo continentur omnia. Tu igitur non ceſſes quotidie Patrem admonere promiſſionis Filij ſui, atque dicere cum ingenti affectu, & certa ſpe obtinendi: Pater ſancte, non in iuſtificationibus meis fundo preces ad te, ſed in promiſſione vnigeniti Filij tui. Ille nobis dixit: Quanto magis Pater veſter dabit ſpiritum bonum petentibus ſe? Certè Filius tuus veritas eſt, non nos decipit: ideò adimple promiſſionem Filij tui, qui te clarificauit ſuper terram, tibique obediens fuit vſque ad mortem, mortem autem crucis: da ſpiritum bonum petenti te, da ſpiritum timoris & amoris tui, vt ſeruus tuus nihil timeat niſi offendere te, & nihil diligat præter te, & proximum ſuum in te: *Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Ne proycias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.* Ioan. 12. Philip. 2. Pſal. 50.

Venio nunc ad ſimilitudinem, quam habent fontes aquæ cum Deo. hinc enim erigi poteſt animus ad contemplanda planè mirabilia de excellentia Conditoris. Non enim ſine cauſſa in Scripturis ſanctis dici- Cap. VI.

tur

Pſal. 35. Eccli. 1. Ierem. 2. tur Deus *fons vitæ*, & *fons ſapientiæ*, & *fons aquæ viuæ*. Et quòd ſit fons eſſendi, colligitur ex verbis ipſius Dei ad Moyſem: Exod. 3. *Ego ſum, qui ſum. Qui eſt, miſit me ad vos.* Quæ omnia ſimul comprehendiſſe videtur Apoſtolus, cùm ait: Act. 17. *In ipſo viuimus, & mouemur, & ſumus.* In ipſo enim ſumus, tamquam in fonte eſſendi; & in ipſo viuimus, tamquam in fonte vitæ; & in ipſo mouemur, tamquam in fonte ſapientiæ; quia Sap. 7. *omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia: attingit autem vbique propter ſuam munditiam*, vt dicitur in libro Sapientiæ.

Fons aquæ hîc apud nos id habet proprij, vt ab eo naſcantur flumina; & ſi deſinant à fonte fluere, continuò exareſcant: fons autem ipſe non pendet à fluminibus, quia non accepit ab illis aquas, ſed ipſe in ſe habet, & cum alijs communicat. Hoc eſt verum ſymbolum & veſtigium diuinitatis. eſt enim Deus veriſſimus fons eſſendi: ſiquidem ipſe à nulla re accipit eſſe, & omnia ab ipſo accipiunt: à nulla re Deus accipit eſſe, quia de Dei eſſentia eſt eſſe, & ipſa eſſentia eſt eius exiſtentia, vt nec fieri nec cogitari poſſit, Deum non ſemper extitiſſe, aut non ſemper exiſtere. Res ceteræ poſſunt ad tempus eſſe, & ad tempus non eſſe, quoniam ad eorum eſſentiam non neceſſa-

Digitized by Google

ceſſariò pertinet eſſe. Vt exempli cauſſa, de eſſentia hominis eſt, vt ſit animal rationale; atque ideò non poteſt homo eſſe, & non eſſe animal rationale: & ſi de eſſentia hominis eſſet etiam exiſtere, non poſſet non ſemper exiſtere: ſed quia de eſſentia eius non eſt exiſtere, ideò poteſt exiſtere, & non exiſtere. Deus ergo eſt fons eſſendi, quia in ſua eſſentia includit actu ſemper exiſtere. Atque hoc ſignificant illa verba: *Ego ſum, qui ſum.* id eſt, Ego ſum ipſum eſſe, & non aliunde accipio eſſe, ſed in me habeo; mihi ſoli cõuenit, vt eſſentia mihi ſit eſſe. Atque hinc etiam propria Deo eſt æternitas, & immortalitas, vt Apoſtolus dicit: *Regi ſæculorum immortali, ſoli Deo*. &: *Qui ſolus habet immortalitatem*. Ita verò ceteræ res omnes à Deo accipiunt eſſe, vt niſi ſemper ab ipſo dependeant, & eius quodam influxu conſeruentur, continuò deſinant eſſe. Hinc idem Apoſtolus dicit: *Portans omnia verbo virtutis ſuæ.* Quia niſi à Deo ſuſtentarentur res creatæ, vtique non ſubſiſterent.

Exod. 3.

1. Tim. 1.

1. Tim. 6.

Hebr. 1.

Ergo, anima mea, ſuſpice & mirare bonitatem infinitam Conditoris, qui res omnes tam amanter portat & conſeruat, cùm earum opera non indigeat: nec minùs admirare & imitare patientiam eiuſdem Conditoris tui, qui tam *benignus eſt ſuper in-*

Luc. 6.

Digitized by Google

gratos & malos, vt ſuſtentet qui eum blaſphemant, & conſeruet qui ad nihilum redigi digni eſſent: nec tibi graue videatur, ſiquando infirmitates fratrum portare, & ijs qui te oderunt benefacere iubearis.

Sed non in hoc ſolùm poſita eſt eminentia fontis eſſendi, quòd à nullo alio fonte accipit eſſe, & rebus ceteris ipſe communicat eſſe. Nam aquæ fontium & aquæ fluminum apud nos eiuſdem generis ſunt: & quamuis aquæ fontium non ab alijs fontibus aquas accipiant, habent tamen cauſſam ſui eſſe, vapores videlicet, & illi alias & alias cauſſas, donec ad primam cauſſam, quæ Deus eſt, perueniatur. Deus autem conditor tuus, ô anima, non eſt eiuſdem generis cum rebus creatis, ſed infinito interuallo dignitatis, & nobilitatis, & excellentiæ ab eis diſtat; & verè ac propriè fons eſt eſſendi, quia non ſolùm non accipit eſſe ſuum ab alio fonte eſſendi, ſed omnem omnino cauſſam neſcit. Fons aquę creatæ, vt dictum eſt, non ab alia aqua, ſed ab alia cauſſa deriuatur: fons eſſendi increatus nihil ante ſe habet, à nulla re dependet, nulla re indiget, nihil ei nocere poteſt; ſed omnia pendent ab illo, & ille poteſt res omnes creatas vno nutu delere, vt fortiſſimus loquitur
2.Mach. 8. Machabæus. Hanc eminentiam admirare, anima,

Digitized by Google

anima, hoc principium ſine principio, cauſſam ſine cauſſa, eſſe infinitum, illimitatum, immenſum, abſolutè neceſſarium; cùm reliqua omnia, huius comparatione, contingentia ſint. Ac fortaſſe de hoc Veritas dixit: *Porrò vnum eſt neceſſarium*. proinde Luc. 10. huic vni adhæreas, illi ſoli ſeruias, in illius ſolius amore & deſiderio delecteris: cetera omnia illius comparatione deſpicias: aut certè non nimia ſollicitudine turberis circa multa, quando vnum eſt neceſſarium, & ſolum tibi & omnibus ſufficit: ſed vna tibi ſollicitudo ſit, vt ab illius gratia numquam excidas, & illi vni ſemper & vbique ſtudeas complacere.

CAP. VII. Iam verò Deus fons etiam vitæ rectiſſimè dicitur, quia viuit, & vitam in ſemetipſo habet, imò ipſe vita æterna eſt: *Hic* 1. Ioan. 5. *eſt verus Deus, & vita æterna*, inquit ſanctus Ioannes; & res omnes quæ viuunt, ab illo fonte accipiunt vitam, & illo ceſſante vitam ſubminiſtrare, deficiunt, & in puluerem ſuum reuertuntur, vt canit S. Propheta Pſal. 103. Dauid. Gignere ſibi ſimile, eſt viuentium proprium: gignit autem Deus filium ſibi ſimillimum, Deus Deum, & viuens viuentem. *Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo*; Ioan. 5. vt teſtatur S. Ioannes in Euangelio.

Digitized by Google

habet autem Pater vitam in ſemetipſo, quia eſt fons vitæ, & non aliunde accipit vitam: & dedit Filio habere vitam in ſemetipſo, quia dedit eamdem vitam, quam ipſe habet; ac per hoc etiam Filius eſt fons vitæ, ſed fons vitæ de fonte vitæ, ſicut Deus de Deo, & lumen de lumine. Quis explicet, imò quis capiat, qualis ſit vita Dei, & qualis iſte fons vitæ, vnde guttulas hauriunt omnia quæ viuunt, ſiue in terra, ſiue in cælis? Vita nobis in hoc exilio nota, nihil eſt aliud, niſi principium motus internum: illa enim dicuntur à nobis viuere, quæ aliquo modo ſe ipſa mouent. Vnde etiam per ſimilitudinem dicuntur vulgò aquæ viuæ, quæ ſunt in fluminibus; & mortuæ, quæ ſunt in ſtagnis: quòd illæ videantur per ſe moueri, iſtæ moueri nequeant, niſi à ventis aut externa vi alia impellantur.

Deus tuus, ô anima, veriſſimè viuit, & auctor ac fons eſt vitæ. Ipſe enim in Scri-
Num. 14. pturis ſanctis paſſim illud inculcat: *Viuo ego, ait Dominus*. Et Prophetæ, *Viuit Dominus, viuit Dominus*, ſæpè repetunt. & apud Ieremiam conqueritur de populo Deus, di-
Iere. 16. cens: *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ*. Et tamen neque à ſe, neque ab alio mo-
Malac. 3. uetur: *Ego Dominus*, inquit, *& non mu-*

tor.

Digitized by Google

tor. & alibi: *Non eſt Deus, vt filius hominis, vt mutetur.* In hymno quoque Eccleſiaſtico canimus quotidie: Num. 23.

Rerum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnæ tempora
Succeſſibus determinans.

Etſi Deus gignit Filium, ſine mutatione gignit: etſi videt, audit, loquitur, amat, miſeretur, iudicat, ſine mutatione hæc omnia facit: etſi res creat & conſeruat, vel contrà deſtruit & diſſipat, & rurſum renouat & mutat; ipſe tamen quieſcens operatur, & immotus mutat. Quomodo ergo viuit, ſi non ſe mouet? & quomodo non viuit, ſi fons eſt & auctor vitæ? Hic nodus facilè diſſoluitur, ad vitam enim illud abſolutè ſatis eſt, ſi res viua ex ſe agat, & non ab alio mota. Sed vita vt plurimum in rebus creatis eſt principium internum motus: quia res creatæ imperfectæ ſunt, & multis indigent, vt actiones vitæ poſſint implere: Deus autem infinita perfectio eſt, & nulla re indiget extra ſe; propterea ex ſe quidem agit, & non motus ab alio, ſed motu vel mutatione opus non habet. Indigent res creatæ mutatione, vt generent & generentur; quia generant extra ſe, & res quæ generatur, mutari debet à non eſſe ad eſſe: Deus

autem intra ſe gignit Filium,& intra ſe producit Spiritum ſanctum, neque mutari debet Filius aut Spiritus ſanctus de non eſſe ad eſſe, quia illud eſſe recipiunt, quod ſemper fuit;& illud non in tempore, ſed in æternitate recipiunt. Indigét res creatæ motu augmentationis, quoniá imperfectę naſcuntur: Deus autem Filius perfectiſſimus naſcitur, & Deus Spiritus perfectiſſimus ſpiratur atque producitur. Indigent res creatæ motu alterationis,vt qualitates varias,quibus opus habent, adipiſcantur: Deus autem nulla re indiget,cùm infinitę perfectionis eſſentiam habeat. Indigent res creatę motu ad locum, quia non ſunt vbique: Deus autem vbique totus eſt. Præterea res creatæ, vt videant, vt audiant,vt loquantur, vt operentur, multis rebus indigent,quia vitam quidem habent, ſed imperfectam & egenam: Deus autem nulla re indiget extra ſe, vt omnia videat, omnia exaudiat, omnibus loquatur, omnia & in omnibus operetur;quia non ſolùm vitam habet,ſed vitam opulentiſſimam & feliciſſimam habet, & ipſe vita eſt, & fons vitæ. Ac vt in actione vidédi ponamus exemplum: Homo vt videat, eget potentia viſiua, quæ diſtincta eſt ab anima, quæ propriè viuit; eget obiecto, id eſt,corpore colorato extra ſe poſito; eget lumine ſolis, aut alicu-

alicuius alterius corporis luminoſi ; eget medio, id eſt, corpore perſpicuo; eget ſpecie ſenſibili, quæ ab obiecto ad oculos deferatur; eget organo corporali, id eſt, oculo varijs humoribus & tunicis carneis inſtructo ; eget ſpiritibus ſenſitiuis, & neruis opticis, per quos ſpiritus illi tranſeant; eget diſtantia proportionata, eget applicatione potentiæ. Ecce quantis adminiculis indigent homines & animantia cetera, vt actionem vnam vitæ poſſint implere. Deus autem, qui verè vitam totam habet in ſemetipſo, nulla re indiget. Ipſa eſſentia infinita eſt illi potentia, obiectum, ſpecies, lumen, & cetera omnia. Ex ſe, & per ſe, & in ſe Deus videt omnia quæ ſunt, quæ fuerunt, quæ erunt; & quæ poſſent eſſe, apertè cognoſcit. Et antequam mundus fieret, videbat Deus res omnes, neque aliquid noui ex rerum creatione ſcientiæ aut viſioni illius acceſſit. Quid ergo eris, anima, quando illius vitæ particeps eris? quid magni imperat tibi Deus, cùm vitam iſtam corporalem & animalem, imperfectam vtique & egenam, imperat exponi pro fratribus, & pro ipſo Deo, vt vitæ æternæ, ditiſſimæ & feliciſſimæ particeps fias? Et ſi nihil magni iubet, cùm vitam iubet contemni: quam leue & mo-

Digitized by Google

dicum videri debet, cùm imperat diuitias mortuas liberaliter pauperibus erogare, & à carnalibus concupiſcentijs abſtinere, & diabolo ac pompis eius verè renuntiare, & ad vitam illam, quæ ſola vera vita eſt, toto cordis affectu ſuſpirare?

CAP. IIX. Sed iam tempus eſt, vt ad fontem ſapientię, quo modo poſſumus, aſcendamus. *Fons ſapientiæ verbum Dei in excelſis*, inquit Eccleſiaſticus. & rectè dixit, *in excelſis*; quoniam fons ſapientiæ in Angelos ſanctos, & animas Beatorum, qui in cæleſtibus habitant, abundanter & copiosè defluit. nobis autem, qui in deſerto & peregrinatione verſamur, non tam ſapientia, quàm ſapientiæ quidam vapor vel odor contingit.

Eccli. 1.

Quare, anima mea, noli nunc altiora, quàm te deceat, quærere. Noli ſcrutari maieſtatem, ne opprimaris à gloria. admirare ſapientiam illius, de qua dicit Apoſtolus: *Soli ſapienti Deo*. gratulare beatis illis mentibus, quæ de fonte ſapientiæ bibunt: & quamuis Deum non comprehendant, quod ipſi fonti ſapientiæ proprium eſt; tamen faciem Dei, id eſt, primæ cauſſæ, ſine vllo velamine ſpeculâtur, & fulgoribus eius irradiatæ de omnibus rectiſſime iudicant, neque in illa meridiana luce ſapientiæ timent errorum tenebras, neque ignoran-

Prou. 25.

Rom. 16.

Digitized by Google

tiæ obſcuritatem, neque opinionum caliginem. Aſpira ad illam felicitatem, & vt ad eam ſecurè peruenias, ama ex toto corde Dominum Ieſum Chriſtum, *in quo ſunt omnes theſauri ſcientiæ & ſapientiæ* Dei. Ipſe enim dixit in Euangelio ſuo: *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.* Et quid eſt, *manifeſtabo ei meipſum*, niſi, manifeſtabo omnes theſauros ſcientiæ & ſapientiæ Dei, quæ in me latent? Certè omnis homo naturaliter ſcire deſiderat: & quamuis carnales concupiſcentiæ nunc in multis hoc deſiderium quodammodò ſopiant; tamen cùm corpus, quod corrumpitur, & quod nunc aggrauat animam, depoſuerimus, tunc ignis deſiderij huius ſuper omnia deſideria efferueſcet. Quanta ergo felicitas tua erit, ô anima, cùm amatus, & amator tuus Chriſtus oſtendet tibi omnes theſauros ſcientiæ & ſapientiæ Dei! Sed vt ſpe tanta non fruſtreris, Chriſti præcepta cuſtodire ſtude. Ipſe enim dixit: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit.* &: *Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat.* Atque interim ſapientia tua ſit illa, quam deſcribit S. Iob, cùm dicit: *Timor Domini, ipſa eſt ſapientia; & recedere à malo, intelligentia.* Et quidquid boni in creaturis videris, ſcito

Coloſſ. 2.

Ioan. 14.

Ioan. 14.

Iob 28.

Digitized by Google

illud à Deo fonte totius bonitatis defluere, vt ſic cum beato Franciſco diſcas fontalem bonitatem in ſingulis creaturis tamquam in riuulis deguſtare. De qua re lege ſanctum Bonauenturam in Vita ſancti Franciſci capite nono.

GRADVS QVINTVS

Ex conſideratione aëris.

Cap. I. Aeris elementum inſignis magiſter morum eſſe poteſt hominibus, ſi eius natura conſideretur. Nec ſolùm ad moralem philoſophiam docendam, ſed etiam ad ſacræ Theologiæ aperienda myſteria, animoſq; ad Deum leuandos, aptiſſimus inuenitur, ſi quis attendere voluerit ad varia commoda, quæ aër humano generi ex diuina ordinatione præſtare non ceſſat.

Aër in primis, dum reſpirationi deſeruit, terreſtrium animantium & ipſius hominis vitam conſeruat. Deinde oculorum, aurium, & linguæ vſui vſque adeò neceſſarius eſt, vt ſi is fortè ſubtrahatur, etiamſi cetera adſint omnia, continuò cæci, ſurdi, ac muti omnes efficiamur. Denique tanta eſt neceſſitas aëris ad motum hominum, & animalium ceterorum, vt eo remoto, mo-

tus

Digitized by Google

tus omnis impediri, atque omnes artes, & omnia ferè hominum opera ceſſare neceſſe ſit. Incipiamus à primo.

Si intelligerent homines, non minùs egere animas reſpiratione ſua, quàm egeant corpora ſuâ; multi ſaluarentur, qui nunc pereunt. Eget corpus continua reſpiratione, quoniam calor naturalis, quo cor exæſtuat, miniſterio pulmonis aërem frigidum attrahentis, & calidum eijcientis, ita temperatur, vt vitam conſeruet; ſine qua reſpiratione conſeruari non poteſt. Ex quo vſu receptum eſt, vt pro eodem accipiantur viuere & ſpirare: omnis enim, qui ſpirat, viuit; & qui ſpirare deſinit, viuere etiam deſinit. Et tu, anima, vt viuas vita ſpirituali, quæ eſt gratia Dei, indiges continua reſpiratione, quæ fit emittendo ad Deum per orationem calida ſuſpiria; & recipiendo à Deo nouam Spiritus ſancti gratiam. Et quid aliud ſignificant verba illa Domini tui: *Oportet ſemper orare, & non deficere*: niſi, oportet ſemper ſuſpirare, & ſpiritum nouum recipere, vt ſpiritualis vita in te non extinguatur? Quod idem repetit, cùm ait: *Vigilate itaque, omni tempore orantes.* Et Apoſtolus idem confirmat in priore ad Theſſalonicenſes, dicens: *Sine intermiſſione orate*. Cui conſonat

Luc. 18.

Luc. 21.

1. Theſ. 5.

Digitized by Google

nat Apoſtolus Petrus in priore ſua Epiſtola, cùm ſcribit: *Eſtote itaque prudentes, & vigilate in orationibus*. Siquidem hæc eſt vera prudentia, vt qui omni tempore egemus adiutorio Dei, omni tempore illud petamus. Scit quidem Pater noſter, quibus rebus indigemus, & paratus eſt liberaliter ea ſuppeditare, ac præſertim quæ ad ſalutem æternam pertinent: ſed vult per orationis inſtrumentum ea largiri, quoniam hoc eſt illi honorificentius, & nobis vtilius quàm ſi dormientibus & nihil agentibus cuncta donaret. Itaque liberaliſſimus Dominus ad petendum nos hortatur, & vrget, cùm dicit: *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit; & pulſanti aperietur*. Et quid ſit illud, quod petendum eſt præcipuè, & quod ſine dubitatione donabitur, explicat paulò pòſt dicens: *Si vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris: quanto magis Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?* Hoc igitur eſt in primis aſſiduéque petendum, & hoc nobis ſine dubitatione donabitur, ſi benè petatur, ſpiritus bonus videlicet, per quem reſpiremus in Deo, & ſpiritualem vitam reſpirando ſeruemus. quod S. Dauid

1. Pet 4.

Luc. 11.

uid faciebat, qui in Pſalmo dixit: *Os* Pſal. 118.
meum aperui, & attraxi ſpiritum. id eſt, os meum aperui deſiderando, ſuſpirando, poſtulando gemitibus inenarrabilibus; & attraxi auram ſuauiſſimam ſpiritus Dei, quæ æſtum concupiſcentiæ refrigerauit, meque in omni bono opere confirmauit. Quæ cùm ita ſint, quis dicet, eos viuere ſecundùm Deum, qui dies integros, vel etiam menſes & annos non ſuſpirant ad Deum, nec reſpirant in Deum? ſignum enim mortis euidens eſt, non ſpirare. & ſi ſpirare eſt orare, ſignum mortis erit, non orare. Vita ſpiritualis, per quam filij Dei ſumus, in charitate ſita eſt: *Videte*, inquit ſanctus 1. Ioan. 3.
Ioannes in Epiſtola ſua, *qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & ſimus*. At quis amat, & non deſiderat videre quem amat? quis deſiderat, & non petit quod cupit, ab eo quem ſcit daturum, ſi petatur? Ergo qui non orat aſſiduè, vt videat faciem Dei ſui; non deſiderat eum videre: qui non deſiderat, non amat; qui nō amat, non viuit. Quid ergo ſequitur, niſi vt iudicemus mortuos eſſe Deo, quamuis mundo viuant, qui seriò in ſtudium orationis non incumbunt? Neque verò orare, ac per hoc ſpirare & viuere dicendus eſt, qui ſola voce corporis preces fundit. Ora-

tio

Digitized by Google

tio enim definitur à ſapientibus, non eleuatio vocis in aërem, ſed eleuatio mentis in Deum.

Ergo, anima mea, noli te fallere, vt putes te viuere Deo, ſi non ſeriò Deum ex toto corde quæris, eique ſuſpiras diebus ac noctibus. Noli dicere, per alias occupationes tibi non licere colloquijs diuinis & orationi vacare: ſancti enim Apoſtoli occupatiſſimi erant, & quidem in opere Dei & ſalute animarum, ita vt vnus eorum diceret:

2. Cor. 11. *Præter illa quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror?* & tamen hic ipſe, præter frequentiſſimam orationum ſuarum commemorationem,

Philip. 3. ſcribit ad Philippenſes: *Noſtra conuerſatio in cælis eſt*, quia videlicet, in medijs etiam occupationibus, in cælo per deſiderium verſabatur, neque vmquam dilecti ſui obliuiſcebatur, alioqui non diceret:

Gal. 2. *Chriſto confixus ſum cruci. Viuo autem iam non ego: viuit verò in me Chriſtus.*

Cap. II. Altera proprietas aëris eſt, vt ſit medium, per quod ad oculos noſtros perueniant ſpecies colorum, & ad aures ſpecies ſonituum, ſine quibus nec videre, nec audire, nec etiam loqui poſſemus. In qua re primùm

Deo

Deo gratias agere debemus, quòd tam inſigni beneficio naturam noſtram ornare voluerit. Deinde admirari nos decet Conditoris noſtri ſapientiam in opere tantę ſubtilitatis & tenuitatis: vt cùm ſit aër verum corpus, & tantum, vt repleat ſpatium pænè immenſum; tamen nec videatur, nec ſentiatur ob incredibilem tenuitatem. Mirata eſt antiquitas ſubtilitatem vnius lineæ, quam penicillo duxerat Apelles; ſed ea linea & videbatur, & tangebatur, ac per hoc nullo modo comparari poterat cum tenuitate huius ſubtiliſſimi veli, quod omnes ambit, & contingit, & à nullo cernitur propter ſubtilitatem eximiam. Sed admirationem auget, quòd cùm ſit aër ſubtiliſſimum & tenuiſſimum corpus; tamen cùm ſcinditur, ſumma facilitate iterùm coniungitur, & cõtinuatur, ac ſi ſciſſum numquam fuiſſet. Certè diſruptam telam aranearum, vel ſciſſum ſubtiliſſimum velum, nullus artifex ita reſarcire poteſt, vt prior ſciſſura non appareat. Adde, quod eſt omni admiratione digniſſimum, & ſolius Dei ſapientiæ proprium, quòd per eamdem partem aëris impermixtæ & ſimul tranſeunt innumerabiles colorum ſpecies. Qui ſub noctem, lucente luna, in loco aperto & edito poſitus, ſtellas in cælo, & campos in terris, floribus plenos,

Digitized by Google

plenos, & ſimul domos, arbores, animantia, & alia id genus multa conſpiciat, negare non poterit, rerum illarum omnium ſpecies in aëre illo ſibi propinquo ſimul contineri, & impermixtas contineri. At quis hoc intelligat? quis capiat? quomodo enim fieri poteſt, vt res tenuiſſima tantam formarum varietatem ſimul contineat? Et quid ſi eodem tempore & loco reſonent cantus auium ab vna parte, & ab alia varia muſica inſtrumenta, & ab alia quoque murmur cadentium aquarum; nónne ſimul in eodem aëre neceſſe erit recipi cum tot formis colorum, etiam illos omnes ſonos, aut omnes eorum ſonorum ſpecies? Quis hæc facit, anima mea, niſi Conditor tuus, qui facit mirabilia magna ſolus? Et ſi tam mirabilia ſunt opera eius, quanto admirabilior erit ipſe? Sed eſt & alia vtilitas huius admirandæ tenuitatis in aëre, quòd non impedit, ſed iuuat motum omnium rerum, quæ de loco ad locum tranſeunt. Nouimus omnes quanto labore trahantur naues per aquas, quamuis & ipſæ liquidæ ſint, & facilè ſcindantur. Nam nec venti nec remi aliquando ſufficiunt, ſed oportet vires equorum & bubalorum ſæpenumerò adhibere. Et ſi fortè per montes aut colles aperienda via ſit; quantis ſudoribus,

&

Digitized by Google

& quàm longo tempore, via quamuis breuiſſima aperitur? At per aërem nullo labore, ſumma facilitate, & maxima celeritate currunt equi, volant aues, tela & miſſilia iaciuntur: homines verò ad varia exercenda miniſteria aſcendunt, deſcendunt, deambulant, diſcurrunt, mouent pedes, brachia, manus, ſurſum, deorſum, à dextris & ſiniſtris: nec magis impedit eos aër vbique diffuſus, quàm ſi non corporalis, ſed ſpiritualis naturæ, aut penitus nihil eſſet.

Accedit poſtremò, quòd aëris natura ita cedit omnibus, & in omnem formam ſe mutat, & ſcindi ac diſrumpi ſe patitur, vt hominum vtilitati deſeruiat, vt videatur datus hominibus in magiſtrum humilitatis, & patientiæ, & charitatis. Sed quod in te, anima mea, amorem Creatoris tui excitare & accendere vehementer deberet, illud eſt, quòd hic idem ipſe aër ſuauitatem incredibilem, & benignitatem maximam Conditoris ſui hominibus repræſentat. Collige quæſo te, anima, & attentiſſimè cogita, Dominum tuum omnibus creaturis ſuis ſemper adeſſe, cum omnibus ſemper operari; &, quod eſt infinitæ ſuauitatis, ad ſingularum naturã cooperationem ſuam accommodare: quaſi cum Apoſtolo ſuo dicat: *Omnibus omnia factus ſum*, vt omnes adiuuem, Cap. III. 1. Cor. 9.

& perficiam: cum agẽtibus neceſſariis cooperatur, vt neceſſariò agant; cum voluntariis, vt voluntariè; cum liberis, vt liberè. Ignem ita mouet & iuuat, vt aſcendat surſum; terram, vt tendat deorſum; aquam, vt labatur per loca decliuia; aërem, vt tranſeat quocumque pellitur; ſtellas, vt in circulum verſentur perpetuò; herbas, frutices, plantas, vt fructus ſecundùm naturá ſuam proferant; animantia terreſtria, aquatilia, volatilia, vt ea faciant quæ natura eorum poſtulat. Et ſi ſuauitas Dei ſic eminet in cooperatione cum creaturis ſuis in operibus naturę, quid fieri putamus in operibus gratiæ? Attribuit quidem Deus homini liberũ voluntatis arbitrium, ſic tamen vt eum regeret imperio, terreret exitio, alliceret beneficio. Vult Deus omnes homines ſaluos fieri, ſed
1. Tim. 2. ita vult, vt velit etiam eos velle; & ideò ita ſuauiter eos præuenit, & excitat, & ducit, & perducit, vt prorſus admirabile ſit. Iſtæ ſunt adinuentiones ſapientiæ Dei, de quibus di-
Iſa. 12. cit Iſaias: *Notas facite in populis adinuentiones eius*. Et quidẽ homines impios nunc vehementer exterret, nunc amantèr exhortatur, nunc clementer admonet, nunc misericorditer corripit, prout eorum ingenio & moribus iudicat expedire. Audi quàm manſuetè cum primo peccatore Dominus egerit;

Digitized by Google

egerit: *Adam*, inquit, *vbi es?* & reſpondenti Gen. 3.
illi, *Vocem tuam audiui in paradiſo, & timui,
eò quòd nudus eſſem, & abſcondi me*; adiecit
Dominus pari manſuetudine: *Quis enim indicauit
tibi quòd nudus eſſes, niſi quòd ex ligno,
de quo præceperam tibi ne comederes,
comediſti?* & hac pia correptione admonitus
Adam, ſine dubitatione reſipuit, dicente
Scriptura: *Hæc* (ſapientia Dei videlicet) *illum*, Sap. 10.
*qui primus formatus eſt à Deo pater orbis
terrarum, cuſtodiuit, & eduxit illũ à delicto
ſuo* Audi rurſus, quàm manſuetè & ſuauiter
per Angelum ſuum corripuerit, atque
ad pœnitentiam prouocauerit omnes filios
Iſraël: *Aſcendit*, inquit Scriptura, *Angelus* Iudic. 2.
*Domini de Galgalis ad Locum fletium, & ait:
Eduxi vos de Aegypto, & introduxi in terram,
pro qua iuraui patribus veſtris; & pollicitus
ſum, vt non facerem irritum pactum
meum vobiſcum, in ſempiternum: ita dumtaxat
vt non feriretis fœdus cum habitatoribus
terræ huius, ſed aras eorum ſubuerteretis: &
noluiſtis audire vocem meam: cur hoc feciſtis?
Cumq́; loqueretur Angelus Domini hæc verba
ad omnes filios Iſraël, eleuauerunt ipſi vocem
ſuam, & fleuerunt. Et vocatum eſt nomen
loci illius, Locus fletium, ſiue lacrymarum; immolaueruntq́;
ibi hoſtias Domino.* Fuiſſe autem
illum fletum maximum, & vniuerſa-

Digitized by Google

lem, ac veræ pœnitentiæ ſignum, teſtatur nouum nomen ei loco impoſitum, ad memoriam poſteritatis æternam, vt videlicet diceretur locus ille, *locus flentium, ſiue lacrymarum*. Quid iam de Prophetis dicam? illi certè in omnibus ſermonibus ſuis hoc docēt, hoc clamant, Deum non velle mortem peccatorum, ſed vt conuertantur & viuant.

Ezech. 18.

Ierem. 3. *Vulgò dicitur*, ait Dominus per Ieremiam, *Si dimiſerit vir vxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid reuertetur ad eam vltrà? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te*. Et per Ezechielem: *Sic locuti eſtis, dicentes: Iniquitates noſtræ, & peccata noſtra ſuper nos ſunt, & in ipſis nos tabeſcimus, quomodo ergo viuere poterimus? Dic ad eos, Viuo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à viis veſtris peſſimis: & quare moriemini domus Iſraël?* Sed omiſſis impiis, quanta ſit benignitas & ſuauitas plus quàm paterna & materna Domini Dei noſtri in eos qui timent eum & ſperant in eo, explicari nullo modo poteſt. Dauid in Pſalmis, *Secundùm altitudinem*, inquit, *cæli à terra, corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe*. & infrà: *Quomodo miſeretur pater filio-*

Ezech. 33.

Pſal. 102.

Digitized by Google

filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe. & infrà: *Miſericordia Domini ab æterno, & & vſque in æternum ſuper timentes ſe.* & alibi: *Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus; beatus vir, qui ſperat in eo.* & rurſum: Pſal. 33.
Quàm bonus Iſraël Deus, his qui recto ſunt corde! id eſt, quis explicet, quanta ſit bonitas, ſuauitas, dulcedo Domini erga animas pias & iuſtas? Per Iſaiam quoque ait Dominus: *Numquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui.* Et Ieremias in Threnis: *Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum. Bonum eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare Dei.* Pſal. 72. Iſa. 49. Thren. 3.

Quòd ſi iam addere vellem, quæ prædicant Apoſtoli in Epiſtolis ſuis de paternis viſceribus Domini Dei noſtri in homines pios, nullus finis inueniretur. Sit omnium loco, quod ſcripſit Apoſtolus Paulus initio poſterioris Epiſtolæ ad Corinthios: *Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, vt poßimus & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt.* Non dicit Deum eſſe conſolatorem, ſed totius conſolatio- 2. Cor 1.

Digitized by Google

lationis pleniſſimum: nec dicit, qui conſolatur nos in aliqua tribulatione, ſed in omni: nec, vt poſſimus conſolari eos qui in aliqua, ſed qui in omni tribulatione ſunt. Itaque non potuit magis amplificare, quàm ſuauis & dulcis ſit Deus erga eos quos diligit, & à quibus diligitur.

Sed præſtat ad finem adſcribere verba ſancti Proſperi, quibus explicat benignitatem Dei, non ſolùm erga bonos, ſed etiam erga malos, vt eos efficiat bonos: *Gratia*, inquit, *omnibus iuſtificationibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, córque ipſum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo. Sed etiam voluntas humana ſubiungitur ei, atque coniungitur. quæ ad hoc prædictis eſt excitata præſidiis, vt diuino in ſe cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod ſuperno ſemine concepit ad ſtudium, de ſua habens mutabilitate ſi deficit, de gratia opitulatione ſi proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, ſiue occultos, ſiue manifeſtos, omnibus adhibetur: & quòd à multis refutatur, ipſorum eſt nequitiæ; quòd autem à multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt diuinæ, & voluntatis humanæ.* Hæc ille.

Lib. 2. de vocat. gentium c. 26.

Cap. IV. Eia nunc, anima mea, ſi Conditor tuus

erga

erga ſeruos ſuos tam eſt ſuauis & mitis, tam incredibili benignitate peccatores tolerat, vt conuertat; & iuſtos conſolatur, vt magis in iuſtitia & ſanctitate proficiant: an non deberes & tu proximos tuos benignè tolerare, & omnibus omnia fieri, vt omnes Deo ac Domino tuo lucrifaceres? cogita tecum, ad quam ſublimem excellentiam Apoſtolus te hortatur, cùm dicit: *Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſsimi; & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis.* Imitare Deum Patrem, *qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.* Imitare Deum Filium, qui natura humana pro nobis aſſumpta, vitæ propriæ non pepercit, vt nos eriperet de poteſtate tenebrarum, & de interitu ſempiterno. Imitare Deum Spiritum ſanctum, qui dona illa ſua pretioſiſſima copioſè diffundit, vt ſpirituales nos de carnalibus efficiat.

Epheſ. 5.

Matth. 5.

GRADVS SEXTVS

Ex conſideratione ignis.

IGNIS elementum eſt vſque adeò purum & nobile, vt Deus ipſe ignis appellari voluerit, dicente Moyſe, & Paulo: *Deus no-*

CAP. I.

Deuter. 4.
Heb. 12.

Digitized by Google

noſter ignis conſumens eſt. Et cùm primùm apparuit Moyſi Deus, in igne rubum occupante & non conſumente conſpici voluit: Exod. 3. *Apparuit Dominus*, inquit Moyſes, *in flāma ignis de medio rubi: & videbat, quòd rubus arderet, & non combureretur*. Et cùm legem populo daturus idem Deus aduenit, in ignis forma aduenit. ſic enim loquitur idem Exod. 19. Moyſes: *Totus mons Sinai fumabat, eò quòd deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne*. Ad cuius myſterij ſimilitudinem, cùm lex noua promulganda eſſet, apparuit Spiritus Act. 2. ſanctus Apoſtolis in linguis igneis. Denique qui Deo proximi ſunt in cælo, Seraphim, hoc eſt igniti dicuntur, quoniam ab igne illo diuino & ardentiſſimo, præter ceteros Angelos, feruorem ardoremq; concipiunt. Quæ cùm ita ſint, non eſt difficile, ex elemento ignis, ſiue natura & proprietatibus, gradum nobis conficere, per quem ad Deum meditando & orando conſcendamus. minùs certè difficile erit cum Elia in curru igneo ſurſum aſcendere, quàm ex terra, vel aqua, vel aëre ſcalam conficere.

Accedamus ergo ad proprietates ignis conſiderandas. Ignis eius eſt naturæ, vt in rebus diuerſis diuerſo ac ſæpè contrario modo operetur. Ligna, fœnum, ſtipulas continuò abſumit: aurum, argentum, lapides pre-

Digitized by Google

pretioſos, puriora & pulchriora reddit. Ferrum, quod natura ſua nigrum, frigidum, durum, & graue eſt, ignis in contrarias qualitates ita tranſmutat, vt continuò lucidum, calidum, molle, & leue reddatur; imò vt ſtella fulgeat, vt ignis comburat, vt aqua liqueſcat, vt res leuis à fabro ferrario moueri attollique facillimè poſſit.

Hæc omnia ſatis apertè in Deum conueniunt. Ac primùm ligna, fœnum, ſtipulæ ex Apoſtolo in priore ad Corinthios opera mala ſignificant, quæ ignem diuini iudicij ferre non poſſunt. & ſanè incredibile eſt, quàm vehementer Deo, qui ignis puriſſimus eſt, omnia peccata diſpliceant; & quanto zelo illa conſumat & deſtruat, ſi per pœnitentiam deſtrui poſſunt, id eſt, ſi is qui peccauit, in eo ſtatu eſt, vt pœnitentiam agere poſſit; per pœnitentiam enim omnia peccata ſoluuntur: ſed ſi peccator pœnitentiæ capax non ſit, vt ſunt dæmones, & homines poſt hanc vitam, in ipſos impios diuina ira conuertitur; *Odio ſunt* enim *Deo impius & impietas eius*, ait Sapiens. Quantum verò, & quàm vehemens hoc odium ſit, teſtis eſt diabolus, qui ſemel peccauit, & cùm eſſet Angelus nobiliſſimus, & (teſte ſancto Gregorio) princeps primi ordinis Angelorum, ac præſtantiſſima creaturarum Dei;

1. Cor. 3.

Sap. 14.

Gregor. lib. 32 Moral. cap. 24. aliàs 18.

Digitized by Google

tamen continuò fuit de cælo deiectus, atque omni decore & gratia ſupernaturali ſpoliatus, & in monſtrum deformiſſimum commutatus, & ſempiterno exitio mancipatus. Teſtis eſt Chriſtus, qui de cælo de-
1. Ioan. 3. ſcendit, vt diſſolueret opera diaboli, id eſt,
Ioan. 1. peccata: & ideò Agnus Dei dictus eſt, qui tollit peccata mundi. Chriſtus autem, vt opera diaboli deſtrueret, & iuſtitiæ Dei perfectè ſatisfaceret, quis explicare, vel quis co-
Philip. 2. gitare ſufficiat, quanta pertulerit? *Cùm in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit for-*
2. Cor. 8. *mam ſerui accipiens: propter nos egenus fa-*
Luc. 9. *ctus eſt, cùm eſſet diues:* non habuit vbi caput reclinaret, cùm cælum & terram ipſe feciſ-
Ioan 1. ſet: *in propria venit, & ſui eum non recepe-*
1. Pet. 2. *runt: cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur, non comminabatur; tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè, qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: hu-*
Philip. 2. *miliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad*
1. Pet. 2. *mortem, mortem autem crucis: cuius liuore ſanati ſumus:* denique illuſus, conſputus, flagellatus, ſpinis coronatus, crucifixus cum ignominia maxima, & dolore grauiſſimo, ſanguinem totum vitamque profudit. Atque hæc omnia pertulit, vt diſſolueret opera diaboli, & peccata noſtra deleret. Teſtis lex Dei, quæ omne peccatum prohibet, &

pu-

Digitized by Google

punit; & ipſum etiam verbum otioſum impunitum non relinquit. Et quantum odit flagitia & facinora, qui verbum otioſum ferre non poteſt? Lex Domini immaculata, & præceptum Domini lucidum, maculas & tenebras auerſantur; neque eſſe poteſt communio luci ad tenebras, neque iuſtitiæ ad iniquitatem. Teſtis eſt denique ipſa gehenna, quam Deus parauit impiis & peccatoribus, qui ſanguine Agni immaculati cùm potuerunt lauari, noluerunt, aut neglexerunt. iuſtum eſt enim, vt in quibus peccatum æternum erit, ſit etiam ſupplicium ſempiternum. Qualis autem, & quanta ſit pœna gehennæ, horror eſt vel cogitare. de qua re plura dicemus in vltimo gradu. Matth. 12. Pſal. 18. 2. Cor. 6.

Ergo, anima mea, cùm tam ingẽs odium Dei ſit contra peccatum, ſi amas Deum ſuper omnia, debes etiam ſuper omnia odiſſe peccatum. Caue ne te fallant, qui peccata extenuant, vel excuſant: vide ne te ipſe rationibus falſis decipias. Si peccatum tibi in te, vel in aliis non diſplicet, Deum non amas; ſi Deum non amas, periiſti. Iterùm, ſi Chriſto non es ingrata, quantum debere te putas charitati eius? laboribus eius? ſanguini & morti eius? qui à peccato te lauit, & Patri reconciliauit. & graue tibi erit deinceps pro Chriſto aliquid pati, vel in eius

Digitized by Google

gratiam, & cum eius gratia vſque ad ſanguinem peccato reſiſtere? Denique ſi gehennam ignis æterni patienter ferre non potes, certè debes omnino nec patienter

Eccli. 21. ferre peccatum; ſed ſicut à facie colubri, ſic ab illo, & eius occurſu, ac ſuſpicione etiam leuiſſima declinare. Sit igitur apud te firmum & ratum, peccati odium maximum cum maximo Dei amore coniungere.

CAP. 11. Iam verò idem ignis non deſtruit, ſed perficit, & magis rutilare facit aurum, argentum, lapides pretioſos: quoniam (vt

1. Cor. 3. idem Apoſtolus ibidem explicat) iſta metalla ſignificant opera bona & perfecta, quæ igne diuini iudicij approbantur, & mercedem magnam accipient. Iſta opera Deus probat, quia ſunt munera ſua, & *cùm coronat merita noſtra*, inquit S. Auguſtinus, *coronat munera ſua*. Facta ſunt enim ipſo mandante, ipſo iuuante, ipſo virtutem faciendi largiente, & ipſo per legem quam dedit, & per regulas quas conſtituit, dirigente. Et quidem aurum opera charitatis deſignat: quomodo autem poſſunt charitatis opera Deo non valdè placere, cùm ipſe

Concione 2. in Pſal. 70.

1. Ioan. 4. Deus charitas ſit? Argentum deſignat opera

Dan. 12. ſapientiæ, eorum videlicet, *qui ad iuſtitiam erudiunt multos*: & ipſa quoque Deo valdè probantur & placent; dicente Sapien-

Digitized by Google

pientia Dei: *Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum*. Lapides pretioſi, ſunt opera continentis animæ, de quibus dicit Eccleſiaſticus: *Omnis ponderatio, non eſt digna continentis animæ*. Atq; ea cauſſa eſt, cur in officio Eccleſiaſtico in laudem ſanctarum Virginum legatur Euangelium de inuenta vna pretioſa margarita. Quàm autem placeat Deo puritas virginalis, intelligi poteſt ex Iſaia Propheta, qui nomine Dei prædicit eunuchis, illis videlicet qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum: *Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit*. Quem locum S. Auguſtinus in libro de ſancta Virginitate, de ſanctis virginibus, tam maſculis quàm feminis, intelligendum eſſe, magnifica oratione demonſtrat. Atque iſta tria ſunt opera, quibus ex conſenſu Doctorum debentur aureolæ in regno cælorum. dantur enim aureolæ, id eſt certa præmia, præter vitam æternam, Martyribus, Doctoribus, & Virginibus. Martyribus quidem ob excellentiam charitatis, quia *maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*. Doctoribus ob eminentiam ſapientiæ, de quibus dicit Daniel: *Qui ad iuſtitiam era-*

Matth. 5. Eccli. 26. Iſa. 56. Matth. 19. De ſancta Virginitate cap. 24. & 25. Ioan. 15. Dan. 12.

Digitized by Google

erudiunt multos, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Virginibus ob pretium incomparabile puritatis; cuius gratia viſi ſunt Virgines in Apocalypſi cantare canticum nouum, quod nemo alius dicere
Apoc.14. poterat: *Hi ſunt*, inquit Ioannes, *qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: virgines enim ſunt. Hi ſequuntur Agnum quocumque ierit.*

Neque tamen ſola charitas Martyrum, vel ſapientia Doctorum, vel puritas Virginum probabitur igne diuini iudicij, & mercedem plenam accipiet: ſed etiam alia quæcumque opera bona, modò in charitate ſint facta, inter aurea vaſa computabuntur, & ignem illum diuinum ſuſtinebunt, & præmium ſuum accipient; illis enim in iudicio
Matth.25. extremo Dominus dicet: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi*; qui panem eſurienti, & potum ſitienti, & hoſpitium peregrino, & veſtem nudo, & conſolationem ægroto, vel in carcere conſtituto præbuerunt. Et idem etiam Dominus promiſit, non priuandum
Matth.10. eſſe mercede ſua, qui calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli ex charitate donauerit.

Intelligiſne, anima, quantum interſit inter opera & opera? & quid ſtultius & miſe-

rius,

Digitized by Google

rius, quàm in eo loco & tẽpore, in quo potes, ſi ſapis, facili negotio aurum, & argentum, & lapides pretioſos comparare, tu malis non paruo labore ligna arida, & fœnum, ſtipulaſque colligere? Vtinam ſaperes, & intelligeres, ac nouiſſima prouideres, cùm in nouiſſimo tempore omnia hæc diuini iudicij igne examinanda & probanda ſint; & illa priora laudanda & coronanda, hæc poſteriora cremanda, & in fauillas & fumum redigenda! Cur nunc eligis, quod te elegiſſe certiſſimè pœnitebit? Et cur non damnas nunc, quando vtiliter potes, id quod paulò pòſt ſine vlla vtilitate damnabis? Et ſi fortè nunc iſta non vides, & velamen rerum præſentium oculos tuos impedit, ne puram & liquidam aſpiciant veritatem; ora Deum, & non paruo affectu, cum cæco illo de Euangelio dicas Domino: *Domine da, vt videam.* vel cum Propheta: *Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.* nam certè mirabile omnino eſt, quòd opera quę in charitate fiunt, aurum, argentum, & lapides pretioſi efficiantur; quæ verò in charitate non fiunt, in ligna arida, & fœnum, & ſtipulas conuertantur.

Deut. 32.

Luc. 18.

Pſal. 118.

CAP. III.

Veniamus nunc ad conſiderandam alteram ignis proprietatem. Hactenus enim ab igne didicimus, quid operetur Deus in

ijs

Digitized by Google

iis qui cum operibus malis de hac vita decedunt, vel cum operibus bonis ad finem vitæ perueniunt. Nunc per aliam ſimilitudinem ab eodem igne petitam, intelligere nobis licebit, quid operetur Deus cum iis quos à peccatis ad pœnitentiam vocat.

Homo peccator ſimilis eſt ferro, quod dum procul abeſt ab igne, nigrum, frigidum, durum, & graue eſt: ſed ſi forte in ignem mittatur, efficitur lucidum, calidum, molle, & leue. Omnis peccator lumine interiore caret, & in tenebris ambulat, ac per hoc ferri nigredinem imitatur. Quamuis enim in ſcientiis & commerciis humanis non ſolùm ingenio, ſed etiam iudicio pollere videatur: tamen in vero bono & malo diiudicando cæcus eſt, & omni cæco miſerior. Cæcus enim nihil videt, & ideò ſine duce non mouetur: at peccator putat ſe videre, quod non videt, vel vnum pro altero videt, & iudicat bonum malum, & malum bonum; magnum paruum, & paruum magnum; longum breue, & breue longum: & ea de cauſſa in eligendo perpetuò fallitur. Hoc eſt, quod Apoſtolus dicit de Gentilibus idololatris: *Tenebris obſcuratum habentes intellectum per ignorantiam, quæ eſt in illis; propter cæcitatem cordis ipſorum.* Hoc eſt, quod ipſe Dominus in Euangelio tam ſæpè

Epheſ. 4.

Scri-

Scribis & Phariſæis exprobrat, quòd cæci eſſent, & duces cæcorum. Hoc eſt, quod Propheta Iſaias Iudæis ſui temporis dicit: *Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum.* & quibus prædicit Chriſtum venturum, qui aperiret oculos cæcorum: & loquens de Teſtamento nouo in perſona Dei, adiũgit: *Et ducam cæcos in viam, quam neſciunt; & in ſemitis, quas ignorauerunt, ambulare eos faciam: ponam tenebras coram eis in lucem, & praua in recta.* Denique, nónne hoc fatebuntur impij poſt hanc vitam, quando cœperit pœna oculos mentis aperire, quos culpa clauſerat? *Ergo*, inquient, *errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis.* Neque mirum eſt, quòd cæci ſint, qui à Deo voluntate & animo ſunt auerſi. *Deus* enim *lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ.* Ex quo concludit idem Apoſtolus: *Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt vſque adhuc.* & paulò pòſt: *Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius.*

Mat. 15. 23
Iſa. 42.
Sap. 5.
1. Ioan. 1.
1. Ioan. 2.

Neque ſola cauſſa cæcitatis in peccatoribus eſt, quòd à Deo, qui lux eſt, auerſi ſunt, ſed etiam, quia *excæcauit eos malitia eorum*, vt Sapiens loquitur: paſſiones enim animi Sap. 2.

Digitized by Google

amor & odium, ira, inuidentia, & alia quæ ſub nomine malitiæ comprehenduntur, ita excæcant animum, vt verum cerni non patiantur; ſed ſunt veluti perſpicilla colorata, quæ alba repræſentant vt rubra; vel perſpicilla ita compoſita, vt ex rebus paruis res magnas efficiant, vel contrà ex magnis paruas; aut ex valdè diſtantibus propinquas, vel diſtantes ex propinquis. Qui vehementer amat, rem quam amat, pulcherrimam, vtiliſſimam, optimam, imò etiam neceſſariam ſibi eſſe iudicat; ac per hoc, omnibus aliis neglectis & perditis comparandam. Contrà, qui rem eamdem vehementer odit, deformem, inutilem, malam, imò etiam pernicioſam ſibi rem illam eſſe cenſet; ac per hoc, etiam cum iactura omnium rerum penitus repellendam. Sed ſi ferrum iſtud nigrum & tetrum admoueatur ad ignem, id eſt, ſi peccator à peccato auerti, & ad Deum conuerti incipiat, iuxta illud Prophetæ, *Accedite ad eum, & illuminamini*; paulatim incipit illuſtrari, & rei veritatem perſpicuam in lumine illo videre, iuxta illud eiuſdem Prophetę: *In lumine tuo videbimus lumen*. Et tunc demum fracto perſpicillo colorato paſſionum, & aſſumpto cryſtallino, quod eſt charitas pura, res æternas iudicat magnas, & tempo-

Pſal. 33.

Pſal. 35.

rales

rales exiguas, ac pænè nullas, vt re vera ſunt: & omnem ſpeciem ac pulchritudinem creatam cum luce ſapientiæ & veritatis, quæ in Deo & Deus eſt, nullo modo comparandam eſſe clariſſimè perſpicit. Itaque cum ſancto Auguſtino exclamat: *Serò te amaui pulchritudo tam antiqua, & tam noua, ſerò te amaui.* Et quoniam Chriſtus dicit: *Cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos*: iſte illuminatus, & lumine veritatis liberatus à compedibus concupiſcentiæ, auaritiæ, ambitionis, & paſſionum reliquarum, exultat cum Propheta, & dicit: *Dirupiſti* Domine *vincula mea; tibi ſacrificabo hoſtiam laudis, & nomen Domini inuocabo.*

Li. 10. Cōfeſſ. c. 77.

Ioan. 8.

Pſal. 115.

Iam verò ignis ferrum, non ſolùm efficit lucidum ex obſcuro, ſed etiam calidum ex frigido; nec tantùm calidum, ſed ita feruens & ardens, vt ignis ipſe eſſe videatur. Magnus Dominus, & magna virtus eius, qui hominem natura frigidum, atque omnia timentem & pauentem, qui nec loqui, nec ſe prodere, nec rem vllam paulò difficiliorem tentare audet; ſtatim ac igne charitatis accendit, efficit audaciorem leone, qui & rugitu omnes terreat, & bellando omnes vincat, cui nihil difficile, nihil arduum videatur; & cum Apoſtolo Pau-

Cap. IV.

Digitized by Google

lo iſto igne vehementer accenſo, dicat: *Om-*
Philip. 4. *nia poſſum in eo, qui me confortat.*

Sed per partes de iſta efficacitate ignis dicamus; ac primùm de efficacia verborum, deinde de efficacia factorum breuiter diſſeramus. Multi ſunt hodie, ac ſemper fuerunt in Eccleſia verbi Dei prædicatores: quæ cauſſa eſt cur ad tot virorum exhortationes & clamores, tam pauci conuertantur? Certè in magnis vrbibus quotidie per Quadrageſimam viginti, aut triginta, aut etiam quadraginta oratores declamant: & tamen exacta Quadrageſima, nulla ferè mutatio in moribus ciuitatis apparet. eadem vitia, eadem peccata, eadem frigiditas, eadem diſſolutio cernitur. Ego nullam inuenio cauſſam, niſi quia vt plurimùm conciones eruditæ, & elegantes, & floridæ funduntur, ſed deeſt anima, deeſt vita, deeſt ignis: breuiter, magna illa charitas deeſt, quæ ſola poteſt verba dicentium animare & accendere, & corda audientium inflammare & commutare. Neque hoc dico, quaſi deſit multis prædicatoribus contentio vocis, & motus totius corporis: nam etiam bombardæ ſine pila ferrea vel lapidea magnum ſonitum edunt, ſed abſque fructu: quod deſideratur, hoc eſt, vt præ ſe ferant magnum affectum erga Deum, &
ani-

Digitized by Google

animarum ſalutem, eumque non ſimulatum, ſed verum; non extortum, ſed quaſi naturaliter ex fonte cordis manantem. Sanctus Petrus artem dicendi non nouerat, ſolius nauiculæ regendæ, retiumque reficiendarum & iaciendarum peritus erat: ſed vbi Spiritus ſanctus in linguis igneis ſuper eum deſcendit, & charitate ardentiſſima illum repleuit, cœpit continuò in media vrbe Ieroſolyma ita potenter, ita ardenter, ita efficaciter loqui, vt vno ſermone multa hominum millia ad pœnitentiam fidemq; conuerteret. Act. 2. Neque tamen legitur in concionibus ſuis magna vociferatione vſus, aut totius corporis commotione fatigatus. De ſancto Franciſco refert ſanctus Bonauentura, eum nec valdè eruditum fuiſſe, neque Rhetoricæ operam dediſſe; & tamen cùm ad populum conciones haberet, audiri ſolitum vt Angelum de cælo. Erat enim, inquit cap. 2. Vitæ ſancti Franciſci, verbum eius velut ignis ardens, penetrans intima cordis. & vt narratur in Chronicis Ord. Minorum cap. 30. cùm aliquando poſt prandium ex improuiſo paucis verbis ad populum locutus eſſet, tanta facta eſt in toto populo commotio ad pœnitentiam, vt videretur illa dies ipſa feria ſexta Paraſceues Domini fuiſſe. Vnde ex paucis verbis tanta

Digitized by Google

commotio? tantus fructus? ex eo videlicet, quòd ſanctus ille concionator eſſet quaſi carbo ignitus, & verbum eius vt facula ardens, vt de Elia ſcriptum reliquit
Eccli. 48. Eccleſiaſticus. Habemus ſcriptos ſermones ſancti Vincentij, ſancti Bernardini, & aliorum quorumdam Sanctorum, quos vix dignantur aliqui legere, ob nimiam, quæ in ipſis cernitur, verborum ſimplicitatem: & ſcimus tamen ab illorum concionibus multa hominũ millia ad Deum fuiſſe conuerſa, & ipſos incredibili concurſu & attentione fuiſſe ſemper auditos, quia videlicet verba illa ſimplicia à pectoribus ignitis & ſcintillantibus prodibant. Porrò ignis iſte diuinus efficacitatem ſuam non minùs in factis quàm in verbis oſtendit. Decreuit Deus per Apoſtolum Petrum Romanam vrbem, caput Imperij, & dominam gentium, ſibi ſubijcere: decreuit quoq; Apoſtolos ceteros, alios ad Æthiopas, alios ad Indos, alios ad Scythas, alios ad vltimos Britannos mittere, ac per eos idola mundi deſtruere, trophæum Crucis erigere, leges & ritus mutare, diaboli tyrannidem euertere. Si quis iſta prædixiſſet Apoſtolis quando piſcabantur in lacu Genezareth, aut quando in paſſione Domini latibula quæritabant, viſa fuiſſent veluti ſomnia vel

aniles

Digitized by Google

aniles fabulæ: & tamen paulò pòſt facta ſunt omnia, & non aliis viribus, quàm viribus ardentiſſimæ charitatis, quam in eorum cordibus Spiritus ſanctus accendit; *Charitas* enim *foras mittit timorem*; *omnia ſuffert, omnia ſperat*. Omnia ſibi poſſibilia ducit, & cum Apoſtolo clamat: *Omnia poſſum in eo, qui me confortat*. Ita videmus horum hominum, ſola charitate armatorum, opera & labore breui euerſam fuiſſe in toto orbe terrarum idololatriam, fundatas vbique Chriſti Eccleſias, & erectum Crucis trophæum in vniuerſis regnis, idq́; ſine exercitu militum, & ſine vllo bellico apparatu.

1. Ioan. 4.
1. Cor. 13.
Philip. 4.

Cap. V.

Porrò ignis etiam illud proprium habet, vt ferrum ex duro efficiat molle, vt facilè attenuari atque extendi in laminas, & ad omnes figuras ab artifice accommodari poſſit. Magna eſt efficacitas ignis in ferrum, ſed longè maior eſt virtus Dei noſtri in pectora obſtinata & obdurata mortalium. Audi ſanctum Bernardum in libro De conſideratione: *Solum*, inquit, *eſt cor durum, quod ſemetipſum non exhorret, quia nec ſentit. Quid ergo cor durum? ipſum eſt, quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur, ingratum eſt ad beneficia, ad conſilia infidum.* & infrà: *Ipſum eſt,*

Lib. 1. c. 2.

Digitized by Google

quod nec Deum timet, nec hominem reuere-tur. Quæ omnia eſſe veriſſima, teſtis eſt Pharao: qui quò magis à Deo flagellabatur, tantò magis indurabatur; & quò maior elucebat Dei clementia in amouendo flagello, eò magis ipſe ad Deum ſpernendum & contemnendum animabatur. Sed ſi quando placuerit Domino ſcintillam ignis veri ſui amoris in corde quantumuis duro ſuccendere, continuò molleſcet, & inſtar ceræ liqueſcet, neque illius virtuti vlla obſtinatio diuturna vel dura reſiſtet: ſed fiet continuò cor carneum, quod fuerat lapideum; & ex congelatis niuibus, flante ſpiritu Domini,
Luc. 7. fluent aquæ. Exemplum habemus in Euangelio de muliere illa, quæ erat in ciuitate peccatrix, quam nec monita fratris, nec ſororis obiurgatio, nec honor familiæ, nec proprium dedecus mouere potuerant, vt à peccando deſiſteret; & vnus tamen Chriſti radius in cor eius penetrans, ibique ſcintillam diuini amoris accendens, ita ſubitò eam transformauit in aliam, vt non erubuerit femina nobilis in loco publici conuiuij ad Chriſti pedes accedere, & tota verſa in lacrymas, ex ipſis lacrymis balneum Chriſti pedibus facere, & propriis capillis, vice lintei, pedes eoſdem abſtergere, & illos pedes ex amoris vehementia idneti-
dem
Digitized by Google

dem oſculari, & vnguento pretioſiſſimo & odorato perungere, vt ſe & ſua omnia Chriſti obſequio dedicare velle deinceps ſignificaret. Itaque meruit vocem illam Domini audire: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multũ.* Sed libet aliud quoque exemplum multò recẽtius in medium adferre. Gulielmus Dux Aquitaniæ temporibus ſancti Bernardi fuit, ſi quis alius, in tuendo Anacleto ſchiſmatico Pontifice, & Innocentio legitimo oppugnando, obſtinatus & pertinax. Exturbauerat ex ditione ſua Epiſcopos Catholicos omnes, & iureiurando ſeſe obſtrinxerat, numquam pacem cum illis ſe habiturum: & quia nouerant omnes obduratum cor eius ad malum, & ferociam ac ſuperbiam hominis verebantur, nemo erat, qui eum admonere auderet. Placuit Domino per ſeruum ſuum Bernardum cor huius obdurati hominis viſitare, & ſcintillam non paruam diuini amoris in pectore ipſius accendere; continuò ex leone agnus, ex ſuperbo humilis, ex pertinace obedientiſſimus factus eſt: ad vnum ſancti Bernardi verbum, Epiſcopum Pictauienſem amicè complexus, in ſedem ſuam manu ſua repoſuit: &, quod omnem admirationem ſuperare videtur, cùm quæſiuiſſet à quodam Eremita reme-

Digitized by Google

dium animæ ſuæ ob admiſſa peccata,& ille iuſſiſſet vt loricam æręam ſuper nudá carnem indueret,& clauis ita claudi ſineret, vt numquam illá exuere poſſet; continuò paruit:& miſſus ab eremita ad ſummum Pontificem pro abſolutione recipienda, dicto obediuit: & cùm ſummus Pontifex ſuſpicaretur, eum non ex corde pœnituiſſe, vel patientiam eius experiri vellet; iuſſit eum vſque ad Ieroſolymam peregrinari,& à Patriarcha eius ciuitatis abſolutionem petere: Gulielmus mox iter arripuit,& mandatum Pontificis adimpleuit. Denique cùm ex potẽtiſſimo principe humilis monachus eſſet effectus, vix vllus fuit eius ætatis, qui eum demiſſione, patientia, paupertate, deuotione,& pietate ſuperaret. *Hæc* videlicet eſt *mu-*
Pſal.76. *tatio dexteræ Excelſi.* hæc eſt vis ignis diuini, cui nulla cordis obſtinatione reſiſtitur.

Cap.vi. Reſtat vltima proprietas ignis, quòd res graues extenuet, & facili negotio ſurſum attollat. Quæ cauſſa eſt, cur homines, qui non ardent amore diuino, graues corde
Pſal.4. ſint, & dicat illis Propheta: *Vſquequò graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Ea nimirum eſt cauſſa, quia
Sap.9. *corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam,* vt dicit Sapiens. *Et iugum graue ſuper filios*
Eccli.40. *Adam, à die exitus de ventre matris eorum,*

vſ-

Digitized by Google

vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium, inquit Eccleſiaſticus. Quod ſit autem hoc iugum graue, quod in corpore mortali aggrauat animam, explicat idem auctor paulò pòſt, cùm addit, furor, zelus, fluctuatio, timor, iracundia, & cetera quæ paſſiones animi dici ſolent. Hæc hominē ita grauant, vt nihil aſpiciat niſi terram cui proſtratus inhęret, & nec ad Deum quęrendum aſſurgere, nec viam mandatorum Dei expeditè currere poſſit. Sed cùm incipit ignis diuinus ex alto corda humana ſuccendere, continuò paſſiones illę diminui, & mortificari, & onus graue leuius fieri incipit; & ſi ardor creſcat, non difficile eſt cor humanum ita exonerari, vt accipiat pēnas ſicut columbæ, & cum Apoſtolo dicere poſſit: *Noſtra conuerſatio in cælis eſt*, & quaſi corde dilatato per ignē, dicat cum Dauide: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum.* Certè poſteà quàm Saluator dixit: *Ignem veni mittere in terrā, & quid volo niſi vt accēdatur?* vidimus plurimos ita leues effectos, vt omnē honorum, & carnis, & diuitiarum affectum depoſuerint, & Christo in cælos abeunti dixerint: Trahe nos poſt te. Hinc tot monaſteria erecta, tot deſerta habitari cœpta, tot chori Virginum inuenti, quibus non ſolùm facile fuit viam mandatorum cur-

Philip. 3.
Pſal. 118.
Luc. 12.
Cant. 1.

Digitized by Google

currere, ſed etiam per viam conſiliorum aſcendere, & ſequi Agnum quocumq; ierit;
Apoc. 14. O beatus ignis, qui non cōſumis, ſed illuminas; & ſi conſumis, humorem noxium conſumis, ne vitam extinguat. Quis mihi dabit, vt iſto igne corripiar? qui nigredinem ignorantię, & erroneę cōſcientię obſcuritatem, luce veræ ſapientiæ purget & tollat: qui frigus pigritiæ, indeuotionis & negligētiæ cum amoris ardore commutet: qui cor meum indurari nūquam ſinat, ſed calore ſuo ſemper emolliat, & obediens atq; deuotum efficiat: qui deniq; iugum graue terrenarum curarum & terrenorum deſideriorum auferat, & pennis ſanctæ contemplationis, quæ charitatem nutrit & auget, cor meum ſurſum attollat, vt cum Propheta dicere
Pſal. 85. poſſim: *Lætifica Domine animam ſerui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui.*

GRADVS SEPTIMVS

Ex conſideratione cæli, id eſt, ſolis, lunæ, & ſtellarum.

Cap. I. NON laborabimus hoc loco, vt ex conſideratione cæli gradum nobis ad Deum conſiderandum erigamus: habemus enim præeuntem Prophetam Regium, qui
Pſal 18. in Pſalmis canit: *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum.*

Digitized by Google

tum. & quoniam duo tempora ſunt, quibus è cælo ad Deum pennis contemplationis aſcendimus, diurnum videlicet & nocturnum; de priore ſcribit in illo Pſalmo: *In ſole poſuit tabernaculum ſuum: & ipſe tamquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas ad currendam viam; à ſummo cælo egreßio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius, nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius.* De poſteriore ſcribit in alio Pſalmo: *Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti.* Pſal. 18. Pſal. 8.

Incipiamus à priore tempore. De ſole, quem interdiu videmus, quatuor laudes canit Spiritus ſanctus per os Dauid: primam, quòd ſit tabernaculum Dei; ſecundam, quòd ſit pulcherrimus; tertiam, quòd velociſſimè, & ſine fatigatione ſemper currat; quartam, quòd illuminando, & calefaciendo, virtutem ſuam maximè manifeſtet. Propter hæc omnia ſcripſit Eccleſiaſticus: *Vas admirabile, opus Excelſi; magnus Dominus, qui fecit illum.* Eccli. 43.

Primùm igitur, conditor omnium rerum Deus in ſóle, tamquam in re nobiliſſima, poſuit tabernaculum ſuum; id eſt, inter omnes res corporales, elegit Deus ſolem, vt in ipſo, tãquam in palatio regio, vel diuino ſanctuario habitaret. cælum quidem & terram Ierem. 23.

Digitized by Google

2. Paral. 2. ram Deus implet, & cælum ac cæli cælorum eum non capiunt; tamen ibi magis habitare dicitur, vbi maiora ſigna præſentiæ ſuæ, mirabilia operando manifeſtat. Sed quoniam in textu Hebraico dicitur: Soli tabernaculum poſuit in eis, id eſt, in cælis: colligimus ex hoc loco Pſalmi alteram ſolis excellentiam, quæ cum priore non pugnat. Magna res eſt ſol, cui palatiũ ampliſſimum, pulcherrimum, & nobiliſſimum Deus parauit. voluit enim vt cælum ipſum eſſet palatium ſolis, in quo liberè perambularet, & operaretur; & ipſe ſol eſſet palatium ſummi principis Dei. Quemadmodum igitur cognoſcimus magnitudinem & eminentiam ſolis, ex eo quòd tabernaculum eius eſt cælum; ita cognoſcimus magnitudinem & eminentiam Dei, ex eo quòd tabernaculum eius eſt ſol, vas videlicet admirabile, & quo nihil mirabilius in rebus corporalibus inuenitur.

Deinde Dauid, vt pulchritudinem eximiam ſolis ex rebus notis oſtenderet, comparauit eum cum ſponſo egrediente ex thalamo ſuo: numquam enim ſe magis ornant homines, neq; vmquam magis ſpeciem & pulchritudinem oſtentare cupiunt, quàm cùm ſponſi ſunt. tunc enim ſponſæ oculis, quam vehementiſſimè diligunt, placere ſupra

Digitized by Google

pra modum cupiunt. Sed ſi poſſemus in ſolem aciem oculorum figere, & ſi propinquiores illi eſſemus, & totum, quantus eſt, & qualis eſt, videremus, non indigeremus ſimilitudine ſponſi ad eius incredibilem pulchritudinem capiendam. Certè omnis venuſtas colorum à luce pendet, & abſente luce omnis colorum pulchritudo euaneſcit. proinde nihil eſt pulchrius luce, & Deus ipſe, qui eſt ipſa pulchritudo, lux appellari voluit. *Deus*, inquit ſanctus Ioannes, *lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ.* 1. Ioan. 1. Porrò in rebus corporalibus nihil eſt ſole lucidius, ac per hoc, nihil eſt ſole formoſius. Adde pulchritudinem rerum inferiorum; atque hominum præcipuè, breui marceſcere; ſolis pulchritudinem numquam extingui, numquam minui, ſemper omnia æquali ſplendore lætificare. An non ſentimus, in exortu ſolis quàm videantur res omnes quodammodò exhilarari? nec ſolùm homines lætari, ſed etiam ſuaues venti ſpirare, flores aperiri, herbas exurgere, auiculas aërem cantu mulcere? Hinc ille cæcus ſenex Tobias dicenti ſibi Angelo, *Gaudium tibi ſit* Tob. 5. *ſemper:* reſpondit: *Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cæli non video?*

Age igitur, anima mea, & tecum reputa, ſi ſol creatus exortu ſuo ita lætificat omnia,

nia,

Digitized by Google

nia, quid faciet ſol increatus, ſine vlla comparatione pulchrior & lucidior, quando puris cordibus, non ad breue tempus, ſed in æternum videndus & contemplandus orietur? Et quàm infelix & triſtis hora ſuccedet perditis hominibus, quando in tenebras ſempiternas ſepeliendi amandabuntur, vbi nec ſolis increati neq; creati radij vllo vmquam tempore penetrabunt? & quale gaudium erit animæ illi, cui à Patre lumi-
Matth. 25. num dicetur: *Intra in gaudium Domini tui?*

Cap. II. Poſteà idem Propheta celebrat ſolis cur-
Pſal. 18. ſum prorſus admirabilem: *Exultauit*, inquit, *vt gigas ad currendam viam*. Gigas certè robuſtus, ſi pro magnitudine corporis paſſus extendat, & pro virium robore velociter currat, ingens omnino ſpatium breui tempore conficiet. Et quidem Propheta, quoniam ſolem comparauerat homini ſponſo, vt explicaret, eo modo quo poterat, pulchritudinem ſolis; ſic poſteà comparauit homini giganti, vt eo modo quo poterat, eadem ſimilitudine vtens, ſolis curſum velociſſimum explicaret. Sed etiam ſi non homini, quantumuis magno & robuſto, ſed auibus volantibus, ſagittis, ventis, fulminibus comparaſſet, adhuc longiſſimè à veritate abeſſet. Nam ſi verum eſt, quod oculis cernimus, ſolem vigintiqua-
tuor

tuor horis percurrere totum ambitum ſui orbis: & ſi ambitus orbis ſolis, infinitis ferè partibus orbis terræ ambitum ſuperat: & ſi ambitus orbis terræ circiter viginti millia milliariorum complectitur: quę ſunt omnino veriſſima: ſine dubio ſequitur, vt ſingulis horis multa milliariorum millia ſol currendo conficiat. Et quid dico, ſingulis horis? imò ſingulis quadrantibus, ac ferè ſingulis horarum particulis. Nam ſi quis velit ortum vel occaſum ſolis obſeruare, præſertim in horizonte aperto, quale eſt in mari, vel in planitie campeſtri, intelliget totum corpus ſolare aſcendere ſupra horizontem minori ſpatio temporis, quàm ſit octaua pars horæ; & tamen diameter corporis ſolaris multo maior eſt, quàm diameter orbis terræ, qui tamen ſeptem millia milliariorum continet. Ego ipſe volens curioſè aliquando cognoſcere, quanto temporis ſpatio ſol totus occumberet in mari: cœpi ad initium occaſus eius legere Pſalmum Miſerere mei Deus, & vix totum bis legeram, cùm iam ſol totus occubuiſſet. Ergo neceſſe eſt, ſolem eo breuiſſimo tempore, quo bis legitur Pſalmus Miſerere, curſu ſuo percurrere ſpatium multò maius, quàm ſint ſeptem millia milliariorum. Quis hoc crederet, niſi certa ratio demonſtraret? Et ſi quis nunc addat,

Digitized by Google

corpus, quod tam velociter mouetur, eſſe molem toto orbe terrarum longè maiorem: & motum tanti corporis, & tam velocem, ſine vlla intermiſſione vel fatigatione peragi, &, ſi Deus iubeat, æterno tempore poſſe durare: certè niſi ſtipes aut truncus fuerit, non poterit infinitam Conditoris potentiam non admirari. Verè igitur ſcribit Eccleſiaſticus, hoc eſſe vas admirabile, opus Excelſi, & verè magnum Dominum qui fecit illud.

Cap. III. Pſal. 18. Reſtat efficacitas luminis & caloris, de qua dicit Dauid: *Nec eſt, qui ſe abſcondat à calore eius.* Hoc vnum corpus lucidum, in medio mundi poſitum, omnia ſidera, omnem aërem, omnia maria, omnem terram colluſtrat; & calore ſuo viuifico vbique terrarum omnia germina, omnes ſegetes, omnes arbores virere & frondere facit, omnes fructus ad maturitatem perducit; & infra terram etiam virtutem ſuam diffundit, ac metalla omnis generis producit. Quare ſanctus Iacobus initio Epiſtolæ ſuæ Deum ipſum cum ſole comparauit: Iac. 1. *Omne datum optimum*, inquit, *& omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio.* Sol quidem eſt pater luminum corporalium, Deus autem

Digitized by Google

tem eſt Pater luminum ſpiritualium: ſed in tribus rebus diſſimilitudo magna eſt inter Deum & ſolem. Primùm enim ſol, vt totum orbem terrarum lumine & calore compleat, opus habet tranſmutatione perpetua; Deus autem, quia vbique totus eſt, tranſmutatione non indiget. Idcircò ſanctus Iacobus dicit: *Apud quem non eſt tranſmutatio.* Deinde, ſol propterea quòd ſemper mutat loca, ideò per vices aliis diem facit, aliis noctem relinquit; aliis lucet, aliis obumbratur: Deus autem numquam mouetur, & ſemper omnibus præſens eſt. ideò & ſanctus Iacobus addit: Nulla eſt apud eum viciſſitudinis obumbratio. Denique, quod eſt omnium maximnm, à ſole patre luminum corporalium ſunt omnia data & dona quæ naſcuntur in terris: ſed hæc bona ſunt, ſed neque optima, neque perfecta, quin potiùs exigua, temporalia, caduca, & quæ nec hominem bonum faciunt, & quibus malè vti poſſunt qui volunt, quæque in ſuam perniciem plurimi conuertunt. At à Deo Patre luminum ſpiritualium deſcendunt omnia data optima & dona perfecta, quæ habentem optimum perfectumq; efficiunt, & quibus nemo malè vti poteſt, & quæ in iis perſeuerantem perducunt ad ſtatum veræ felicitatis, qui eſt om-

Digitized by Google

nium bonorum aggregatione perfe ctus.

Quære igitur, anima mea, quæ ſint iſta data optima, & dona perfecta, quæ deſurſum ſunt, atque à luminum Patre deſcendunt; vt cùm inueneris, de illis ſollicita ſis, atque illa totis viribus obtinere nitaris. Sed non eſt quòd longè diſcedas, ſatis hoc tibi ipſa ſolis natura monſtrabit: ſol enim lumine & calore omnia peragit; atque hæc ſunt data & dona Patris luminum corporalium, lumen & calor. Sic igitur data optima, & dona perfecta, quæ deſurſum ſunt, deſcenduntq; à vero patre luminum Deo, ſunt lux ſapientiæ & ordinatio charitatis. Lux ſapientiæ, quæ verè ſapientem facit, & qua nemo poteſt vti malè, & quæ ad fontem ſapientiæ in cæleſti patria ſitum perducit; eſt illa, quæ docet contemnere temporalia, & magnifacere ſempiterna:
1. Tim. 6. docet *non ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo*: docet non facere de exilio patriam, nec amare peregrinationem, ſed tolerare: denique docet habere vitam hanc præſentem in patientia, cùm ſit plena periculis & tentationibus; & mortem in de-
Apoc. 14. ſiderio, quia *beati mortui qui in Domino moriuntur*. Ordinatio veræ charitatis quid eſt, niſi Deum, qui finis eſt omnium deſideriorum, ſine fine & ſine menſura diligere; res cete-

Digitized by Google

ceteras,quæ ſunt media ad finem,diligere cum menſura & modo, quantum videlicet neceſſe eſt ad finem, id eſt, ad beatitudinem conſequendam? Certè nemo eſt inter filios hominum, qui circa corporis curam ordinem inuertat, vt ſanitatem amet cum menſura, & amaram potionem ſine menſura, cùm ſciat illam eſſe finem, hanc medium. Vnde igitur fit, vt tam multi, qui ſapientes videri volunt,in coaceruandis diuitiis, in quærendis voluptatibus carnis, & in adipiſcendis honorum gradibus nullum modum inueniant, quaſi hæc bona finis ſint cordis humani: & in amando Deo, & felicitate ſempiterna quærenda, iis anguſtiis contenti ſint, quaſi hæc media ſint ad finem, non finis omnium mediorum? Illa omnino cauſſa eſt, quia ſapientiam huius mundi habent, non ſapientiam quæ deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum: & quia ordinatam charitatem non habent, ac per hoc charitatem veram non habent, quæ niſi ordinata eſſe non poteſt; ſed pleni ſunt cupiditate, quæ ex Patre non eſt, ſed ex mundo. Tu igitur,anima mea,dum peregrinaris à patria, & inter hoſtes verſaris, qui veræ ſapientiæ veræque charitati inſidiantur,& aſtutiam pro ſapientia,& cupiditatem pro charitate ſupponunt, ingemiſce

Digitized by Google

toto corde ad Patrem luminum, vt data optima, & dona perfecta, veræ ſcilicet ſapientiæ lucem, & ordinatæ charitatis ardorem ad cor tuum deſcendere faciat, vt iis repletus, per viam mandatorum Dei inoffenſo pede decurras, & ad patriam illam peruenias, vbi de ipſo fonte ſapientiæ bibitur, & de puro lacte charitatis viuitur.

CAP. IV. Venio nunc ad tempus nocturnum, in quo cælum nobis per lunam & ſtellas gradum facit ad aſcendendum in Deum. Sic Pſal. 8. enim loquitur Dauid: *Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti*. Si cælum ipſum videre poſſemus, non diceret Propheta, quaſi explicando quod antè poſuerat, *lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti*. & ſanè ſi ad cælum ipſum ſenſus noſtri pertingerent, aut eius naturam & qualitates certa ratione inueſtigare poſſemus, ſine dubitatione egregiam ſcalam haberemus ad Deum. Non ignoramus quidem, non defuiſſe, qui ex motu ſiderum naturam cæli definierint quintam eſſentiam, ſimplicem, incorruptibilem, & quæ perpetuò moueatur in orbem: ſed ſcimus etiam, non defuiſſe alios, qui cælum eſſe voluerint elementum ignis, quod nõ moueatur in orbem, nec ſit incorruptibile ſecundùm partes. nos autem non

Digitized by Google

opiniones, ſed ſcientiam certam aut doctrinam fidei quærimus, vt ex ea nobis ad Deum cognoſcẽdum ſcalam ſolidam conſtruamus. Ergo contenti erimus ex luna & ſtellis, quas videmus, ſcalam erigere cum Propheta, vt paulò antè fecimus ex ſole, qui eſt lux & princeps luminum reliquorum.

Luna duas habet proprietates, quæ nobis vtiles eſſe poſſunt ad aſcendendum, & promerendum Deum. Prior eſt, quòd quò magis propinquat ad ſolem, eò magis illuſtratur in parte ſuperiore, qua reſpicit cælum; & obſcuratur in parte inferiore, qua reſpicit terram: & quando eſt omnino ſubiecta ſoli, & cum eo omnino coniuncta, tùm tota eſt lucida verſus cælum, & obſcura verſus terram: & contrà, cùm eſt oppoſita ſoli, tota illuſtris cernitur ab iis qui terram incolunt, & nihil lucis habet in parte ſuperiore, quam intuentur qui incolunt cælum. Hæc lunæ proprietas magnum eſſe poteſt documentum vel exemplum mortalibus, vt intelligant, quàm ſolliciti eſſe debeant propinquitatis, & ſubiectionis, & coniunctionis ad verum Patrem luminum, Deum. Luna ſignificat hominem, ſol Deum. Quando luna eſt oppoſita ſoli, tunc lumine mutuato à ſole reſpicit ſolam terram, & terga quodammodò vertit cælo:

Digitized by Google

vnde etiam tunc pulcherrima apparet habitantibus in terra, ſed deformiſſima habitantibus in cælo. Sic omnino mortales homines, quando longiſſimè receſſerunt à Deo, vt filius ille prodigus, quando receſſit à patre, & abiit in regionem longinquam, tunc abutuntur lumine rationis, quod à Patre luminum acceperunt, ad ſolam terram inſpiciendam, & obliti Deum, ſolam terram cogitant, ſolam terram amant, & in eius bonis adipiſcendis toti occupantur, & tunc à filiis huius ſæculi ſapientes & beati prædicantur: ſed ab iis
Apoc. 3. qui degunt in cælo, pauperes, & nudi, & cæci, & deformes, & miſeri, & miſerabiles iudicantur. Contrà verò, luna cùm ſoli coniuncta, illi perfectè ſubijcitur, tota lucet ex parte ſuperiore, & cælum ſolùm reſpicit, terræ verò terga quodammodò vertit, & ab humanis oculis penitus euaneſcit. Sic omnino cùm impius incipit ad pietatem reuerti, & per conuerſionem perfectam Deo, vero animarum ſoli, ſubijcitur per humilitatem, & coniungitur per charitatem, tunc adimplet, quod Apoſto-
Coloſſ. 3. lus monet, vt quæ ſurſum ſunt quærat, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei, & quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quæ ſuper terram; & tunc ab inſipientibus contemnatur, & quaſi
mor-

Digitized by Google

mortuus reputetur. Verè enim qui talis eſt, mundo mortuus eſt, & vita eius abſcondita eſt cum Chriſto in Deo; ſed cùm apparuerit Chriſtus vita eius, tunc & ipſe apparebit cum Chriſto in gloria, vt idem Apoſtolus eodem loco ſubiungit. Coloſſ. 3.

Atque hæc eſt cauſſa (vt S. Auguſtinus in epiſtola ad Ianuarium annotauit) cur Paſcha Domini tam in Lege veteri, quàm in noua, non poſſit ritè celebrari, niſi plenilunio peracto, id eſt, cùm luna, quæ in plenilunio eſt oppoſita, incipit per cōuerſionem redire ad coniunctionem cum ſole. Voluit enim Deus hoc cæleſti ſigno demonſtrare, per paſſionem & reſurrectionem Domini factum eſſe, vt homo contrarius Deo per iniquitatem ſuam, inciperet conuerti ad Deum, atq; ad eius gratiam & vnionem properare per meritum Ieſu Chriſti. Epiſt. 19. cap. 4. 5. 6.

Sed tu, anima mea, ſi aſpirante gratia Dei inuenias te fortè ſubiectam Patri luminum per veram humilitatem, eique feliciter coniunctam per ardentem charitatem, noli ſtultos imitari, qui ſicut luna mutantur; ſed ſapientes æmulare, qui vt ſol permanent, Eccleſiaſtico teſte. Luna enim quàm velociter ad coniunctionem accedit, tam velociter à coniunctione recedit; tu verò ſi ſapis, adeptam ſemel gratiam Eccli. 27.

Digitized by Google

noli deſerere, noli abire, noli recedere. nihil enim melius vllo in loco reperies: neque ſcis an aliàs reuerti dabitur, ſi ſpontè receſſeris. qui enim promiſit veniam pœnitentibus, & gratiam reuertentibus, nec vitam longiorem, nec donum pœnitentiæ tibi promiſit. Ergo ſecurè terga vertas terræ, & ſolem tuum intuere, in illo conquieſce, in illo delectare, in illo permane. Dicas cum Apo-

Matth. 17. ſtolo Petro: *Bonum eſt nos hîc eſſe.* & cum

Epiſt. ad Rom. Martyre Ignatio: *Bonum mihi eſt cum Chriſto viuere, quàm regnare in finibus terræ.* Et parum tibi ſit, quid de te iudicent qui terram ſapiunt. Non enim ille probatus eſt, quem mundus commendat, ſed quem Deus commendat.

Cap. V. Eſt alia lunæ conſuetudo, quam Deus quoque cum electis ſuis ſeruare ſolet. Luna ſiquidem præeſt nocti, ſicut ſol diei, vt dicit

Gen. 1. Pſal. 135. Moyſes in Geneſi, & Dauid in Pſalmis. ſed ſol diem totum continuo ſplendore colluſtrat; luna verò nunc magno lumine, nunc exiguo noctem illuminat; aliquando etiam nullo lumine noctis tenebras cōſolatur. Sic Deus, vt ſol, Angelos ſāctos, & animas bea-

Apoc. 21. torum, quibus perpetuus dies eſt, (*nox enim non erit illic*, ait S. Ioannes in Apoc.) perpetua claritate illuſtrat. Noſtræ autem huius peregrinationis & exilij noctem, in qua *per fi-*

Digitized by Google

fidem ambulamus, & non per ſpeciem, & Scri- 2. Cor. 5.
pturæ ſanctæ intendimus tamquam *lucer-* 2. Pet. 1.
næ lucenti in caliginoſo loco, vt ait S. Petrus
in Epiſtola poſteriore, Deus, vt luna, per
vices corda noſtra illuminando viſitat, &
aliquando in tenebris deſolationis relin-
quit. Nec tamen debes, anima, nimiùm
contriſtari, ſi nullo conſolationis lumine
frueris; neque nimiùm exhilarari, ſi paulò
pòſt in luce conſolationis & deuotionis re-
ſpiras. Deus enim non ſolem, ſed lunam ſe
gerit in huius ſæculi nocte, & non ſolùm
nobis puſillis & imperfectis Deus nunc ap-
paret, vt luna plena lumine conſolationis,
nunc vt vacua omni lumine horrorem &
tenebras noctis denſiſſimas nobis relinquit;
nam & Apoſtolus Paulus vas electionis, &
qui ad tertium cælum raptus *audiuit arca-* 2. Cor. 12.
na verba, quæ non licet homini loqui, ali-
quando dicit: *Repletus ſum conſolatione,* 2. Cor. 7.
ſuperabundo gaudio in omni tribulatione no-
ſtra. aliquando verò ingemiſcit, & lamen-
tatur, dicens: *Video aliam legem in mem-* Rom. 7.
bris meis, repugnantem legi mentis meæ, &
captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in
membris meis. Infelix ego homo, quis me
liberabit de corpore mortis huius? & in po-
ſteriore ad Corinth. *Non volumus ignorare* 2. Cor. 1.
vos fratres de tribulatione noſtra, quæ facta

eſt

Digitized by Google

eſt in Aſia, quoniam ſupra modum grauati ſumus, ſupra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere. Atque hoc eſt, quod monet ſanctus Ioannes Chryſoſtomus, Deum in ſanctis omnibus hoc facere, vt neque tribulationes neque iucunditates eos ſinat habere continuas; ſed tum ex aduerſis, tum ex proſperis, iuſtorum vitam quaſi admirabili varietate contexere. Atque hęc de luna.

Hom. 8. in Matth.

CAP. VI. Reliquæ ſunt ſtellæ inter ornamenta cælorum, de quibus Eccleſiaſticus dicit: *Species cæli, gloria ſtellarum*. Sed addit continuò: *Mundum illuminans in excelſis Dominus*. Quidquid enim decoris habent ſtellæ, vt etiam ſol & luna, totum à Patre luminum eſt; & non ſol per diem, nec luna ac ſtellæ per noctem mundum illuminant, ſed Dominus eſt, qui in excelſis habitans, per ſolem, & lunam, & ſtellas mundum illuminat. Ipſe eſt enim, qui, vt loquitur Propheta Baruch, *emittit lumen, & vadit; & vocauit illud, & obedit illi cum tremore. Stellæ autem dederunt lumen in cuſtodiis ſuis, & lætatæ ſunt: vocatæ ſunt, & dixerunt, Adſumus; & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas*. Quibus verbis ſignificatur infinita potentia Dei, quæ incredibili facilitate corpora tam vaſta, & tam formoſa momento producit, & ornat,

Eccli. 43.

Baruch 3.

Digitized by Google

ornat, & operari facit. Quod nobis eſt vocare, Deo eſt verbo creare. Vocat enim ea quæ non ſunt, & vocando facit vt ſint. Et ſtellis dicere, Adſumus, nihil eſt aliud, niſi continuò ad vocem imperantis exiſtere, & operari. Lucere autem cum iucunditate ei qui fecit illas, eſt ita promptè & facilè obedire Factori, ac ſi in obediendo, magna iucunditate & gaudio afficerentur. Sed illud eſt omnino admirabile in ſtellis, quòd cùm velociſſimè moueantur, & numquam à curſu illo incitatiſſimo ceſſent, & aliæ tardiùs, aliæ celeriùs currant in orbem; tamen ſemper modum ſuum & proportionem cum aliis ita ſeruent, vt inde concentus harmonicus, iſque ſuauiſſimus oriatur. De hoc concentu loquitur Deus in libro Iob, cùm dicit: *Quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet?* Non eſt iſte concentus vocum aut ſonorum, qui auribus corporis percipiatur; ſed concentus proportionum in motibus ſiderum, qui cordis aure ſentitur. Siquidem ſtellæ firmamenti, omnes ſimul eadem velocitate vigintiquatuor horis totum cæli ambitum percurrũt; ſeptem verò ſidera, quæ planetæ, ſiue errantia ſidera dicuntur, variis motibus, alia velociùs, alia tardiùs incitantur, vt videantur Iob 38.

tur

tur ſtellæ firmamenti Baſſum imitari (vt vulgaribus nominibus vtamur) & planetæ quaſi contra-punctum perpetuum & ſuauiſſimum facere. Sed hæc ſupra nos ſunt, & illis tantùm iſte concentus ſonat, qui in cælo poſiti rationem motuum iſtorum intelligunt. Et quoniam ſtellæ, ſeruata proportione, ſemper in orbem ſe conuertendo non fatigantur, videntur inſtar virginum honeſtarum, & ſaltandi peritarum, in cælo ſemper choreas iucundiſſimas agere.

Sed tu, anima mea, paulò altiùs aſcende ſi potes; & à ſplendore maximo ſolis, à pulchritudine lunæ, à multitudine & varietate luminum reliquorum, ab admirabili concentu cælorum, & à choreis iucundiſſimis ſtellarum, cogita quid erit ſupra cælum videre Deum, ſolem videlicet, qui lucem habitat inacceſſibilem; intueri Virginem illam, cæli Reginam, quæ pulchra vt luna, totam lætificat ciuitatem Dei; aſpicere choros & ordines multorum millium Angelorum, qui ſtellis omnibus plures & lucidiores, cælum cæli exornant; cernere animas ſanctorum hominum, choris Angelorum inſertas, quaſi planetas ſtellis firmamenti admixtos; & quid erit cantica laudum audire, & illud perenne alleluia

con-

Digitized by Google

conſonis vocibus in plateis ciuitatis illius dulciſſimè reſonare. Sic enim fiet, vt nec ipſa cæli pulchritudo tibi magna videatur; & quæ infra cælum ſunt, omnino perexigua, ac pænè nulla, ac per hoc contemnenda & deſpicabilia iudicentur.

GRADVS OCTAVVS

Ex conſideratione animæ rationalis.

PERTRANSIVIMVS hucuſque res omnes corporales, dum mentis conſideratione ex rebus creatis ad Creatorem aſcendere nitimur. Iam verò ſupra omnium corporum dignitatem inuenimus animas humanas, quæ ad infimum genus ſpiritualium ſubſtantiarum pertinere noſcuntur, inter quas & Deum nihil medium nobis occurrit, præter hierarchias & ordines Angelorum. CAP. 1.

Porrò humana anima tantam habet cum Deo conditore ſimilitudinem, vt planè ignorem, an alia via quis poſſit faciliùs ad Deum cognoſcendum aſcendere, quàm ex conſideratione propriæ animæ. Itaque voluit Deus hominem eſſe inexcuſabilem, ſi notitiam Dei non habeat, cùm eam, ipſius Dei auxilio comitante, ex animæ ſuæ cognitione non difficulter haurire poſſit.

Digitized by Google

Primùm igitur, Anima hominis ſpiritus eſt: ſic enim exponunt ſancti Patres illa verba Geneſis: *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* & illud Tobiæ: *Præcipe in pace recipi ſpiritum meum.* & illud Eccleſiaſtæ: *Reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat; & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Quamuis autem vocabulum ſpiritus conueniat etiam vento, de quo dicitur in Pſalmis: *Spiritus procellarum.* in Euangelio: *Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis.* tamen non dubium eſt, ſpiritum procellarum eſſe corpus tenuiſſimum, quod ob ſummam ſuam ſubtilitatem magis imitatur ſpiritualẽ naturam, quàm aliud quodcumque corpus. Anima verò humana propriè ſpiritus eſt, non corpus; neque ex materia producitur, ſed à Deo creatur. de qua re apud Catholicos nulla controuerſia eſt.

Gen. 2. Tob. 3. Eccle. 12. Pſal. 148. Ioan. 3.

Hîc igitur incipit excellentia animæ, & ſimilitudo ad Deum. Deus enim ſpiritus eſt, vt Saluator apertè pronuntiat: *Spiritus eſt Deus; & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Sed quamquam & Deus ſpiritus eſt, & anima humana ſpiritus eſt; tamen Deus eſt ſpiritus increatus, & creator, anima ſpiritus creatus: ex quo ſequitur infinita diſtantia inter ſpiritum

Ioan. 4.

qui

Digitized by Google

qui eſt anima, & ſpiritum qui eſt Deus. proinde quantum lętari poteſt anima, quòd ſit in genere ſubſtantiæ ſpiritualis, ac per hoc cælo & ſideribus altior nobilitate naturæ; tantum humiliari debet, ac Deo conditori ſubijci, quòd ex nihilo facta ſit, & ex ſe nihil ſit.

Deinde, Anima humana, quia ſpiritus ſimplex eſt, immortalis etiam eſt: non enim habet in ſe aliquid, vnde diſtrahi vel interire poſſit. Sed in hac re quoque quantum gloriari poteſt ſuper animas brutorum animantium, quæ cum corpore intereunt, tantum Conditoris ſui excellentiam ſuſpicere & admirari debet, qui non ſolùm immortalis, ſed ſempiternus etiam eſt. Anima enim humana aliquando non fuit, & ſolius Dei voluntate ad eſſe peruenit, & eiuſdem voluntate Dei poſſet ad nihilum redigi, quamuis in ſe corruptionis principium non habeat. Itaque rectè dixit Apoſtolus de Deo: *Qui ſolus habet immortalitatem.* ſolus enim nulla vi, nullo caſu, nulla ratione diſſolui poteſt, cùm ſit ipſum eſſe, ipſa vita, & fons eſſendi & vitæ. Cap. II. 1. Tim. 6.

Tertiò, Anima humana lumine intelligentiæ prædita eſt: cognoſcit enim non ſolùm colores, & ſapores, & odores, & ſonos, & calorem, & frigus, & durum, & molle, Cap. III.

Digitized by Google

& alia id genus, quæ ſenſibus corporis patent; ſed etiam de ſubſtantia iudicat, & de rebus non ſolùm ſingulis, ſed etiam vniuerſis: & non ſolùm præſentia nouit, ſed etiam futura coniectat, & diſcurrendo tranſcendit cælos, penetrat abyſſos, ex cauſſis ſcrutatur effecta, & ex effectis recurrit ad cauſſas: denique Deum ipſum, qui lucem habitat inacceſſibilem, acie mentis attingit. atque hoc eſt lumen, de quo dicit S. Ioannes in Euangelio: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* & Dauid in Pſalmis: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* &: *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.* Magna eſt hæc animæ dignitas, per quam homo ſimilis eſt Deo, & diſſimilis beſtijs. atque hinc coniectare poteſt ac debet homo, quanta ſit eminentia & ſublimitas Domini conditoris ſui. Anima enim lumine intelligendi prædita eſt; ſed Deus eſt lux, & intelligentia. Anima diſcurrit à cauſſis ad effecta, & ab effectis ad cauſſas, atque eo diſcurſu non ſine magno labore ſcientiam venatur: Deus intuitu vno ac ſimplici ſimul omnia perfectè cognoſcit. Anima intelligit ea quæ ſunt, ac per hoc ſcientia eius pendet à rebus: Deus intelligendo facit vt res ſint, ac per hoc rerum exiſten-

Ioan. 1.
Pſal. 4.
Pſal. 31.

Digitized by Google

exiſtentia à Dei ſcientia pendet. Anima de rebus futuris vtcumque coniectat: Deus omnia futura non minùs perſpicuè, quàm præterita & præſentia ſemper intuetur. Anima multis indiget vt intelligentiæ munus exerceat, obiecto, ſpecie, phantaſmate, & aliis: Deus nulla re eget, ipſa enim eſſentia ſua eſt illi omnia; imò etiam ipſa ſua eſſentia eſt illi intelligentia. Denique anima, dum eſt in corpore, non ſolùm Deum non videt, ſed neque Angelos videt, neque ſe ipſa videt, neque ſubſtantiam vllam, quamuis corporalem, propriè videt, & in multis fallitur, plurima ignorat, de pluribus opinionem, de pauciſſimis veram ſcientiam habet: Deus autem nihil ignorat, nihil opinatur, numquam fallitur, numquam errat, *omnia nuda & aperta ſunt oculis eius*, vt Apoſtolus loquitur in Epiſtola ad Hebræos. Hebr.4. Ergo ſi tanti facit homo ſcientiam ſuam, vt Apoſtolus dicat, *Scientia inflat*; quantum admirari debet ſcientiam Conditoris, cui comparata omnis ſcientia noſtra, non ſcientia, ſed ignorantia eſt? 1. Cor. 8.

Quartò, Viget in anima humana genus aliud ſcientiæ, quod non in ſpeculatione, ſed in actione verſatur. Vnde ſunt tot libri Philoſophorum de vitijs & virtutibus, tot leges Principum, & conſilia Iureconſulto- CAP.IV.

Digitized by Google

rum; tot inſtitutiones & exercitationes ad artem bene viuendi comparandam. In quibus admirabile cernitur in homine lumen rationis, quo vno longè ac longè beſtijs præſtamus. Sed nihil hæc omnia ſunt ad legem æternam, quæ in mente Conditoris viget, ex qua tamquam ex fonte vberrimo
Iac.4. manarunt omnes leges & omnia iura. *vnus eſt* enim *legiſlator & iudex* Deus, inquit S. Iacobus in epiſtola ſua. Ipſe eſt veritas, &
Prou.8. iuſtitia, & ſapientia, *per* quem *Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.* Proinde numquam artem benè beateque viuendi reperies, donec ad ſcholam Chriſti, qui
Matth 23. vnus eſt Magiſter verus admiſſus, eius verbo & exemplo didiceris iuſtitiam illam,
Matth.5. quæ abundat ſuper iuſtitiam Scribarum & Phariſæorum, addo etiam Philoſophorum,
1.Tim.1. cuius finis eſt *charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.*

Cap.v. Quintò, Poſſidet anima hominis tertium genus ſcientiæ, quod in rebus ingenioſè fabricandis poſitum eſt. Et quidem norunt etiam araneæ telas texere, & auiculæ nidos ædificare, & apes mella conficere, & vulpes foueas quaſi domos quærere: ſed iſta animantia naturæ quodam inſtinctu rem vnam & eamdem & modo eodem faciunt; anima verò humana, ratione & iudicio

prædi-

Digitized by Google

prædita, artes innumerabiles adinuenit, per quas omnibus animantibus, velint nolint, imperat & dominatur: nec proſunt auibus alæ, nec piſcibus profunditas aquarum, nec leonibus aut vrſis robur eximium, nec equis & mulis ferocitas, nec ceruis & capreis pernicitas; ſiquidem ipſi etiam pueri, laqueis & viſco & retibus aues capiunt, & hamo ac retibus piſcatores piſces apprehendunt; viri autem ingenio & arte leones & vrſos caueis ferreis includere & circumducere, apros & ceruos vel funibus irretire, vel ferro confodere, equos & mulos fræno domare, & imperio ſuo ſubdere didicerunt. Quid dicam de arte nauigandi? quanta lux ingenij in anima humana fulſit, quando per liquidum mare naues maximas, & ponderibus grauiſſimis onuſtas, non ſolùm remis quaſi pedibus currere, ſed etiam velis quaſi alis volare docuit? Quid de agricultura? quis non obſtupeſcat ingenium hominis, ſi ſegetes, ſi vineas, ſi pomaria, ſi hortos, ſi piſcinas, ſi varios aquarum riuulos, ad hortos irrigandos & arua humectanda ductos, inſpiciat? Quid de architectura? quis non miretur palatia, templa, vrbes, arces, turres, amphitheatra, pyramides, obeliſcos? Omitto pingendi & ſculpendi artes, quibus ſic interdum ad viuum exprimuntur,

Digitized by Google

vel coloribus in tabula, vel ſcalpello in marmore, vultus hominum, vel res ceteræ; vt veræ, non pictæ vel ſculptæ credantur. Omitto reliquas artes, humano ingenio, ſiue ad neceſſitatem vitæ, ſiue ad commoditatem, ſiue ad voluptatem excogitatas, quæ tot ſunt, vt numerari vix poſſint.

Age igitur, anima mea, gratias Deo, quòd tanto interuallo diſtare voluerit naturam tuam à natura animantium ceterorum: ſed ſimul attolle oculos mentis ad ipſum eumdem Conditorem tuum, in quo eſt verus fons ingenij; & ſapientiæ effectricis rerum. Ab illo fonte defluxit quidquid ingenij ad naturam tuam deriuatum eſt. Et ſi miraris ingenium hominis, quod animantibus ratione carentibus induſtria & arte dominari didicerit; admirare potiùs Deum, cui omnia ſeruiunt & obediunt, non ſolum animantia, ſed etiam inanima. Et ſi magnum tibi videtur, quòd homo tot artes inuenit nauigandi maria, colendi agros, fabricandi domos; cur non maius videri debet, quòd Deus ſapientia ſua fabricauit cælum, & terram, & maria, & omnia quæ in eis ſunt, & omnia moderatur & regit? Et ſi denique obſtupeſcis artem pingendi in tabulis, & quaſi viuos ducendi de marmore vultus: cur non obſtupeſcis artē Con-

Digitized by Google

ditoris tui, qui de luto formauit verum ac viuum hominem, & de coſta viri veram ac viuam mulierem ædificauit? præſertim ſi addas, quæ faciunt homines, ſine Deo cooperante non fieri; quæ autem facit Deus, ab ipſo ſolo, nullo alio cooperante, fieri.

Sextò, Donata eſt hominis anima libero voluntatis arbitrio, quod eſt illi commune cum ipſo Deo & Angelis, & quo à rebus ceteris creatis maximè diſtat. Magna eſt hæc nobilitas, & admirabilis excellentia. Sed tanto maior eſt libertas in conditore rerum omnium Deo, vt animæ libertas cum illa comparata, vix vmbra illius eſſe videatur. Primum, libertas voluntatis humanæ infirma eſt, & ad mala ac noxia ſibi eligenda facilis & prona: libertas voluntatis diuinæ robuſtiſſima eſt, vt deficere vel inclinari ad malum nullo modo poſſit. quomodo enim poſſe mori, infirmitas eſt corporis mortalis; nòn poſſe mori, ſanitas eſt corporis glorificati: ſic etiam poſſe peccare, infirmitas eſt liberi arbitrij; nõ poſſe peccare, ſanitas erit eiuſdem arbitrij, quando Deus in cæleſti patria hoc nobis conferet per gratiá, quod ipſe ſemper poſſidet per naturam. Deinde, liberum arbitrium noſtrum liberum quidem eſt, vt poſſit velle & non velle, vel etiam velle & nolle; ſed non eſt potens Cap. VI.

Digitized by Google

efficere quod vult, vel vt non fiat quod non vult, etiam in ſe ipſo, quanto magis in ceteris? Audi Apoſtolum lamentantem in Epiſtola ad Romanos: *Non quod volo bonum, hoc facio; ſed quod nolo malum, hoc ago.* Et quis noſtrûm hoc non experitur? Volo attentè orare Deum, & iubeo imaginationi meæ, dum ad orandum aſſiſto, vt nuſquam euagetur, nec me trahat ad alia cogitanda: & eam retinere non poſſum in officio, ac dum minùs de hac re ſollicitus ſum, inuenio me ab imaginatione deluſum, oratione intermiſſa ad alia cogitanda delapſum. Volo non concupiſcere, & non iraſci præter ordinem rationis, & impero per liberum arbitrium iraſcibili & concupiſcibili facultati, quæ in me ſunt, ac rationi iure ſubditæ eſſe debent, vt rationis imperio omnino ſubiaceant, nec ſe ſinant à ſenſibus corporis vllo modo ſeduci: & ſæpè non obeditur, nec fit quod volo, ſed quod nolo. Sed quod prorſus admirabile & miſerabile eſt, imperat animus corpori, & paretur ſtatim; imperat animus ſibi, & reſiſtitur: *Vnde hoc monſtrum?* inquit S. Auguſtinus. *Imperat animus vt moueatur manus, & tanta eſt facilitas, vt vix à ſeruitio diſcernatur imperium; & animus eſt, & manus corpus eſt: imperat animus, vt velit animus, nec alter eſt, nec*

Rom. 7.

Lib. 8. confeſſ. cap. 9.

nec facit tamen. ſed non ex toto vult; non ergo ex toto imperat. Non igitur monſtrum, ſed ægritudo animi eſt; quia non totus aſſurgit veritate ſubleuatus, conſuetudine prægrauatus. At libertas arbitrij Domini Dei cum plena & abſoluta poteſtate ita coniuncta eſt, vt de ea ſcriptum ſit: *Omnia quæcumque voluit, fecit. Et non eſt qui tuæ poſſit reſiſtere voluntati.* Quare, anima mea, ſi ſapis, noli de viribus liberi arbitrij gloriari, donec peruenias ad libertatem gloriæ filiorum Dei, quando cæleſtis medicus ſanauerit omnes languores tuos, & repleuerit in bonis deſiderium tuum. Interim verò ingemiſce aſſiduè, ac dicito Deo cum Propheta: *Adiutor meus eſto, ne derelinquas me.* Et non cum torpore, & ex ſola conſuetudine, ſed vigilanter, & ex toto corde repete, quod pluſquam ſepties in die repetis: *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina.*

Pſal. 113. Eſther 13. Rom. 8. Pſal. 102. Pſal. 26. Pſal. 69.

Cap. VII. Septimò, Habet hominis anima voluntatem rationalem, quæ non ſolùm appetere poteſt bona præſentia, & particularia, & corporalia, qualia appetunt etiam beſtiæ; ſed etiam bona abſentia, generalia, & ſpiritualia, quæ per fidem aut rationem oſtenduntur, atque adeò ipſum ſummum & infinitum bonum, quod eſt Deus. Atque hoc

Digitized by Google

eſt quod facit hominem magnarum virtutum capacem, ac præcipuè reginæ omnium virtutum charitatis. Amant animantia bruta, ſed amore concupiſcentiæ; amorem verò amicitiæ omnino ignorant. Tu verò, anima, capax à Deo facta es illius doni, quod eſt fons omnium donorum, & quod cum Deo ſummo bono ita coniungit, vt ille in te maneat, & tu in eo, lumino ſæ videlicet & ſpecioſiſſimæ charitatis.

1.Ioan.4. *Deus* enim *charitas eſt; & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. Sed ſi hoc tantum eſt bonum voluntatis creatæ, quantum erit illud bonum, quo plena eſt voluntas increata? Sola voluntas Dei capax eſt infiniti amoris, quo digna eſt amari infinita bonitas Dei. Neque indiget virtutibus iſta voluntas, neque opus habet ab intellectu dirigi: ipſa enim & intellectus idem ſunt, ſicut ſapientia & charitas in Deo vna res ſunt.

CAP.IIX. Octauò, Anima humana eſt in corpore humano, ſed longè aliter quàm animæ brutorum in corporibus eorum. Animæ brutorum materiales ſunt, & extenſæ ad corporis extenſionem, vt pars ſit in parte, & tota in toto. Anima verò humana, quia ſpiritus indiuiſibilis eſt, admirabili modò tota in toto, & tota in ſingulis partibus eſt: &

cùm

Digitized by Google

cùm totum corpus repleat, nullum tamen in corpore locum occupat: & quando corpus creſcit, anima non creſcit, ſed incipit eſſe vbi anteà non erat: & ſi membrum abſcinditur, vel areſcit, anima non minuitur, neque ſiccatur, ſed deſinit in eo membro eſſe vbi anteà erat, abſque omni læſione vel mutilatione ſua. Hoc eſt verum ſpeculum exiſtentiæ Dei in rebus creatis. Deus enim ſpiritus indiuiſibilis eſt, & tamen mundum totum, & partes eius omnes replet, nec locum vllum occupat, & totus eſt in toto mundo, & totus in qualibet parte mundi: & cùm noua creatura producitur, Deus in ea incipit eſſe, nec mouetur tamen: & cùm creatura aliqua fortè deſtruitur, aut moritur, Deus non deſtruitur, nec moritur, ſed deſinit ibi eſſe, nec tamen locum mutat. itaq; in his conueniunt Deus & anima. Sed in multis tamen, vt par eſt, longè eminet Deus: anima ſiquidem, vt in corpore ſit, & corpus regat ac moueat, neceſſe habet formam corporis fieri, atq; ita cum eo coniungi, vt ex anima & corpore vnus homo fiat. Deus non eget, vt fiat forma vel anima mundi, neque vt ex ipſo & mundo vna ſubſtantia compoſita fiat. Sed ex immenſitate ſua hoc habet, vt vbique ſit; ex indiuiſibili vnitate, vt totus vbique ſit; ex omni-

poten-

Digitized by Google

potentia, vt omnia regat, omnia portet, omnia moueat. Deinde, anima quamuis in toto corpore eſſe dicatur, tamen propriè non eſt niſi in partibus viuentibus, ſiue animatis; proinde non eſt in humoribus, in capillis, in vnguibus, in membris aridis vel emortuis. Deus abſolutè in rebus omnibus eſt, nec ſolùm in corporalibus, ſed etiam in ſpiritualibus; neque fieri poteſt, vt aliquid ſit, in quo Deus non ſit. Prætereà non eſt anima niſi in corpore ſuo, eoque ſatis anguſto & breui, & in quo partes omnes ſimul colligatæ ſint; ſi qua enim pars ſepararetur ab alijs, in illa eſſe non poſſet anima: Deus autem in hac rerum vniuerſitate totus eſt, quamuis & ipſa vniuerſitas maxima ſit, & partes eius colligatæ non ſint, quamuis contiguæ ſint: & ſi mundus alius, & alius conderetur, in omnibus Deus eſſet. Ideò
2. Paral. 6. enim ſcriptum eſt: *Cælum, & cæli calorum non te capiunt*. Quoniam ſi alij cæli, & alia terra fieret, in illis quoque eſſet: & ſi rurſus noui cæli, & nouæ terræ ſine fine multiplicarentur, omnia repleret; & vbi non eſſet, nihil omnino eſſet.

CAP. IX. Nonò, Anima hominis, præter ea quæ dicta ſunt, habet etiam imaginem in ſe, quamuis obſcuram, diuiniſſimæ Trinitatis: tum quia habet memoriam fecundam, vim

Digitized by Google

vim intelligendi,& vim amandi:tum etiam quoniam mens eius intelligendo format verbum quoddam ſuum, & à mente & à verbo procedit amor; quia id quod cognoſcitur à mente, & repræſentatur à verbo vt bonum, continuò à voluntate diligitur & deſideratur. Sed tamen longè altiore & diuiniore modo Pater Deus generat Verbum Deum, & Pater & Verbum ſpirant Spiritum ſanctum Deum, qui eſt amor viuens, & fons viuus omnis amoris caſti. Et ea de cauſſa myſterium Trinitatis ſuperat naturalem ſciendi modum, nec poteſt ſine ſupernaturali lumine ad ipſius notitiam, quantumuis doctus Philoſophus, peruenire. Siquidem anima hominis producit Verbum & amorem, quæ non ſubſtantiæ, ſed accidentia ſunt, ac per hoc perſonæ non ſunt: Deus autem Pater Verbum gignit ſibi conſubſtantiale, & Pater ac Verbum ſpirant Spiritum ſanctum, vtrique ſimiliter conſubſtantialem; vnde tres perſonæ meritò dicuntur Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Deinde, anima hominis producit verbum, quod non diu permanet; & voluntas producit amorem, qui non diu durat: Deus autem Pater generat Verbum æternum, & Pater & Verbum ſpirant Spiritum ſanctum æternum: neque enim Deus

eſſe

Digitized by Google

eſſe poteſt ſine Verbo, & ſine Spiritu ſuo. Denique anima hominis per vnum verbum rem vnam repræſentat, ideò multiplicat verba, non ſolùm mentis, ſed etiam oris; & voluntas humana multos actus amoris producere debet, ſi multas res velit amare: Deus autem vnico verbo omnia vera dicit, & vnico actu amoris omnia bona diligit.

CAP. X. Denique hoc habet anima humana, vt dum eſt in corpore, quamuis non videatur, nec audiatur, nec moueatur, ac vix in eo eſſe intelligatur, & ea recedente nihil corpori deeſſe videatur; tamen ipſa omnia bona corpori tribuat, ſenſum, motum, loquelam, ſubſiſtentiam, pulchritudinem, robur. Cur enim homo dum viuit, videt, audit, loquitur, ambulat, ſubſiſtit, robuſtus, formoſus, & amabilis eſt, niſi quoniam anima in eo eſt? & cur poſt mortem nec videt, nec audit, nec loquitur, nec mouetur, ſed iacet deformis, inutilis & inuiſus, niſi quoniam anima receſſit, vnde bona illa deriuabantur? Sic Deus tuus, ô anima, dum per gratiam ſuam in te viuit, ipſe facit vt videas quæ tibi fides oſtendit, & audias quid loquatur in te Dominus, & ambules per viam mandatorum ad cæleſtem Ieruſalem, & loquaris in oratione ad Deum, &

Digitized by Google

in ſancta exhortatione ad proximum, & ſubſiſtas perſeuerando in operibus bonis, & robuſtus ſis in acie aduerſus hoſtes inuiſibiles, & formoſus in oculis inuiſibilis Dei, & Angelorum eius. Caue autem, ne recedente gratia Dei, quæ eſt vita animæ tuæ, experiaris damna, quæ ſecum adfert mors prima, vnde rapiaris ad mortem ſecundam, ex qua reſurrectio nulla conceditur. O ſi mentis oculos tibi Dominus aperiret, & ſpeciem eximiam ac ſplendorem nimium intueri poſſes, quo prædita eſt anima grata Deo, & per veram charitatem ei coniuncta, & quibus oculis eam Deus aſpicit, quem locum illi præparat, quæ gaudia illi promittit, & quanto ipſa deſiderio exſpectatur ab Angelis & alijs ſpiritibus beatis: certè ferre non poſſes, vt tanta pulchritudo vel aliqua leui macula fœdaretur: & ſi id fortè contingeret, enitereris ſaltem, vt maculas illas, quantumuis paruas, lacrymarum fluminibus dilueres. Hoc certè de S. Franciſco refert S. Bonauentura, quoniam videbat ſe Agnum immaculatum ſine macula aliqua ſequi non poſſe, dediſſe ſaltem operam, vt quotidianis & copioſis imbribus lacrymarum animam purgaret, & maculas omnes, quantumuis leuiſſimas, tergeret. Sed ſi per eamdem

gratiam

gratiam Dei aperirentur oculi interiores,& intueri poſſes, quāta ſit fœditas animę peccatricis, quàm tetrum odorem ſpiret quaſi putrèfactum cadauer, & quàm refugiant Deus & Angeli ſancti eam reſpicere; quamuis fortaſſe in corpore habitet ſpecioſo, & ornato, & oculis hominum valdè amabili: ſine dubitatione vlla ita horreres, vt nulla ratione patereris te talem fieri, aut in eo ſtatu diutiùs permanere.

GRADVS NONVS

Ex conſideratione Angelorum.

Cap. I. PERVENIMVS ad ſupremum gradum aſcenſionis in Deum, ex ijs qui ſumi poſſunt à ſubſtantijs creatis: nulla enim eſt creata ſubſtantia ſublimior Angelica, ſi de naturali tantùm perfectione loquamur. Angelos igitur conſiderabimus primùm, quo ad excellentiam naturæ; deinde quo ad ſublimitatem gratiæ; poſtremò quo ad officia, quibus funguntur: neque propoſitum nobis eſt, integram diſputationem de Angelis inſtituere, ſed ea ſolùm attingere, quæ nos iuuare poſſunt ad eleuandam mentem in Deum. Angelus igitur ſi cum anima rationali & humana comparetur, ſatis aptè dici poteſt anima perfecta, quemadmo-

Digitized by Google

admodum & anima dici poteſt Angelus imperfectus. Sic enim de homine ratione animæ loquitur Propheta, cùm dicit: *Minuiſti eum paulò minùs ab Angelis*. Angelus enim eſt integra perfectaque ſubſtantia ſpiritualis; anima humana dimidiata & imperfecta, quia eſt forma corporis, ac per hoc eſt pars hominis. Itaque Angelus, totus eſt ſpiritus: homo partim ſpiritus, partim caro; vel partim Angelus, partim beſtia. quo modo ſi quis diceret, Angelum eſſe totum aureum; hominem partim aureum, partim luteum. Quare verum eſt quod Propheta dicit, hominem eſſe paulò minoratum ab Angelis; & verum etiam eſt, animam humanam, quia eſt pars hominis, eſſe paulò minorem Angelo. Ex quo ſequitur, vt Angelus ſimilior Deo ſit quàm homo vel anima eius; quia Deus ſpiritus eſt, non corpus, neque corporis forma. Nec tamen hæc maior ſimilitudo Angeli ad Deum facit, vt Deus non ſit ſpiritus infinito interuallo dignitatis eleuatus ſuper Angelicam ſublimitatem; eſt enim Deus ſpiritus increatus, æternus, immenſus, ſolus potens, ſolus ſapiens, ſolus bonus, ſolus altiſſimus. Quare ſi confiteris, anima mea, ſuſpiciendam meritò à te eſſe naturam Angelicam; quanto magis ſuſpicere debes & admirari

Pſal. 8.

Digitized by Google

naturam diuinam, quæ ſupra modum & ſupra omnem menſuram ſupereminet Angelicæ dignitati?

Cap. II. Sed neque ſolùm in natura ſiue ſubſtantia dici poteſt Angelus homo perfectus, & homo Angelus imperfectus; ſed etiam in intelligentia & ſcientia. Siquidem homo, ſiue anima humana, multùm laborat in rebus intelligendis, cùm oporteat eam vti miniſterio ſenſuum, & diſcurrendo ab effectis ad cauſſas, & à cauſſis ad effecta, paulatim ſcientiam ſibi comparare: vnde etiam ſæpè dubius hæret, ſæpè miſerè fallitur, & rarò ad certam intelligentiam peruenit: Angelus verò vnico intuitu rem intuetur, & ſimul cauſſas & effecta ipſius cernit, nec ſolùm ad accidentia, ſed ad ipſam etiam rei ſubſtantiam penetrat: neque res tantùm corporales, ſed etiam ſpirituales videt. Itaque homo, dum in hac terra peregrinatur, quod ad intelligentiam pertinet, non paulò minùs eſt minoratus ab Angelis, ſed tam multùm eſt minoratus, vt homo quantumuis ingenio polleat, & ſtudio ſapientiæ operam dederit, ſi cum Angelo comparetur, puer, aut infans, & lactens meritò dici poſſit. Non enim falsò de nobis mortalibus Propheta cecinit:

Pſal. 8. *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti lau-*

Digitized by Google

laudem. Audi ſapientiſſimum Salomonem, quid de noſtra ſcientia, qua ſic inflamur, iudicet: *Cuncta res difficiles; non poteſt eas homo explicare ſermone.* & rurſus: *Mundum tradidit* (Deus) *diſputationi eorum, vt non inueniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio vſque ad finem.* Si cuncta ſunt difficilia, & inexplicabilia ab homine, & ſi de mundo hoc viſibili nihil intelligit homo à prima re creatà vſque ad vltimam; nihil, inquam, perfectè intelligit, vt naturam eius, proprietates, accidentia, vires, & cetera quæ in ea latent, explicare queat: quantis erroribus ſe implicabit, ſi ea quæ ſupra cælum ſunt, inueſtigare tentauerit? Quare ſi ſapis, anima, ſectare ſcientiam ſalutis, & ſapientiam Sanctorum, quæ in eo poſita eſt, vt Deum timeas, & mandata eius obſerues: delectet te magis oratio, quàm diſputatio; & charitas ædificans, quàm ſcientia inflans: hæc enim eſt via, quæ ducit ad vitam & Regnum cælorum, vbi dabitur nobis paruulis æqualitas Angelorum, qui ſemper vident faciem Patris qui in cælis eſt.

Eccle. 1. Eccle. 3. Luc. 20. Matth. 18.

Eſt verò etiam tertium quiddam, in quo humana anima non paulò minùs, ſed multùm valdè minoratur ab Angelo. Eſt autem potentia & imperium ſuper corpora. (Cap. III.)

Digitized by Google

Anima enim humana corpus ſuum tantùm voluntatis imperio mouere poteſt, alia corpora hoc modo non poteſt: & corpus ſuum mouet motu progreſſiuo ſuper terram, non autem poteſt illud ſuper aquam ſuſpendere, vel ſuper aërem euehere, & quò voluerit aſportare: Angeli verò ſolo impetu ſpiritus, id eſt, imperio voluntatis, corpora grauia ſurſum euehunt, & ferunt

Dan. 14. quocumque libuerit. Sic Angelus vnus rapuit Habacuc, & breuiſſimo tempore tulit in Babylonem, vt prandium ferret Danieli, & reportauit in Palæſtinam. Deinde non poteſt homo ſolo ſpiritu pugnare cum hoſtibus, ſed manibus & armis indiget: ſed Angelus ſine manibus, ſine armis, contra integrum exercitum armatorum hominum, ſolo impetu ſpiritus ſui præliari po-

4. Reg. 19. teſt, & vincere. Sic Angelus vnus occidit aliquando centum octoginta quinque millia Aſſyriorum. Et ſi hæc poteſt Angelus, quid poterit Conditor & Dominus Angelorum? Vtique poterit, qui ex nihilo fecit omnia, in nihilum omnia redigere. Poteſt quoque animus humanus, per artem pingendi & ſculpendi, non ſine induſtria & labore conficere imagines hominum, quæ viuentes homines repræſentent, & ſpirare ac viuere videantur: poſſunt Angeli ſine

Digitized by Google

labore, & ſine manibus & inſtrumentis, ac ferè momento temporis corpus ex elementis ita ſibi aptare, vt corpus humanum ab hominibus prudentibus iudicetur, quod videlicet ambulet, loquatur, comedat, bibat, & tangi, palpari, atque etiam lauari queat. Sic Abraham Angelis cibum præparauit, & pedes lauit; quoniam, vt explicat Apoſtolus, Angelos hoſpitio recepit, homines ſe recepiſſe credens. Quod idem accidit nepoti eius Lot, dum Angelos duos, tamquam homines peregrinos, in domum ſuam admiſit. Sed & Raphaël Angelus per multos dies verſatus eſt cum Tobia iuniore, ambulans, loquens, comedens, bibens, ac ſi verè ac proprie homo eſſet: & tamen ipſe poſteà diſceſſurus, ait: *Videbar quidem vobiſcum manducare & bibere; ſed ego cibo inuiſibili, & potu qui ab hominibus videri non poteſt, vtor.* ac repentè ab oculis eorum euanuit. Magna profectò & admirabilis potentia, corpus repentè formare, quod nulla in re ab humano & viuo corpore differre videatur, & illud ipſum, quando libuerit, repentè diſſoluere, vt veſtigium eius nullum appareat. Quòd ſi tanta & tam admiranda Angelorum potentia eſt, quanta erit potentia Conditoris Angelorum, qui & illos creauit, & potentiam,

Gen. 18. Hebr. 13. Gen. 19. Tob. 12.

Digitized by Google

quantam voluit, attribuit? Omnino ſicut ſcientia Angelorum & noſtra cum ſcientia Dei comparata, ignorantia eſt; & ſicut iuſtitia Angelorum & noſtra iuſtitiæ Dei comparata, iniuſtitia eſt: ſic omnis potentia Angelorum & noſtra potentiæ Dei comparata, infirmitas eſt. ideò verè dicitur Deus noſter ſolus ſapiens, ſolus bonus, & ſolus potens.

Rom. 16. Luc. 18. 1. Tim. 6.

CAP. IV. Denique, ſi locum Angelorum & hominum conſideremus, inueniemus ex hac etiam parte, hominem, ſiue eius animam, non paulò minùs, ſed multùm omnino ab Angelo minoratam (vtor enim libenter verbo, quo vtitur Apoſtolus.) Nam animæ humanæ locum Deus attribuit in terra, Angelis in cælo, id eſt, in palatio ſuo: *Cælum enim cæli Domino, terram autem dedit filijs hominum.* Hinc Dominus apud Matthęum vocat Angelos cælorum, & apud Lucam dicit: *Gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pænitentiam agente.* & paulò pòſt: *Gaudium erit coram Angelis Dei ſuper vno peccatore pænitentiam agente.* Et præterea, ſic alligauit Deus animam corpori, vt ſine illo locum mutare non poſſit: Angelos autem Deus nulli corpori alligauit, atque eis poteſtatem attribuit, vt de cælo ad terram, & de terra ad cælum, vel quocum-

Heb. 2. Pſal. 113. Math. 24. Luc. 15.

Digitized by Google

quocumque voluerint, velociſſimè tranſeant. Sic Angelus naturæ dignitate proximus Deo, etiam ſubtilitate vtcumque imitatur omnipræſentiam Dei. Deus enim ſemper vbique eſt per naturæ immenſitatem, neque eget loci mutatione, cùm ſit vbique: Angelus per motus velocitatem tam facilè de loco ad locum tranſit, & præſentiam ſuam locis omnibus exhibet, vt vbique quodammodò eſſe videatur.

Tu verò, anima mea, ſi Dominum Angelorum audire volueris, non erit cur Angelis vel locum illum ſublimem, vel motum ſine fatigatione velociſſimum inuideas. Nam non ſolùm tu, anima, corpore ſoluta æqualis Angelis eris, ſed cùm ad corpus redieris, quod Christus conformabit corpori claritatis ſuæ, cum ipſo corpore cælum tamquam domum propriam poſſidebis; & ipſum corpus ſpirituale effectum, ſine labore vel fatigatione, illic erit continuò, vbi tu eius anima volueris atque iuſſeris. Non te fallit Dominus tuus, qui ait in Euangelio: *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.* &: *Vado parare vobis locum. Et ſi abiero, & præparauero vobis locum, iterùm venio, & accipiam vos ad me ipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis.* &: *Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, & illi ſint*

Philip. 3.

1. Cor. 15.

Ioan. 14.

Ioan. 17.

Digitized by Google

mecum: vt videant claritatem meam, quam dediſti mihi. Vbi ſit autem Chriſtus, & quale corpus habeat, non ignoras, confiteris enim quotidie, ac dicis: *Tertia die reſurrexit à mortuis: Aſcendit ad cælos*. & ſcis corpus eius poſt Reſurrectionem intrare ſolitum
Ioan. 20. ad diſcipulos ianuis clauſis; & cùm recederet,
Luc. 24. non ambulando, ſed euaneſcendo recedere conſueuiſſe, id eſt, tam celeri motu corpus ſuum transferre ſolitum de loco ad locum, ac ſi ſpiritus, non corpus fuiſſet. Sed ſi ad gloriam iſtam aſpiras, oportet hîc primùm, vt conformes corpus tuum corpori humilitatis Chriſti: ſic enim fiet vt Chriſtus corpus tuum conformet corpori claritatis ſuæ. Deinde oportet vt veſti-
1. Pet. 2. gia eius ſequaris. *Chriſtus* enim *paſſus eſt pro nobis*, nobis *relinquens exemplum, vt* ſequamur *veſtigia eius*, inquit Apoſtolus Petrus. Et quæ ſunt veſtigia eius? *Qui peccatum*, inquit, *non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur*. Duo ſunt Chriſti veſtigia, à quibus ſi aberras, viam perdidiſti, & ad patriam numquam peruenies. oportet mala non facere, ſed pati; &, quod inde ſequitur, bona facere, & bona hîc non expectare: &, quæ horum omnium ſum-

ma

Digitized by Google

ma eſt, oportet diligere proximum propter Deum, dilectione vera & pura amicitiæ non concupiſcentiæ, gratis non propter retributionem hominis, contentum retributione Dei, quæ omnem menſuram ſuperat.

Veniamus nunc ad dignitatem Angelorum ſecundùm gratiam. Verè in hoc etiam minoratus eſt homo pluſquam paulò minùs ab Angelis. Siquidem initio Deus Angelos ſingulos ita creauit, vt ſimul in eis conderet naturam, & infunderet gratiam, vt S. Auguſtinus teſtatur in libris de Ciuit. Dei. Deinde, mox vt prima conuerſione mentis in Deum illi per charitatem adhæſerunt, cadentibus reprobis, beatitudine & gloria coronati ſunt. Itaque peregrinatio ipſorum breuiſſima, & manſio in patria ſempiterna fuit; ſi tamen peregrinatio dici debet breuiſſima illa mora, quæ inter creationem & beatitudinem interceſſit. Nos autem homines gratiam quidem cum natura in creatione accepimus, ſed in parente primo, non in nobis: & ideò illo cadente, omnes cecidimus; *in quo*, vt Apoſtolus loquitur, *omnes peccauerunt*. Quamuis autem per mediatorem Dei & hominum Chriſtum Ieſum reconciliati ſimus Deo: tamen exilio diuturno dam-

Cap. v.

De Ciuit. Dei lib. 12. cap. 9.

Rom. 5.

Digitized by Google

nati ſumus, & dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem: & quod pios homines & patriam deſiderantes multùm contriſtat, illud eſt, quòd inter hoſtes ſæuiſſimos interim verſamur, & periculum eſt, ne ab illis circumuenti & capti, à dulciſſimæ patriæ poſſeſſione tandem excidamus. Hinc ſunt illæ voces: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt: habitaui cum habitantibus Cedar: multùm incola fuit anima mea*. Sed quamuis in hac re minores Angelis ſimus: Dei tamen benignitas mirificè nos homines conſolatur, tum quòd ex genere noſtro vnum & vnam, Chriſtum & Mariam, in Regno cælorum omnibus Angelis antepoſuit; tum quòd non paucos ex hominibus, quamuis Angelis omnibus naturæ muneribus inferiores, dono gratiæ ſuperiores multis Angelis eſſe voluerit, & aliquos etiam ſummis æquauerit. Certè S. Ioannes Chryſoſtomus exponens Epiſtolam ad Romanos, Apoſtolorum principes Petrum & Paulum in eo loco collocare non dubitauit, vbi Seraphim volant, ac Deum glorificant. quod idem de S. Ioanne Baptiſta, & alijs nonnullis, pium eſt credere. Adde, quòd Angeli boni poſt primum meritum ad gloriam peruenerunt, quo-

Pſal. 119.

Hom. 32. in Epiſt. ad Rom.

quoniam etiam Angeli mali poſt primum peccatum fuerunt æterno ſupplicio mancipati. Proinde homines queri non debent de longiore via, cùm in ea poſſint ſæpè ac ſæpiùs lapſus ſuos corrigere, & per pœnitentiam ad veniam peruenire.

Reſtat nunc, vt de officijs Angelorum pauca dicamus. Quinque ſunt Angelorum officia. Primum eſt laudes & hymnos perpetuò canere Conditori. Ac vt intelligamus quanti faciat Deus hoc miniſterium, conſiderandum eſt, ſupremos Angelos ad hoc officium eſſe deſtinatos, quos quaſi præcinentes, omnes Angelorum chori conſonis vocibus cum incredibili iubilo proſequuntur. Audi Iſaiam: *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum; & ea quæ ſub ipſo erant, replebant templum. Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ vni, & ſex alæ alteri: duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant: & clamabant alter ad alterum, & dicebant; Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena eſt omnis terra gloria eius.* Hîc audis nomen Seraphim, qui ſunt Principes ſupremi ordinis: vides illos velare faciem & pedes, quod eſt ſignum reuerentiæ, quaſi non auderent intueri faciem, vel tangere nudos pedes: vides eoſdem aſſiduè vola-

Cap. VI.

Iſaiæ 6.

Digitized by Google

volare dum canunt, quod ſignificat affe-ctum & deſiderium ſemper magis ac magis propinquandi Deo. quæ duo ſunt neceſſaria ijs qui placere Deo volunt dum laudes eius decantant, vt videlicet amorem cum reuerentia, & reuerentiam cum amore coniungant. quod etiam Dauid Propheta expreſſit, cùm ait: *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.*

Pſal. 2.

Hinc diſcas, anima mea, quanta veneratione dignus ſit Deus, cùm ſupremi illi Principes cæli, qui ſemper aſſiſtunt ei, & ſemper faciem eius vident, neque ex tam excelſo gradu ſuo, neque ex tam longa familiaritate timorem ac reuerentiam negligere vmquam audeant, dum laudes eius dicunt. Et quid reſpondebis tu puluis & cinis, cùm in iudicio arguêris de ſomnolentia, vel euagationibus in tam diuino opere, ad quod digna non eras vt aſſumereris? diſce ſaltem deinceps, tam magno exemplo edocta, cum timore & tremore, cum attentione & vigilantia, cum amore & deſiderio, Deo tuo debitas laudes hymnoſque perſoluere.

Alterum officium Angelorum eſt, orationes mortalium offerre Deo, eaſque ſuo etiam ſuffragio commendare. Sic enim loquitur Angelus Raphaël in libro Tobiæ:

Quando

Digitized by Google

Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, ego obtuli orationem tuam Domino. & in Apocalypſi vidit Ioannes Angelum ſtantem ante altare cum aureo thuribulo: *Et data ſunt*, inquit, *illi incenſa multa, vt daret de orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei.* Hîc verò incredibilis prorſus cernitur clementia & miſericordia Dei noſtri. non enim contentus fuit per Prophetas ſuos primùm, deinde per Filium ſuum, & eius Apoſtolos, hortari nos ad orandum & petendum: ſed etiam addidit promiſſionem dandi, quidquid petierimus: *Petite*, inquit, *& dabitur vobis*. & alibi: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. Neque hac promiſſione contentus, adiecit etiam pręmium ſe daturum petentibus: *Tu autem*, inquit, *cùm oraueris, intra in cubiculum tuum; & clauſo oſtio, ora Patrem tuum in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* mercedem videlicet, præter ea quæ petiuiſti. Sic enim de eleëmoſyna & ieiunio, eodem in loco Dominus dicit: *Pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Sed neque hoc argumento pietatis paternæ contentus Deus, conſtituit Angelos, quaſi cubicularios ſuos intimos, qui orationum,

Tob. 12. Apoc. 8. Luc. 11. Ioan. 16. Matth. 6. Ibidem.

Digitized by Google

num, quaſi memorialium pauperum curam haberent, eaque in conſpectu ſuo offerrent, ac legerent, ne vlla omnino pauperum petitio obliuioni mandetur. Quis vmquam Principum terrenorum præmium promiſit venientibus ad ſe, gratiam vel iuſtitiam petituris? & tamen, qui veniunt ad Principes terræ, homines ſunt, vt ipſi etiam Principes homines ſunt ex eodem luto formati, & eidem ſummo Principi Deo ſubiecti. Sed ſi graue eſt præmium dare petentibus: certè tamen graue eſſe non deberet libenter eos admittere, & fidelem cubicularium deputare, qui ſupplices libellos ſubditorum diligenter cuſtodiret, & offerret, & pro celeri expeditione ſollicitus eſſet.

Tertium officium Angelorum in eo poſitum eſt, vt Legati mittantur ad ea ſignificanda quæ Deus ſignificari voluerit, ac præſertim ad negotia redemptionis & ſalutis æternæ. Sic enim loquitur Apoſtolus ad
Heb. 1. Hebræos: *Nonne omnes* (Angeli) *ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos qui hereditatem capient ſalutis?* Sic videmus in vetere Teſtamento paſſim An-
Gen. 18. gelos apparuiſſe Patriarchis & Prophetis,
Dan. 9. eiſque patefeciſſe quæ Deus patefacienda mandauerat. ſic etiam in Teſtamento
Luc. 2. nouo legimus, Archangelum Gabrielem

miſ-

Digitized by Google

miſſum fuiſſe nuntium ad Zachariam, & ad Virginem Deiparam: deinde Angelos Luc. 2. quoque miſſos ad paſtores, ad S. Ioſeph, & Matth. 1. 2 poſt Reſurrectionem Domini ad mulie- Ioan 20. Matth. 28. res ſepulchro inhærentes, & poſt Aſcen- Act. 1. ſionem ad diſcipulos omnes. Cur autem Deus, qui vbique eſt, & facilè poteſt per ſe in cordibus hominum loqui, velit tamen Angelos mittere, illa ratio eſſe videtur, vt homines intelligant, Deo curæ eſſe res humanas, & ab illo regi & dirigi vniuerſa. Poſſent enim homines facilè ſibi perſuadere inſpirationes diuinas eſſe ratiocinationes ſuas, vel conſilia ſua: ſed cùm videant vel audiant Angelos à Deo mitti, & quæ ab Angelis prædicuntur, ita fieri vt illi præmonuerunt, dubitare non poſſunt, quin Deus prouidentiam gerat rerum humanarum, atque ea præſertim ab illo dirigi & diſponi, quæ ad ſalutem æternam electorum pertinent.

Quartum officium Angelorum eſt protectio hominum, ſiue ſingulorum, ſiue multitudinis. Placuit enim pietati Patris noſtri Dei commendare potentiſſimis ſeruis ſuis infirmitates mortalium, eoſque præficere vel quaſi pædagogos pueris, vel quaſi tutores paruulis, vel quaſi patronos clientibus, vel quaſi paſtores ouibus, vel quaſi

Digitized by Google

quaſi medicos ægrotis, vel quaſi defenſores pupillis, vel quaſi protectores ijs qui ſe defendere nequeunt, niſi ſub alas confugiant potentiorum. De protectione & cuſtodia ſingulorum hominum teſtis eſt
Pſal. 90. David: *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis*. teſtis etiam,
Matth. 18. & quidem fideliſſimus, Chriſtus ipſe: *Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis; dico enim vobis, quia Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem Patris mei qui in cælis eſt*. De protectoribus verò prouinciarum & Regnorum, teſtis eſt Daniel, qui Angelum protectorem Regni Perſarum,
Dan. 10. vocat Regem Perſarum; & protectorem Regni Græcorum, nominat Regem Græcorum; & protectorem filiorum Iſraël, ſuo nomine Michaëlem vocat. Denique de protectoribus Eccleſiarum ſcribit Ioannes
Apoc. 2. & 3. in Apocalypſi, vbi mentionem facit Angeli Eccleſiæ Epheſi, & Angeli Eccleſiæ Smyrnæ, & ſic de alijs. Itaque in Regnis ſingulis duo ſunt Reges; vnus viſibilis, homo; & vnus inuiſibilis, Angelus: & in Eccleſijs ſingulis duo ſunt Epiſcopi; vnus viſibilis, homo; & vnus inuiſibilis, Angelus: & in Eccleſia Catholica vniuerſa, duo ſunt Pontifices maximi, ſub Chriſto Domino conſtituti; vnus viſibilis, homo; & vnus inuiſibilis,

bilis,

Digitized by Google

bilis; Angelus, quem Michaëlem Archangelum eſſe credimus. eum enim vt olim Synagoga Iudæorum, ita nunc Patronum veneratur Eccleſia Chriſtianorum.

Vidéſne, anima, quàm ſit ſollicita illa Maieſtas, quæ bonorum noſtrorum non eget, de nobis ſeruulis ſuis? Quid potuit facere vt charitatem ſuam magnam oſtenderet, & non fecit? Obruit nos beneficijs, vt apud eum libenter maneremus; vallauit cuſtodijs, ne aufugeremus; circumdedit protectoribus, ne abriperemur. Quid faceret ſi theſaurus illius eſſemus, vt re vera ille magnus & ſolus theſaurus noſter eſt?

Ergo anima mea, tandem aliquando cede charitati; & charitate tanti amatoris ſuperata, totam te, nulla tui parte relicta, eius obſequio & voluntati mancipa, trade, dona irreuocabili iuramento & voto: nihil te moueat eorum quæ videntur, ſed inuiſibilia cogita, & ad illa ſuſpira. *Quæ enim videntur, temporalia ſunt; quæ autem non videntur, æterna.* 2. Cor. 4.

Poſtremum officium Angelorum eſt, vt ſint etiam milites vel duces armati, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Angeli ſunt, qui ciuitates infames igne & ſulphure concremarunt; Gen. 19.
qui primogenita totius Ægypti occiderunt; Exod. 12.

Digitized by Google

4.Reg. 19. qui multa millia Aſſyriorum vno impetu poſtrauerunt: Angeli erunt, qui in die nouiſſimo ſegregabunt malos de medio iuſto-
Matth. 13. rum, *& mittent eos in caminum ignis.*

Ergo diligant viri pij ciues ſuos, Angelos ſanctos: horreant impij potentiam Angelorum, miniſtrorum iræ Dei omnipotentis, à quorum manibus nullus eos eripere poterit.

GRADVS DECIMVS

Ex conſideratione eſſentiæ Dei, per ſimilitudinem magnitudinis corporalis.

Cap. I. ASCENDIMVS per ſubſtantias creatas, quantum potuimus; nec tamen ad eam notitiam Dei peruenimus, ad quam ſpeculando in hac etiam lacrymarum valle peruenìri poteſt. Supereſt igitur, vt videamus, an per dimenſiones quantitatis corporalis, quas nouimus, aſcendere poſſimus ad latitudinem & longitudinem, altitudinem & profundum inuiſibilis eſſentiæ Dei. Illa enim in creaturis dicuntur magna, quæ magnas habent quatuor dimenſiones:
Pſal. 47. Deus autem in Pſalmis & alibi paſſim dicitur magnus, & quòd eius magnitudinis nullus ſit finis. Certè S. Bernardus eximius contemplator, ex his dimenſionibus gradus

dus ſibi fecit ad cognoſcendum Deum, in libris quos ſcripſit De conſideratione ad Eugenium Papam. Neque ille primus inuentor fuit ſcalarum huius generis: ſed ab Apoſtolo, qui in tertium cælum ac Paradiſum penetrauit, hunc modum aſcenſionis didicit. ſic enim loquitur Apoſtolus in Epiſtola ad Epheſios: *Vt poßitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & profundum.* Ephеſ. 3. Si quis enim attentè conſideret, inueniet profectò, nihil eſſe plenum & ſolidum extra Deum, ſed omnia anguſta, breuia, humilia, & inania, vel ſuperficialia: in Deo autem eſſe veram latitudinem, immenſitatem; veram longitudinem, æternitatem; veram altitudinem, naturæ ſublimitatem; verum profundum ſine fundo, incomprehenſibilitatem: & rurſus veram altitudinem, omnipotentiam; verum profundum, infinitam ſapientiam; veram latitudinem, pleniſſima viſcera miſericordiæ; veram longitudinem, diſtrictionem iudicij, id eſt, plenam perfectamque iuſtitiam. Sed non ſatis eſt has conſiderationes leuiter attingere, ſi quis aſcendere velit, & inuenire quod quærit; ſed planè comprehendere oportet. *Vt poßitis*, inquit Apoſtolus, *comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit la-*

Digitized by Google

titudo, & longitudo, & ſublimitas, & profundum. Is verò comprehendit, qui attentiſſimè cogitans omnino perſuadetur, rem ita ſe habere; & ita perſuadetur, vt theſaurum inuentum venditis omnibus comparare feſtinet. ideò enim adiunxit Apoſtolus, *cum omnibus Sanctis.* Soli ſiquidem Sancti iſta planè comprehendunt, vel nemo iſta comprehendit, vt oportet, quin efficiatur ſanctus. Neque repugnat ijs quæ diximus S. Auguſtinus in epiſtola ad Honoratum, qui ſcribit, ab Apoſtolo depingi crucem Chriſti, cùm deſcribitur latitudo, longitudo, ſublimitas, & profundum. Pertinet enim (vt ipſe docet) ad latitudinem lignum tranſuerſum, in quo figebantur manus crucifixi; ad longitudinem lignum oblongum, cui adhærebat corpus crucifixi; ad ſublimitatem lignum ſupra crucem poſitum, in quo erat titulus; ad profundum ea pars ligni, quæ humi fixa latebat. Non, inquam, repugnat intentioni noſtræ S. Auguſtinus, quin potiùs eam mirificè adiuuat: nam & crux Chriſti via eſt ad veram latitudinem, longitudinem, ſublimitatem, & profundum obtinendum. Quamuis enim oculis hominum anguſta, & breuis, & demiſſa, & parum profunda crux videatur; re vera tamen extendit brachia ſua ab Ortu vſque ad

Epiſt. 120. cap. 26.

Digitized by Google

Occaſum, & ab Aquilone vſque ad Auſtrum, id eſt, longè lateque gloriam ſuam diffudit per Apoſtolicam prædicationem; & erexit verticem ſuum vſq; ad ſummum cælum, quod inſtar clauis aperuit electis; & penetrauit vſque ad profundum inferni, quod eiſdem electis in ſempiternũ clauſit.

Incipiamus ab eſſentia; deinde ad attributa progrediemur. Eſſentia Dei latiſſima meritò dici poteſt, multis modis. Primò, latiſſima eſt in ſe, & prorſus immenſa, quoniam complectitur omnes perfectiones rerum creatarum, & etiam earum quæ creari poſſent, & adhuc ſine vllo numero plures. Quidquid enim factum eſt, & fiet, vel fieri poſſet, ſine vlla dubitatione, eminentiore ratione & modo continetur in Deo. Itaque res ceteræ ſunt bonæ cum additamento, id eſt, bonus homo, bonus equus, bona domus, bona veſtis, & ſic de ceteris omnibus: Deus autem eſt omne bonum. nam dicenti Moyſi, *Oſtende mihi gloriam tuam*; reſpondit Deus: *Ego oſtendam omne bonum tibi*. Si quis haberet rem vnam apud ſe, quæ complecteretur omnia obiecta ſenſuum in ſumma perfectione, ita vt non liberet vmquam egredi domum ad aliquid videndum, vel audiendum, vel olfaciendum, vel guſtandum, vel tangendum, cùm

Cap. II.

Exod. 33.

Digitized by Google

haberet domi tantas delicias in vna illa re, quantas optare poteſt homo maximè voluptarius; nónne eſſet res illa valdè pretioſa? Quòd ſi res illa prætereà contineret in ſe tantam diuitiarum omnis generis copiam, quantam deſiderare poteſt homo ſupra modum auarus; ita vt non vellet egredi domum ad aliquid ampliùs acquirendum; nónne eſſet res illa pretioſior & charior? Et ſi rurſum illa res præbere poſſet poſſidentibus ſe honores & dignitates, quantas animo concipere poſſet homo ambitioſiſſimus; nónne iam omne pretium ſuperare videretur? Et ſi res illa non ſolùm hominis, ſed etiam Angeli deſiderium explere poſſet, quod tanto eſt maius & capacius, quanto Angeli plura & meliora norunt quàm homines; quid dicturus eſſes? Et tamen bonitas eius rei adhuc longè eſſet inferior bonitate Dei: quæ tanta eſt, vt infinitum deſiderium, ſiue potiùs capacitatem infinitam Dei ſatiare & explere queat. O admirabilis latitudo perfectionis eſſentię Dei, quæ talem immenſitatem bonorum complectitur, vt infinitæ capacitati, quæ in Deo eſt, omnino ſufficiat! Ipſe enim Deus numquam egreditur extra ſe, quoniam omnia bona habet in ſe: & antequam mundus fieret, ita diues & beatus erat, ac

Digitized by Google

poſteà fuerit; quia nihil factum eſt à Deo, quod non ſemper altiore modo eſſet in Deo. Intelligiſne, anima, quali bono fruê-ris in patria, ſi dilexeris Deum in via? & quali bono priuaberis, ſi id non feceris? Deus enim ſeipſum, id eſt, omne bonum fruendum exhibebit diligentibus ſe, cùm dicet ſeruo bono & fideli: *Intra in gaudium Domini tui.* Matth. 25.

Deinde alio modo eſt immenſus Deus, quia replet omnia omnino, quæ ſunt in rebus creatis. *Cælum & terram ego impleo, dicit Dominus.* Et ſi eſſent plures mundi, omnes impleret. *Si aſcendero in cælum,* inquit Dauid, *tu illic es; ſi deſcendero in infernum, ades.* Addo etiam, ſi ſupra cælum, vel infra cælum, vel extrà cælum iero, ſolus non ero, quoniam & tu illic eris: neque enim eſſe poſſum niſi in te ſim, & tu portes me, qui portas omnia verbo virtutis tuæ. nec ſolùm corpora omnia Deus immenſitate ſua replet, ſed etiam ſpiritus, corda, mentes. Quomodo enim ſcrutaretur corda, niſi eſſet in cordibus? & quomodo audiret preces cordium, niſi ad corda noſtra aures ſuas haberet? & quomodo diceret Propheta: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus:* ſi ad aures cordis noſtri os ſuum Deus non admoueret? Felix anima

CAP. III. Ierem. 23. Pſal. 138. Heb. 1. Pſal. 84.

Digitized by Google

que Deum diligit, quoniam dilectum ſuum ſemper apud ſe habet, & in ſinu ſuo fouet,
1. Ioan 4. & in ſinu eius fouetur: *Qui enim manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

Nec ſolùm Deus replet omnia præſentia ſua, ſed etiam gloria ſua. Nam & Sera-
Iſaiæ 6. phim clamant: *Plena eſt omnis terra gloria*
Pſal. 8. *eius*. & Dauid addit: *Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra! Quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos.* ac ſi diceret: Non ſolùm nomen tuum, fama, & gloria tua terram vniuerſam admiratione repleuit, ſed etiam ad cælum aſcendit, & ſuper cælos eleuata eſt. Denique Eccleſiaſticus adiun-
Eccli. 42. git: *Gloria Domini plenum eſt opus eius.* Nulla enim creatura eſt in cælo, vel in terra, quæ non aſſiduè laudet Deum. Atque hæc
Pſal. 148. eſt cauſſa, cur & Dauid in Pſalmis, & tres
Dan. 3. pueri apud Danielem omnes creaturas hortentur ad benedicendum & laudibus celebrandum Creatorem. Non enim ignorabant, creaturas plurimas non eius eſſe naturæ, vt vocem exhortantis exaudire poſſent; ſed quia intelligebant, omnia opera Dei bona eſſe, ac per hoc ipſa ſua ſpecie laudare Opificem, congratulabantur eis, & hortabantur, vt agerent quod agebant.

Et certè, ſi quis oculos interiores habe-

ret,

Digitized by Google

ret, videret omnia opera Domini eſſe quaſi thuribula ſurſum emittentia odorem ſuauitatis gloriæ Dei: & ſi aures interiores haberet, audiret quaſi concentum varium omnis generis muſicorum inſtrumentorum laudantium Deum, & dicentium: *Ipſe fecit nos, & non ipſi nos.* Quamuis enim non deſint impij, qui Deo maledicant, & nomen eius blaſphement: tamen ipſi quoque vel inuiti coguntur eo modo, quo opus laudat opificem, laudare Dominum. Nam in ipſis etiam mirabiliter lucet potentia Dei, qua eos fecit; & ſapientia, qua eos gubernat; & bonitas, qua ipſis licet ingratis & malis vitam conſeruat; & miſericordia, ac iuſtitia, qua eos vel ordinat iuſtè ad pœnam, vel expectat miſericorditer ad pœnitentiam. Pſal. 99.

Multi quidem in terris ſurdi ſunt ad has voces creaturarum exaudiendas, ſed tamen ipſæ clamare non ceſſant: nec deſunt innumerabiles Angelorum & ſanctorum hominum aures, qui eas laudes attendunt, iiſque delectantur, & ipſi quoque Deum conditorem hymnis & canticis aſſiduè celebrant.

Iam verò longitudo eſſentiæ diuinæ eſt æternitas eius, quæ non habet initium durationis, nec finem vmquam habebit, & ſemper eadem ſine vlla mutatione conſi- Cap. IV.

Digitized by Google

Pſal.101. ſtet: *Tu autem idem ipſe es, & anni tui non*
Tob.13. *deficient*, inquit Dauid. & Tobias, & poſt
1.Tim.1. eum Apoſtolus, Deum Regem ſæculorum appellant, quia ſolus ipſe non ſubiacet ſæculis, ſed præeſt ſæculis, & regit ſæcula; quippe qui omnia ſæcula ſolus præceſſit. Res ceteræ vel habent initium & finem, & numquam in eodem ſtatu permanent; vel habent initium ſine fine, & ſine mutatione ſubſtantiæ: ſed poſſent, ſi Creatori placeret, etiam eſſe deſinere. Itaque ſoli Deo æternitas ita eſt propria, vt nulli rei creatæ conueniat; neque vllus Princeps vmquam tam fuit arrogans, vt inter titulos, quos plurimos vſurparunt, æternitatis titulum ſibi arrogare præſumpſerit, niſi fortè in alio ſenſu: quomodo Conſtantius dictus eſt Imperator æternus, quoniam non erat Imperator ad tempus certum, ſed ad vitam. Tu verò, anima mea, in vtroque genere creaturarum numerari potes. Nam corpus habes, quód incepit eſſe cùm conciperetur, & naſceretur; & paulatim creuit vſque ad menſuram ſibi à Deo præfixam, inde verò minui cœpit, & paulò pòſt per mortem eſſe deſinet: ac per hoc numquam in eodem ſtatu permanet, ab omni parte, & omni hora mutationi ſubiectum. De corpore tuo ſententiam protulit Propheta per ſimili-

Digitized by Google

ſimilitudinem fœni : *Manè ſicut herba* Pſal. 89.
tranſeat, manè floreat, & tranſeat: veſperè decidat, induret, & areſcat. Siquidem manè, id eſt, in pueritia, ſicut herba viret corpus humanum, ſed mox tranſit ad iuuentutem: in meridie iuuentutis floret, & ſtatim tranſit ad ſenectutem : in veſpera ſenectutis decidit, in morte duratur, in ſepulchro areſcit, & in puluerem ſuum reuertitur. Ecce igitur, anima, quàm longè diſtat ab æternitate corpus tuum: tu autem creata es in tempore, cùm anteà nihil eſſes; & in hoc multùm es diſſimilis æterno Creatori: ſed creata finem durationis non videbis, quod tibi cum Creatore commune eſt. Sed quia mutabilis es, dum in corpore viuis, de vitio ad virtutem; & de virtute ad vitium: & in quo ſtatu inuenieris in exitu de corpore, in eo iudicaberis, vel ad regnandum ſemper cum Deo, vel ad tormenta patienda ſemper cum diabolo : ideò nihil magis tibi prouidendum eſt, quàm vt vitium fugias; & virtutem ſecteris. Caue igitur, ne à carnis illecebris ſeducaris in detrimentum perpetuum illius, & tuum: ſed crucifige Galat. 5.
carnem tuam cum vitijs & concupiſcentijs, vt paulò pòſt non ſolùm tu viuas in æternum beata, ſed & caro tua reſurgat in gloria; & ipſa quoque ſine fine æternitati

Dei

Digitized by Google

Dei tui tecum ſociata permaneat. Ceterùm quamuis animæ Beatorum, vt etiam Angeli ſancti, æternitatis Dei participes erunt in ſublimiſſima & feliciſſima illa vnione cum Deo per beatificam viſionem & amorem, quæ vnio non ſolùm finem non habebit, ſed etiam eadem ſemper erit ſtabilis & immota; tamen multis alijs modis mutare & variare poterunt cogitationes, & affectiones, & loca: ideò ſemper admirabuntur & ſuſpicient ſupra ſe æternitatem Dei, in qua nulla mutatio mentis, aut voluntatis, aut loci eſſe poterit, & tamen nihil ei deerit, quin etiam omnia ſemper habebit, quæ varijs mutationibus æterno tempore ſibi comparare potuiſſet. Quare longitudo æternitatis res eſt infinita, & propria Deo, non minùs quàm latitudo immenſitatis.

Cap. v. Sequitur conſideranda ſublimitas Dei, Pſal. 82. ſecundùm quam dicitur Deo: *Tu ſolus altiſſimus*. Eſt autem ſolus Deus altiſſimus nobilitate naturæ: res enim tanto ſunt nobiliores, & altiores, quanto ſunt puriores, & à materia magis abſtractæ. Id cernimus primùm in rebus corporalibus: aqua enim eſt altior, quàm terra, quia purior; & eadem ratione aër altior eſt quàm aqua, & ignis quàm aër, & cælum quàm ignis. Deinde idem videmus in rebus ſpiritualibus: altior enim

Digitized by Google

enim eſt intellectus, quàm ſenſus; quia ſenſus habet organum corporale, quo non indiget intellectus: & intellectus Angelicus altior eſt, quàm humanus, quoniam iſte eget miniſterio imaginationis & phantaſmatum, quo ille non indiget; & inter Angelos illi ſunt altiores, qui per ſpecies paučiores intelligunt plura. Deus igitur, qui ſolus eſt purus actus, & nulla re indiget extra ſe, neque organo, neque imaginatione, neque ſpecie, ac ne præſentia quidem obiecti alicuius extra ſe, ſed ipſa ſua eſſentia illi eſt omnia, & nihil poteſt habere, quod non ſemper habeat actu, & ipſum habere actu, eſt eſſe ſemper actum purum & ſimplicem; ideò natura eius altiſſima & ſublimiſſima eſt, neque poteſt vllo modo habere parem. propterea ille qui dixit, *Similis ero Altiſſimo*, repentè deturbatus è cælo deſcendit in profundiſſimam gehennam, vt Iſaias deſcribit. & Christus Dominus de eodem, *Videbam*, inquit, *ſatanam ſicut fulgur de cælo cadentem*. Iſaiæ 14. Luc. 10.

Eſt etiam alio modo Deus altiſſimus, quia eſt prima & altiſſima cauſſa omnium rerum, efficiens, exemplaris, & finalis. Eſt altiſſima cauſſa efficiens, quia nulla res eſt creata quoquomodo vim habens efficien-

Digitized by Google

di, quæ vim illam non habeat à Deo, Deus autẽ à nullo habet. Rurſus nulla cauſſa eſt, quæ vim ſuam exercere poſſit, niſi moueatur à Deo: Deus autem à nullo mouetur. Deniq; cauſſę ceteræ altiores in rebus creatis dicuntur illæ, quæ ſunt vniuerſales, à quibus particulares dependent, vt cæli, & Angeli qui cælos mouent; Deus autem & cælos & Angelos fecit: ipſe igitur ſolus eſt prima & altiſſima cauſſa efficiens. Eſt item prima cauſſa exemplaris, quoniam res omnes Deus fecit ſecundùm formas, ſiue ideas, quas in ſe habet. Eſt denique prima cauſſa finalis, quia propter ſe, id eſt, ad patefaciendam gloriam ſuam omnia creauit, vt dicit

Prou. 16. Sapiens in Prouerbijs. Sed valdè propriè dicitur & eſt altiſſimus Deus, quia ſedet

Iſaiæ 6. in altiſſimo throno. *Vidi Dominum*, inquit Iſaias, *ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum*. Et quoniam ſedes duos habet vſus, vnum ad iudicandum, alterum ad quieſcendum, vtrumque ſeorſum conſideremus.

Cap. VI. Primùm igitur Deus habet altiſſimam ſedem, quia eſt ſummus Iudex. Dicit enim

Gen. 18. Abraham Deo: *Tu iudicas omnem terram.*

Pſal. 81. & Dauid: *Deos dijudicat*. id eſt, Deus iudicat ipſos iudices, qui dij in Scripturis dicuntur. Sed apertiſſimè S. Iacobus ait:

Vnus

Digitized by Google

Vnus eſt legiſlator & Iudex. id eſt, Deus ſolus eſt propriè legiſlator & Iudex, quia ipſe ſolus dat leges omnibus, & à nullo accipit, iudicat omnes, & à nemine iudicatur. Deinde Deus non ſolùm eſt Iudex, ſed eſt etiam & Rex, ac per hoc non iudicat vt Iudex conſtitutus à Rege, ſed vt Rex & Princeps ſupremus. vnde dicitur *Rex regum*, & *Rex magnus ſuper omnes deos*, & *terribilis apud reges terræ:* quia videlicet, quando vult transfert regna & imperia de gente in gentem, & quando vult aufert ſpiritum Principum. Denique non ſolùm Deus ſupremus eſt Iudex & Rex, ſed etiam Dominus abſolutus, qui eſt titulus omnium maximus. Reges enim non ita ſunt domini ſubditorum, vt poſſint pro arbitrio eos bonis vel vita ſpoliare. cuius rei teſtis eſſe poteſt rex Achab, qui vineam Naboth habere voluit, nec potuit, niſi per dolum & calumniam vxoris, vnde vterque miſerrimè perijt. Deus autem verè & propriè Dominus eſt, & omnia ſeruiunt illi, & ipſe nemini ſeruit, & poſſet, ſi vellet, omnia ad nihilum redigere, cùm ex nihilo omnia fecerit. Cogita igitur, anima, quantus timor & tremor debeatur à nobis vermiculis terræ, illi qui ſedet ſuper tam altam ſedem, vt nihil omnino ſu-

Iac.4. Apoc.19. Pſal.94. Pſal.75. 3.Reg.21.

no ſu-

Malach. 1. no ſupra ſe habeat. *Si Dominus ego ſum*, ait per Malachiam, *vbi eſt timor meus?* & ſi ſupremi illi Principes cæli cum timore & tremore illi aſſiſtunt, quid nos facere par eſt, qui mortales & fragiles cum beſtiis terram incolimus? Sed illud mirabile videtur, quòd altiſſimus Deus non amet ſibi ſimiles creaturas, id eſt, altas & ſublimes, ſed humiles & pauperculas. ſic enim

Iſaiæ 66. loquitur Deus per Iſaiam: *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos?* & Dauid:

Pſal. 112. *Excelſus Dominus, & humilia reſpicit*. Imò verò diligit Deus res altas & ſublimes, ac per hoc ſibi ſimiles: ſed verè ſublimes, non quæ videntur, & non ſunt. Itaque non amat Deus ſuperbos, qui elati & inflati, non alti & ſublimes dici debent: amat verò humiles & trementes ſermones ſuos, quoniam illi, quò magis ſe deijciunt, eò magis ab ipſo Domino exaltantur. Et qui à Domino exaltantur, illi verè ſunt alti. Itaque ijdem ſunt humiles, & ſublimes; humiles in oculis ſuis, ſublimes in oculis Dei. Si quis vidiſſet non ſolùm oculis corporis, ſed etiam oculis cordis, ijſque à Deo illuminatis, diuitem Epulonem ornatum byſſo & purpura, accumbentem menſæ omnibus generibus ciborum precioſorum inſtructæ, cir-

Digitized by Google

circumſtantibus miniſtris multis, & ſollicitè officio ſuo fungentibus; & ſimul vidiſſet pauperem Lazarum ſeminudum, & vlceribus plenum ad ianuam Diuitis ſedentem, & cupientem ſatiari de micis, quæ de menſa Diuitis cadebant: is profectò vidiſſet, Diuitem, quem mundus beatiſſimum eſſe credebat, in oculis Dei & Angelorum omnino abominabilem & viliſſimum, planè vt lutum vel ſtercus terræ. Quod enim altum eſt apud homines, abominatio eſt apud Deum, ait Dominus in eodem loco, vbi Epulonem deſcribit. Contrà verò vidiſſet, pauperem & humilem Lazarum, in oculis Dei & Angelorum nobilem & honoratum, vt pretioſam margaritam; quod exitus demonſtrauit. Lazarum enim vt Deo charum, Angelicæ manus in ſinum Abrahæ portauerunt: Diuitem, vt exoſum Deo, ad gehennam ignis dæmones rapuerunt. Sed quid ego de Lazaro loquor? nemo altior apud Deum Domino Ieſu Chriſto, etiam ſecundùm humanitatem eſt; & ipſo tamen nemo humilior in cælo vel in terra reperitur, vt veriſſimè dixerit: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* Quanto enim anima illa ſanctiſſima clariùs præ ceteris omnibus cognoſcit infinitam altitudinem diuinitatis, tanto magis cognoſcit vilitatem

Luc. 16.

Matth. 11.

M crea-

creaturæ, quæ ex nihilo facta eſt; & ideò cùm & ipſa creatura ſit, præ ceteris omnibus ſubiicit ſe Deo, ſeque humiliat, & Deum exaltat: & viciſſim à Deo ſuper omnes creaturas, etiam Angelicas, exaltatur. Quod idem de Angelis beatis, & ſanctis hominibus, dicere poſſumus. Nulli ſunt enim humiliores, quàm qui in cælo altiùs ſedent: quoniam ij qui ſunt Deo propinquiores, eo clariùs intuentur, quanto interuallo diſtet magnitudo Creatoris à paruitate creaturæ.

Quare, anima mea, dilige humilitatem, ſi veram cupis exaltationem: imitare Agnum ſine macula, imitare Virginem matrem, imitare Cherubim & Seraphim, qui omnes quò ſunt altiores, eò ſunt etiam humiliores.

Cap. VII. Nec ſolùm Deus ſedem altiſſimam habet, quia iudicat omnes, ſed etiam quia præ omnibus quieſcit, & quieſcere facit eos in quibus ſedet. Altiſſima ſedes Dei, eſt altiſſima eius requies. Quamuis enim mundum vniuerſum regat, in quo ſunt aſſidua bella & conflictationes elementorum, beſtiarum, hominum; ipſe tamen cum tranquillitate iudicat, vt dicitur in libro Sapientiæ, & altiſſima pace ſemper gaudet, neque eſt aliquid, quod eius otium, & contemplationem ſui ipſius, in qua ſunt eius

Sap. 12.

deliciæ

delicîæ ſempiternæ, perturbare poſſit. Ideò enim & Rex Ieruſalem, quæ eſt viſio pacis, appellatur. Sedes autem eius propria ſunt ſpiritus beati. vnde dicitur; *qui ſedet ſuper Cherubim.* Psal. 79. & 98. Dicitur autem Deus ſuper Cherubim potiùs quàm ſuper Seraphim ſedere, quoniam Cherubim ſcientiæ multitudinem ſignificat, Seraphim verò ardorem charitatis: quies verò ſapientiam ſequitur, ſollicitudo & anxietas charitatem, niſi cum ſapientia coniuncta ſit. Ideò & anima iuſti, ſedes dicitur ſapientiæ. Denique cùm Iſaias dicit, *Cælum ſedes mea*; Iſaiæ 66. & cùm Dauid dicit, *Cælum cæli Domino*; Pſal. 113. per cælum cæli intelliguntur cæli ſpirituales, qui habitant ſuper cælos corporales, id eſt, ſpiritus beati, vt explicauit ſanctus Auguſtinus in expoſitione Pſalmi centeſimi decimi tertij. Hos autem cælos Deus quieſcere facit quiete tam admirabili, vt hæc ſit pax illa, quæ exuperat omnem ſenſum. Scribit ſanctus Bernardus in Sermonibus ſuper Cantica ſimilitudinem aptiſſimam ad hanc explicandam quietem, his Serm. 23. verbis: *Tranquillus Deus tranquillat omnia, & quietum aſpicere, quieſcere eſt. Cernere eſt Regem poſt diurnas forenſium quaſi lites cauſſarum, dimiſſis à ſe turbis, curarum moleſtias declinantem, petentem de nocte diuer-*

ſorium, cubiculum introëuntem cum paucis, quos hoc ſecreto & hac familiaritate dignatur, eò certè ſecuriùs, quò ſecretiùs quieſcentem, eò ſereniùs ſe habentem, quò placidiùs ſolos intuentem quos diligit. Hæc ille, qui ſatis apertè demonſtrat, Deum ſpiritibus beatorum non ſe Iudicem aut Dominum præbere, ſed amicum & familiarem. Et ſanè incredibilis eſt familiaritas, quam etiam in hac vita puris mentibus exhibet Deus; vt

Prou. 8. illud omnino impleri videatur: *Deliciæ meæ, eſſe cum filÿs hominum*. & illud: *Cum ſim-*

Prou. 3. *plicibus ſermocinatio eius.*

Hinc videlicet omnes Sancti, quamuis preſſuras paterentur in mundo, tamen in corde, vbi Deus erat, pacem habebant; & ideò ſemper læti, ſemper ſereni videbantur, & erant. illis enim Veritas dixit: *Gau-*

Ioan. 16. *debit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.*

Cap. IIX. Reſtat pars quarta magnitudinis, quæ dicitur profunditas. Porrò profunditas in eſſentia Dei multiplex inuenitur. Primùm, ipſa in ſe diuinitas profundiſſima eſt, quia non ſuperficialis & tenuis, ſed pleniſſima & ſolidiſſima eſt: Non eſt Deitas quaſi maſſa deaurata, quæ ſolùm in exteriore ſuperficie aurum habet, intus verò ærea, vel lignea eſt: ſed quaſi maſſa aurea tota, &

maſſa

maſſa ingens & immenſa; vel potiùs quaſi fodina auri, vſque adeò profunda, vt numquam fodiendo exhauriri poſſit: ſic omnino incomprehenſibilis Deus eſt: quoniam ſicut fodina auri, cuius fundum non inuenitur, numquam fodiendo exhauritur; ſic etiam Deus, cuius magnitudinis non eſt finis, numquam ſic perfectè à creata mente cognoſcitur, quin ſemper magis ac magis cognoſci queat: & ſolus Deus profundum illud infinitum comprehendit, qui ſolus vim intelligendi infinitam habet. Deinde profundus eſt Deus ratione loci. Sicut enim altiſſimus eſt, quia rebus omnibus præſidet, & eſt ſuper omnia; ſic idem Deus profundiſſimus eſt, quia rebus omnibus ſubijcitur, vt eas ſuſtentet; & eſt infra omnia, vt omnia portet: ipſe enim, vt Apoſtolus ait, portat omnia verbo virtutis ſuæ. Hebr. 1.
Itaque Deus eſt quaſi fundamentum & tectum ædificij, in quo nos omnes *viuimus, & mouemur, & ſumus*. Act. 17. proinde rectiſſimè dixit Salomon: *Cælum, & cæli cælorum non te capiunt*. 2. Paral. 6. quia Deus potiùs capit cælos, & quæ ſub cælo ſunt; quippe qui ſupra cælos, & infra terram eſt. Denique, profunditas Dei, eſt inuiſibilitas eius. Deus enim lux eſt, ſed inacceſſibilis: veritas eſt, ſed intima valdè, & omni interiore interior: *Po-* Pſal. 17.

Digitized by Google

ſuit tenebras latibulum ſuum, inquit Dauid; & *verè* eſt *Deus abſconditus*, vt loquitur Iſaias. Sanctus Auguſtinus quærens aliquando Deum, miſit nuntios oculos ſuos à terra vſque ad cælos; & reſponderunt omnia, Non ſumus quod quæris, ſed ipſe fecit nos. Itaque non inueniens Deum, aſcendendo per exteriora, cœpit iter facere per interiora, & intellexit verè, per illa faciliùs propinquari ad Deum. cognouit enim animam eſſe corpore meliorem; & ſenſum internum eſſe meliorem ſenſu externo; & intellectum, qui adhuc eſt interior, eſſe meliorem ſenſu interno. Inde effecit, Deum, qui interior eſt quàm intellectus, eſſe meliorem intellectu; ac per hoc quidquid intelligimus vel cogitamus, non eſſe Deum, ſed aliquid minus Deo, cùm Deus ſit melior, quàm nos intelligere vel cogitare poſſimus. Age ergo, anima mea, ſi tu es melior corpore tuo, cui das vitam, quia illud corpus eſt, tu ſpiritus es; & oculus corporis tui non videt te, quia ille foris eſt, tu intus: ſic omnino cogita, Deum tuum meliorem eſſe, quàm tu ſis, quia dat tibi intellectum, & eſt quaſi anima tua; & ideò tu eum videre non potes, quia ſpiritus altior & interior eſt quàm tu ſis, & tu quodammodò foris manes, ille intus

Iſaiæ 45.

Libr. 9. Confeſſ. cap. 0. Libr. 10. cap. 6 & in Pſal. 26. & 48.

Digitized by Google

tus in ſuo ſecretiſſimo profundiſſimoque receſſu. Sed numquámne ad ſecretum illud admittêris? Abſit. non mentitur Dominus tuus, qui dixit: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* neque Apoſtolus eius, qui ait: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem.* neque ſanctus Euangeliſta Ioannes, qui ſcripſit: *Scimus, quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus; quoniam videbimus eum, ſicuti eſt.* Et quod erit gaudium illud, cùm admiſſa ad ſecretum ſacrarium illud, videbis & poſſidebis ipſam lucem, ipſam ſpeciem, ipſam pulchritudinem, ipſam bonitatem? tunc planè apparebit, quàm inania & fugacia, & quaſi nulla fuerint huius terræ temporalia bona, quibus inebriati homines, obliuiſcuntur vera & ſempiterna. Sed ſi verè ſitis ad Deum viuum, & ſi lacrymæ tuæ ſunt panes tibi die ac nocte, dum dicitur, Vbi eſt Deus tuus? non ſis pigra ad mundandum cor, quo Deus videndus eſt: neque fatigeris aſcenſiones diſponere in corde, donec videatur Deus deorum in Sion: neque frigeſcas in dilectione Dei & proximi, nec diligas verbo & lingua, ſed opere & veritate: iſta eſt enim via quæ ducit ad vitam.

Matth. 5.
1. Cor. 13.
1. Ioan. 3.
Pſal. 41.
Pſal. 83.
1. Ioan. 3.

Digitized by Google

GRADVS VNDECIMVS

Ex conſideratione magnitudinis potentiæ Dei per ſimilitudinem magnitudinis corporalis.

Cap. I. MAGNVS eſt Dominus, & magnitudinis eius non eſt menſura nec finis. nec ſolùm eſt magnus, quoniam altitudo eius omnipotentia eſt, profundum ſapientia inueſtigabilis, latitudo miſericordia vbique diffuſa, longitudo iuſtitia inſtar virgæ ferreæ: ſed etiam quoniam ſingula hæc attributa magnâ ſunt magnitudine infinitæ latitudinis, longitudinis, altitudinis, & profundi.

Ac vt à potentia, ſiue potiùs omnipotentia ordiamur, Potentia Dei ſuam habet latitudinem, quæ in eo poſita eſt, vt ſe extendat ad res planè infinitas. Primùm enim extendit ſe ad omnia quæ facta ſunt. nihil enim eſt in tota hac rerum vniuerſitate à primo Angelo vſque ad vltimum vermiculum, & à ſummo cælo vſque ad profundiſſimam abyſſum, quod non ſit factum à potentia Dei: *Omnia*, inquit ſanctus Ioannes, *per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* & infrà: *Et mundus per ipſum factus eſt.* (Ioan. 1.)

Digitized by Google

eſt. Deinde extendit ſe ad omnia quæ fient vſque in æternum. Sicut enim niſi per ipſum fieri nihil potuit, ſic etiam niſi per ipſum fieri nihil poterit. Nam ſic loquitur Apoſtolus: *Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*. Tertiò extendit ſe ad omnia quæ fieri poſſunt, quamuis numquam futura ſint. Sic enim loquitur Angelus: *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*. Et ipſe Dominus: *Apud Deum omnia poßibilia ſunt*. Quartò extendit ſe ad omnem deſtructionem rerum factarum. Sicut enim potuit Deus per aquas diluuij ſimul interficere omnes homines, & omnia animantia quæ erant in terra, exceptis paucis quæ ipſe in arca Noë ſeruari voluit: ſic poterit per diluuium ignis vno tempore deſtruere non ſolùm homines omnes, & animantia omnia quæ viua inuenientur in nouiſſimo die, ſed etiam omnes arbores, & omnes vrbes, & cetera quæ ſunt in terra. *Adueniet*, inquit Apoſtolus Petrus in Epiſtola poſteriore, *dies Domini, vt fur; in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur, terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur*. Magna profectò eſt hęc latitudo potentiæ Dei, quam nemo ſatis admirari poterit, niſi multitudinem rerum, quas Deus partim fecit, partim faciet, partim fa-

Rom. 11.
Luc. 1.
Matth. 19.
2. Pet. 3.

Digitized by Google

cere poteſt, in numerato habeat. Quis autem tantam multitudinem numeret, niſi ille, cuius ſcientia infinita eſt? Et rurſum eiuſdem potentiæ magnitudo valdè creſcit, ſi quis cogitet quàm magnum ſit res effectas tam ingenti potentia, & tot ſæculis, vno pænè momento ſumma facilitate diſſoluere; vel, vt loquitur Iudas Machabæus, *vno nutu delere*. Dicamus ergò cum Moyſe: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?*

2.Mach.8.

Exod.15.

CAP. II. Iam verò longitudo potentiæ diuinæ cernitur in eo, quòd cum omnibus quæ Deus fecit, ipſe aſſiduè cooperatur, nec fatigatur cooperando, nec fatigabitur in æternum: ſiquidem potentia iſta Dei minui, nec debilitari, nec frangi vllo modo poteſt, cùm ſit cum vera æternitate coniuncta, vel potiùs ipſa ſit veræ diuinitatis æternitas. Mirantur multi, quomodo poſſint ſol & luna & ſtellæ tanto tempore & tanta celeritate moueri ab ortu ad occaſum, & in circulos ſuos ſine vlla intermiſſione reuerti: & ſanè res eſſet omni admiratione digniſſima, niſi ſciremus, ea deferri ab omnipotente Deo, qui portat omnia verbo virtutis ſuæ. Mirantur alij, quomodo fieri poſſit, vt in gehenna, vel ignis non conſumatur æterno tempore comburendo, vel corpora infelicium illorum æterno tempore

Hebr.1.

pore

Digitized by Google

pore ardentia non diſſoluantur. Sed & hoc non mirabile ſolùm, ſed etiam impoſſibile iudicari poſſet, niſi qui ignem illum ſic ardere ſemper facit, vt numquam extinguatur, & qui corpora miſerorum in igne illo ita conſeruat, vt ſemper crucientur, & numquam conſumantur, Deus eſſet omnipotens & æternus. Mirantur alij denique, quòd Deus omnia portet ac ſuſtentet, nec fatigetur portando & ſuſtentando tam ingentem molem ponderis propemodum infiniti. poteſt enim robuſtus homo, aut equus, aut bos, aut elephantus magnum pondus ad modicum tempus gerere, vel ad tempus breue onus grauiſſimum ferre: ſed pondus maximum æterno tempore ſine fatigatione portare, ſuperat vires omnium rerum creatarum. Sed ij iure mirarentur, ſi Deus vires haberet in pondere & menſura, vt omnes creatæ res habent; ſed cùm vires Dei planè menſuram omnem excedant, & ſit ipſe omni ex parte infinitus, mirum non eſt, ſi robur infinitum molem quantumuis grauem infinito tempore ſine fatigatione perferat. Dicamus ergo cum ſancto Propheta Moyſe: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?*

Sequitur altitudo potentiæ Dei, quæ in duabus rebus præcipuè locum habet. Primùm CAP. III.

Digitized by Google

mùm enim altiſſima dici poteſt omnipotentia, quia ſolus ipſe res altiſſimas fecit. Ea quæ ſub luna ſunt, ſolus Deus in prima rerum creatione fecit, ſed poſſunt per actionem creaturarum generari, tranſmutari, corrumpi: nam & elementa inuicem tranſmutantur ſecundùm partes, & ex terra gignuntur herbæ & arbores, & ex animantibus animantia propagantur; in aqua naſcuntur piſces, in aëre nubes & pluuiæ, in igni cometæ. At cælum & ſidera, quæ ſunt altiſſima corpora, ſolus Deus creauit, ſolus conſeruat; neque ad ea vel efficienda, vel tranſmutanda, vel diſſoluenda, vel etiam conſeruanda, vllam actionem creatura poteſt habere: *Videbo*, inquit Propheta, *cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti.* Opera enim altiſſima ſibi ſoli ſeruauit Altiſſimus, ipſe à fundamentis fabricare cœpit, ipſe ad faſtigium vſque perduxit. Res quoque ſpirituales, Angelos, & animas hominum, quæ ſunt opera omnium nobiliſſima & ſublimiſſima, ſolus Altiſſimus virtute ſua infinita condidit, & conſeruat, & in æternum vſque ſine interitu conſeruabit. Neque in his rebus faciendis vllam partem habent creaturæ: & quamuis omnes in vnum conuenirent, numquam poſſent Angelum

Pſal. 8.

vnum

Digitized by Google

vnum vel animam vnam producere, vel deſtruere. Deinde altitudo potentiæ diuinæ clariſſimè perſpicitur in miraculis, quæ, vt ſanctus Auguſtinus docet, ſunt opera Tract. 24. præter vſitatum curſum ordinemque natu- in Ioan. ræ, quæ toti naturæ, ipſis etiam Angelis admiranda & ſtupenda contingunt. Quis Angelorum non obſtupuit, cùm ad imperium Ioſue 10. Ioſue ſol & luna, quæ curſu incitatiſſimo ferebantur, ſteterunt immobiles? Ac ne putaremus id caſu aliquo accidiſſe (neque enim vllus ſuſpicari poterat, rem tam inuſitatam ab homine mortali & in terris poſito fieri potuiſſe) loquitur Spiritus ſanctus, & dicit: *Obediente Domino voci hominis*. Ibidem. Neque enim Ioſue ipſi ſoli & lunæ propriè locutus eſt, quos ſciebat audire non poſſe mandatum; ſed precatus eſt Dominum. quaſi diceret: Ex mandato Domini ſol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon. Obediuit autem Dominus voci hominis, id eſt, fecit vt obedirent luminaria illa voci hominis. Sæpè enim in ſacro eloquio dicitur Dominus facere ea, quorum cauſſa eſt, vt fiant. quomodo cùm in Geneſi Dominus dicit ad Abraham: *Nunc cognoui quòd times Deum*: Gen. 22. ſententia eorum verborum eſt; Nunc feci, vt cognoſceretur à te, & ab alijs, quòd

verè

Digitized by Google

verè timeas Deum. Tale etiam fuit opus altitudinem potentiæ diuinæ ſignificans, cùm in paſſione Domini luna, quæ erat à ſole maximè diſtans, rapidiſſimo curſu acceſſit ad ſolem, eique ſubiecta tribus horis tenebras fecit in terra, & poſt illas tres horas, eiuſdem curſus incredibili velocitate redijt ad locum vnde diſceſſerat. Quæ omnia ſe vidiſſe atque obſeruaſſe teſtatur ſanctus Dionyſius Areopagita in Epiſtola ad ſanctum Polycarpum. Atque hoc quidem contrarium ſignum eſt priori, ſed non minùs admirandum, cùm æquè nouum & inſolitum ſit, ac totius naturæ vires exuperet lunam ſiſtere, vel eam præter ſolitum incitare. Omitto illuminationes cæcorum, excitationes mortuorum, & alia id genus plurima quæ Deus per Prophetas, & Apoſtolos, & alios ſeruos ſuos fideles miracula fecit, & facit. quæ omnia clamant: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* ſed omittere non poſſum ſupremum & maximum illud miraculum, quod Deus oſtendet in die nouiſſimo, quando omnes mortui ſimul reſurgent, cùm plurimorum corpora in cineres redacta & diſperſa, vel à beſtijs abſumpta, & in alia atque alia corpora conuerſa fuerint, vel etiam in hortis campiſque ſepulta, in herbas varias transformata

tranſ-

Digitized by Google

tranſierint. Quis Angelorum non obſtupeſcet, cùm viderit in ictu oculi ad Omnipotentis imperium tot millia millium hominum corpora ſua reſumere, etiamſi per multa ſæcula, & modis diuerſiſſimis diſperſa, vel conſumpta latuerint? Hæc eſt igitur altitudo potentiæ Dei, ob quam pariter dici poteſt, *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?*

Reſtat profunditas, quæ in modo, quo Deus vtitur in rebus efficiendis, poſita mihi eſſe videtur. Quis enim penetret modum faciendi aliquid ex nihilo? Ad hoc profundum oculos intendere non potuerunt, qui tamquam principium exploratum & certum ſtatuerunt, ex nihilo nihil fieri. Ac nos quoque in hac re credimus, quod non videmus; ſed credimus ſecuri Deo, qui mentiri non poteſt: credimus, inquam, cælum & terram, & ea quæ in eis ſunt, ab ipſo Deo creata fuiſſe, cùm anteà nihil omnino præceſſiſſet vnde fierent. Neque verè Deus feciſſet omnia quæ facta ſunt, ſi aliquid, vnde fierent, prçceſſiſſet. Sed quo modo fieri potuerit, cuius nihil antè præceſſit, abyſſus profundiſsima eſt, quam ſcrutari & inueſtigare non poſſumus. Deinde non ſolùm ex nihilo fecit Deus omnia: ſed fecit in nihilo; id eſt ſine ſpatio præcedente, ſiue CAP. IV.

Digitized by Google

ſiue loco, in quo locaretur quod fiebat, quod præſertim in rebus corporalibus intelligi vix poteſt. proinde eſt etiam hæc
Epiſt. 57. abyſſus impenetrabilis. *Spatia locorum*, inquit ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Dardanum, *tolle à corporibus, & nuſquam erunt; & quia nuſquam erunt, nec erunt*. Iam igitur ſi nihil erat, antequam Deus crearet cælum & terram, vbi poſuit Deus cælum & terram? in nihilo certè poni non potuerunt, & tamen creata ſunt, & ipſa ſibi ſunt locus, quia ſic voluit, & potuit, qui omnia poteſt; etiamſi nos, quomodo iſta fiant, intelligere nequeamus.

Huc Deus ipſe reſpexit, cùm ſancto Iob omnipotentiam ſuam indicare volens, ait:
Iob 38. *Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi ſi habes intelligentiam. quis poſuit menſuras eius, ſi noſti? vel quis tetendit ſuper eam lineam? ſuper quo baſes illius ſolidatæ ſunt? aut quis demiſit lapidem angularem eius?* Ac vt intelligamus, hæc opera omnipotentiæ Dei omni laude eſſe digniſſima, ſubiungit ſtatim idem Dominus: *Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei*. nimirum Angeli ſancti, qui ſimul creati ſunt cum cælo & terra, & ſunt quaſi quædam aſtra ſpiritualia & lucidiſſima, vt etiam filij Dei nomi-

Digitized by Google

nominari poſſint, vbi viderunt cælum & terram ex nihilo prodiiſſe, & in nihilo poſita, & tamen firmiſſimè fundata ſuper ſtabilitate ſua, cum ingenti ſtupore & iubilo laudauerunt Opificis omnipotentiam.

Nec minùs profundum eſt ad intelligendum, quòd Deus ſolo voluntatis imperio tam immenſas moles erexerit. nouimus enim in ædificijs ſine comparatione minoribus, quot inſtrumentis, quot machinis, quot adminiſtris architecti indigeant. Quis igitur cogitando aſſequatur, quomodo fieri poſſit, vt ſola interna voluntate, quæ extra volentem non egreditur, opera tam immenſa & tam varia fiant? Dixit Deus, Gen. 1. vtique apud ſe ipſum, nam Verbum Dei Ioan. 1. eſt in Deo, & eſt ipſe Deus: dixit, inquam, iubendo, & exprimendo imperium voluntatis, Fiat cælum, & factum eſt cælum: fiat terra, & facta eſt terra: fiat lux, fiat ſol, fiant ſtellæ, fiant arbores, fiant animantia, fiant homines, fiant Angeli; & facta ſunt omnia. Adde, quòd idem Deus poſſet, ſi vellet, iſta omnia & mundum vniuerſum vno nutu delere, vt legimus in libris Machabæorum. Sed & illud acce- 2. Mach. 8. dit profundum, quòd iſta omnia tam multa, & tam magna, & ex tantis membris vel partibus compoſita Deus momento fece-

rit. Apud nos ars & natura longo temporis ſpatio egent, vt opera ſua perficiant. Videmus herbas multo antè ſeminari, quàm naſci: arbores multis ſæpè annis egere, vt radices figant, vt ramos extendant, vt fructus producant: animantia fœtus longo tempore in vtero gerere, ac poſteà longo etiam tempore alere, antequam adoleſcant. Da arte nihil dico, quoniam notiſſimum eſt, opifices noſtros nihil niſi in tempore, eoque ſatis longo, perficere.

Quanta ergo in Deo potentia eſt, quæ dicto citiùs res maximas perficit? Nec diſputo, an Deus vno momento cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, abſoluerit: an integros ſex dies in rerum prima creatione conſumpſerit. Non enim quæſtiones explicandas, ſed aſcenſiones in Deum ex rerum conſideratione fabricandas ſuſcepi. Illud igitur eſt quod aſtruo & admiror, res ſingulas ab omnipotente Creatore momento fuiſſe perfectas. Ac de terra, & aqua, & aëre, & igne nemo ambigit, quin ſimul, & in momento, vt etiam omnes Angeli eodem momento, condita ſint. De firmamento, & diuiſione aquarum, notum eſt omnia illa facta eſſe per ſolam Verbi virtutem, dicentis, *Fiat firmamentum in medio aquarum*, & quidem in momento. Sequitur enim:

Digitized by Google

enim: *Et factum eſt ita.* quo loco S. Ioannes Chryſoſtomus, Dixit, inquit, ſolùm, & opus ſecutum eſt. ſicut etiam idem auctor ad illa verba, *Germinet terra herbam virentem, & factum eſt ita*: Quis, inquit, non obſtupeſcat cogitans, quomodo verbum Domini, *Germinet terra*, quaſi admirabili peplo terræ faciem varijs floribus adornet? vidiſſes ſubitò terram, quæ anteà deformis & inculta erat, decore ſuo & ornatu quaſi cum cęlo contendere. Et pòſt, ad illa verba, *Fiant luminaria*, ſic loquitur: Dixit ſolùm, & productum eſt hoc admirabile elementum, ſolem dico. Quid ſi addas, quòd eodem momento & eodem verbo lunam & ſtellas omnes idem Conditor fecit? Et ad illa verba, *Producant aquæ*, &c. ſic ait: Quæ lingua ad Opificis præconia ſufficiet? nam ſicut de terra dixit ſolùm, *Germinet*, & varia mox ac multiplex florum herbarumque apparuit copia; ſic & hîc dixit, *Producant aquæ*, & continuò tot reptilium volatiliumque genera condita ſunt, quot neque ſermone recenſeri poſſunt. *Quis igitur ſimilis tuî in fortibus Domine?*

Hom. 4. in Geneſim.

Hom. 5. in Geneſim.

Hom. 6.

Hom. 7.

Tu verò, anima mea, quanta ſit potentia Conditoris tui, iam planè intelligis, quæ per latitudinem ad omnia ſe extendit, per longitudinem ſemper durat, & ſine fatiga- Cap. v.

Digitized by Google

tione omnia portat & regit: per altitudinem attingit etiam ad ea facienda quæ impoſſibilia videntur, & re vera ſunt impoſſibilia omnibus alijs, ipſo ſolo excepto: per profunditatem ita res facit, vt modus faciendi omnem intelligentiam creatam ſuperet, cùm ex nihilo, & in nihilo, & ſine inſtrumentis, & ſine tempore, ſolo verbo & imperio faciat: *Ipſe dixit*, inquit
Pſal. 148 Propheta, *& facta ſunt; ipſe mandauit, & creata ſunt*. Ex quibus, ſi quid ſapis, colliges, quanti referat, vtrùm eum iratum vel placatum, hoſtem vel amicum habeas. Nam ſi hoſtem & iratum habeas, poteſt te ſubitò omnibus bonis ſpoliare, & omnibus replere miſerijs; neque vllus eſt, qui de manibus eius te liberare poſſit. quis enim cum Omnipotente contendere audeat? Si ſolus & nudus occurreres inimico tuo implacabili, ferro acutiſſimo te petenti, quid ageres? quàm ſudares, & palleres, & tremeres, & in genua prouolutus miſericordiam implorares? & tamen ille homo eſt, & fortè poſſes vel fugiendo, vel repugnando, & ferrum de manibus extorquendo te ipſe ab interitu liberare. Sed cum irato Deo quid ages? à quo nec fugere potes, cùm ſit vbique; nec illi reſiſtere, cùm ſit omnipotens; nec moras nectere,

ctere, cùm momento, & ſolo imperio agat? Non ſine cauſſa dixit Apoſtolus: *Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis.* Hebr. 10. Contrà verò ſi placatum & amicum habeas Deum, quis te felicior? poteſt enim, ſi vult; & vult, ſi amicus eſt, bonis omnibus te replere, & à malis omnibus liberare. Vtrùm autem iratum & hoſtem, an placatum & amicum habeas Deum, in manu tua eſt, dum vitam hanc ducis. Deus enim & per Prophetas, & deinde per Filium ſuum, ac per Apoſtolos eius in Scripturis ſanctis perpetuò clamat, inuitans peccatores ad pœnitentiam, & iuſtos ad obſeruantiam mandatorum, vt ſic vtroſque habeat amicos, vel potiùs filios chariſſimos, & heredes æterni regni ſui. Audi Ezechielem: *Viuo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à vijs veſtris peßimis, & quare moriemini domus Iſraël?* Ezech. 33. & infrà: *Impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conuerſus fuerit ab impietate ſua.* atque hoc quod Ezechiel clamat, Iſaias quoque & Ieremias, & Prophetæ ceteri clamant: vnus enim erat ſpiritus in omnibus, & idem per omnes clamabat. Audi Filium Dei, exordientem prędicationem ſuam: *Cæpit Ieſus*, inquit Matthæus, Matth. 4.

Digitized by Google

thæus, *prædicare, & dicere, Pænitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* Audi Apoſtolum Paulum de ſe, & de coapoſtolis ſuis loquentem in poſteriore ad
2.Cor.5. Corinthios: *Pro Chriſto*, inquit, *legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos; obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo.* Quid clarius? quid dulcius? Apoſtolus nomine Chriſti nos obſecrat, vt velimus reconciliari cum Deo, & placatum habere, non iratum. Quis ambigere poteſt de miſericordia Dei, ſi ſeriò reuertatur ad eum? excipiet omnino reuertentes, quo-
Luc.15. modo excepit filium prodigum amantiſſimus Pater. Vbi verò reuerſi fuerimus, & indulgentiam perceperimus, quid à nobis poſtulat, vt amici & filij eſſe perſeueremus,
Matth.19. niſi vt mandata eius cuſtodiamus? *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*, inquit Dominus. Ac ne fortè dicas, Sine auxilio Dei non poſſunt mandata ſeruari: audi ſanctum Auguſtinum in explicatione Pſalmorum, qui loquens de præcepto omnium difficillimo, id eſt, de vita ponenda pro
Auguſt. in Pſal. 56. fratribus, ſic loquitur: *Non imperaret hoc Deus, vt faceremus, ſi impoſſibile iudicaret, vt hoc ab homine fieret. & ſi conſiderans infirmitatem tuam deficis ſub præcepto, conſortare in exemplo. Sed etiam exemplum*

multum

multum eſt ad te: adeſt ille qui præbuit exemplum, vt præbeat & auxilium. Ac vt in ore duorum ſtet omne verbum, audi S. Leonem: *Iuſtè*, inquit, *Deus inſtat præcepto, quia præcurrit auxilio.* Quid ergo times, anima, viam mandatorum ſecure ingredi, cùm ille præcurrat, qui potenti auxilio gratiæ ſuæ facit *praua in directa, & aſpera in vias planas?* Hoc videlicet auxilio præcurrente, iugum Dñi efficitur ſuaue, & onus leue. & Apoſtolus Ioannes clamat: *Et mandata eius grauia non ſunt.* Sed & ſi grauia tibi videantur, cogita quanto grauiora erunt tormenta gehennæ: nec audeas, niſi inſanis, iſta velle experiri. ſed illud cogita, & recogita, & numquam obliuiſcaris, nunc tempus eſſe miſericordiæ, poſteà iuſtitiæ: nunc liberum eſſe peccare, poſteà neceſſarium pœnas grauiſſimas luere: nunc poſſe hominem cum Deo facilè tranſigere, & exiguo labore pœnitentiæ magnam indulgentiam obtinere, & breui luctu ſempiternum fletum redimere: & contrà, nunc quolibet opere bono ex charitatis virtute prodeunte poſſe regnum cælorum comparari, poſteà non poſſe totius mundi opibus vnam guttam aquæ frigidæ impetrari.

Serm. 16. de Paſſione Domini.

Iſaiæ 40.

Matth. 11.

1. Ioan. 5.

Digitized by Google

GRADVS DVODECIMVS

Ex conſideratione magnitudinis ſapientiæ Dei per ſimilitudinem magnitudinis corporalis.

Cap. I. Rom. 16. QVAM verè ſcripſerit Apoſtolus in extrema Epiſtola ad Romanos, ſolum Deum eſſe ſapientem, facilè intelliget, qui attentè conſiderare voluerit latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profundum ſapientiæ Dei. Ac vt incipiamus à latitudine, latiſſima eſſe dignoſcitur ſapientia Dei; quoniam Deus omnia quæ ſunt in rerum natura, à primo Angelo vſque ad vltimum vermiculum, diſtinctè perfecteque cognoſcit: nec ſolùm nouit integras ſubſtantias, ſed etiam partes, proprietates, virtutes, accidentia, actiones. Hinc ſunt illa: Iob 14. *Tu quidem greſſus meos dinumeraſti*, & : Prou. 5. *Reſpicit Dominus vias hominis, & omnes greſſus eius conſiderat*. Quòd ſi numerat & conſiderat greſſus ſingulos, quanto magis actiones mentis, ſiue bonas, ſiue malas? & ſi Deus in numerato habet capillos noſtros, iuxta Matth. 10. verbum Domini: *Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt*: quanto magis nouit omnia membra corporis, & omnes virtutes

tutes animorum? Et ſi numerum nouit arenarum maris, & guttarum pluuiæ, vt colligitur ex Eccleſiaſtico; quantò magis noſſe Eccli. 1.
credendus eſt numerum ſtellarum & Angelorum? Et ſi omnia verba otioſa omnium hominum adducet in iudicium, vt Dominus ipſe teſtatur; certè aures eius omnes voces omnium hominum ſimul exaudiunt, nec ſolùm voces corporum, ſed etiam animorum, id eſt, cogitationes & deſideria. Quanta igitur, & quàm immenſa eſt hæc latitudo ſapientiæ, quæ ſimul omnia quæ ſunt, & quæ fuerunt, & quæ erunt, & quæ eſſe poſſunt, comprehendit? nec tamen diuina mens ex tanta rerum ſingularum & inferiorum varietate vileſcit, vt ſtulta ſapientia quorumdam Philoſophorum cenſuit: id enim fortè ſuſpicari poſſemus, ſi Deus à rebus ſcientiam mendicaret, vt nos facimus; ſed cùm omnia in eſſentia ſua videat, nullum eſt periculum vilitatis. Quamquam longè nobilius eſt mendicando ſcientiam aſſequi, quod eſt hominum, quàm ſcientia omnino carere, quod eſt brutorum: quemadmodum præſtantius eſt, cæcum eſſe, quod eſt animantium, quàm ſine cæcitate aptum non eſſe ad videndum, quod eſt lapidum: nec cetera membra corporis nobiliora ſunt

Matth. 12.

 oculis,

Digitized by Google

oculis,quia cæca eſſe non poſſunt,ſed nobiliores ſunt oculi, cùm videndi facultatem habeant, quamuis & cæci poſſint eſſe, vt
Libr. 12. cap. 1. rectè diſputat ſanctus Auguſtinus in libris de Ciuitate Dei. Hinc verò,anima mea,ſollicita eſſe debes in omni loco & tempore, quid agas, quid loquaris, quid cogites,cùm nihil vmquam agas, loquaris, cogites, niſi vidente,audiente,attendente Deo. Etenim ſi mala nulla facere vel loqui auderes, quauis etiam grauiſſima ſtimulante cupiditate,ſi te videri vel audiri ab homine crederes;quomodo audes ea cogitare,inſpectante
Epiſt. 109. & indignante Deo? *Eſto*,inquit ſanctus Auguſtinus in Regula Sanctimonialium, *à nemine hominum videatur; quid faciet de illo ſuperno inſpectore, quem latere nihil poteſt?* Et ſanctus Baſilius in libro de Virginitate, alloquens virginem in cubiculo clauſam,& ſolam, admonet eam, vt reuereatur Sponſum vbique præſentem,& huius Patrem,& Spiritum ſanctum, & Angelorum innumerabilem multitudinem,& cum his Patrum
Libr. de Virginitat. ſanctos ſpiritus: *Nullus enim horum*, inquit, *eſt, qui non vbique omnia videat.* O te beatam animam meam ſi ſemper in hoc theatro eſſe te ſentires,etiam in medijs noctium tenebris & ſilentio; quàm perfectam vitam inſtitueres, quàm diligenter leuitatem &

euaga-

Digitized by Google

euagationem omnem vitares? Hoc nimirum eſt, quod Abrahamo Patriarchæ dixit aliquando Dominus: *Ambula coram me, & eſto perfectus*. id eſt, Cogita te à me ſemper videri, & eris ſine vlla dubitatione perfectus. Gen. 17.

Longitudo ſapientiæ in cognitione futurorum ſe prodit. ſic enim acutè Deus videt, vt ab ipſa æternitate viderit quæ futura ſunt in tempore nouiſſimo, & vltrà vſque in æternum. qua certè longitudine nihil maius cogitari poteſt. *Intellexiſti*, inquit Dauid in Pſalmis, *cogitationes meas de longè*. & paulò pòſt: *Tu cognouiſti omnia, nouiſſima & antiqua*. id eſt, omnia futura, & omnia præterita. Pleni ſunt libri Prophetarum prædictionibus clariſſimis atque veriſſimis, quas non ipſi per ſe, ſed, vt canit Zacharias, Deus *locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſæculo ſunt, Prophetarum eius*. Atque adeò hæc præuiſio & prædictio propria eſt Dei ſolius, vt ipſe Deus per Iſaiam dicat: *Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dij eſtis vos*. Ac vt pauca de multis conſideremus; Iſaias ſic loquitur: *Hæc dicit Dominus chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubijciam ante faciem eius gentes, & dorſa regum vertam*, &c. Vbi prædicitur monarchia Perſarum, & nomi- CAP. II. Pſal. 138. Luc. 1. Iſaiæ 41. Iſaiæ 45.

Digitized by Google

nominatur proprio nomine Cyrus, rex primus Perſarum; & ſubiungitur ratio, cur Deus exaltare voluerit Cyrum, quia videlicet relaxaturus erat captiuitatem Babylonicam. quæ omnia poſt annos circiter ducentos impleta ſunt. Daniel quoque per ſimilitudinem ſtatuæ ingentis, cuius caput erat aureum, pectus argenteum, venter & femora ærea, pedes partim ferrei partim fictiles, apertiſſimè prædicit quatuor monarchias, Babyloniorum, Perſarum, Græcorum, & Romanorum, & tempore vltimæ monarchiæ regnum Chriſti, id eſt, Chriſtianam Eccleſiam, omnibus illis regnis maiorem. ac deinde tam apertè deſcribit bella ſucceſſorum Alexandri Magni, vt infideles aliqui ſuſpicati ſint, ea ſcripta fuiſſe poſt bella illa finita. Ac vt omittam cetera, Chriſtus ipſe apud Lucam deplorans euerſionem Ieroſolymæ, quæ poſt annos multos futura erat, ita diſtinctè & ſingillatim omnia deſcribit, ac ſi non futuram, *ſed* præteritam narrare voluiſſet. Omitto prædictiones alias innumerabiles, quarum, vt dixi, Prophetarum libri pleniſſimi ſunt. Porrò Aſtrologi, & quicumque alij diuinatores, qui quaſi ſimiæ Dei videri volunt, omnino deridendi ſunt. Nec enim fieri poteſt, vt de rebus futuris contingentibus, ac

Dan. 2.

Dan. 11.

Luc. 19.

præſer-

Digitized by Google

præſertim liberis, vera prædicant, niſi fortè aliquando caſu veritatem attingant: nam cùm omnibus cauſſis neceſſarijs, contingentibus, liberis, voluntas Dei præſideat, & præemineat, & poſſit cauſſas inferiores, quando libuerit, impedire; nemo vera prædicere poteſt, niſi cui Deus voluntatem ſuam manifeſtare voluerit, vt ſæpè Prophetis ſuis manifeſtauit. Atque adeò hoc verum eſt, vt dæmones per hoc potiſſimùm dij haberi voluerint, quòd oracula funderent, & futura prædicerent, vt teſtatur ſanctus Auguſtinus in lib. De ciuitate Dei. Lib. 18.
Sed idem eximius Doctor Eccleſiæ in lib. cap. 24.
De diuinatione dæmonum apertè demonſtrat, tam falſam eorum diuinationem eſſe, quàm falſa ipſorum diuinitas eſt. nihil enim apertè dicunt, niſi quod ipſi facturi ſunt, vel quod alibi iam factum, ipſi velocitate naturæ referunt quaſi futurum ijs qui longè abſunt; vel quod ex diuturna experientia futurum eſſe coniectant. quomodo etiam multa de ventis nautæ, de pluuijs agricolæ, de morbis medici prædicere ſolẽt. Quæ verò dęmones de futuris interrogati neſciunt, ea per ambages & æquiuoca verba reſpondent: & cùm falſa comperiuntur, interpretibus & coniectoribus culpam attribuunt. Solus ergo Dominus Deus noſter, cuius ſapientiæ

Digitized by Google

pientiæ non eſt numerus, vera fundit oracula, ac de futuris quibuſque etiam contingentibus & liberis vera prædicit.

CAP. III. Iam verò diuinæ ſapientiæ altitudo celſiſſima eſt, & omnem ſublimitatem ſapientiæ hominum vel Angelorum longiſsimè ſuperat. Altitudo ſapientiæ ex obiecti, potentiæ, ſpeciei, & actus nobilitate dignoſcitur. Obiectum ſapientiæ Dei non ſolùm naturale, ſed etiam proportionatum, eſt ipſa diuina eſſentia; quæ vſque adeò ſublimis eſt, vt neque humano neque Angelico intellectui proportionatum obiectum ſit. Itaque ne ſupremi quidem Angeli ad Deum videndum conſcendere poſſunt, niſi per lumen gloriæ euehantur. atque hæc eſt cauſſa, cur Deus inuiſibilis in Scripturis ſanctis eſſe dicatur: *Regi ſæculorum immortali, inuiſibili ſoli Deo*, inquit Apoſtolus in priore ad Timotheum. Qui etiam poſteà addit, Deum lucem habitare inacceſsibilem. Deinde potentia, quæ in nobis *eſt* accidens, in Deo diuina ſubſtantia eſt, ac per hoc longè ſublimior & altior quàm in nobis. Species autem tanto altior eſt, quanto plura repræſentat, ac per hoc Angeli quò ſpecies habent vniuerſaliores & pauciores, eò altiorem ſcientiam habere dicuntur. Quanta igitur eſt altitudo ſapientię Dei, qui

1. Tim. 1.

1. Tim. 6.

Digitized by Google

non aliam ſpeciem habet, quàm eſſentiam ſuam, quæ vna eſt, & ſola Deo ſufficit ad ipſum Deum, & res omnes creatas, aut creandas, aut etiam quæ poſſent creari, vel repræſentandas vel cognoſcendas?

Denique illà ſcientia vel ſapientia nobilior atque altior eſſe dicitur, quæ per pauciores actus plura cognoſcit: Deus autem vnico ſolùm intuitu, qui ſemper in eo viget & immutabilis permanet, & ſe ipſe & cetera omnia perfectè cognoſcit. Sola igitur ſapientia Dei nobiliſſima atque altiſſima dici debet. Erige nunc, anima mea, oculos tuos, & vide quantum diſtet ſcientia tua à ſapientia Conditoris tui. Tu enim per multos actus huc atque illuc diſcurrendo vix rem vnam perfectè cognoſcis: Conditor autem tuus contrà, per vnum actum res omnes, & ſe ipſe clariſſimè ac diſtinctiſſimè intuetur. Et tamen tu ipſa, nunc in tenebris iacens, potes ſi velis pennis fidei & charitatis tam altè conſcendere, vt poſt corporis mortalis depoſitionem à claritate in claritatem transformata, in lumine Dei lumen Deum videas; & ſimilis effecta Deo, tu quoque vno intuitu, eoque in æternum manente Deum in ſe, & te, ac res omnes creatas in Deo ſimul videre. *Quid enim non videt*, inquit ſanctus Gregorius in Dialogis, *qui*

2. Cor. 3. Pſal. 35.

Libr. 4. cap. 33.

qui videntem omnia videt? & *quæ erit illa voluptas*, illa gloria, illa rerum omnium copia, *cùm admiſſa ad inacceſſibilem lucem, omnium bonorum Domini tui particeps eris?* Regina Saba cùm Salomonis ſapientiam audiuiſſet, & ordinem miniſtrorum domus eius ſapienter diſpoſitum vidiſſet, ita obſtupuit, vt non haberet vltrà ſpiritum (ſic loquitur Scriptura) & exclamauit: *Beati viri*
3.Reg. 10. *tui, & beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam.* Et quid ſimile habet ſapientia Salomonis cum ſapientia Dei, qui ſolus ſapiens, & ipſa ſapientia eſt? & quid eſt ordo miniſtrorum Salomonis comparatus cum nouem ordinibus Angelorum Dei, quorum millia millium miniſtrant ei, & decies centena millia aſſiſtunt ei? Certè ſi vel modicum iſta guſtares, nihil non moueres, nihil non faceres, nihil non libentiſſimè patereris, vt Deum pro-
1. Pet. 5. mereri poſſes. Humiliare ergo interim ſub potenti manu Dei, vt te exaltet in die viſitationis: humilia intellectum ad fidem, vt exalteris ad viſionem: humilia & voluntatem ad obedientiam mandatorum, vt exal-
Rom. 8. teris ad libertatem gloriæ filiorum Dei: humilia & carnem ad patientiam & labores, vt glorificatam Deus exaltet ad requiem ſempiternam.

Reſtat,

Digitized by Google

Reſtat, vt profunditatem ſapientiæ Dei conſideremus, quæ præcipuè in ſcrutatione renum & cordium, id eſt, in cognitione cogitationum & cupiditatum humanarum, præſertim futurarum, poſita eſſe videtur. Hinc enim legimus: *Homo videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor.* &: *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.* &: *Intellexiſti cogitationes meas de longè, ſemitam meam, & funiculum meum inueſtigaſti, & omnes vias meas præuidiſti.* &: *Ipſe nouit abſcondita cordis.* &: *Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile; quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes.* quo loco Septuaginta interpretes verterunt, Profundum eſt cor hominis, & inſcrutabile. Atque hunc locum exponens S. Hieronymus admonet, rectè probari Chriſtum eſſe Deum, quia videbat cogitationes hominum, quas ſolus Deus videre poteſt. *Et cùm vidiſſet Ieſus cogitationes eorum. Ipſe verò ſciebat cogitationes eorum. Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris?* Igitur omnis cogitatio & cupiditas humana, etiam præſens, & reipſa exiſtens, profunda eſt valdè, vt neque Angeli, neque dæmones, neque homines ad eam inueſtigandam penetrare valeant: ſed longè profundior eſt cogitatio vel cupiditas futura. hanc enim non ſolùm nequeunt homi-

CAP. IV.

1. Reg. 16.

2. Paral. 6.

Pſal. 138.

Pſal. 43.

Ierem. 17.

Matth. 9.

Luc. 6.

Marc. 2.

Digitized by Google

nes vel Angeli penetrare; ſed nec penetrare certè poſſunt, qua via Deus, qui eas ſolus nouit, ad eas inueſtigandas progrediatur. Atque hoc videtur ſignificare voluiſſe Dauid in Pſalmo, cùm ait: *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me.* Illud enim *ex me*, phraſi Hebræa ſignificat præ me, vel ſuper me; vt ſenſus ſit: Mirabilior eſt ſcientia tua, quàm vt ego intelligere poſſim, quomodo illa ſe habeat. Ideò enim ſubiungit: *Confortata eſt, & non potero ad eam.* id eſt, Eleuata eſt ſuper notitiam meam, & non potero ad eam capiendam vlla ratione conſcendere. Loquitur autem de ſcientia cogitationum futurarum. Dixerat enim: *Intellexiſti cogitationes meas de longè; & omnes vias meas præuidiſti.* De harum igitur cogitationum & viarum prænotione dicit: *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam.* Poteſt fortaſſe reſponderi, Deum videre cogitationes iſtas futuras in æternitate ſua, cui omnia ſunt præſentia, vel in prædeterminatione voluntatis ſuæ. Sed ſi ita eſſet, non eſſet mirabilis ſcientia iſta: nam & nos poſſumus facilè ſcire quæ facturi ſumus, vel quæ nobis præſentia ſunt. Scriptura verò dicit, Deum ſcrutari renes & corda, atque ibi videre, quid homo cupiat, vel cogitet, aut quid poſteà cupiet,

Pſal. 138

vel

Digitized by Google

vel cogitabit. Hoc verò eſt prorſus admirabile, quomodo Deus ſcrutando renes & corda, videat quod ibi nondum eſt, & quod ex libertate voluntatis pendet, an aliquando erit. Igitur ſicut ad altitudinem potentiæ Dei pertinet, vt ex nihilo faciat aliquid, & vocet ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt; ſic ad profunditatem ſapientiæ Dei pertinet, vt ſcrutando renes & corda, videat quod ibi nondum eſt, ac ſi iam eſſet, quod ſine dubio erit.

Sed quia non quæſtiones diſputandas, ſed animam excitandam, & in Deum eleuandam ſuſcepi; excitare, anima mea, & leua te ſuper te, vt Ieremias admonet, & cogita profundam illam abyſſum ſapientiæ Dei, quæ ſcrutatur intima cordis, & multa ibi videt, quæ cor ipſum non videt. O beatiſſime Petre, cùm dicebas Dño, *Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo*; certè non duplici corde loquebaris, ſed ſincero ac recto: nec in corde tuo videbas fragilitatem illam, quam in eo Dominus tuus videbat, cùm diceret: Antequá gallus cantet bis, ter me negabis. Videbat enim medicus peritiſſimus in corde tuo infirmitatem, quam tu non videbas; & verum fuit quod prædixit medicus, non quod iactauit ægrotus. Sed gratias age medico, qui vt præuidit

Cap. v.

Thren. 3.

Matth. 26.

Digitized by Google

& prædixit morbum futurum: ſic potenti medicina pœnitentiam animæ tuæ diuinitus inſpirauit, & morbum citò curauit. O bone, ô pie, ô ſapientiſſime & potentiſſime medice, *ab occultis malis meis munda me.* Quanta ego non deploro, nec lacrymis lauo, quia non video? Adſit mihi gratia tua, qui ſcrutaris renes & corda: & quas ego cupiditates malas, & opera etiam mala non video, tu qui vides, oſtende; & piè reſpiciens, produc fontem lacrymarum; vt dum tempus eſt lauentur, & deleantur per gratiam tuam. Amen.

Pſal. 18.

GRADVS TERTIVSDECIMVS

Ex conſideratione ſapientiæ practicæ.

Cap. I.

CONSIDERAVIMVS ſapientiā Dei theoricam: nunc ſapientia practica conſideranda eſt, quam etiam effectricem dicere poſſumus. Habet hæc ſapientia ſuam latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profunditatem. Latitudo ex creatione cognoſcitur, longitudo ex conſeruatione rerum creatarum, altitudo ex opere redemptionis, profunditas ex prouidentia & prædeſtinatione. Ac vt à creatione incipiamus, Deus omnia in ſapientia fecit, vt dicitur in Pſalmis, & effudit illam ſuper omnia opera ſua,

Pſal. 103.
Eccli. 1.

Digitized by Google

ſua, vt ſcribit Eccleſiaſticus. Itaque ſicut ex creatione rerum omnium ex nihilo cognoſcimus potentiam Opificis; ſic ex artificio admirabili, quod in ſingulis cernimus, admiramur ſapientiam Conditoris. Diſpoſuit enim omnia & ſingula in menſura, & numero, & pondere, vt dicit Sapiens. Sap. 11.
Atque hic eſt ſapor, quo condiuit omnia Deus, vt ex eo ſapore cognoſcamus, quàm ſapida ſit ipſa ſapientia, & quàm amabilis ac deſiderabilis. Res igitur omnes creatæ certam habent menſuram, certum numerum, & certum pondus: tum, vt diſtinguantur à Deo, qui non habet menſuram, quia eſt immenſus; nec numerum, quia eſt ſummè vnus, & ſimplex, quo ad eſſentiam; nec pondus, quoniam eius æſtimatio & pretium ſuperat omnem æſtimationem & pretium: tum, vt bonæ & pulchræ ſint; ac veriſſimè dixerit Moyſes: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona.* Gen. 3.
Habent igitur cunctæ res eam menſuram, quæ neceſſaria eſt ad finem conſequendum, cuius gratia factæ ſunt: nec poteſt illi menſuræ aliquid addi vel detrahi, quin res deformis vel inutilis, ac per hoc minùs bona reddatur. *Cuncta fecit* Deus *bona in tempore ſuo*, inquit Eccleſiaſtes, *nec poſſumus eis quidquam addere, vel detrahere quæ fecit Deus vt timeatur.* Eccle. 3.

Digitized by Google

Igitur cælo dedit Deus menſuram ampliſſimam, quoniam omnia inferiora ambitu ſuo complecti debet: aëri multo minorem quàm cælo, ſed maiorem quàm terræ & aquis, quæ vnum globum efficiunt, & ab aëre vndique continentur. Elephanto menſuram corporis maximam attribuit, vt onera maxima, & ipſas turres hominibus refertas portaret. Equum paulò minorem, quòd ad vnum ſolum equitem gerendum factus eſſet; auiculas minutas fecit, vt in ramis arborum nidum ſuſpendere poſſent; apes, & formicas minutiſſimas, vt in foraminibus vel aluealriorum vel terræ deliteſcerent. Hoc idem de numero dicere poſſumus. Vnum creauit Deus ſolem, quoniam ad illuſtrandam omnem terram, & diem ſuo ſplendore faciendum, ſol vnus ſatis erat: lunam quoque fecit vnam, quoniam ad noctem illuminandam vna ſufficiebat: ſtellas plurimas eſſe voluit, vt cùm ſol & luna abeſſent, quod in coniunctione ſolis & lunæ contingit, tenebras noctis vtcumque diſcuterent. Nec ſolùm rebus omnibus in communi numerum neceſſarium aſſignauit, ſed etiam rebus ſingulis numerum partium ita conſtituit, vt nihil addi vel minui poſſit. Attribuit Deus homini duos oculos, duas aures, duas manus, duos pedes,

naſum

Digitized by Google

naſum vnum, os vnum, pectus vnum, caput vnum; & res pulcherrima & ornatiſſima apparuit: inuerte ordinem, pone alicui homini vnum oculum, duos naſos; vnam auriculam, duo ora; vnam manum & vnum pedem, duo pectora & duo capita; nihil fœdius, nihil inutilius fieri poterit. Denique pondus, id eſt, æſtimationem vnicuique rei Deus attribuit, quam eius natura requirebat. Porrò nomine ponderis ſiue pretij, qualitates intelligimus, quæ bonas res & pretioſas reddunt. Hæc enim tria res omnes perficiunt: numerus partium, qui neceſſarius eſt vt nulla omnino deſit; commenſuratio, ſiue apta proportio partium; denique qualitates internæ, ſiue externæ, vt ſuauitas coloris in externa ſuperficie corporis, & virtus interna, quæ ad actiones varias vtilis vel neceſſaria eſt. Sed eſt omnino admirandum, quantam vim Deus rebus quibuſdam exiguis ac paruiſſimis attribuerit, vt videatur potentiam ſuam in rebus magnis, ſapientiam in paruis oſtendere voluiſſe. Quis capiat, quanta virtus inſit in grano ſinapis? quod minimum eſt omnibus ſeminibus, vt vix oculis diſcerni poſſit, & tamen in eo latet arbor magna, vt etiam aues habitent in ramis eius, vt Veritas in Euangelio Matth. 13.

Digitized by Google

loquitur. Neque hoc eſt proprium ſinapis, ſed commune omnibus ſeminibus, in quorum virtute radices, trunci, rami, folia, flores, & fructus maximarum arborum deliteſcunt. Certè ſi hoc ipſum experimento manifeſto non didiciſſemus, non facilè perſuaderi poſſet hominibus, ex tantulo ſemine tantam molem rerum diuerſiſſimarum exoriri vmquam potuiſſe. Quis item capiat, in formica, in culice, in pulice, in alijs minutiſſimis animalculis eſſe pedes, qui velociſſimè moueantur; eſſe caput, eſſe cor, eſſe ſenſus externos & internos; eſſe ſuo quodam modo, quamuis admodum imperfecto, prudentiam atque iudicium? Quis denique capiat, in ijſdem, & alijs id genus animalculis minutiſſimis & tenuiſſimis, eſſe tantam vim terebrandi & perforandi carnes viuas, vt non ſolùm hominibus moleſtiſſima ſint, ſed etiam elephanti & leones à culicibus terreantur? Magnus igitur Dominus, & magna ſapientia eius, vt in maximis, ſic etiam in minimis. Admiratus eſt aliquando princeps ille medicorum, quamuis ethnicus, artificium Dei, quod in manu humana cernitur, & exclamauit in laudem Conditoris. Quid te, Chriſtiane, facere oporteret, qui non ſolùm hominum & ceterorum animantium corpora, ſed

Galen. in lib. De partibus.

etiam

Digitized by Google

etiam cælum, & ſtellas, & Angelos, & mentes hominum immortales incredibili ſapientia ab eodem ſapientiſſimo Conditore creata fuiſſe non dubitas?

Iam verò longitudo ſapientiæ practicæ in conſeruatione rerum elucet, vt eius latitudinem in creatione lucere iam diximus. Igitur ſapientia Dei magna & admirabilis, in rerum creatarum, ac potiſſimùm corruptibilium, conſeruatione & duratione conſpicitur.

Ac primùm ſi quis cogitet, quomodo Deus nutriat & augeat herbas, plantas, animantia, & ipſa hominum corpora, vt conſeruentur quanto diutiùs poſſunt, omnino ſtupore quodam attonitus non poterit ſatis mirari ſapientiam Dei: nam ex terra & aqua nutrit herbas & plantas, & facit vt alimentum illud tranſeat à radicibus ad truncum, & à trunco ad ramos & folia, & fructus à vi quadam ſurſum trahatur, & omnia penetret ratione & modo prorſus admirabili. Sic etiam ex herbis, & pomis, & ex ipſa carne animantium nutrit animantia nonnulla, & ipſos homines, & facit vt alimentum intret, & penetret ad omnes partes corporis, internas & externas, tanta facilitate & ſuauitate, vt incredibile videatur. Agit Deus inſtar medici doctiſſimi & humaniſſimi, CAP. II.

Digitized by Google

qui pharmaca ſic nouit condire, vt non ſolum facilè, ſed etiam libenter ab ægrotis ſumantur. Cibi enim ſine dubio medicamenta ſunt, quæ niſi à mortalibus ſæpiùs accipiantur, mortem vitare non poſſunt. Sed amantiſſimus & ſapientiſſimus medicus noſter Deus primò ſaporem indidit cibis, vt cum delectatione ſumantur: deinde variauit infinitis modis ad tollendum faſtidium: denique per varias alterationes in ore & ſtomacho, in hepate, in corde, conuertit cibum in ſuccum adeò tenuem & ſubtilem, vt ſine ſciſſione vel dolore tranſeat per omnes venas, & venulas, & poros corporis, atque ad omnes partes carnis, oſſium, neruorum penetret, nobis non ſentientibus, vel etiam dormientibus. Admirantur Philoſophi naturæ ſolertiam & artem, cùm iſta ſpeculantur. Sed quæ eſſe poteſt in rebus inanimis, vel ſenſus & rationis expertibus, ſolertia? Non igitur naturæ ſolertia, ſed Conditoris ſapientia admiranda eſt, quæ & naturam fecit, & modum adinuenit quo iſta mirabilia fierent. Audi Sa-
Math.6. pientiam Dei loquẽtem in Euangelio: *Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt; non laborant, neque nent, & Deus ſic veſtit.* Non igitur naturæ ſolertia, ſed Deus facit vt lilia creſcant, & tam decoris quaſi veſtibus induan-

Digitized by Google

induantur. Quod idem de nutritione & incremento viuentium omnium dici poteſt, Apoſtolo teſtante; qui ait: *Neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus*. Et ſi tam admirabili modo ſapientia Dei paſcit & nutrit, & in vita mortali conſeruat plantas & animalia; cogita, ſi potes, anima, quomodo in æterna vita paſcit Deus mentes Angelorum & hominum? In terris enim terrenis cibis, ſed à diuina ſapientia conditis alimur; in cęlo verò ſapientia ipſa eſt cibus & potus in æternum viuentibus. O te beatam, ſi intimè penetrares, quid ſit, Erit *Deus omnia in omnibus*. quid, inquam, ſit, Deum, ſummum & infinitum bonum, eſſe Sanctis omnibus victum, & amictum, & vitam, & omnia. Certè præſentia faſtidires omnia, & ſola quæ ſurſum ſunt, ſaperes & quæreres.

1. Cor. 3.

1. Cor. 15.

Coloſſ. 3.

Sed pergamus ad cetera. Illud item ſimile miraculo eſt, quòd in conſeruanda & propaganda vita mortalium Deus attribuit rebus tenuiſſimis motum continuum, ac ſine fatigatione longiſſimum. Multùm omnino laborauerunt homines, vt horologium conſtruerent, in quo rotæ vi ponderum ad viginti quatuor horas ſine intermiſſione decurrerent. Quanta igitur ſapientia Deus facit, vt vis nutritiua perpe-

Digitized by Google

tuò, & ſine vlla intermiſſione operetur toto tempore, quo plantæ, vel animalia viuunt? atque etiam vt pulmones & arteriæ ſine intermiſſione moueantur ad annos ſeptuaginta, vel plures? neceſſe eſt enim vim nutritiuam operari, & pulmones atque arterias moueri, ab initio vitæ vſque ad finem. Itaque in ijs qui ad annos octoginta vel nonaginta viuendo perueniunt, per idem tempus neceſſe eſt pulmones & arterias in ijſdem ſemper moueri. Et ante diluuium cùm homines ad annos nongentos peruenirent, oportuit pulmones & arterias, res videlicet fragiles & tenues, ad annos nongentos ſine vlla intermiſſione vel requie perpetuò agitari. Certè, qui iſta non mirantur, & ex iſtis ſapientiam Dei non ſuſpiciunt & adorant, eos lumine ſapientiæ omnino carere neceſſe eſt.

Accedit tertiò, quòd ſapientia Dei, quamuis poſſet ſine vllo labore hominum & animantium ceterorum, atque etiam ſine *miniſterio* ſolis & aliarum ſecundarum cauſſarum, herbas & arbores producere & conſeruare, vt paratum haberent omnia viuentia cibum ſuum, voluit tamen vti miniſterio ſecundarum cauſſarum, & labore atque induſtria hominum & animantium ceterorum, vt non languerent otio, ſed vires

ſuàs

Digitized by Google

ſuas exercerent omnia. Ac voluit etiam vt inter homines alij diuites eſſent, alij pauperes, vt haberent omnes occaſionem colendæ virtutis, & vinculo charitatis colligarentur. Hinc enim fit, vt diuites liberalitatem & miſericordiam, pauperes patientiam & humilitatem exerceant: & diuites egeant opera pauperum ad agros colendos, & pecora nutrienda, & variis artibus paranda, quæ neceſſaria ſunt omnibus; & pauperes contrà diuitum opera indigeant, qui eis pecunias & inſtrumenta præbeant, quibus ipſi victum ſibi, & veſtimenta, atque alia neceſſaria comparent. Neque eſt cur pauperes de diuina ſapientia conquerantur. Deus enim, qui omnia nouit, & omnes diligit, vnicuique dedit quod ei ad vitam ſempiternam obtinendam vtilius eſſe præuidit. Quomodo in terris medici ægrotis quibuſdam inediam imperant, & venam ſecant; alijs vinum & carnes indulgent, & vt recreentur, iubent. Plurimi nunc certè pauperes ſalutem æternam conſequuntur, qui ſi diuites fuiſſent, in ęternum periiſſent. Et quamuis diuites quoque ſalui eſſe poſſint, ſi diuites eſſe ſtudeant in operibus bonis, & facilè ac libenter tribuant, quod ad communicandum, non ad recondendum à communi Domino acceperunt: tamen

Digitized by Google

negari non poteſt, quin via ad vitam æternam tutior, & planior, & expeditior ſit paupertas, quàm diuitiæ. Non decipit nos
Matth. 19. diuinus Magiſter, qui ait: *Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum*
Luc. 6. *cælorum*. & iterùm: *Beati pauperes, quia veſtrum eſt regnum Dei*. & : *Væ vobis diuitibus, quia habetis conſolationem veſtram*. Neque decipit nos Apoſtolus, cùm ait in
1. Tim. 6. priore ad Timotheum: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.* Et quod Dominus & Apoſtoli verbo docuerunt, idipſum confirmarunt exemplo. De ſe enim Dominus
Luc. 9. dicit: *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos; Filius autem hominis non habet*
1. Cor. 4. *vbi caput reclinet*. & Apoſtolus de ſe & coapoſtolis ſuis ait: *Vſque in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus*; id eſt, propriam domum non habemus. Neque dubitari poteſt, quin ſapientia Dei, & filij ac diſcipuli Sapientiæ, viam ad vitam planiſſimam & tutiſſimam elegerint. Sed quia *ſtul-*
Eccle. 1. *torum infinitus eſt numerus*, pauci viam hanc ſponte eligunt, plurimi autem ab ea toto affectu viribuſque declinant.

Poſtre-

Poſtremum illud eſt, in quo longitudo diuinæ ſapientiæ cernitur, quòd quemadmodum ipſa æterna eſt, ſic rebus omnibus inſtinctum viuaciſſimum indidit conſeruandi ſui, ac vitam vel eſſe ſuum, quo poſſint, diutiùs propagandi. Videmus homines cùm in periculo vitæ ſe conſtitutós cernunt, omnia mouere, nec vllis opibus aut laboribus parcere. Videmus animantia omnia ſupra vires cum robuſtioribus pugnare, ne vitam amittant. Videmus lucernam ardentem, cùm proxima extinctioni eſt, bis térve ſe ipſam excitare, & magná flammam emittere, vt viribus totis cum extinctione colluctari videatur. Videmus guttas aquæ aliquando pendere de ligno vel lapide, ſeque in orbem redigere, & quamdiu poſſunt ſe ipſas ſuſtinere, ne diffluant & pereant. Videmus grauia contra naturam aſcendere, & leuia item contra naturam deſcendere, ne detur vacuum, & ipſa diſiuncta à rebus alijs conſeruari non poſſint. Sed mirabilius eſt, quòd ad propagandam ſpeciem tam vehementem affectum indiderit Deus parentibus erga proles, vt omnino incredibile videatur. Videmus gallinam infirmari pro pullis, & quamuis infirmam ac debilem, acerrimè pugnare contra miluos, & canes, & vulpes. Quot

verò

Digitized by Google

verò dolores & labores tolerent libenter mulieres in pariendis & educandis infantibus, omnes norunt. Huius rei cauſſa eſt conſilium ſapientiæ Dei, qui vt hanc propagationem, veluti vmbram æternitatis aleret, amorem vehementiſſimum animantibus omnibus, etiam brutis & feris, erga proles impreſſit. Nam cùm multa ſint animantia, quorum deſtructioni omnes homines dant operam, vel vtilitatis propriæ cauſſa, vt lepores, apri, cerui, turdi, coturnices, perdices, piſces ferè omnes; vel ne noceant, vt lupi, vulpes, ſerpentes, & alia id genus innumerabilia; facilè ſpecies animalium multæ iamdudum periiſſent, niſi Dei ſapientia per hunc affectum conſeruationi & propagationi eorum prouidiſſet. Sed ſi tantus amor naturaliter ineſt in omnibus viuentibus erga vitam iſtam breuem & ærumnis plenam: quantus eſſe deberet amor in nobis erga vitam beatam & ſempiternam? O cæcitas, & ſtultitia generis humani! res omnes pro vita breuiſſima, pro vmbra æternitatis, laborant ſupra vires: & homo ratione præditus, pro vera æternitate vitæ feliciſſimæ non dignatur laborare, non dico ſupra vires, ſed pro viribus. Res omnes ex naturali inſtinctu mortem temporariam horrent, & fugiunt ſuper omnia mala: & homo

Digitized by Google

homo ratione inſtructus, & fide diuina edoctus, mortem ſempiternam neque horret neque fugit, ſaltem, vt temporaria mala fugere & horrere conſueuit. Verè igitur dixit Eccleſiaſtes: *Stultorum infinitus eſt numerus.* & verè dixit Veritas in Euangelio: *Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam; & pauci ſunt, qui inueniunt eam!* Eccle. 1. Matth. 7.

Iam verò altitudo practicæ ſapientiæ Dei perſpicitur in opere redemptionis. *Non ſatiabar*, inquit ſanctus Auguſtinus, *dulcedine mirabili conſiderare altitudinem conſilij tui ſuper ſalutem generis humani.* Altiſſimum verè conſilium fuit per ignominiam crucis reſarcire omnia damna, quæ aſtutia diaboli per peccatum primi hominis fecerat, & ita reſarcire, vt pulchrius fuerit opus inſtauratum, quàm fuiſſet antequam reſtauratione indigere cœpiſſet. Quatuor mala nata ſunt ex peccato primi hominis: iniuria Dei ex ſuperbia & inobedientia Adami; pœna primi hominis, & totius humani generis, id eſt priuatio gratiæ Dei, & ſempiternæ beatitudinis; contriſtatio Angelorum, quibus vehementer diſplicuit iniuria Dei, & miſeria hominum; gaudium diaboli, & omnium ſpirituum malignorum, qui lætabantur hominem CAP. III. Lib 9. Cō-feſſ. c. 6.

Digitized by Google

à ſe deuictum atque proſtratum. Hæc omnia mála ſuſtulit, & in maiora bona conuertit ſapientia Dei per myſterium crucis, vt non ſine cauſſa canat Eccleſia: O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit Redemptorem! Certè enim ſi veſtem nouam & pretioſam, caſu aliquo ſciſſam & laceram, ſartor induſtria ſua & ornamento aliquo ſuperaddito ita reſarciret, vt elegantior & pretioſior fieret, iure dici poſſet felix ſciſſio, quæ tantæ venuſtati occaſionem dedit. Primus igitur homo, per aſtutiam & inuidentiam diaboli in ſuperbiam elatus, affectauit ſimilitudinem Dei, & inobediens Deo præceptum eius præuaricatus eſt: ita Deo debitum honorem quodammodò rapuit. Sed ſecundus Adam Chriſtus, qui ſapientia Dei eſt, *humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem*; & honorem Deo reſtituit multo maiorem, quàm fuerit ille, quem primus Adam ſuperbiendo & inobediendo abſtulit. Adam enim purus homo erat, & ſi Deo paruiſſet, in re facillima paruiſſet. Quid enim magni erat primis hominibus, abſtinere à fructibus vnius arboris vetitæ, cùm plurimis & optimis abundarent? Itaque peccatum quidem eorum grauiſſimum fuit, & tantò grauius, quantò facilior obedientia fuiſſet,

Philip. 2.

Digitized by Google

ſet, cùm nihil laboris contineret. Chriſtus verò Deus & homo erat, & humiliauit ſe ad obediendum Deo Patri in re omnium maxima & laborioſiſſima; id eſt, in morte crucis plena doloris & ignominiæ. Proinde ſi conſideretur eminentia perſonæ, & profundum humilitatis & obedientiæ, nihil poteſt cogitari maius, vel magis meritorium, vel honorificentius Deo, quàm humilis illa Chriſti obedientia. Itaque veriſſimè dicebat Dominus in Euangelio: *Ego te clarificaui ſuper terram.* Verè enim coram Angelis Dei, & coram omnibus ſanctis mentibus Prophetarum, & aliorum quibus iſta innotuerunt; glorificauit Deum Patrem Ieſus Chriſtus gloria planè inenarrabili. Et ſi Angeli in Chriſti natiuitate ob humilitatem præſepis cecinerunt, *Gloria in altiſſimis Deo*; multò magis hoc ipſum maiori iubilo cantauerunt ob humilitatem crucis. Iam verò ipſe homo ſi non peccaſſet, obtinuiſſet ad ſummum æqualitatem Angelorum: nunc autem per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, obtinuit genus humanum, vt vnus homo ſuper omnes Angelos exaltatus in dextera Dei ſedeat, ſitq; caput & Dominus Angelorum & hominum. Sic enim de Chriſto ſcribit Apoſtolus Petrus in priore Epiſtola:

Ioan. 17.

Luc. 2.

1.Pet.3. *Profectus in cælum, ſubiectis ſibi Angelis, & poteſtatibus, & virtutibus.* & coapoſtolus eius Paulus ad Philippenſes: *Propter quod* Philip.2. *& Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen; vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Itaq; Filius clarificauit Patrem humilitate paſſionis, modo inenarrabili; & Pater clarificauit Filium exaltatione ad dexteram ſuam, modo item inenarrabili: quæ clarificatio ita redundauit in totum humanum genus, vt planè ſint ingratiſſimi, qui hoc immenſum beneficium non agnoſcunt, & pro eo gratias Deo non agunt. Quid? quòd non ſolus Chriſtus Deus & homo, ſed ipſa mater eius exaltata eſt ſuper omnes choros Angelorum; quæ tamen homo ſolùm eſt, non Deus. Quare homines tanta acceſſione gloriæ ſibi facta, ad eam quam habuiſſent ſi primus homo non peccaſſet, iure poſſunt exclamare: O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit Redemptorem! Porrò Angeli ſancti ſicut contriſtati ſunt de caſu primi hominis, tamquam de grauiſſima ærumna fratris ſui minoris; ſic etiam maximo gaudio affecti ſunt ex copioſa redemptione per Chriſtum facta. Si enim gaudium eſt in cælo coram An- Luc.15. gelis de vno peccatore pœnitentiam agente;

Digitized by Google

te;quantò magis gaudium maximum fuiſſe credendũ eſt coram eiſdem Angelis,quando viderunt,per Chriſtum hominem iuſtitię Dei pleniſſimè ſatisfactum pro humano genere fuiſſe,& claue crucis eius aperta credentibus regna cælorum? Neque ſuſpicandum eſt, Angelos ſanctos moleſtè tuliſſe, quòd hominem Chriſtum, & beatiſſimam Virginem ſupra ipſorum Angelorum eminentiam Deus extulerit: abeſt enim omnis liuor & inuidentia ab Angelis, & ijdem charitate veriſſima atque ardentiſſima pleni ſunt: charitas autem non æmulatur,non inflatur, non triſtatur de bono alieno, ſed collætatur & congaudet bonis omnibus de bono ipſorum, non minùs quàm ſi proprium eſſet. Itaque verè canit Eccleſia: Aſſumpta eſt Maria in cælum,gaudent Angeli. Non inquit,Triſtantur; ſed, Gaudent Angeli, quòd Virginem Deiparam exaltatam videant ſuper choros Angelorum ad cæleſtia regna. Intelligunt enim id iuſtiſſimè factum à Deo, qui nihil niſi ſapientiſſimè & iuſtiſſimè facit: & ſimul voluntatem habent cum Dei voluntate ita coniunctam inſeparabili & inſolubili amoris nexu, vt quod placet Deo,ipſis etiam placeat,neque vllo modo diſplicere poſſit.

Diabolus autem, qui ad tempus exulta-

Digitized by Google

uit ob deuictum ac proſtratum à ſe primum hominem, multo maiorem triſtitiam habuit de victoria Chriſti hominis, quàm fuerit prior exultatio. Ex victoria enim Chriſti factum eſt, vt iam non ſolùm viri, qualis erat Adam, ſed etiam paruuli & feminæ diabolo inſultent, ac de ipſo triumphent. Non fuiſſet turpe diabolo vinci ab Adamo in paradiſo, quando carebat ignorantia & infirmitate, & armatus erat iuſtitia originali, quæ partem inferiorem rationi ita ſubijciebat, vt rebellare non poſſet, niſi priùs mens ipſa Deo rebellis exiſteret. At nunc vinci diabolum ab homine mortali, peregrino, ignorantiæ & concupiſcentiæ obnoxio, ſummum dedecus eſt; & vincitur tamen per Chriſti gratiam, & ita vincitur, vt multi trophæa caſtitatis, patientiæ, humilitatis, charitatis erigant, quamuis diabolus ignita iacula ſua tẽtationum & perſecutionum aſſiduè iaciat. Atque in hac re admiranda eſt ſupra modum altitudo ſapientiæ Dei. Vidit enim Deus neceſſarium eſſe generi humano contra inſidias diaboli, contemptum temporalium bonorum, voluptatum carnis, affluentiæ diuitiarum, gloriæ mundanæ, & ſimilium, quæ ſunt laquei diaboli, & captiuos demergunt in interitum & perditionem.

1. Tim 6.

Quid

Digitized by Google

Quid igitur excogitauit, vt iſta hominibus amareſcerent, & contraria, id eſt, caſtitas, paupertas, humilitas, patientia, contemptus denique mundi, dulceſcerent? deſcendit ipſe de cælo, & forma ſerui ſuſcepta, medicamentum neceſſarium, homini ægroto, ſed amariſſimum & horrendum ita exemplo ſuo dulce & ſuaue reddidit, vt multi iam homines magis ament ieiunium, quàm crapulam; paupertatem, quàm diuitias; virginitatem, quàm coniugium; martyrium, quàm delicias; obedire, quàm imperare; contemni, quàm honorari; ſubeſſe, quàm præeſſe; humiliari, quàm exaltari. Quis enim videns Deum in forma humana, plenum ſapientia & gratia, & qui nec falli nec fallere poteſt, pauperé, humilem, patientem, continentem, & quod mirabilius eſt, pro redimendo humano genere cruci affixum, & pretioſo effuſo ſanguine voluntariè & ex ardentiſſima charitate morientem, non animetur & excitetur ad imitandum?

Hæc fuit adinuentio ſapientiæ Dei alta & mirabilis: de qualibus adinuentionibus canit Iſaias: *Notas facite in populis adinuentiones eius*. Iſa.12. Sed adhuc tamen hæc altiſſima ſapientia Dei, ſtultitia videtur non ſolùm ſapientibus huius mundi, vt dicit Apoſto- 1. Cor. 1.

Digitized by Google

lus in priore ad Corinthios, ſed etiam carnalibus & animalibus hominibus, qui in Chriſtum credunt, ſed Chriſti veſtigia ſequi recuſant; quos idem Apoſtolus inimicos crucis Chriſti vocauit. Tu verò, anima mea, ſatage ſugere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo, id eſt, ſapientiam de ſtultitia, ſapientiam Dei de ſtultitia crucis. Scrutare attentè & diligenter, quis ille ſit qui pendet in cruce, & cur ita pendeat: & cùm inueneris, illum ipſum eſſe *qui ſedet ſuper Cherubim*, imò *qui ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis*; facilè intelliges, eum non pendere in cruce ob ſua delicta, neque ob ſuam infirmitatem, neque ob aliorum potentiam, ſed voluntariè ob ardentiſſimum deſiderium ſatisfaciendi iuſtitiæ diuinæ pro peccatis totius mundi, ob honorem & gloriam Dei Patris, ob ſalutem æternam omnium electorum, ac, vt loquitur Apoſtolus, *vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam neque rugam*; denique ob amorem tuum, quia videlicet dilexit te, & tradidit ſemetipſum pro te hoſtiam & oblationem Deo in odorem ſuauitatis. Cùm, inquam, iſta inueneris, quæ veriſſima ſunt, aſſurge per amorem intimum in tantum benefactorem, & ad eius imitationem incipe ardenter ſitire gloriam

Philip. 3. Pſal. 98. Heb. 1. Epheſ. 5. Gal. 2.

riam Dei, ſalutem omnium gentium, ſed præcipuè totius Eccleſiæ pulchritudinem & gloriam, & tuam ipſius æternam ſalutem: incipe ſitire perfectum odium iniquitatis, puritatem cordis, perfectionem iuſtitiæ; vt aliquando etiam ſitire incipias participationem crucis Domini tui, & gloriari in tribulationibus, & in anguſtiis, vt poſteà quoque particeps fias Reſurrectionis cum iuſtis ad gloriam, non ad pœnam cum impiis.

Reſtat profunditas ſapientiæ practicæ, quæ in prouidentia, & prædeſtinatione, & judiciis Dei conſiſtit. Scriptum eſt enim: *Iudicia tua abyſſus multa.* Ac primùm prouidentiam Dei admirabilem prorſus eſſe, colligitur ex eo quòd Deus res omnes creatas immediatè regit, atque ad fines ſuos ducit: *Aequaliter*, inquit Sapiens, *cura eſt illi de omnibus.* id eſt, nulla re excepta, Deus omnia curat, ita vt nec paſſerculus cadat in terram ſine prouidentia Dei, vt Saluator dicit. Qui numerare poterit multitudinem rerum totius vniuerſitatis, is aliquo modo ſuſpicari poterit magnitudinem ſapientiæ Dei omnia & ſingula regentis & dirigentis. Poterit quidem vnus Pontifex Maximus totum orbem Chriſtianum generali prouidentia regere, ſed non particulari, quæ ſe extendat

Cap. IV. Pſal. 35. Sap. 6. Matth. 10. Luc. 12.

Digitized by Google

ad ſingulos Chriſtianos : ideò enim multos Epiſcopos vocat in partem ſollicitudinis. Et poteſt vnus Rex multas prouincias generali prouidentia gubernare, ſed non particulari, quæ ciues ſingulos complectatur, & ea de cauſſa multos adhibet Proreges, vel Prætores, vel Præſides. Deus autem ſic curat ſingulos vt omnes, & omnes vt ſingulos. Paſſerculus *non eſt in obliuione co-*

Luc. 12. Matth. 10. *ram Deo* : *capilli capitis* noſtri *omnes* ab eo *numerati ſunt*. ac ne vnus quidem peribit, illius prouidentia ſuper nos ſemper vigi-

Pſal. 146. lante. Pulli ipſi coruorum à parentibus deſtituti, à Deo non deſtituuntur. Quàm ſecurè ergo quieſcere potes, anima mea, in ſinu tanti patris, etiam in mediis tenebris? inter ora leonum & draconum? inter innumerabiles ſpirituum innumerabilium legiones? adhære tantùm illi amore ſincero, timore ſancto, ſpe non fluctuante, fide non dubia. Nec verò ſolùm res ſingulas & præſentes Dei prouidentia curat, ſed etiam

Sap. 8. *attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter*. Ideò enim Rex ſæ-

1. Tim. 1. culorum Deus appellatur, quia ſæculorum ordinem ipſe conſtituit, & regnorum ſucceſſiones & temporum viciſſitudines & varietates ab ipſa æternitate diſpoſuit. Nihil nouum, nihil non præuiſum, nihil præ-

ter

ter opinionem Deo accidere poteſt: *Cogitationes* quidem *mortalium timidæ ſunt, & incertæ prouidentiæ noſtræ*, vt inquit Sapiens, quoniam de rebus futuris nihil niſi fallaces coniecturas habemus; Deus autem non minùs certò futura omnia nouit; quàm præterita vel præſentia; atque in mente ſua ante mundi conſtitutionem rerum omnium ſucceſſiones ordineſque diſpoſuit: ac propereà Mater Eccleſia publicè ac ſecurè decantat, prouidentiam Dei in ſua diſpoſitione non falli. Quia tamen ratio prouidentiæ diuinæ occultiſſima eſt, & iudicia eius abyſſus multa; inde fit, vt nonnulli videntes plurima mala inter homines fieri, eaque impunita dimitti, in præcipitium illud ruant, vt credant res humanas Dei prouidẽtia non gubernari, aut certè mala omnia Dei voluntate committi: quorum vtrumque impium eſt, ſed magis poſterius, vt ſcribit S. Auguſtinus. Illi autem in hæc errorum præcipitia ruunt, qui vident partem prouidentiæ diuinæ, partem non vident; & cùm expectare deberent exitum rerum, qui in extremo iudicio manifeſtus omnibus erit, illi ante tempus temerè iudicare audent, & in errores grauiſſimos incidunt. Ideò clamat Apoſtolus in priore ad Corinthios: *Nolite ante tempus iudicare,*

Sap. 9. Pſal. 35. Lib. 1. De ord. cap. 1. 1. Cor. 4.

quoad-

quoadusque veniat Dominus; qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Illuſtrat S. Auguſtinus rem hanc inſigni ſimilitudine. Si quis, inquit, in vermiculato pauiméto vnius ſolius teſſellæ modum intueri poſſet, vituperaret artificem veluti ordinationis & compoſitionis ignarum; quia videlicet particulam operis illius videt, maximam partem non videt: qui ſi partes omnes & connexionem eorum cerneret, ſine dubio mirificè opus & opificem laudaret. Sic igitur vident multi homines impios proſperè agere, iuſtos contrà premi & affligi; nec ſciunt, quid in futurum ſeruet Deus, vel impiorum iniquitati, vel iuſtorum patientiæ, & ideò prorumpunt in verba blaſphemiæ, vel cum illis
Iob 22. qui dicebant apud Iob; Circa cardines cæli Deus ambulat, nec noſtra conſiderat: vel cum aliis, qui apud Malachiam dicunt:
Malac. 2. *Omnis qui facit malum, bonus eſt in conſpectu Domini; & tales ei placent.* Aliam ſimilitudinem adferre ſolet S. Auguſtinus variis in locis, à carminibus deſumptam. Si quis enim cùm incipit audire carmen heroicum, in principio vel in medio dicat, carmen non eſſe bonum, meritò ſtultitiæ arguetur: expectet, vt omnes ſyllabæ ſonent & tranſeant, & tunc reprehendat, ſi carmen

non

non placet. Sic omnino ſtultiſſimi ſunt, qui ordinatiſſimam prouidentiam Dei vitupe-rare audent, antequam totus prouidentiæ ordo decurrat.

Ergo, anima mea, ſi ſapis, ſatage quantum potes, vt mala non fiant; hoc enim tibi imperat Deus: ſed cur ipſe mala permittat, iudicio eius relinque, quod occultum eſſe poteſt, iniuſtum eſſe non poteſt.

Quamuis autem abyſſus magna ſit, ratio prouidentiæ Dei in rebus humanis gubernandis; tamen abyſſus eſt ſine vlla comparatione profundior, ratio prædeſtinationis & reprobationis æternæ. Nam cur Deus multos impios temporalibus bonis repleat, & peccata eorum impunita in hac vita relinquat; & contrà, cur multos innocentes egeſtate premi, & iniuſtè vexari, & flagellari, atque occidi permittat; non poteſt quidem à nobis inueſtigari de ſingulis, poſſumus tamen in vniuerſum cauſſam aliquam probabiliter aſſignare. Deus enim ſæpè facit impios affluere temporalibus bonis, vt bona aliqua eorum opera moralia remuneret, cùm vitam illis non ſit daturus æternam: vel vt eos temporalibus beneficiis alliciat ad conuerſionem à peccatis, atque ad beneficia æterna ſperanda & deſideranda perducat: eorum verò peccata aliquando CAP. V.

in hac vita non punit, quoniam ſatis ea puniet in gehenna: iuſtos autem inopia, ignominia, vexationibus variis affligi ſinit, tum vt peccata eorum leuia in hoc tempore purget, tum vt glorioſiùs & ſplendidiùs patientiam, & humilitatem, atque alia eorum merita in æterna vita coronet. At cur Deus
Malac.1. Iacob dilexerit, & Eſau odio habuerit, antequam quidquam boni vel mali egiſſent, quis inueſtigabit? Atq; hoc eſt quod admi-
Rom.9. ratur Apoſtolus ad Romanos. Erant enim gemelli fratres, eiuſdem patris & matris filij: & tamen vnum Deus prædeſtinando dilexit, alterum reprobãdo odio habuit. Et ne quis fortè dicat, præuidiſſe Deum opera bona vnius, & alterius mala futura: præuenit Apoſtolus hanc reſponſionem, dicens hoc factum eſſe, vt ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret: & allegat
Exod.33. verba Dei apud Moyſem: *Miſerebor, cuius miſereor; & miſericordiam præſtabo, cuius miſerebor*. Quis item non obſtupeſcet, vnum longo tempore perſeueraſſe in bonis operibus, & in fine vitę defeciſſe, & periiſſe, vt Iudam proditorem; & alterum longo tempore perſeueraſſe in operibus malis, & in fine vitæ mutatum, continuò in paradiſum euolaſſe, vt felicem latronem? Dices: At Iudas Chriſtum prodidit, & latro

tro Chriſtum confeſſus eſt. Vera ſunt hæc quidem: ſed non poterat Chriſtus Iudam reſpicere, vt reſpexit Petrum? & gratiam illam efficacem Iudæ inſpirare, quæ à nullo duro corde reſpuitur? & numquid non poterat Chriſtus vtrique latroni ſecum pendenti fidem & pœnitentiam donare, ſicut donauit vni, vel vtrumque ſinere in peccatis ſuis vitam finire, vt permiſit vnum? Et quis rationem reddere poterit, cur aliquos Deus rapiat, ne malitia mutet intellectum eorum, vt Sapiens loquitur de Enoch; Sap. 4.
& multos non rapiat, ſed ſinat de bonis fieri malos, & in malitia illa finire dies ſuos? Sed quid dicemus de integris regionibus, quarum aliquæ citiſſimè, aliæ tardiſſimè vocatæ ſunt ad fidem, ſine qua ſaluari nemo poteſt? *Qui* enim *non credit, iam iudicatus eſt.* &, vt Apoſtolus loquitur, *omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient, ſine prædicante? quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur?* Ioan. 3. Rom. 10.

Iſta ſunt ſecreta altiſſima & profundiſſima, quæ Pater poſuit in abyſſo ſapientiæ ſuæ; quam Apoſtolus non aperit, ſed miratur, cùm dicit: *O altitudo diuitiarum ſapientia* Rom. 11.

Digitized by Google

tiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! quis enim cognoſcit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Hoc ſolum ſcire nobis licet, apud Deum nullam eſſe iniquitatem: & in nouiſſimo die neminem futurum, qui non poſſit iure dicere: *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum*: ac præterea hoc ſecretum vtile nobis omnibus eſſe, cùm hinc fiat, vt nullus improbus de ſalute deſperet, nullus probus de certa ſalute præſumat: atque etiam, vt viri probi de nullius improbi conuerſione diffidant, pro omnibus orent, ac de omnium ſalute ſolliciti ſint; & contrà nemo, quantumuis bonus & ſanctus, inſoleſcat, cùm nemo ſciat quid craſtina ſit allatura dies, ſed omnes cum metu & tremore ſalutem ſuam operentur. Tu verò, anima mea, his omnibus conſideratis, ſatage, vt certam facias per bona opera vocationem & electionem tuam, vt Apoſtolus Petrus te monet in Epiſtola ſua poſteriore. Quæ autem ſint opera bona, quæ certá faciunt vocationem & electionem, docet Apoſtolus Ioannes, cùm ait: *Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate.* Charitas enim eſt, cum qua nemo damnatur, ſine qua nemo ſaluatur. Charitas au-

Pſal. 118.
Philip. 2.
2. Pet. 1.
1. Ioan. 3.

Digitized by Google

autem per opera demonſtratur, cùm quis videlicet non ſpe retributionis temporalis, vel ex affectu inordinato ad creaturam, ſed ex intimo & puro amore Dei & proximi; vel eleëmoſynas pauperibus elargitur, vel inimicis condonat iniurias. Et quoniam non ſatis eſt incipere, ſed *qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit*: ideò dicit Apoſtolus, *Satagite*; quod eſt, anxiè, & ſollicitè, ac diligentiſſimè incumbite in negotium ſalutis æternæ. Et verè ſi quod eſt probabile argumentum electionis diuinæ, illud eſt, cùm homo ſollicitus de ſalute, magis quàm de vlla re alia, non ceſſat orare Deum pro dono veræ pœnitentiæ, & veræ humilitatis, & perfectæ charitatis, & perſeuerantiæ vſque in finem; neque ſola oratione contentus, regnum Dei & iuſtitiam eius, vt Saluator admonuit, totis viribus quærere & inuenire contendit. Matth. 10.

GRADVS DECIMVSQVARTVS
Ex conſideratione miſericordiæ Dei.

SPIRITVS ſanctus in Scripturis ſuis miſericordiam Dei miris laudibus effert; ita vt illam ſuper omnia opera Dei prędicare nō dubitet. Sic enim canit Propheta Cap. 1.

Digitized by Google

Pſal.144. Dauid: *Suauis Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius*. Huius attributi diuini magnitudinem facilè perſpiciemus, ſi eius latitudinem, lõgitudinem, altitudinem, & profundum paulò attentiùs conſiderabimus. Latitudo miſericordiæ diuinæ in eo poſita eſt, quòd Deus, iſq; ſolus omnes miſerias tollere poſſit, & ab omnibus rebus aliquas tollat; idque faciat ex amore quo res creatas diligit, non ob aliquam vtilitatem ſuam. Poſſunt quidem res creatæ aliquam miſeriam tollere, vt panis famem, & potus ſitim, & veſtis nuditatem, & ſcientia ignorantiam, & ſic de ceteris: at nulla creatura omnem miſeriam tollere poteſt. Prætereà ſunt miſeriæ quædam tantò grauiores, quantò occultiores & interiores, quibus ſolus Deus remedium adhibere poteſt. Tales ſunt inſidiæ dæmonum, qui plurimi, verſutiſſimi, potentiſſimi, & in nòs peſſimè animati ſunt. tales etiam ſunt errores & cæcitates mentis & conſcientiæ erroneæ, quas nos *ipſi in* nobis non videmus, vt ſępè nobis videamur optimè valere in homine interiore, cùm grauiſſimè & periculoſiſſimè laboremus. Quis nos ab eiuſmodi miſeriis eripere poteſt, niſi ſolus medicus omnipotens? Et quoniam nobis inſcientibus ſæpè Deus miſericor-

Digitized by Google

ricorditer nos ab eiuſmodi miſeriis liberat, omnes homines ingrati meritò dici poſſunt erga Deum, vt ipſe Dominus teſtatur cùm dicit, Patrem cæleſtem benignum eſſe ſuper ingratos & malos. Vix enim minimam partem beneficiorum Dei cognoſcimus, ac ne pro illa quidem parte gratias agimus ea deuotione & humilitate qua deberemus. Deinde, res creatæ non ſolùm non tollunt omnes miſerias, ſed paucas; at ne illas quidem tollunt ab omnibus, ſed à paucis: ſolus Deus omnes miſerias, & ab omnibus tollere poteſt; & quamuis non ab omnibus omnes tollat, tamen nemo eſt, qui alicuius miſericordiæ Dei non ſit particeps. Rectè igitur Propheta canit: *Miſericordia Domini plena eſt terra.* Eccleſia in Oratione dicit: *Deus cui proprium eſt miſereri.* Quoniam ad illum pertinet miſeriam tollere, qui miſeria caret; & ad illum ſolum pertinet omnes miſerias ab omnibus rebus tollere, qui ſolus omni prorſus miſeria caret. Quis autem omni prorſus miſeria caret, niſi ſolus Deus, qui eſt actus purus, & ſummum bonum, & de cuius eſſentia eſt beatitudo? O anima, ſi cogitatione attingeres, qualis ſit vita Domini tui & Patris tui, quæ ſuper omnem miſeriam eleuata, pura, & tota felicitas eſt; quàm ex

Luc. 6.

Pſal. 32.

Digitized by Google

corde ſuſpirares ad ſinum eius, vt de te quoque dici poſſet: *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* At inquies, Si poteſt Deus omnes miſerias ab omnibus rebus tollere, cur id non facit, cùm ſit *Pater miſericordiarum*, id eſt, Pater miſericordiſſimus? vnde tot miſeriæ abundant in genere humano ſub gubernatione Patris miſericordiarum? & cur dicitur, *Miſericordia Domini plena eſt terra*, & non potiùs e contrario, Omni miſeria plena eſt terra? Poteſt quidem Deus omnes miſerias tollere, ſed eas tantùm tollit, quas ſapientia ipſius iudicat eſſe tollendas: ſapientia verò diuina iudicat, non expedire ipſis hominibus, vt omnes tollantur, & miſericordiam aliquando eſſe miſeriam aliquam non tollere, vt maiori miſericordiæ præparetur locus. Apoſtolus ter rogauit Dominum, vt auferretur ab eo ſtimulus carnis: & non eſt auditus, quia virtus in infirmitate perficitur. Non abſtulit Deus à Lazaro miſeriam paupertatis & plagarum, vt maiori miſericordia portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. Et vbi eſſent opera miſericordiæ tam neceſſaria ad meritum diuitum, ſi non eſſent vlli pauperes eſurientes, ſitientes, nudi, ægroti, peregrini, carceribus mancipati?

Pſal. 90.
2. Cor. 1.
2. Cor. 12.
Luc. 16.

Digitized by Google

ti? Et ſi deeſſent tentationes, & prælia cum dæmonibus, vbi eſſent triumphi & coronæ Virginum & Confeſſorum? Et ſi deeſſent labores & dolores, vbi eſſet corona patientiæ? Et ſi nulli eſſent perſecutores, vbi eſſet palma martyrij? Itaque in hoc exilio vtrumque verum eſt; & terram plenam eſſe miſeriis, quia vel ipſa ſola peccata ingentes miſeriæ ſunt: & terram plenam eſſe miſericordia Domini, quoniam conuerſio peccatorum, & merita ſanctorum, & alia propemodum infinita tum ſpiritualia tum temporalia beneficia Dei, quid ſunt aliud, niſi continuæ & maximæ miſerationes conditoris noſtri Dei? Gratias igitur agamus bono Domino noſtro, quia ſicut abundant in hac peregrinatione tribulationes noſtræ, ſic etiam abundat per miſericordiam eius conſolatio noſtra: *Domine, in cælo miſericordia tua*, inquit Dauid; quia ibi miſericordia erit ſine miſeria, quoniam miſericordia omnem omnino tollet miſeriam.

2. Cor. 1.

Pſal. 35.

Iam verò longitudo miſericordiæ eſt longanimitas, ſiue patientia, quam Scriptura cum miſericordia coniungere ſolet, vt partem vel ſpeciem eius. Sic enim loquitur Dauid: *Miſerator, & miſericors Dominus; longanimis, & multùm miſericors.* & rurſus: *Miſerator, & miſericors Domi-*

Cap. II.

Pſal 102.

Pſal. 144.

nus, patiens, & multùm miſericors. Admirabilis omnino eſt longanimitas ſiue patientia miſericordiſſimi Patris noſtri Dei erga genus humanum, qualem non inueniemus, neque in dominis erga ſeruos, neque in parentibus erga filios, quamuis vtrique ſint homines. Ac primùm longanimis eſt Deus erga peccatores, expectans illos incredibili patientia; aliquando ab initio pueritiæ vſque ad extremam ſenectutem, tolerans violationem legis ſuæ, & la-
Act. 14. cerationem nominis ſui, & interim *benefaciens* eis *de cælo, dans pluuias & tempora fructifera, replens cibo & lætitia corda* ipſorum, vt loquitur Apoſtolus. Et quis eſt inter homines dominus aut parens tam mitis & facilis, qui ſi videat ſe contemni & iniuriis affici à ſeruo vel à filio, & longo tempore in hac peruerſitate eos perſeuerare, qui tandem non eos expellat ex domo ſua? At miſericordia Dei non vincitur à mali-
2. Petri 3. tia hominum: *Sed patienter agit, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti*, vt ſanctus Petrus affirmat in Epiſtola ſua.
Sap. 11. & Sapiens inquit: *Misereris omnium* Domine, *quia omnia potes, & diſſimulas peccata hominum propter pœnitentiam*. Deinde patientia maior adhuc cernitur in eo quòd peccatores multi per gratiam Dei de lacu
miſe-
Digitized by Google

miſeriæ & luto fæcis educti, & ex filiis tenebrarum filij lucis effecti, & ex reatu mortis æternæ ad adoptionem filiorum Dei & ſpem regni cæleſtis vocati, iterùm atque iterùm, & ſæpè ac ſæpiùs relabentes ad priſtinam turpitudinem & ingratitudinem, tamen à longanimitate Dei non deſeruntur, ſed benigniſſimè ad conuerſionem expectantur & inuitantur; & ſi ex corde pœnitentiam agant, tamquam filij prodigi à miſericordiſſimo Patre recipiuntur ad oſculum pacis, & ad priſtinos honores & dignitates. Non ſine cauſſa Dominus quærenti ſancto Petro, quoties peccanti in ſe fratri remittere iniuriam deberet, an vſque ſepties? reſpondit: *Non dico tibi vſque ſepties; ſed vſque ſeptuagie ſepties.* Nimirum, quod ipſe facit in indulgentia præſtanda pœnitentibus, idem nos facere voluit. Ipſe autem nullum terminum reconciliationi poſuit, niſi finem huius vitæ: quamdiu viuit peccator, etiamſi ad annum centeſimum, vel vltrà, labendo & relabendo peruenerit, à benigniſſimo Patre ad veniam delictorum admittitur. nulla eſt apud miſericordiam Patris pœnitentia ſera, modò ſit ſeria, & ex corde verè contrito & humiliato. Sed non ideò debet vllus abuti benignitate Dei, & de die in

Luc. 15.

Matth. 18.

Digitized by Google

diem conuerſionem differre, cùm nemo ſciat qua hora vel quo die de corpore ſit exiturus, & ad tribunal iuſtiſſimi iudicis cõpariturus. Imò verò deberent omnes hac tanta & tam incredibili bonitate Dei inuitari, & allici ad conuerſionem. Si enim tam benignus eſt Dominus erga peccatores ſæpiùs relabentes; quanta erit dulcedo Patris erga eos, qui poſt ſemel guſtatã gratiam Dei numquam ampliùs adduci poſſunt, vt ab ea, quibuſcumque pulſantibus tentationibus, ſeparentur ac diuellantur? Sed eſt etiam alia longanimitas Dei supra modum mirabilis & amabilis, qua vtitur in tolerandis offenſionibus iuſtorum. Fecit enim nos Deus per infinitam benignitatem ſuam amicos ex inimicis, filios ex ſeruis, heredes regni ſui ex reis mortis æternæ: & tamen tanta eſt ingratitudo noſtra, vt quotidie reddamus ei mala pro bonis. Nam ſi Apoſtolus Iacobus dicit: *In multis offendimus omnes*; quid nos dicere oportet, qui tam longo interuallo ab Apoſtolorum perfectione diſtamus? Ecce loquimur in oratione cum Deo, & ſtatim ab imaginatione ad alia cogitanda abrepti, quaſi terga vertimus Deo. Quis in terris dominus pateretur ſeruos ſuos coram ſe aſtantes, & ſecum loquentes, continuò negle-

Iac. 3.

Digitized by Google

neglecto domino conuerti ad fabulandum cum ſeruis? Quid dicam de verbis otioſis? de cogitationibus vanis? de operibus infructuoſis? de exceſſibus in cibo & potu, in ſomno & ludis? de negligentia in rebus ſacris? de omiſſione fraternæ correptionis? de alijs innumerabilibus offenſionibus, in quibus aſſiduè offendimus omnes? Et tamen Deus noſter *ſuauis, & mitis, & multæ miſericordiæ omnibus inuocantibus* eum, Pſal. 85. toleret hanc ruſticitatem & inciuilitatem (vt ſic loquar) & ineptias filiorum ſuorum; quas certè homines ab hominibus non tolerarent. Id ſanctus Auguſtinus notat in tractatu ſuper Pſal. LXXXV. ad illa verba: *Tu Domine ſuauis & mitis es.* vbi deplorat infirmitatem humanam in vitandis euagationibus mentis in oratione, & magnificat manſuetudinem Dei in tolerandis tot iniuriis ſeruorum ſuorum. Nam ipſe nouit figmentum noſtrum, & ſic nobiſcum agit, vt mater cum infantulo ſuo, quem fouet & nutrit, etiamſi ab illo fortè percutiatur. Sed quamquam Deus toleret tam multas offenſiones noſtras, quia non ideò diſrumpit amicitiam, nec priuat iure hereditatis; tamen non inultas dimittet in iudicio, in quo de verbis otioſis rationem reddemus, niſi antè lacrymis, vel oratione, vel

Q 5 alio

Digitized by Google

alio genere ſatisfactionis purgata repererit. Ac ne fortè tu, anima mea, leues iſtas offenſiones exiſtimes, & ideò te ipſa ſeducens, negligas, audi ſanctum Bonauenturam, quid de B Franciſco, viro vtique diuino lumine illuſtrato, ſcribat in eius Vita cap. x. *Grauiter*, inquit, *ſe putabat offendere, ſi quando orationi deditus, vanis phantaſmatibus interiùs vagaretur. Cùm aliquid tale accideret, non parcebat confeſſioni, quin illud protinus expiaret. Hoc ſtudium ſic in vſum conuerterat, vt rariſſimè muſcas huiuſmodi pateretur. Fecerat in Quadrageſima quadam vaſculum, vt minutias temporis ne omnino exciderent occuparet, quod cùm dicenti Tertiam in memoriam veniens paululùm ipſius animum diſtraxiſſet, motus feruore ſpiritus, vaſculum igne conſumpſit, dicens: Sacrificabo illud Domino, cuius ſacrificium impediuit.* Non ergo tam leuis eſt culpa, euagatio mentis in oratione, aut in laudibus Dei, quàm multi putant; ſed magna eſt miſericordia & longanimitas Patris noſtri Dei quòd non grauiùs iraſcatur, aut non continuò propter eas nos puniat.

Cap. III. Sequitur altitudo miſericordiæ Dei: quæ ſumitur à cauſſa mouente Deum ad miſerendum: quæ quidem altiſſima eſt, & ſuper

Digitized by Google

ſuper omnes cælos exaltata, iuxta illud Pſalmi: *Domine in cælo miſericordia tua.* Pſal.35.
&: *In æternum miſericordia ædificabitur in* Pſal.88.
cælis. Nam aliqui homines miſerentur aliorum hominum, quia indigent opera illorum: atque hic quidem infimus gradus miſericordiæ eſt, cùm non tranſcendat vtilitatem propriam; quomodo miſeremur etiam equorum, & canum, & pecorum noſtrorum. Alij miſerentur ob conſanguinitatem, vel amicitiam, quia videlicet filij ſunt, vel fratres, vel familiares & amici: & hic eſt gradus paulò altior, & incipit rationem habere virtutis. Alij denique miſerentur, quia ſunt proximi, id eſt, homines, vt ipſi ſunt, ab eodem Deo & ex eadem terra creati; proinde non diſcernunt, an ſint amici vel inimici, boni vel mali, noſtri an alieni; ſed omnium miſerentur, quos ad imaginem Dei creatos eſſe nouerunt: atque hic eſt vltimus gradus, ad quem mortales aſcendere poſſunt. Deus autem miſeretur quidem rerum omnium, quia creaturæ eius ſunt: & ſpeciatim miſeretur hominum, quia imagines eius ſunt: & magis adhuc ſpeciatim miſeretur iuſtorum, quia filij eius ſunt, heredes regni, & coheredes Vnigeniti ſui. Sed ſi quæras, cur Deus creauit mundum? cur hominem ad imaginem ſuam

Digitized by Google

ſecit? cur iuſtificauit impios? cur in filios adoptauit? cur regni ſui heredes conſtituit? Nihil omnino reſponderi poteſt, niſi quia voluit. & quare voluit? niſi quia bonus eſt: bonitas enim diffundit ſeſe, libenterque communicat. In cælo igitur ædificata eſt miſericordia; & de altiſſimo habitaculo, ex corde videlicet ſummi Patris, deſcendit in terram, eamq́; repleuit, vt caneretur à Propheta: *Miſericordia Domini plena eſt terra.* Itaque in ſe inuenit Deus, vnde miſereatur noſtri; in nobis inuenit, vnde nos puniat. Erige nunc, anima mea, oculos mentis ad fontem illum altiſſimum miſericordiæ: reſpice ſummam illam puritatem, nulla proprij commodi intentione permixtam. Et cùm audis Magiſtrum omnium exhortantem, & dicentem: *Eſtote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt.* enitere quantum potes, vt non ſolùm miſerearis conſeruorum tuorum, ſed illo puro affectu miſerearis, quo Pater cæleſtis miſeretur noſtri. Si dimittis iniuriam detrahenti, vel calumnianti, dimitte ex vero corde, obliuioni perpetuæ mandans omnem offenſam; nam & Pater noſter obliuiſcitur peccata noſtra, vt ſcribit Ezechiel Propheta; & quantum diſtat ortus ab occidente, longè facit à nobis iniquitates noſtras, vt lo-

Pſal.88. Pſal.32. Luc.6. Ezech.18. Pſal.102.

loquitur Dauid, ne videlicet nobis amplius nocere queant. Si donas eleemoſynam pauperi, intellige te magis accipere, quàm dare: quoniam qui miſeretur pauperis, fœneratur Domino: & ideò humiliter & reuerenter dona, non tamquam eleemoſynam pauperi, ſed quaſi munuſculum Principi. Si quid incommodi pateris, vt proximo egenti proſis; cogita quantum diſtes à Domino tuo, qui vt tibi prodeſſet, vitam & ſanguinem dedit. Ita fiet, vt ſine ſpe mercedis terrenæ, & ſine vllo inanis gloriæ ſtimulo, ſed ex ſolo & puro amore Dei & proximi, in miſericordiæ virtute proficias. Prou.18.

Reſtat profunditas conſideranda miſericordiæ Dei: ac quemadmodum altitudo miſericordiæ in cauſſa maximè ſplendet, ſic profunditas eiuſdem in effectis quærenda eſſe videtur. Illa igitur miſericordia parum omnino profunda, & ſuperficialis potiùs dicenda eſt, quæ ad ſola verba deſcendit. Illa profundior, quæ non verbis tantùm conſolatoriis, ſed etiam beneficiis miſeros ſubleuat & reficit. Illa profundiſſima, quæ non ſolùm loquendo, & donando, ſed etiam patiendo, & labores ac dolores ſubeundo miſerabiles iuuat. Iam Deus noſter, cuius miſericordiæ non eſt numerus, omnibus modis miſertus eſt nobis. Ac primùm Cap.IV.

Digitized by Google

mùm litteras conſolatorias ad nos miſit, quæ ſunt Scripturæ diuinæ, de quibus dicunt Machabæi: *Habentes ſolatio ſanctos libros, qui ſunt in manibus noſtris*. Nec ſolis litteris, ſed etiam ſermonibus prędicatorum, qui funguntur legatione pro Chriſto ad noſtram peregrinationem, & inſpirationibus internis ad nos loquitur Deus, auxilium protectionemq́; promittens. *Audiam*, inquit Dauid, *quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam; & ſuper ſanctos ſuos, & in eos qui conuertuntur ad cor*. Deinde, beneficia miſericordiæ Dei contra multiplices miſerias noſtras, tum ſpirituales tum temporales, tam multa ſunt, vt numerari non poſſint. Vbique enim *coronat* nos *in miſericordia & miſerationibus*. id eſt, vndique circumdat nos beneficiis miſericordiæ ſuæ. Tertiò, deſcendit miſericordia Dei per myſterium incarnationis ad labores & dolores, ad famem & ſitim, ad ignominiam & opprobria, ad liuores & vulnera, ad crucem & mortem, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & à ſempiterna morte, quæ iniquitati debebatur. Eſtne abyſſus aliqua profundior, ad quam deſcendere potuerit miſericordia Dei? Eſt omnino. Id enim fecit non ex debito, ſed

1. Mac. 12.
2. Cor. 5.
Pſal. 84.
Pſal. 102.

ex

Digitized by Google

ex gratia. *Oblatus* enim *eſt, quia ipſe voluit.* Iſa. 53.
Quis enim coëgit Filium Dei, qui non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Patri, exinanire ſemetipſum, formam ſerui accipiendo? propter nos egenum fieri, vt nos ſua inopia locupletaret? humiliari vſque ad mortem, mortem autē crucis, vt nos viuificaret & exaltaret? Certè ſolus amor coëgit, ſola miſericordia impulit. Sed eſt adhuc aliquid profundius: nam voluit in opere noſtræ ſalutis nobiſcum communicare gloriam & honorem. Satis apta videbatur diuiſio illa angelica: *Gloria in altiſsimis Deo, & in terra pax*: honor Deo, vtilitas hominibus. ſed miſericordia Dei voluit totam vtilitatem eſſe noſtram, & partem gloriæ eſſe ſuam, partem noſtram. Voluit enim nobis conferre gratiam, per quam ipſi cooperaremur noſtræ ſaluti, & verè mereremur vitam æternam, quam nobis Chriſtus meruit: non quòd non ſufficeret meritum Chriſti, ſed vt communicaret nobis laudem & gloriam propriæ ſalutis. Vnde dicitur in Euangelio: *Redde illi mercedem.* & Apoſtolus gloriatur, dicens: *Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.* Denique, profundiſſima eſt miſericordia Dei erga homines, præſertim pios & timentes Deum; quia ſuperat affectum patris & matris, quo maiorem

Philip. 2. 2. Cor. 8. Philip. 2. Luc. 2. Matth. 20. 2. Tim. 4.

Digitized by Google

rem nos in terris nullum nouimus. Audi
Iſa.49. Prophetam Iſaiam: *Numquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui? & ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui.* Audi Dauidem:
Pſal.102. *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe.* Ac ne diceres, inueniri etiam parentes, quorum amor in filios aliquando mutatur in odium: addit Dauid de miſericordia Dei in filios: *Miſericordia Domini ab æterno, & vſque in æternum, ſuper timentes eum.* cuius etiam durationis nos ſecuros reddit Apoſtolus, cùm in poſteriore ad Corinthios vocat
2.Cor.1. Deum, Patrem miſericordiarum, & Deum totius conſolationis. Itaque non ſolùm Pater eſt Deus timentium ſe, ſed Pater miſericordiſſimus, & ad conſolandum paratiſſimus: tollit enim miſerias afflictionum & tribulationum à filiis ſuis, quas iudicat ipſis expedire vt tollantur, & in hac re Patrem miſericordiarũ ſe oſtendit: & ad facilè tolerandas miſerias, quas iudicat ipſis expedire vt non tollantur, præbet ineffabilem conſolationem, in qua re Deum ſe totius conſolationis eſſe demonſtrat. Dicit autem Apoſtolus, *totius conſolationis*, propter duas cauſſas. Primùm, quoniam Deus nouit ſuos conſolari in omni genere tribulationis, quod

Digitized by Google

quod certè mundus facere non poteſt, quia ſæpè non intelligit cauſſam tribulationum. Quomodo amici Iob erant oneroſi conſolatores, vt ipſe dicit, quia non nouerant cauſſam morbi, & applicabant medicinam, vbi non oportebat: vel tam grandis eſt interdum tribulatio, vt nulla conſolatio humana illam æquare poſſit. Deus autem, medicus ſapientiſſimus & omnipotentiſſimus, omnem omnino morbum curare poteſt: & ideò dicit Apoſtolus: *Qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra.* Deinde dicitur Deus totius conſolationis, quoniam tam plenè & tam affluenter conſolari nouit, vt magis libeat pati tribulationem cum tali conſolatione coniunctam, quàm ſimul vtroque carere. Quod re ipſa accidit Theodoro adoleſcēti, & Confeſſori in perſecutione Iuliani apoſtatæ, qui per integras decem horas tanta crudelitate & tot mutatis carnificibus tortus eſt, vt nulla ætas ſimile factum meminerit: & ipſe tamen toto illo tempore lætus cecinit Pſalmos Dauid; & tunc primùm mœſtus fieri cœpit, cùm deponi iuſſus eſt, ob maximam conſolationem, quam, dum torqueretur, ex Angeli præſentia percipiebat, vt ſcribit Ruffinus. Quare non mirum eſt, ſi Apoſtolus dicat: *Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gau-*

Iob 16.

2. Cor. 1.

Lib. 10. hiſt. c. 36.

2. Cor. 7.

Digitized by Google

dio in omni tribulatione noſtra. & initio Epi-
2. Cor. 1. ſtolæ: *Qui conſolatur nos in omni tribulatio-
ne noſtra, vt poſſimus & ipſi conſolari eos, qui
in omni preſſura ſunt.* Quid tibi videtur, anima mea, de iſta tam ampla, tam diuturna, tam pura, & tam immenſa miſericordia Domini, qui bonorum noſtrorum non eget, & tamen ex affluentia charitatis ſuæ tam eſt ſollicitus de ſeruulis ſuis, ac ſi ab illis penderet omne bonum ſuum? Quas igitur illi gratias ages? quid vmquam præſtare poteris, vt tantæ miſericordiæ non ſis ingrata? ſtude ſaltem quantum potes, vt illi placeas, & quod illi placet adimpleas. Et
Luc. 6. quoniam ſcriptum eſt: *Eſtote miſericordes,*
Eccli. 30. *ſicut & Pater veſter miſericors eſt:* &, *Miſerere animæ tuæ placens Deo:* incipe ſollicitè primùm inueſtigare miſerias animæ tuæ. Nam corporis quidem miſeriæ patent, neque opus eſt admonere hominem, vt corporis ſui miſereatur: ſi enim vel vnum diem corpus cibo & potu careat, vel vnam noctem inſomnem ducat, aut ex caſu vel vulnere doleat, continuò lamentatur & rugit, & magna ſollicitudine illi ſuccurritur. Anima verò integras hebdomadas à cibo ſuo ieiunat, vel plagis impoſitis languet, aut etiam mortua iacet, & nemo illius curam gerit, nemo miſeretur. Ergo ſæpè ac ſæpiùs

viſita

viſita animam tuam: examina ſingulas potentias, an rectè valeant, an proficiant in cognitione & amore veri boni; an contrà laborent ignorantia, & langueant cupiditatibus varijs, vel etiam excæcata ſit malitia mens, & corrupta voluntas inuidentiæ aut ſuperbiæ morbo. & ſi quid tale inueneris, clama ad Dominum: Miſerere mei, quoniam infirmus ſum. Quære medicos ſpirituales, & adhibe remedia opportuna. Deinde miſerere animarum ceterarum, quarum infinitus numerus perit, & pro ijs tamen Chriſtus mortuus eſt. O anima, ſi verè cognoſceres pretium animarum, ſanguinem videlicet pretioſum Filij Dei; & ſimul ſtragem maximam, quam patiuntur à lupis infernalibus, & quaſi leonibus rugientibus dæmonijs: certè non poſſes non toto animo earum miſereri; & tum oratione ad Deum, tum alijs quibuſcumque modis poſſes, pro earum liberatione laborare. Deniquẽ miſerere etiam corporalibus neceſſitatibus proximorum: non verbo & lin- 1. Ioan. 3.
gua, ſed opere & veritate, memor verbi Domini: *Beati miſericordes, quoniam ipſi* Matth. 5.
miſericordiam conſequentur.

Digitized by Google

GRADVS DECIMVSQVINTVS

Ex conſideratione magnitudinis iuſtitiæ Dei, per ſimilitudinem magnitudinis corporalis.

Cap. I. IVSTITIA Dei in Scripturis ſanctis quatuor modis accipitur: primùm pro iuſtitia vniuerſali, quæ continet omnes virtutes, & idem eſt quod ſanctitas, ſiue probitas. ſic in Pſalmis: *Iuſtus Dominus in omnibus vijs ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis*. Deinde accipitur pro veritate, ſiue fidelitate. ſic in alio Pſalmo: *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis*. Tertiò pro iuſtitia diſtributiua præmiorum. ſic in poſteriore ad Timotheum: *Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex*. Denique pro iuſtitia vlciſcente peccata. ſic in alio Pſalmo: *Pluet ſuper peccatores laqueos; ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum, quoniam iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit*. Magnitudo igitur iuſtitiæ diuinæ nobis vtcumque innoteſcet, ſi conſideremus latitudinem iuſtitiæ eius vniuerſalis: longitudinem iuſtitiæ, id eſt, veritatis & fidelitatis ipſius: altitudinem iuſtitiæ eius, præmia diſtribuen-

Pſal. 144.
Pſal. 50.
2. Tim. 4.
Pſal. 10.

Digitized by Google

buentis in cælo: & profunditatem iuſtitiæ eiuſdem, flagellantis æternis ſupplicijs impios in inferno. Ac vt à latitudine incipiamus, iuſtitia vniuerſalis dicitur illa in hominibus, quæ diſponit hominem, vt benè ſe habeat in omnibus actionibus iuxta omnes leges: ac per hoc omnes virtutes comprehendit, tum theologicas, tum morales. Sed eſt quædam virtus, quæ virtutes omnes in ſinu ſuo complectitur, & omnium virtutum actus imperat, & dirigit ad vltimum finem, quæ dicitur charitas. quæ virtus, quamuis in ſe particularis, & vna ex theologicis ſit, tamen rectè etiam iuſtitia vniuerſalis dici poteſt. Ipſa enim diſponit hominem, vt benè ſe habeat erga Deum & proximum, ac per hoc omnem legem adimplet. Sic loquitur Apoſtolus: *Dilectio malum non operatur*. &: *Qui diligit, legem impleuit*. &: *Plenitudo legis eſt dilectio*. Et S. Auguſtinus, in libro De natura & gratia, inquit: *Charitas inchoata, inchoata iuſtitia eſt: charitas prouecta, prouecta iuſtitia eſt: charitas magna, magna iuſtitia eſt: charitas perfecta, perfecta iuſtitia eſt*. Porrò in Deo ſunt omnes virtutes, quæ imperfectionem nullam præſupponunt: & loco earum quæ præſupponunt imperfectionem, eſt aliquid longè melius & præſtantius: ac

Rom. 13.

De nat. & grat. c. 70.

Digitized by Google

per hoc nulla bonitas illi deeſt: quin potiùs tanta & tam infinita eſt in eo bonitas & ſanctitas, vt optimo iure ſolus bonus & ſolus ſanctus dici mereatur. Igitur non eſt
Hebr.11. in Deo fides virtus theologica, quia fides eſt earum rerum quæ non videntur; Deus autem omnia videt: nec eſt in Deo ſpes, quia ſpes eſt expectatio futurorum; Deus autem nihil expectat, cùm omnia ab æternitate poſſideat: non eſt in Deo pœnitentia peccati, quia Deus peccare non poteſt: non eſt humilitas, quoniam humilitas retinet hominem, ne aſcendat inaniter ſuper ſe, ſed in loco ſuo maneat; Deus autem nihil habet ſupra ſe, quò aſcendere quærat, cùm ſit altiſſimus. Eſt autem in Deo regina virtutum omnium charitas ampliſſima, ac planè infinita & immenſa: diligit enim ſe dilectione infinita, quia ſolus ipſe perfectè nouit infinitum bonum, quod eſſentia ſua eſt: diligit item res omnes, quas
Sap.11. fecit. Sic enim loquitur Sapiens: *Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti*. Nouit enim Deus per ſapientiam ſuam ſeparare malum à bono, id eſt, defectum à natura, etiam in dæmonibus & hominibus deterrimis: & naturam diligit, quam fecit; defectum, quem non fecit, odio habet. Denique adeò vera eſt in Deo

chari-

Digitized by Google

charitas, vt ipſe Deus charitas dici voluerit, ſicut loquitur S. Ioannes, cùm ait: *Deus charitas eſt*. Noſtra autem dilectio cum diuina comparata, anguſtiſſima eſt: plurima enim ſunt, quæ non diligimus, quoniam ea non nouimus: multa quoque eorum quæ nouimus, non diligimus, quia non facilè diſcernimus in eis bonùm à malo: multa quoque bona non benè diligimus, ac per hoc non vera charitate diligimus, quià mali ſumus, & magis cupiditati quàm charitati ſeruimus: Deum verò imperfecta charitate diligimus, non ſolùm quia non tantum diligimus quantum bonitas eius meretur, ad quam menſuram ne Angeli quidem pertingunt; ſed etiam quoniam minùs diligimus quàm debemus, & minùs etiam quàm poſſemus, ſi vigilantiùs & diligentiùs orationi & meditationi operam daremus. Hanc reginam virtutum comitantur in Domino virtutum magnificentia ſingularis, liberalitas effuſiſſima, benignitas & humanitas incredibilis, patientia & longanimitas inaudita, pietas & ſuauitas pluſquam paterna, veritas & fidelitas numquam deficiens, miſericordia cælum & terram implens, iuſtitia rectiſſima & inflexibilis; denique ſanctitas puriſſima & lucidiſſima, vt in con-

1. Ioan. 4.

Iob 25.

ſpectu eius ſtellæ non ſint mundæ; & Sera-
Iſaiæ 6. phim ſtupore attoniti clament: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* O ſi iſta cogitares attentè, anima mea, cum quanto timore & tremore aſſiſteres Deo in laudibus & oratione? ac potiſſimùm ad ſanctum altare, qua reuerentia & humilitate in conſpectu Angelorum offerres æterno Patri Filium eius vnigenitum, pro ſalute viuorum & mortuorum?

Cap. II. Sed pergamus ad reliqua. Longitudo iuſtitiæ Dei, in veritate & fidelitate ſe prodit;
Pſal. 144. *Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis,* inquit Propheta; id eſt, promiſſiones Domini, etiam ante multa ſæcula pronuntiatæ per ora Prophetarum, numquam erunt vel fuerunt irritæ: ſtabiles & firmæ ſunt, magis quàm cælum & terra. ſic enim ait Domi-
Luc. 16. nus: *Facilius eſt cælum & terram præterire, quàm de Lege vnum apicem cadere.* intelligit autem Dominus per Legem, non ſolum mandatorum, ſed etiam promiſſorum omnium veritatem. Quæ enim mandauit Dominus, omnino implenda ſunt, aut pœna ſubeunda; & quæ promiſit, æterna firmitate ſtabilita ſunt. vnde etiam idem Dominus
Matth. 5. & 24. dicit: *Cælum & terra tranſibunt, verba au-*
Iſaiæ 40. *tem mea non præteribunt.* & Iſaias: *Verbum Domini noſtri manet in æternum.* & Dauid:
Fide-

Fidelia omnia mandata eius, confirmata in ſæculum ſæculi. & Apoſtolus: *Eſt autem Deus verax, omnis autem homo mendax.* &: *Impoſſibile eſt mentiri Deum.* cuius dicti ea ratio eſt, quia nec falli poteſt, cùm ſit ſapientia; nec fallere, cùm ſit bonitas; nec deficere, cùm ſit omnipotentia. Homines autem quamuis ſapientes, quamuis boni, quamuis potentes, & falli & fallere poſſunt; quia nec omnia norunt, nec omnia poſſunt implere quæ volunt, & poſſunt etiam qui boni ſunt quando promittunt, paulò pòſt fieri mali, & non velle implere promiſſa. Quare ſi ſapis, anima mea, in ſolo Deo confides, illi ſoli adhærebis, & in eum ſolum iactabis omnem ſollicitudinem tuam. Sollicitè ambules tu cum Domino Deo tuo, & ille ſollicitus erit tui: caue totis viribus, ne iuſtitiam illius offendas, & miſericordia eius proteget te ſemper, nec timebis, quid faciat tibi homo, vel diabolus.

Pſal. 110. Rom. 3. Heb. 6. Mich. 6.

Cap. III. Iam verò altitudo iuſtitiæ Dei cernitur in retributione cæleſtis præmij; quod ipſe Deus, vt ſupremus & iuſtiſſimus iudex, præparauit ijs qui piè iuſteque vixerunt. Ac primùm quanta ſit huius iuſtitię magnitudo, cognoſcemus, ſi conferamus iudicem Deum cum hominibus item iudicibus, deinde ſi conferamus præmium cum præ-

mio, id eſt, præmium quod dabit Deus, cum eo quod homines dare ſolent. Iudices homines, ſiue etiam Principes, aut Prælati, qui ſubditos vel famulos habent, multis de cauſſis vt plurimùm non reddunt iuſtum præmium ijs quibus debent. Nam vel non poſſunt, cùm non habeant tantam rerum copiam, vt ad remuneranda merita omnium ſufficiant: vel non cognoſcunt omnia merita ſubditorum, aut certè non cognoſcunt iuſtum pretium meritorum, cùm ab animi ſinceritate & deuotione dependeant: vel ex improbitate ſua, & auaritia, aut alia peruerſa affectione nolunt iuſtis ſubditorum laboribus iuſtam mercedem reddere: vel denique, aut ipſi præueniuntur morte antequam debita præmia reddant, vel ij quibus debentur præmia, antè de hac vita decedunt, quàm laborum ſuorum mercedem guſtare incipiant. Deus autem omnibus iuſtis pro bonis operibus omnibus præmia non ſolùm iuſta, ſed etiam ſupra meritum reddit. Quid enim vilius & obſcurius meritum fingi poteſt, quàm ſitienti præbere calicem aquæ frigi-
Matth. 10. dæ? & tamen pro hoc etiam opere promiſit Dominus præmium: & de larga retributione à Domino promiſſa ſcribit Lucas:
Luc. 6. *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam,*

tam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Neque periculum eſt, vt Deo deſit copia rerum, quibus omnibus iuſtis præmia reddi poſſint, cùm ſit ipſe Dominus omnium rerum, & poſſit ſolo verbo omnia multiplicare & augere in immenſum. Neque timendum eſt, ne fortè fallatur in numero vel in pretio meritorum inueſtigando, cùm ſit ſapientiſſimus, & omnia pateant oculis eius, & ipſe ſcrutetur renes & corda benè operantium ſeruorum ſuorum, vt intelligat, qua mente, qua intentione, quo feruore, qua diligentia omnia fecerint. Neque ſuſpicari vllus poterit, ineſſe Deo malam voluntatem fraudandi ſeruulos ſuos & filiolos ſuos iuſtá mercede, cùm ſit ipſe fidelis in omnibus verbis ſuis. Denique neque ipſe mori poteſt, cùm ſit præ omnibus immortalis, & omnia illi viuant; vt periculum nullum ſit, ne morte præueniente debita præmia vlla ratione impediantur. Maneat igitur fixum & ratum, à Deo iuſto iudice bona opera omnia iuſtorum hominum omnium digna mercede remunerari; ac per hoc tutiſſimum eſſe, cum Deo negotiari in ratione laboris & mercedis; & periculoſum ac ſtultum eſſe, fiduciam in hominibus ponere, atque ab eis iuſta præmia pro laboribus expectare. Conferamus nunc

præmia

Digitized by Google

præmia cum præmijs, diuina cum humanis, cæleſtia cum terrenis. Quid quæſo reddere poſſunt homines ijs qui totos dies pro eis laborant, vel totas noctes inſomnes ducunt, vel vitam ipſam in prælijs ponunt? O cæcitas humana! quid reddere poſſunt, niſi res exiguas, viles & abiectas, & breuiſſimo tempore duraturas? Deus autem reddit res magnas, ſublimes, æternas: & tamen illæ quæruntur, iſtæ ſpernuntur. S. Ioannes Chryſoſtomus in Matthæum, comparat palatia, vrbes, & regna huius mundi, quæ homines admirantur, cum illis luteis fabricis, quas pueruli ex creta fingunt: quæ quidem caſulæ & ædificiola magno labore à puerulis fiunt, ſed à maioribus planè ridentur; & ſæpè etiam cùm pater aut magiſter videt puerulos, omiſſo litterarum ſtudio, in nugis illis occupari, pede omnia deſtruit, & quæ magno ſtudio & tempore facta erant, multo faciliùs momento ſubuertit. Sic omnino magna palatia, turres, arces, oppida, regna mortalium, caſulæ ſunt luteæ, ſi comparentur ad cæleſtia & ſempiterna bona, & ab ipſis beatis Angelis de cælo ſpectantibus ridentur, & ſæpè à Patre cæleſti nullo negotio ſubuertuntur, vt intelligamus, quàm ſint omnia planè inania. Quod quamuis nunc pauci aduertunt, tamen omnes

Homil. 24.

Digitized by Google

nes in die iudicij, quando intelligere parum proderit, intelligent. S. Hilarius in commentario ad cap. 10. Matth. Dies, inquit, iudicij, nulla atque inania hæc omnia fuiſſe reuelabit. Sed explicemus paulò accuratiùs, qualia ſint præmia cæleſtia, quæ pro terrenis iſtis præmiolis nunc à plurimis contemnuntur. Primùm erunt in cæleſti regno bona plurima, vel potiùs omnia, quæ appeti poſſunt: erunt enim omnes, qui in eo regno degent, beati. eſt autem beatitudo cumulus omnium bonorum aggregatione perfectus. Itaque ibi erunt bona animi, ſapientia, & virtutes: bona corporis, pulchritudo, ſanitas, robur: bona externa, diuitiæ, voluptas, gloria. Deinde erunt hæc omnia, ſumma, perfecta, eminentiſſima. Deus enim, qui oſtendit potentiam ſuam in creatione mundi ex nihilo, & ſapientiam in gubernatione & prouidentia, & charitatem ac bonitatem in redemptione generis humani per myſterium incarnationis & paſſionis Filij ſui; demonſtrabit tunc magnificentiam gloriæ ſuæ, & munificentiam liberalitatis ſuæ in diſtributione præmiorum, palmarum, & coronarum, ijs qui de hoſte diabolo triumphabunt. Et ſapientia quidem erit non ſpeculatio diuinitatis in rebus creatis, ſed ipſa viſio aperta eſſen-

tiæ

Digitized by Google

tiæ Dei,cauſſę cauſſarum omnium,& ipſius primæ ac ſummæ veritatis, ex qua fulgentiſſima viſione fulgebunt animæ ſanctorum luce tam ſplendida, vt S. Ioannes de
1. Ioan. 3. futura illa gloria dicat: *Similis ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt*. Ex hac ſumma ſapientia procedet charitas regina virtutum, tam ardens, vt ſummo bono ſemper inhærens, nec velit nec poſſit ab eo ſeparari. Sic tota anima, & omnes eius potentiæ in optimo ſtatu conſtitutæ permanebunt: corpus lucebit inſtar ſolis, vt Dominus ipſe teſta-
Matth. 13. tur, cùm ait: *Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in Regno Patris eorum*: atque hæc erit eius pulchritudo: ſanitas erit immortalitas, robur
1. Cor. 15. impaſſibilitas: denique corpus, quod nunc animale eſt, tunc erit ſpirituale, id eſt, ſpiritui ad nutum obediens, vt ventos agilitate ſuperet, & muros ſubtilitate penetret. Porrò diuitiæ erunt, tum nulla re indigere, tum cum Deo & in Deo omnia poſſidere.
Matth. 24. nam *ſuper omnia bona ſua conſtituet* eos. De voluptate quid dicam, cùm ſcriptum
Pſal. 35. ſit: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos*? Quæ mens cogitare poterit, qualis delectatio ſit frui ſummo bonò? videre ipſam pulchritudinem? guſtare ipſam ſuauitatem? intrare in gaudium Domini, id eſt, participem fieri

eius

eius voluptatis, quæ facit beatum Deum? Honor & gloria Sanctorum omnem eloquentiam ſuperat: nam in theatro mundi totius, omnium hominum & Angelorum, ab ipſo Deo laudabuntur Sancti omnes, & tamquam victores coronabuntur, &, quod omnem dignitatem vincit, in ipſo Chriſti throno tamquam regni participes collocabuntur. ſic enim legimus in Apocalypſi: *Qui vicerit, dabo ei ſedere me-* Apoc. 3.
cum in throno meo; ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno eius. Hanc ſublimitatem honoris mirabatur Propheta, cùm diceret: *Mihi autem nimis honorifica-* Pſal. 138.
ti ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum. Quòd ſi ad hanc multitudinem & excellentiam bonorum, addamus tamquam ineffabile condimentum, æternitatem, quis capere poterit magnitudinem ſupernæ felicitatis? & tamen quod vix capimus cogitando, experiemur poſſidendo, ſi piè, iuſtè, ſobrieque viuendo ad beatam illam patriam aliquando veniemus. verè enim ſine fine bona illa durabunt, quæ momentaneis laboribus nunc per Dei gratiam à Chriſti famulis acquiruntur. Quid hîc dices, anima mea? placebitne tibi ludos puerorum in ædificiolis ex luto conſtruendis conſectari, & regni verè

ſempi-

Digitized by Google

ſempiterni poſſeſſione priuari? placebitne, quod horret animus cogitare, voluptatibus pecorum delectari, qui ad ineffabilia gaudia cum Angelis inuitaris? Auertat hoc ab anima ſerui tui miſericordia tua Domine:
Prou. 118. quin potiùs *configetimore tuo carnes meas.* & dulceſcat ſemper mihi ſuper mel & fauum obedientia legis tuæ, vt carnem cum vitijs & concupiſcentijs crucifigens, aſpirare audeam ad ſpirituales & perennes delicias paradiſi tui. Da Domine ſeruo tuo ſequi veſtigia Chriſti tui, qui mitis & hu-
1. Pet. 2. milis corde, *cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur, non comminabatur.* da
Tit. 2. ſobriè, iuſtè, & piè viuere in hoc ſæculo, vt cum fiducia aliqua expectem beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti.

Cap. IV. Reliquum eſt, vt iuſtitiam conſideremus, quam Deus in profundiſſima gehennæ abyſſo in peccatoribus puniendis exercet. Quod ſi attentè & ſeriò faciemus, intelligemus profectò veriſſimum eſſe, quod Apoſtolus docet in Epiſtola ad Hebræos,
Heb. 10. *horrendum* eſſe *incidere in manus Dei viuentis.* Nam (vt ordinem ſequamur, quem in iuſtitia remunerante Sanctorum merita tenuimus) animaduertet Deus iuſtus iudex in omnia omnino peccata, etiam leuiſſima,

qualc

quale eſt verbum otioſum. ſic enim legimus in Euangelio: *Omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij*. Et homines quidem multa peccata non puniunt, vel quia non poſſunt, reſiſtentibus aut fugientibus reis; vel quia neſciunt eſſe commiſſa, aut per legitimos teſtes probata non ſunt; vel quia nolunt ea punire, aut corrupti muneribus, aut oppreſſi fauoribus, aut propria malitia deprauati. Deus autem omnipotens eſt, ac per hoc eius poteſtati nullus reſiſtit. Idem vbique eſt, ideò nullus ab eo ſe abſcondere poteſt. *Quò ibo*, inquit Dauid, *à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? ſi aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades.* Idem ſapientiſſimus eſt, & nouit omnia, etiam abſcondita & occulta in intimis latebris cordium: nec indiget teſtibus, vt crimina probentur, cùm conſcientiæ hominum pro mille teſtibus Domino ſint. Denique nulla munera, nulli fauores iuſtitiam Dei corrumpere poterunt, cùm ipſe bonorum noſtrorum non egeat. Maneat igitur, nullum eſſe peccatum, neque maximum neque minimum, neque grauiſſimum neque leuiſſimum, quod iuſtitiam Dei vltricem & vindicem peccatorum effugere poſſit, niſi anteà per pœnitentiam purgatum fue-

Matth. 12.

Pſal. 138.

Digitized by Google

rit. Quanto enim nunc eſt miſericordia copioſior in ignoſcendo, tanto erit poſt hanc vitã iuſtitia rigidior & ſeuerior in vlciſcendo. De hoc tempore dicit Iſaias: *In tempore placito exaudiui te, & in die ſalutis auxiliatus ſum tui.* Quod exponens Apoſtolus in poſteriore ad Corinthios: *Ecce*, inquit, *nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.* De tempore futuro poſt hanc vitam, Sophonias clamat: *Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris.* Neque verò ſolùm peccata omnia punientur, ſed punientur horrendis ſupplicijs, quæ tam ingentia erunt, vt vix vlli homines nunc ea ſuſpicari valeant: quemadmodum enim oculus non vidit, auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt quæ præparauit Dominus diligentibus ſe; ſic omnino non vidit oculus, nec audiuit auris, nec aſcenderunt in cor hominis quæ pręparauit Dominus odio habentibus ſe. Erunt enim ærumnæ peccatorum in gehenna plurimæ, maximæ, & puræ, id eſt, nullis conſolationibus admixtæ; &, quod in infinitum auget miſeriam, ſempiternæ. Erunt, inquam, plurimæ: quoniam ſingulæ potentię animę, & ſinguli ſenſus corporis ſuos habebũt tortores. Perpende

Iſaiæ 49.

2. Cor. 6.

Sophon. 1.

Digitized by Google

pende verba ſententiæ Iudicis ſupremi, quæ habentur in Euangelio: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum*. *Diſcedite* inquit, id eſt, recedite à conſortio beatorum, priuati in æternum viſione Dei, quæ ſumma eſt & eſſentialis beatitudo, ac finis vltimus ad quem facti eratis. *Maledicti*, id eſt, nolite ſperare deinceps vllum genus benedictionis; priuabimini enim omni virore gratiæ, omni ſpe ſalutis: non pluet ſuper vos amplius aqua ſapiētiæ nec ros bonæ inſpirationis, non lucebit amplius radius cæleſtis luminis, non germinabit in vobis gratia pœnitētiæ, non flos charitatis, non fructus operum bonorum, non viſitabit vos ex hoc vſq; in æternũ Oriens ex alto. Nec ſolùm bonis ſpiritualibus, ſed etiam corporalibus; nec ſolùm æternis, ſed etiam temporalibus carebitis: nullæ pro vobis erunt diuitiæ, nullæ deliciæ, nulla ſolatia, ſed eritis ſimiles ficulneæ, quæ maledicta à me, continuò tota à radicibus aruit. *In ignem*, id eſt, in caminum ignis ardentis & inextinguibilis, qui non membrum vnum, ſed omnia membra ſimul comprehendet, & acutiſſima pœna vexabit. *Aeternum*, id eſt, in ignem, qui non eget fomento lignorum, vt ſemper ardeat, ſed flatu Dei omnipotentis ſuccenditur: vt ſicut culpa in vobis numquam dele-

Matth. 25.

Matth. 21.

Digitized by Google

bitur, ſic & pœna numquam finiatur. Itaque rectiſſimè Propheta Iſaias exclamat:
Iſaiæ 33 *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?* ac ſi dicat, Nemo omnino patienter ferre poterit, ſed impatientes, & indignantes, & deſperantes ferre cogentur, etiamſi nolint. Et addit:
Cap. 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* quæ verba non ſemel repetit Dominus
Marc. 9. apud Marcum. Adiungetur enim vermis conſcientiæ, & recordationis huius temporis, quo potuiſſent impij, ſi voluiſſent, paruo negotio pœnas illas euadere, & gaudijs perfrui ſempiternis. Ac ne quis exiſtimet, poſſe damnatos aliquid refrigerij ex deambulatione & loci mutatione capere; audi, quid
Matth. 22. ipſe Dominus dicat: *Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* Itaque miſeri illi alligati manus & pedes vinculis æternis, in loco eodem ſemper iacebunt, lumine ſolis, & lunæ, & ſtellarum orbati, & ignis ardoribus æſtuantes, flentes & dolentes, & dentibus præ rabie & deſperatione ſtridentes. Nec ſolùm dolores grauiſſimos patientur in gehennâ, qui in eum locum horroris pleniſſimum detrudentur, ſed prætereà etiam extremam rerum om-

Digitized by Google

nium inopiam, & dedecus, atque ignominiam ſumma erubeſcentia & confuſione pleniſſimam. Facient enim in puncto temporis iacturam palatiorum, agrorum, vinearum, pecorum, iumentorum, veſtium, auri denique, & argenti, & lapidum pretioſorum: atque ad eam egeſtatem redigentur, vt guttam aquæ frigidæ cum diuite Epulone deſiderent & expetant, & non audiantur. Porrò ſuperbi & glorioſi illi viri, qui in præſenti tempore iniuriæ omnis impatientes, dignitatem rebus omnibus anteponunt; in theatro illo totius humani generis, & omnium Angelorum, quo nullum vnquam maius nec fuit nec erit, reuelari videbunt & publicè demonſtrari omnia ipſorum crimina, etiam in tenebris patrata, vel in cordis latebris recondita, quamuis turpiſſima, proditiones, latrocinia, inceſtus, ſacrilegia. Nam, vt ait Apoſtolus in priore ad Corinthios, quando veniet Dominus ad iudicandum orbem terrarum, illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo; & ſine dubio, vituperatio quoque erit vnicuique impio & iniquo à Deo. Tantum verò erit opprobrium & confuſio ſceleratorum hominum in theatro illo, vt ſanctus Baſilius in expli- 1. Cor. 4.

Digitized by Google

catione Pſalmi trigeſimi tertij non timeat dicere, hoc fore omnium ſuppliciorum grauiſſimum, præſertim hypocritis, & ſuperbis, & omnibus gloriæ cupidis, quibus honor pro Deo, vel idolo potius, in hoc mundo fuerat. Sed ſi hæc, quæ diximus, de iactura bonorum omnium, tam cæleſtium quàm terreſtrium, & de doloribus acerbiſſimis, & ignominia atque opprobrio, finem aliquem eſſent habitura, vel ſaltem aliquod genus conſolationis aut refrigerij admixtum haberent, vt in hac vita miſeriæ omnes habent; poſſent aliquo modo mala tolerabilia exiſtimari. At cùm certum omnino & extra omnem dubitationem ſit, quemadmodum felicitas beatorum ſine vllius admixtione miſeriæ perpetuò duratura eſt; ſic etiam infelicitatem damnatorum ſine vlla admixtione ſolatij perpetuò, id eſt, in omnia ſæculorum ſæcula duraturam: oportet omnino vt cæci & ſtulti ſint, qui non totis viribus laborant, per quaſcumque tribulationes, & pericula, & infamiam, & mortem, quæ momentanea & le-
2.Cor.4. uia vocat Apoſtolus, ad regnum cælorum & cæleſtem beatitudinem peruenire.

CAP. V. Ac ſi fortè miratur aliquis, cur clementiſſimus Deus tam atroces & tam diuturnas pœnas peccatis hominum, quæ velo-

ciſſimè

Digitized by Google

ciſſimè tranſeunt, & non vſque adeò grauia videntur, conſtituerit: is audiat ſanctum Auguſtinum in libro de Ciuit. Dei: *Quiſquis*, inquit, *huiuſmodi damnationem vel nimiam vel iniuſtam putat, metiri profectò neſcit, quanta fuerit iniquitas in peccando, vbi tanta erat non peccandi facilitas.* Lib. 14. cap. 15. & infrà: *Quiſnam ſatis explicet, quantum malum ſit non obedire in re facili, & tantæ poteſtatis imperio & tanto terrenti ſupplicio?* Loquitur ſanctus Auguſtinus de peccato primi hominis; ſed eadem ratio eſt de omnibus peccatis. Nam ſi ſtateras non doloſas, ſed veras adferamus, inueniemus omne peccatum letale ex triplici capite eſſe grauiſſimum. Nam & horrendum eſt, creaturam Creatori ſuo non obedire, cùm infinito interuallo à vilitate creaturæ diſtet dignitas Creatoris, & creatura naturaliter ſerua, & naturaliter Dominus ſit Creator; & creatura quidquid eſt, & quidquid habet, debeat Creatori, Creator autem nihil debeat creaturæ. Deinde ſi mandata Creatoris grauia eſſent, adhuc creatura parêre deberet: ſed *mandata eius grauia non ſunt*, 1. Ioan. 5. & iugum ſuaue & onus leue ab ipſo Saluatore dicuntur. Matth. 11. Quanta igitur & quàm inexplicabilis culpa eſt, vermiculos terræ Creatori ſuo in re tam facili non obedire?

Digitized by Google

Prætereà ſi Deus ſupplicium mortis æternæ peccantibus comminatus non eſſet, potuiſſet homo fortaſſe excuſationem peccato ſuo prætexere; ſed cùm tam ſæpè, & tam perſpicuè per Prophetas & Apoſtolos ſupplicium ſempiternum fuerit comminatus, quis peccatorum contumaciam excuſabit? Denique ſi culpa hominum damnatorum non eſſet æterna, mirari poſſemus, cur pœna peccati futura eſſet æterna. Sed cùm obſtinatio damnatorum ſit æterna, quid miramur, ſi etiam ſupplicium ſit æternum? Atque hæc obſtinata voluntas in malo, quæ communis erit damnatis hominibus cum dæmonibus: hæc, inquam, peruerſa, atque à Deo ſummo bono auerſa voluntas, quæ ſemper immobilis & ſtabilis permanebit, facit, vt ſancti homines magis horreant letale peccatum, quàm ignem gehennæ. Audi enim quid de Anſelmo ſcribat Edinerus Anglus in ſecundo libro Vitæ eius. Conſcientia, inquit, mea teſte, non mentior, quia ſæpè illum (Anſelmum) ſub veritatis teſtimonio profiteri audiuimus, quoniam ſi hinc peccati horrorem, hinc inferni dolorem corporaliter cerneret, & neceſſariò vni eorum immergi deberet, priùs infernum quàm peccatum appeteret. Aliud quoque, non minùs forſan

aliqui-

aliquibus mirum, dicere ſolebat; videlicet, malle ſe purum à peccato & innocentem gehennam habere, quàm peccati ſorde pollutum cælorum regna tenere. Si hæc homo ille ſanctus dicebat, & ſentiebat, quia illuminatus à Deo cognouit grauitatem peccati eſſe maiorem, quàm ſit pœna gehennæ; quanto magis Deus, qui penetrat vſque ad fundum malitiam, & fœditatem, & peruerſitatẽ peccati, iuſtiſſimè iudicabit, condignam eſſe pœnam peccati, quam ipſe vſque ab æternitate conſtituit. Ergo, anima mea, noli errare, noli ſeduci, noli ſimilis illorum fieri, qui *confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant*. multi enim fidem habent, ſed in habitu, non in actu, quaſi gladium in vagina reconditum. Si enim actu crederent, & credendo ſeriò cogitarent Deum eſſe fidelem & iuſtum, & reuerà pœnas grauiſſimas, & numquam finiendas, & ſine admixtione conſolationis iniquis præparaſſe; fieri non poſſet, vt opera facerent, quæ faciunt; & biberent, vt dicitur in libro Iob, quaſi aquam iniquitatem: id eſt, tam facilè, tam ſine timore, tam læto animo peccata tam multa & tam magna patrarent, ac ſi præmium, non pœna peccantibus deberetur: tu, inquam, crede firmiſſimè, & credendo recogita, Deum in præſenti patrem

Tit. 1.

Iob 15.

2. Cor. 1.

eſſe miſericordiarum, & paratum eſſe omnibus verè pœnitentibus miſericorditer indulgere peccata; ſed eumdem Deum
Pſal. 93. poſt hanc vitam fore omnino Deum vltionum, & eas pœnas de peccatoribus ſumpturum, quas præparauit, & per Prophetas & Apoſtolos ſuos prædicari, & ad memoriam poſterorum litteris mandari præcepit. Sic enim fiet, vt timore intolerabilium pœnarum, & ſpe præmiorum maximorum, quaſi duabus alis ſubleuata, præſentis vitæ pericula ſecura pertranſeas, & ad vitam ac requiem peruenias ſempiternam. Amen, Amen.

SVM-

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ, *Archiducum Auſtriæ, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimorum Belgicæ Principum Priuilegio cautum eſt: nequis*, De aſcenſione mentis in Deum per ſcalas rerum creatarum Opuſculum ROBERTI Cardinalis BELLARMINI è Societate IESV, *præter Martinæ Plantinæ viduæ & Balthaſaris & Ioannis filiorum Io. Moreti p.m. voluntatem intra decennium imprimat, aut alibi excuſum in Inferioris Germaniæ ditiones venale importet; vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ*, XXX. *Martij*, M. DC. XV.

Signat.

De VVitte.

Digitized by Google

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

APVD VIDVAM ET FILIOS

IOANNIS MORETI.

M. DC. XV.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google